

Ay Aydın İçinde Kalasın!

Gerçek Zenginlik.

Jeopolitik Teolojide Bir
Sorun Olarak Amerikan
Hristiyan Milliyetçiliği

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

HAZİRAN 2025

*PROF. DR. EROL GÖKA *R. LEVENT IŞIK *PROF. ANDREW FRASER *DR. MEHMET RAKİPOĞLU
*SHEILA HETI *ABDULLAH BAŞYİĞİT *SEVRANUR YETKİN *DAMBISA MOYO

*CHARLES LISTER *TURAN KIŞLAKÇI *JONATHAN SPYER *ARTUR CIECHANOWICZ *AHMET ÖZCAN

*CATHERINE CONYBEARE *M. MÜCAHİD SAĞMAN *LIZZIE WADE *DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ

*MO DIGGS *GREGORY CONTI *JULIANA GERAN PILON *MARK P. MILLS

*ROBERT O. KEOHANE- JOSEPH S.NYE, JR *SEBASTIAN CONTIN TRILLO- FIGUEROA

*ARNAV RAO *EMİNE SANER *KAYA OAKES *HAMZA M. SALHA *BENJAMIN JENSEN

*MOLLY WORTHEN *MICHAEL FROMAN *SELÇUK KÜPÇÜK *TARIK PARLAK

*KEMAL ÖZTÜRK *NADİR AŞÇI *RAMZY BAROUD *CELİL BOZKURT

*DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR *DR. MUSTAFA EKİCİ *SADIK SARISAMAN *ADNAN BOYNUKARA

*AYŞE DOĞU *DR. TUBA YILDIZ *SÜMEYYE GANNUŞI *BEKİR GÜNDOĞDU

Dergi Adı: Kritik Bakış
Sayı: Haziran 2025
Yayın Periyodu: E-Dergi
Yayın Türü: Siyaset, Jeopolitik, Felsefe

Yayın Ekibi
Genel Yayın Yönetmeni: Ahmet Özcan
Sorumlu Müdür: Bekir Gündoğdu
Yayın Danışmanı: Ramazan Yıldırım

Editörler:
Cengiz Sözübek
Cüneyt Güven
Abdullah Miroğlu
Yavuz Aslan
Ali Karakuş

Sanat Yönetmeni: Serkan Sarıkaya
Grafik-Tasarım: Abdullah Başığit
Sosyal Medya yönetmeni: Nezir Doğan, Ömer Gündoğdu
Redaktör: Ayşe Doğu

Katkıda Bulunanlar:
Meliha Çelik
Sevranur Yetkin
Yaren Gündoğdu
Yusuf Arslan
M. Akif Yıldırım
Ahmet Özgür Mut
Berhan Altaş
Sena Balkan
Mustafa Ekici

Çevirmenler:
İngilizce: Ali Karakuş, Yavuz Aslan
Almanca: Meryem Ferah
Arapça: Aşur Çuha
Fransızca: Seda Nur
İspanyolca: Yasin Demir

Yayın ve İletişim Bilgileri
Yayıncı Kuruluş: Sencer Ajans
Yayın Yeri: İstanbul
E-posta: kritikbakisdergi@gmail.com

SOSYAL MEDYA HESAPLARI:

YOUTUBE:

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng

X:

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng
ALM : @kritikbakis_de
FR : @kritikbakis_fr
ARB : @kritikbakis_arb

İNSTAGRAM:

TR : @kritikbakis
ALM : @kritikbakis_de
ENG : @kritikbakis_eng
FR : @kritikbakis_fr
ARB : @kritikbakis_arb

WHATSAPP:
Kanalı Görüntüle

TELEGRAM:
Kanalı Görüntüle

FACEBOOK:

TR : @kritikbakis
ENG : @kritikbakis_eng

İÇİNDEKİLER

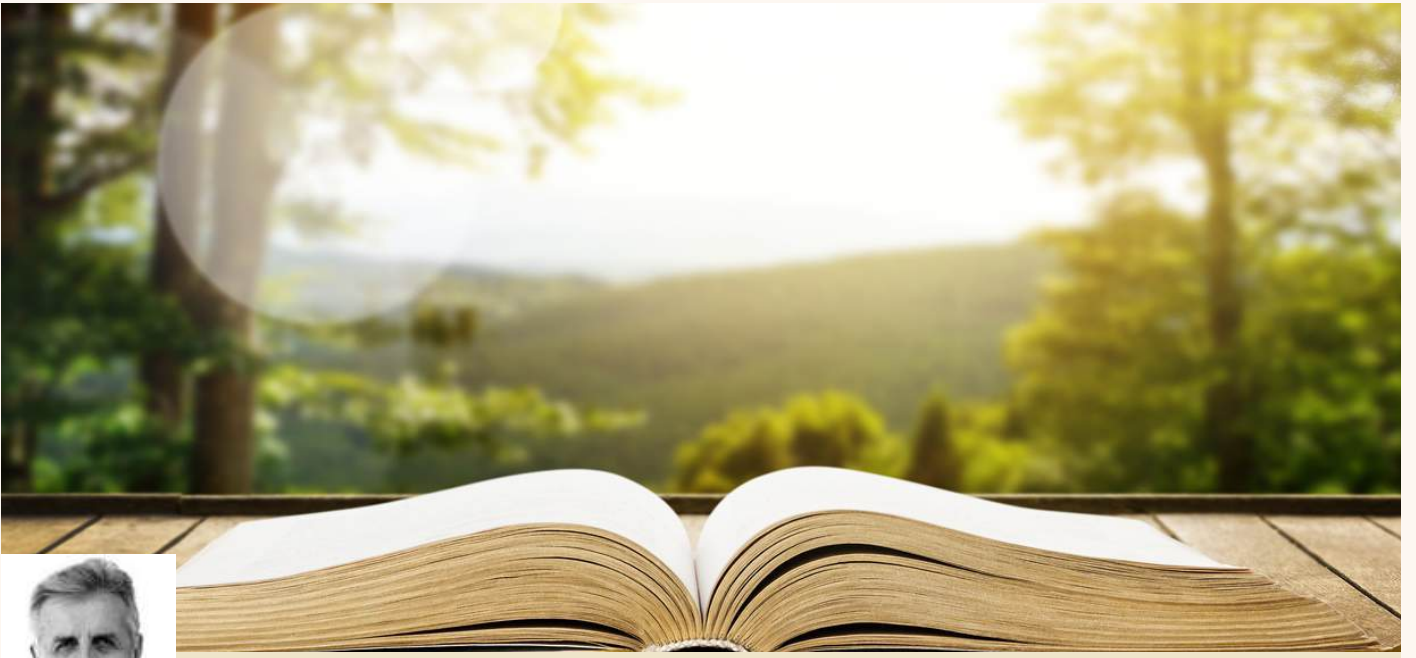
Kritik Bakış

<u>PROF. DR. EROL GÖKA</u>	<u>AY AYDIN İÇİNDE KALASIN!</u>	<u>01</u>
<u>R. LEVENT IŞIK</u>	<u>GERÇEK ZENGİNLİK</u>	<u>05</u>
<u>PROF. ANDREW FRASER</u>	<u>JEOPOLİTİK TEOLOJİDE BİR SORUN OLARAK AMERİKAN HİRİSTİYAN MİLLİYETÇİLİĞİ</u>	<u>08</u>
<u>DR. MEHMET RAKİPOĞLU</u>	<u>HAMAS VE DİRENİŞİN SİYASİ GELECEĞİ</u>	<u>12</u>
<u>SHEILA HETİ</u>	<u>KİŞİSEL BİLGİSAYARIN TARİHİ</u>	<u>14</u>
<u>ABDULLAH BAŞYİĞİT</u>	<u>ÖZE DÖNÜŞ: AFRIKA'YI GÖRÜNÜR KILMAK</u>	<u>19</u>
<u>SEVRANUR YETKİN</u>	<u>MODERN TOPLUMDA AİLE SORUNLARI VE BOŞANMA NEDENLERİ</u>	<u>23</u>
<u>DAMBISA MOYO</u>	<u>YENİ KÜRESEL EKONOMİYİ ANLAMAK</u>	<u>26</u>
<u>CHARLES LISTER</u>	<u>SURİYE: İSTİKRARLI BİR ORTADOĞU İÇİN UMUT IŞIĞI</u>	<u>28</u>
<u>TURAN KIŞLAĞCI</u>	<u>SÖYLENMEYENLER DE ÖLDÜRÜR: GAZETECİLERİN VE AYDINLARIN İHANETİ</u>	<u>30</u>
<u>JONATHAN SPYER</u>	<u>ERDOĞAN, TÜRKİYE'Yİ İSRAİL'İN ORTA DOĞU'DAKİ ANA RAKİBİ OLARAK KONUMLANDIRIYOR</u>	<u>32</u>
<u>ARTUR CIECHANOWICZ</u>	<u>İSTİHBARAT TEŞKİLATI SİYASİ RAKİPLERE SALDIRMAK İÇİN SİLAH OLARAK KULLANILYOR</u>	<u>33</u>
<u>AHMET ÖZCAN</u>	<u>KÖLELERİN SALTANATI NASIL YIKILIR?</u>	<u>35</u>
<u>CATHERINE CONYBEARE</u>	<u>AZİZ AUGUSTİNE'İN TARİHİ BİZE PAPA XIV. LEO HAKKINDA NE ÖĞRETEBİLİR</u>	<u>38</u>
<u>M. MÜCAHİD SAĞMAN</u>	<u>DOĞU'DAN GELEN YENİ HABER</u>	<u>40</u>
<u>LIZZIE WADE</u>	<u>GEÇMİŞTEKİ KİYAMET ZAMANLARINDAN NE ÖĞRENEBİLİRİZ?</u>	<u>42</u>
<u>DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ</u>	<u>COĞRAFYA 'GEN'DİR (2)</u>	<u>46</u>
<u>MO DIGGS</u>	<u>SİNEMANIN SON BÜYÜK KUMARI</u>	<u>47</u>
<u>GREGORY CONTI</u>	<u>ÜNİVERSİTELER HERKESE ÇOCUK GİBİ DAVRANMAKTAN VAZGEÇMELİ</u>	<u>52</u>
<u>JULIANA GERAN PILON</u>	<u>BEN VARIM, — HİSSEDİYORUM, SEVİYORUM VE HAYAT İÇİN TANRI'YA ŞÜKREDİYORUM</u>	<u>55</u>
<u>MARK P. MILLS</u>	<u>YAPAY ZEKA DEVRİMİ ENERJİNİN GELECEĞİ İÇİN NE ANLAMA GELİYOR</u>	<u>58</u>
<u>ROBERT O. KEOHANE- JOSEPH S. NYE, JR</u>	<u>UZUN AMERİKAN YÜZYILININ SONU</u>	<u>60</u>
<u>KRİTİK BAKIŞ</u>	<u>ENVER PAŞA'NIN ŞEHADETİ / TEVHİD-İ EFKÂR</u>	<u>65</u>
<u>SEBASTIAN CONTIN TRILLO- FIGUEROA</u>	<u>GÜÇSÜZ BİR AVRUPA'DA 'ANTI-DİPLOMASİ'NİN YÜKSELİŞİ</u>	<u>67</u>
<u>ARNAV RAO</u>	<u>AMERİKA DENİZLERİN KONTROLÜNÜ NASIL KAYBETTİ</u>	<u>70</u>
<u>EMİNE SANER</u>	<u>KİMSE BİR ROBOTUN KENDİŞİNE HİKAYE OKUMASINI İSTEMEZ!</u>	<u>73</u>
<u>KAYA OAKES</u>	<u>İNSANLAR DİNDEN GERÇEKTE NE BEKLİYOR?</u>	<u>76</u>
<u>DR. MEHMET RAKİPOĞLU</u>	<u>İSRAİL GAZZE'Yİ NASIL YOK EDİYOR? AÇLIK, SOYKIRIM, TERÖR VE İŞGAL</u>	<u>79</u>
<u>HAMZA M. SALHA</u>	<u>GAZZE'DEN MEKTUP: YAŞADIĞIMIZ NEKBE</u>	<u>81</u>
<u>BENJAMIN JENSEN</u>	<u>UKRAYNA'NIN ÖRÜMCEKAĞI OPERASYONU</u>	<u>83</u>
<u>MOLLY WORTHEN</u>	<u>ABD'DE EN HIZLI BÜYÜYEN HRİSTİYAN GRUP BİZE NE ANLATIYOR</u>	<u>85</u>
<u>MICHAEL FROMAN</u>	<u>BÜYÜYEN ÇATIŞMA VE BELİRSİZ İTTİFAKLAR: AVRUPA GÜVENLİĞİNİN GELECEĞİ</u>	<u>88</u>
<u>SELÇUK KÜPÇÜK</u>	<u>İÇİMİZDEKİ HÜZNÜN MUHALEFETİ: AHMET KAYA</u>	<u>92</u>
<u>TARIK PARLAK</u>	<u>TEŞKİLAT-I MAHSUSA / PHİLİP H. STODDART</u>	<u>94</u>
<u>KEMAL ÖZTÜRK</u>	<u>BİRLEŞMİŞ VİCDANLI MİLLETLER</u>	<u>96</u>
<u>SEVRANUR YETKİN</u>	<u>MADLEEN'E NE OLDU?</u>	<u>98</u>
<u>NADİR AŞÇI</u>	<u>STATLAR DA BAKIM İSİTİYOR AŞKLAR GİBİ</u>	<u>100</u>
<u>RAMZY BAROUD</u>	<u>SOYKIRIM İÇİN KIRMIZI KART: FIFA NEDEN HESAP VERMELİ?</u>	<u>102</u>

İÇİNDEKİLER

Kritik Bakış

<u>CELİL BOZKURT</u>	<u>I. DÜNYA SAVAŞI'NDA SİYONİZMLE MÜCADELE VE YAHUDİ TEHCİRİ: GAZZE VE YAFA'NIN TAHLİYESİ</u>	<u>104</u>
<u>PROF. DR. EROL GÖKA</u>	<u>İNSANI VAMPİRE ÇEVİREN TAMAHKÂRLIK</u>	<u>109</u>
<u>SELÇUK KÜPÇÜK</u>	<u>ŞERİF MARDİN'DEN, GENCEBAY'A; "MERKEZ VE ÇEVRE" ÇATIŞIRKEN ARABESK</u>	<u>111</u>
<u>KRİTİK BAKIŞ</u>	<u>HİRS-İHTİRAS</u>	<u>113</u>
<u>DOÇ. DR. NECMETTİN ACAR</u>	<u>BÖLGESEL PARÇALANMA İSRAİL SALDIRGANLIĞININ ÖNÜNÜ AÇIYOR</u>	<u>115</u>
<u>DR. MUSTAFAEKİCİ</u>	<u>ÇOCUK ÖLDÜRME OYUNU VE EVRENİN EFENDİLERİ</u>	<u>117</u>
<u>DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ</u>	<u>COĞRAFYA 'GEN'DİR (3)</u>	<u>126</u>
<u>SADIK SARISAMAN</u>	<u>I. DÜNYA SAVAŞI SIRASINDA İRAN'DA TEŞKİLAT-I MAHSUSA FAALİYETLERİ</u>	<u>128</u>
<u>ADNAN BOYNUKARA</u>	<u>SİLAH BIRAKMAYA KARŞI KİM, NEDEN DİRENİYOR?</u>	<u>132</u>
<u>AYŞE DOĞU</u>	<u>BATI, İCAT ETTİĞİ SİYONİZMİN ÇUKURUNDA TÜKENİYOR</u>	<u>135</u>
<u>DR. TUBAYILDIZ</u>	<u>İRAN-İSRAİL SAVAŞINDA LÜBNAN</u>	<u>137</u>
<u>AHMET ÖZCAN</u>	<u>ÂDEM, İBLİS-CİN-ŞEYTAN</u>	<u>139</u>
<u>SÜMEYYE GANNUŞI</u>	<u>BATININ İSRAİL'E DESTEĞİ ESKİ YARALARI AÇIYOR</u>	<u>144</u>
<u>ADNAN BOYNUKARA</u>	<u>TÜRKİYE AFRIKA'DA NEDEN 'GÜÇLENİYOR'?</u>	<u>147</u>
<u>TURAN KIŞLAÇI</u>	<u>ERDOĞAN'IN TARİHİ ÇAĞRISI: İSLAM DÜNYASI TEK KUTUP OLMALI</u>	<u>150</u>
<u>BEKİR GÜNDOĞDU</u>	<u>SAHADAN SİLİNER AKTÖR AVRUPA!</u>	<u>152</u>

PROF. DR. EROL GÖKA
www.kritikbakis.com

AY AYDIN İÇİNDE KALASIN!

Aydın ve aydınımız üzerine

Bizim köyde güzel bir haber alan kimseye birçok yerde olduğu gibi, “Gözün aydın!” denir. Gözü aydın olacak kadar güzel haber alan kimse ise sevinci ortak kılmak, benzerini karşısındaki için dilemek için “Ay aydın içinde kalasın!” diye cevap verir. Muazzamdır. Türkçemizde ı ışık, ay ışığı, aydınlık manasındaki “aydın” kelimesi, 1935’ten sonra “münevver” karşılığı olarak da kullanılmaya başlandı. Pek münasiptir. Ama keşke kelimesi kadar aydınlarımız da güzel ve milletimize layık olaydı!... Bu ülkenin en mühim meselesi nedir?” sorusuna, epeyce bir zamandır tereddüt etmeden “aydınlarımızın hali” diye cevap veriyorum. Sürekli üzerinde konuşup durduğumuz problemler, aydın meselemizin yanında, öylesine küçücük kalıyorlar ki... Ne ahlaki meselelerde gösterdiğimiz zafiyetler, ne gösteriş ve şatafat merakımız, ne dört dörtlük şiddet kültürü özellikleri taşımamız ne de demokrasimizi zayıf düşüren hususiyetler, cesamet ve önem açısından aydın meselemizin eline su dökebilir. Hangi taşı kaldırsak karşımıza “aydın problemi” ortaya çıkar. Sorun yaşadığımız hangi konuyu ele alsak, görüşlerimizin sonuna “eğer aydınımız üzerine düşenleri layıkıyla yapmış olsaydı, bu durumda bulunmazdık” diye bir bitiriş cümlesi koyabiliriz. Mesela sözüm ona kendilerine “aydın” diyen okuryazarlarımızın, en çok eleştirdikleri, gülerek, eğlenerek anlattıkları mevzulara şöyle bir bakalım. Milletimizin demokrasi mücadelesinin ağır aksak ilerleyişinden, güçlü bir sivil topluma sahip olamayışımızdan, böylesine lider-merkezli halet-i ruhiyemizden yegâne değilse de ama asıl mesul olanın, bizatihi kendilerine “aydın” diyenler olduklarını görürüz. Ama onların bir kısmı, sorunlardaki kendi paylarını görmek yerine, halkı küçümseyen tavırlar takınmayı, toplumun dertlerini çözsün diye öne çıkarıp karizma yüklediği kişileri alaya

almayı, “diktatör” vs. gibi kulplar takarak itibarını zedelemeyi tercih ederler. Bilginin iktidar demek olduğunu söyler dururlar ama gelgelelim ama ne vesayet sisteminden bahsederler ne de cehaletin bizatihi kendilerinden kaynaklandığını anlamaz, anlamak istemezler. “Asker, sivil aydın zümre” üzerine çok konuşurlar ama her türlü oligarşik yapının, diktatoryal zeminin meşrulaştırıcısının kendileri olduğunu akıllarına dahi getirmezler. Keşke böyle olmasalardı, zorluklara göğüs germeyi, sıkıntılar pahasına millete meşale olmayı becerebilselerdi! “Yumurtadan çıkmış kabuğunu beğenmez” sözümüzü doğrularcasına millete karşı pozisyon almak yerine, onlarla birlikte yürümeyi tercih edebilselerdi. Aydın problemimizin birçok nedeni var, buraya bir anda gelinmedi; nedenler ise milletimizin Batı’nın meydan okumasına cevap üretememesinde ve tarihsel psikolojimizde saklı.

(Bu konudaki değerlendirmelerimizi ilk olarak Deniz Gürsel mahlasıyla Türkiye Günlüğü’nün 28 ve 29.cu sayılarında yazmış, daha sonra da “milletin organik aydını” başlığıyla birçok platformda dile getirmeye çalışmıştık.)

Aydın kimdir?

Kimdir bu aydın, nedir onu bu kadar önemli, değerli, vazgeçilmez kılan? “Aydın”ı doğru tanımlayamazsak, sonraki değerlendirmelerimiz de hatalı olacaktır. Aydını en kısa biçimde “toplumun en yüksek kolektif zihinsel ürünü”, diyebileceğimiz hasılayı şöyle veya böyle bünyesinde taşıyan kişi” diye tanımlayabiliriz. Bu tanımda toplum ve yüksek zihinsel ürün olmak üzere iki nokta öne çıkıyor; bunları biraz açalım: Hepimizin insan teki olarak geçmişimize dair güçlü duygusal bağlarla belirlenen bir hafızamız ve geçmişimizden ve şimdimizden yola çıkarak geleceğimize dair beklentilerimiz, ufukta görüş alanımızda beliren hususlar vardır.

Bunların tamamı bizim kendi kişisel zihin kapasitemiz olarak yaşanır ve algılanır. Hepimizde Allah vergisi şu veya bu şekilde bir zihinsel kapasite bulunur ama bazılarımız bu açıdan daha avantajlıdır. İnsanın yaratılışı icabı zihinsel, entelektüel kapasitesi ne kadar artarsa, bu sayılan hususiyetleri daha bir kabarır, öne çıkmaya, görünür hale gelmeye başlar. “Aydın” dediğimiz kimsede bu hususiyetler çok ön planda olmakla birlikte, o bunları kendisinden ziyade içinde yaşadığı, ait hissettiği toplum için, onun adına da harekete geçirebilen insandır. Toplumla kurduğu kader bağı, onun adına da düşünebilme yeteneği bir entelektüeli, aydın yapar. Aydın, düşünme faaliyetini varlığı anlamak için sürdüren düşünürden de, maddi ilişkilerin belirlenimlerini keşfetmeye çalışan bilimciden de farklı bir kimsedir. O, daha ziyade siyasetçiye yakındır; siyasetin içinde fiilen yer alsa da almasa da siyasetçinin pratik akılla yaptığını teorik akılla yapan kişidir. Aydın, kişisel kimlik itibarıyla bir parça “siyasi lider”leri andırır; o hem kendisidir hem de toplum adına söz alması, zihinsel yeteneklerini, sezgilerini toplum için kullanmasıyla kendisinden daha fazlası olan bir kişiliktir.

Organik aydın ve milletin organik aydını

Aydın, bir toplumun en yüksek kolektif zihinsel ürünüdür ama konumu toplumun bir parça önünde olduğu, kısmen ondan ayrıştığı için toplumla bağı, bir yandan da olmazsa olmaz nitelikteyken bir yandan da çok naziktir. Öylesine nazik ve narindir ki, birçok aydın da kolayca kopuverdiğine şahit oluruz. Aydının yol gösterici niteliği, toplumla bağı koptuğunda yani organik vasfını yitirdiğinde o, ya kendisinden başkasıyla ilgilenmeyen, kendini beğenmiş bir sinik ya da topluma benim dediklerimi yapmıyor diye kızıp köpüren bir despot haline dönüşür. Toplumla bağının kopuk olup olmamasına göre aydınları organik olanlar ve olamayanlar diye ikiye ayırabiliriz. Bilindiği gibi “organik aydın” kavramının mucidi, İtalyan Marxist düşünür Antonio Gramsci’dir. Gramsci, Karl Marx’ın düşüncelerini birkaç yerden kırıp baş aşağı ederek, bilinen skolastik Marxizmden bambaşka sonuçlara ulaşıyor; devlet-toplum ve aydınlar arasındaki ilişkilerde açıklayıcı gücü oldukça yüksek yepyeni bir teori ortaya çıkarıyordu. Gramsci, sınıf farklılıklarının dolayısıyla devlet ile sivil toplum arasındaki bir ayrımın bulunmadığı komünist topluma ait inancını koruması noktasında, kesinkes Marxisttir; bu bağlamda bizim onunla hiçbir alakamız olamaz. Fakat o, sınıfsız toplum hedefine nasıl ulaşılacağı konusunda öyle farklı bir teorik şema ortaya koyar ki, neredeyse Marxizmle hiçbir ilişkisi kalmaz. İşte bu nokta, bizi Gramsci ile sıkı bir şekilde bağlantılandıran noktadır. Yine bilindiği gibi Karl Marx, sivil toplum anlayışını Hegel’den türetmektedir. Hegel’de sivil toplum, sefahatin, sefaletin, fiziki ve ahlaki bozulmanın hüküm sürdüğü ve bu yüzden mutlaka devlet gibi aşkın bir organizasyonun müdahalesine ihtiyaç duyan bir alandır. Marx, Hegel’i baş aşağı ederek, yani onun devlete verdiği önceliği sivil

topluma vererek, sivil toplumu, toplumun yoğunlaşmış ve örgütlü gücü olan üst-yapıdaki devleti düzenleyen ve şartlandıran maddi ilişkilerin bütünüdür cereyan ettiği, ekonomik alt- yapı olarak kavrar. Bu anlayıştan da skolastik Marxizmin sınıf mücadelesini ve zora dayalı bir devrim yoluyla devletin yıkılmasını esas alan, Leninist devlet ve devrim anlayışları ortaya çıkar. Gramsci’nin sivil toplum, devlet ve devrim konusundaki fikirlerinin ise, Marx’ın bu bakışıyla ilgisi, öyle kolayca kurulabilecek cinsten değildir. Çünkü Gramsci, sivil toplum anlayışını yine Hegel’den ama bu kez onun başka bir tezinden yola çıkarak oluşturmaktadır. Bu Hegelci tez, devletin ahlaki temellerinin sivil toplum içerisinde yerleşmiş olduğu tezidir. Gramsci, bu tezden hareketle, sivil toplumun bir alt-yapı değil, üst-yapı oluşumu olduğunu ileri sürerek Marx’la taban tabana zıt bir sonuca varmaktadır. Üstelik o, bununla da yetinmeyerek, Marksist teoriyi en sağlam olduğu yerden, tam belinden kırmakta; alt-yapının belirleyici olduğu şeklindeki aforizmayı, şiddetle reddetmektedir. Gramsci’ye göre, bencilliğin ve hırsın alanı olan saf ekonomik alandan (yani alt-yapıdan), etik-siyasi alana (yani üst-yapıya) geçmek demek, objektif ve mecburi olandan, subjektif ve özgür olana geçmek demektir. Bir başka deyişle, üst-yapı, alt-yapının insanı baskı altına alan, eritip bitiren, pasifleştiren dışsal gücünün etkisinden kurtularak, yeni bir etik-siyasi biçim oluşturma imkanı sunan, bir inisiyatif kaynağıdır; dolayısıyla maddi şartları dönüştürebilen ve onun üzerinde belirleyici olan bir alandır.

Gramsci’de üst-yapı, alt-yapı karşısında belirleyici bir konumda bulunmakla birlikte, aslında kendi içerisinde birisi olumsuz, diğeri olumlu iki unsurdan meydana gelir. Üst-yapıdaki olumsuz unsur, doğrudan egemenliğin, zorun ve tahakkümün aracı olan devlet (siyasi alan); olumlu unsur ise, rızaya dayalı hegemonik ilişkilerin alanı olan sivil toplumdur. Ekonomik alt-yapıda ve siyasi alanda burjuvazi, egemenliğini az çok tam olarak sağlayabilirken, sivil alanda her zaman siyasi, ahlaki ve fikri bir hegemonya kurması mümkün değildir. Gramsci’nin kavramlarıyla söyleyecek olursak, siyasi iktidarını meşrulaştırabilmek için, ideoloji vasıtasıyla, sivil toplum içerisinde yer alan kendisinin dışındaki sınıfları da peşine takabilecek ve onlarla bir tarihsel blok oluşturabilecek bir hegemonya peşinde koşan burjuvazi, bu amacına her zaman öyle kolay ulaşamaz. Çünkü sivil toplum, burjuvazinin iktidarını meşrulaştırmaya yarayan ideolojilere yataklık ettiği kadar, muhalif kimselerin devletin tahakkümüne maruz kalsalar bile, yeni bir ideoloji, yeni bir tarihsel blok ve yeni bir tarih oluşturmak fırsatına sahip oldukları bir özgürlük alanıdır. Önemli olan, burjuva iktidarının hegemonyasının dayandığı ideolojiyi ve tarihsel bloku kırarak, sivil toplumun içerisinde diğer sınıfları da etkileyen yeni bir dünya anlayışının ve yeni bir tarihsel blokun oluşturulması sayesinde, devlete ihtiyaç duymayacak bir siyasi ve sivil toplum kaynaşması meydana getirebilmektir.

Gramsci'ye göre, sivil toplum içerisindeki hegemonya mücadelesinin yani siyasi ve kültürel öncülük mücadelesinin ana motoru, yeni bir dünya anlayışının oluşturucuları ve yaygınlaştırıcıları olan organik aydınlardır. Yeniye temsil eden bu organik aydınlara karşısında elbette kurulu düzenden yana olan, onun devamı için bilgi üreten burjuva aydınlar da bulunmaktadır. Sivil toplum içerisindeki bu mücadelenin sonucunda, yeni bir hayat biçimi filizlendikçe, siyasi toplum (devlet) geriletilmiş ve nihayet siyasi işlevlerini adım adım devredecek olduğu sivil toplum içerisinde eritilerek, kaybolup gitmiş olacaktır. Elbette bu sürece uygun bir biçimde ve oluşan yeni tarihsel blokun etkisiyle, ekonomik alt-yapıda da sınıfsızlığa doğru giden dönüşümlerin olması kaçınılmazdır ve ayrıca devletin böylesi bir erime süreci için, mücadelenin dünyanın her yerinden devlet tahakkümünü söküp atacak boyutlarda evrenselleşmiş olması gerekmektedir. Biz, devlet ile millet arasında rızaya dayalı organik bir bağ olduğunu ileri süren bir bakışa sahibiz. Milletin kendine ait karakteristikleri, devletin karakteristiklerine taşıyabilmek için Gramsci'nin yukarıda özetini sunduğumuz teorisine benzer biçimde, organik aydınlara gereksinim vardır. "Milletin organik aydınları" adını verdiğimiz bu aydınlar, tarih boyunca devletin olduğu her yerde hep olmuş, devletle millet arasındaki bağ sağlamıştır. Milletin organik bağlantıları olan aydınlara düşünce dünyasında açtıkları ufukların devletin yönetici elitleri katında alımlanması sayesinde, milletle devlet arasındaki suni duvarlar kaldırılacak, aradaki mesafeyi gideren, görünmezliği sağlayan ince bir tül çekilmiş olacaktır. Aksi halde devlet, sivil alanda meşruiyetini sağlayamaz ve vergi toplama ve güç kullanma tekelini ila nihai elinde tutamaz, giderek toplumsal temeli ve varlığı ortadan kalkar. Şimdi tarihsel boyutu bir an için ihmal edip günümüze gelecek ve sadece kendi milletimiz için konuşacak olursak... Günümüzde milletimizin organik aydınları, bilginin modern dünyadaki üretimini ve işlevlerini göz önünde bulundurarak ve kendini milletin yerine koyarak milletin dünya görüşünü entelektüel ve siyasi bakımdan en üst düzeyde üretmeye, buna göre devlet işleyişine rehberlik oluşturmaya hizmet eden kişilerdir. Bu arada her ne kadar tanımını olabildiğince somutlaştırabilmek amacıyla sanki tek tek kişilerden bahsediyormuş gibi bir dil kullanıyor olsak da aslında "milletin organik aydını" kategorisi ile kast ettiğimiz şeyin somut insanlar değil, zihinler, zihniyet yapıları ve oluşturucuları olduğunu söylemek durumundayız. Milletin organik aydınları, nihayetinde bir grup entelektüel kimse değildir; aydınlarda bulunan ve millette somutlaşan geleneğe karşılık gelen yanlar, aydınlara organik yanını oluşturur.

Aydının iktidarla ve siyasetle ilişkisi

Tam bu noktada yukarıda yapmaya çalıştığımız aydının tanımını biraz daha netleştirmemiz, özellikle onun devletle ve iktidarla olan ilişkisini açıklığa kavuşturmamız gerekiyor. Aydın, düşünce faaliyetlerini

genelin çıkarları ve bireyin (ve bir birey olarak kendisinin) özgürlüğü için sürdüren kimsedir; o ne bir vakanüvistir ne de maişetini devletin memuru olarak kazanan bir ideolog... Aydın her zaman iktidarla eleştirel bir mesafesi olması gerekir, aksi takdirde vakanüvisten ve iktidarın her türlü faaliyetini meşrulaştırmaya gayret eden sıradan bir memur olan bir ideologdan hiçbir farkı kalmaz; hele hele iktidardan kendisi bizzat nemalanıyorsa, günlük maişetini ve çıkarını bu yaptığı işten temin ediyorsa düşünceleri büyük ölçüde geçerliliğini yitirir. Aydın siyasi güçle ilişkisi Kant'ın söylediği gibi "Uzaktan merhaba" şeklinde olmalı, yolları asla tamı tamına kesişmemelidir. Aydın, hür bir vasatta, korkusuzca, fikirlerini ifade etmeli, iktidar da aydının takdir ettiği fikirlerini tatbikata koymalıdır. Aksi takdirde, iktidarın gücü de aklın muhakeme kabiliyetini zedeler, ifsat eder, iktidarın gücünü tadan bir aydın da eski hayatını çok pespaye bulmağa başlar ve iktidar şehvetinin tadını sürdürmek için her şeyini feda edebilecek seviyelere düşebilir.

Fakat bu noktada biraz durmalıyız; iktidar-aydın ilişkilerinde eleştirel bir mesafe gereklidir tamam ama modern zamanlarla birlikte başlığımız genişlemiş "aydın-siyaset ilişkisi" halini almıştır. Siyaset, modern demokrasilerde kimsenin, hele hele aydınlara bigâne kalamayacağı insani etkinliktir; insanın kendisini ve yaşadığı toplumu, değerler dünyasını savunma biçimidir. Bu anlamda her aydının siyaset yapma mecburiyeti vardır. Siyaset yapmak, siyasetle ilgilenmek aydın olma tanımında mündemiçtir zaten. Aydın sıradan bir okuryazardan, etliye sütlüye karışmayan bilim insanından ayırt ettiren nokta da burasıdır. Aydın, toplumun derdiyle dertlenir; hatta toplumun dert etmediği halleri bile fark eder, sezer ve toplumu bu konuda uyarmaya, aydınlatmaya çalışır yani kendine has, adeta siyasetler-üstü bir siyasetçidir. Şu halde soruyu şu hale getirmek en iyisidir: "Aydının siyaseten desteklediği, başarısı için uğraştığı siyasi programın savunucuları iktidar olduklarında, düşüncesi iktidara geldiğinde aydın nasıl bir pozisyon almalıdır?" Soru bu şekilde sorulduğunda cevabın da şöyle olması icap eder: "Aydın, düşüncesi iktidara geldikten sonra da bu düşüncenin uygulamadaki başarısı için uğraşmalı ama bunu iktidarla arasına mesafe koyarak ve eleştiri kırbacını sürekli şaklatarak yapmalı, hiçbir şekilde iktidarla çıkar ilişkisi içine girmemeli, iktidarın ücretli işçisi olmamalıdır". Kimilerine "milletin organik aydını" kavramıyla birlikte, aydın kavramına yüklediğimiz siyasi işlevler çok yadırgatıcı gelebilir. Kanaatimizce bu yadırgamanın temelinde de aydının bugüne dek millettten kopuk, yabancılaşmış tanımına aşinalık bulunuyor. Ve zaten bugün yukarıda söylediğimiz gibi aydın sorununun en büyük meselemiz olmasının temelinde de bu olgu yatmaktadır. Şimdi ayrıntısına dalmayalım ama aydınının millettten kopuş hikâyesinin başlangıcı, üç yüz yıl önce Batı'nın meydan okumasına boyun eğmemizin neticelerinden bir tanesidir.

Bu nedenledir ki, sanki doğal olanın aydınının milletin ihtiyaç ve taleplerinden apayrı bir bilgi tecessüsü peşinde koşması olduğu şeklinde bir düşünceye sahibiz. Aynı nedenle aydınının vazifesinin resmi ideolojinin oluşumuna hizmet etmek olduğuna ve milletle ilgisinin ancak ve ancak entelektüele gündemin egemen söylemleri icabınca olması gerektiğine inanıyoruz. Egemen entelektüel ajanda da aydınının ne yapması lazım geldiğine dair talimatlar vardır zaten. Aydınların yapması gereken sadece, milleti küçümsemek, aydın olmanın ilk şartı olarak, sıradanlığın yapış yapışlığından, ortalama insanın, yığınların düşüncelerindeki ve yaşama tarzlarındaki sefaletle kapılmamanın erdemlerinden söz etmektir. Oysa bunlar tam da millettten kopmak, organik olmaktan çıkmak diye tavsif ettiğimiz hususlardır. Bizim bahsettiğimiz hakiki milletin organik aydınının, varlığını esasen entelektüel bir mecrada dile getirmek haricinde, asla ve kata bunlarla bir ilişkisi yoktur. Milletin organik aydını, kendi düşünce ufkunu besleyen kültürel-tarihsel bağlamın ürünü, milletin evladı olduğunun farkındadır ve bu yüzden kendisini onun bir parçası olarak algılamaktadır. Bilginin iktidar için bir araç değil, varlığı aydınlatan bir ışık olduğunun, içinde yaşadığı geleneği anlamadan kendisini anlamanın imkânsızlığının bilinci içerisinde, geleneğin ihyasına (yaratıcı bir biçimde yenilenmesine) yönelik çabalarını, varoluşsal bir kaygıyla sürdürmektedir. Geleneğin tarafını tutan milletin organik aydınının bu tarafgirliği, ideolojik değil ontolojik bir tarafgirliktir; gelenek onun varlığa bakışının şekillendiği rahimdir. Milletin organik aydınının tarafgirliği, onun diğer geleneklere düşman olmasını gerektirmez; onlarla diyalojik bir temastan, onlardan öğrenerek geleneğin (kendisinin) ufkunu genişletmekten yanadır; bu yüzden geleneğe karşı nispi bir mesafe koyarak eleştirel olmayı da elden bırakmaz. Milletin organik aydını, bu nitelikleriyle tam da siyasi bir uğraşın içindedir; çünkü tüm faaliyetlerinin odaklandığı daha iyi anlama çabası, daha iyi bir dünya arayışından başka bir kapıya çıkmamaktadır. Aydın, bir topluluk tininin, entelektüel düzeydeki en yüksek ve bireysel formudur. Bu anlamda, herhangi bir sınıfın organik aydını olmak mümkün fakat gelip geçici bir durumdur; aslanan “milletin organik aydını”nın konumudur. Çünkü “milletin organik aydını”, bir grup-varlık olarak kendisini yani kendi varlığının “orada”sını doğuran tarihsel ve kültürel şartları ve dolayısıyla yaşadığı dünyayı anlamaya ve değiştirmeye çabalamaktır.

Aydın ve maneviyat

Eski Türkiye, resmi ideoloji marifetiyle kendi inşa etmek istediğinin dışındaki tüm kimlikleri bastırırken, herkesin yalnızca mesleğiyle meşgul olmasını, aydınların, bilimle uğraşan kimselerin asla siyasetle, maneviyatla ilgilenmemeleri gerektiğini telkin ediyordu.

Yukarıda bir miktar üzerinde durduğumuz gibi, millettten, gelenekten kopuk, yabancılaşmış bir aydın tanımına aşına idik. Çoğu zaman tehditkâr nitelik kazanan bu telkinler altında yetiştik; siyasi tercihimizi ancak “oy” olarak sandıkta gösterebilir, maneviyatla ilgi-

li tavrımızı, İsmet Paşa gibi kimsenin görmediği yerlerde, saklı gizli sergileyebilirdik. Oysa nasıl siyaseti yalnızca elitlerin ya da çıkarlarını her şeyin üstünde tuttuğu var sayılan profesyonel temsilcilerin yapması gerektiğini savunmak, demokrasiden bihaber olmak demekse; maneviyatın “Tanrı ile kul arasındaki gizli bir sır” olduğuna inanmak, insanın var oluşundan ve dinden hiçbir şey anlamamak demektir. O nedenle bitirirken, ülkemize özgü bir mecburiyet olarak aydının maneviyatla ilişkisine de değinmek durumundayım. Hayatın tüm alanlarından çekilmiş, yalnızca Tanrı ile aramızdaki sırra indirgenmiş din anlayışı da eski Türkiye’nin alâmetifarikalarındandır. Bir dönem Fransa’da benzeri bir durumun görüldüğünden bahsediliyorsa da ne o, ne de Aydınlanmanın pozitivist dini telakkileri bizdeki dinden ziyade “psikolojik bir zaafı andıran şey”e benzer. Bütün köklü geleneklerdeki din anlayışı, tabiatı icabı tüm hayatı ve hatta ölümü, ölüm-ötesini kuşatır. Her insan, bir anadilin ve bir geleneğin içine doğar. Onlardan kurtulmak, beyhude bir uğraştır. Aydın, bırakın reddetmeyi, içine doğduğu gelenekteki insani ve manevi mirası ne kadar iyi anlayabilirse, diğer insanlara, insanlığa o kadar olumlu katkıda bulunabilir. Milletin organik aydını, kendi geleneğinden yanadır ama onun tarafgirliği, onun diğer geleneklere düşman olmasını gerektirmez; onlarla diyalojik bir temastan, onlardan öğrenerek geleneğin (kendisinin) ufkunu genişletmekten yanadır. Aydın, nasıl siyasetin içindeyse, aynı şekilde geleneğin maneviyat denizinin içindedir ama tıpkı siyaset gibi gelenekle de arasına nispi bir eleştirel mesafe koyar. Bu eleştirel mesafe, aydını üstün değil rehber kılan, sorumluluk yükleyen bir hayat parantezidir. Aydınların sorumluluğu, daha iyi bir dünya için daha iyi anlama çabasıdır. Birisi günümüzün en büyük sosyologlarından olan Zygmunt Bauman, diğeri David Lyon iki tanınmış sosyoloji profesörü “Akışkan Gözetim” adlı bir sohbet kitabı çıkardılar. Lyon, çalışmalarındaki teolojik titreşimleri hep övgüyle andığı Bauman’ı kastederek: “Senin eserlerine başvururken kendimi, mazeret aramadan ve pişmanlık duymadan Hristiyan geleneği içinde gezinirken buluyorum... Eserlerinde Kabala fikri olan rashimo’ya ait şeyler, yani vicdanı ateşleyen ve teşvik eden, bizi yeni yönlerle çeken, Kutsal Kitapların zekasını ve berraklığını andıran bir şeyler var... Bir inanan olarak benim ekleyebileceğim tek şey, Yeni Ahit’in bize şimdiyi sanki gelecekteki şalom, yani barış ve huzur çoktan gelmiş gibi yaşamayı öğütlediği” der. Bauman, duyduklarından memnundur, cevap verir:

“Şimdiyi sanki gelecekteki şalom çoktan gelmiş gibi yaşamak diye vurguluyorsun... Bu emir, tıpkı Eski ve Yeni Ahit’in diğer emirleri gibi azizlere hitap ediyordu... Ama ne yazık ki hepimiz aziz olamayız. Yine de, azizler olamasaydı biz de insan olamazdık... Onlar bize yolu gösterirler, onlar yolun kendisidir.”

Bunlara benzer sözleri, bu gün ya da bir gün Müslüman aydınlar, niye daha tutarlı bir biçimde söylemesinler ki!...

R. LEVENT IŞIK
www.kritikbakis.com

Gerçek zenginlik

19. yüzyılın ortalarında Batı Avrupa'yı kasıp kavuran Sanayi Devrimi, yalnızca yeni makinelerin değil, yepyeni bir dünyanın doğuşuydu. Buhar gücünün, mekanik üretim bantlarının, fabrika kentlerinin sahneye çıkmasıyla birlikte tarihsel anlamda kartlar yeniden dağıtıldı. Bu dönüşüm, sadece teknolojik bir sıçrama değil, aynı zamanda sermayenin, emeğin, eğitimin ve siyasetin yeniden tanımlandığı bir çağın kapılarını açtı. Fakat Osmanlı bu yeni çağın eşliğinde durdu, içeriye adım atamadı. Ne kendi içindeki bürokratik hantallığı aşabildi ne de dünya ile entegre olabilecek bir üretim zihniyetini inşa edebildi. Özetle biz buharı kaçırdık. Buharı kaçırmak sadece tren yolunu değil, tarihi kaçırmaktı. Elips Haber'de yer alan habere göre, Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte ilk defa topyekun bir kalkınma fikri zemin kazandı. Bu kez amaç, sadece bir devlet kurmak değil, aynı zamanda o devleti kendi kendine yetebilen bir ekonomik organizmaya dönüştürmektir. 1930'lu yıllarda uygulanan sanayi planları, bugün hâlâ özlemle anılan bir üretim atılımının parçasıydı. Uşak'ta şeker, Nazilli'de basma, Kayseri'de uçak ve daha onlarca fabrika çok kısa bir dönem içerisinde açılıp faaliyete geçti.

Sermaye yetersizliğinden ve dönemin zor şartlarından ötürü devlet ekonomide aktif rol oynadı ve adım adım üretime girdi. Demiryolu hatları uzadı, madenler işletilmeye başlandı, Türk Lirası ilk defa itibar kazandı. Bu dönem, planlı kalkınmanın, üretim odaklı devlet aklının zirve yaptığı yıllardı. Fakat bu hamle, siyasal zeminini uzun süre koruyamadı. Çok partili hayatla birlikte bu üretim refleksi, yerini giderek günü kurtarmaya yönelik tercihlere bıraktı. Demokrat Parti döneminde kalkınma söylemi devam etti ama üretim temelli bir strateji yerine, daha çok ithalata ve krediyle tüketimi desteklemeye dayalı bir model inşa edildi. 1950'lerin sonunda başlayan dış açık sorunları, 1960'larda kontrolsüz büyümenin bedelini ödetmeye başladı. Nihayetinde 1970'lere gelindiğinde Türkiye'nin sanayi yapısı kırılgan, sermaye birikimi yetersiz, teknoloji seviyesi zayıf ve dışa bağımlı bir hale geldi. O yıllarda bir otomobil üretmek için ihtiyaç duyulan parçaların büyük kısmı ithal ediliyor, üretim dışa bağımlılıkla malul bir çabayla sürdürülüyordu. Kendi motorumuzu yapamıyor, kendi enerjimizi üretmiyor, kendi sistemlerimizi geliştiremiyorduk. Adeta sanayi dışı bir sanayileşme yaşıyorduk.

1980 sonrasında ise liberal ekonomik modelin Türkiye'ye entegrasyonu, başka bir dönüm noktası oldu. Özal ile birlikte içe kapalı yapının yerine, ihracata dayalı sanayileşme vizyonu öne çıktı. Türkiye, uluslararası pazarlara açılmaya başladı.

Fakat bu açılımın arkasında sağlam bir teknoloji politikası, kurumsal bir sanayi planı yoktu. Birçok üretici, dış piyasaya hızlıca girse de çoğunlukla fason üretimle yetinmek zorunda kaldı. Türkiye, kendi markalarıyla değil, yabancı markaların taşeronluğuyla küresel ekonomide yer buldu. Emegi ucuza sunan, maliyet avantajıyla çalışan ama katma değer yaratamayan bir yapı hakim oldu. Bu da sosyal yapımızda bugün dahi kurtulmadığımız ciddi bozukluklara neden olduğu gibi ekonomimizi sıcak paraya bağımlı bir tiryaki haline getirdi. Böyle bir tiryakiliğe tutulan her ülke gibi bizimkinde de ardı ardına iktisadi ve siyasal bunalımlar yaşandı. Dolayısıyla da günün kronik dertleriyle uğraşmaktan kafamızı kaldırıp ileriye bakarak plan yapmak, icraatte bulunmak imkansız hale geldi.

Aslında bu dönem, zihinsel bir kırılmanın da yaşandığı yıllardı. Üretmek yerine satmak, tasarlamak yerine taklit etmek, yenilik yapmak yerine uyarlamak yaygınlaştı.

Türkiye bu süreçte büyüye sürdürülebilirlikten uzak, kaliteye değil adede dayalı bir büyüme yaşadı. Aynı dönemde Güney Kore, Tayvan gibi ülkeler hem üretim kapasitesini artırıyor hem de teknoloji geliştirme konusunda kararlı politikalar izliyordu.

Onlar markalaşırken biz hala ihracatın kilogram değeri 1-2 doların altında kalan ürünleri dünyaya pazarladık. Sonuç ne oldu? Düne kadar sömürge olan ülkeler iktisadi anlamda hızla ilerlerken altı asırlık imparatorluğun mirasçısı Türkiye'nin tüm borsasındaki firmaların toplam değeri tek bir Amerikan firmasının değerine bile ulaşamadı. Geri kaldık!

Bazıları meseleyi sadece teknik imkansızlıkları ileri sürerek açıklamaya çalıştığından gerçekten insanın gülesi geliyor. Asya'da yiyecek ekmek bulamayan, özgürlük kelimesinin anlamını dahi bilmeyen köleleştirilmiş ülkelerin hangi imkansızlıklarla neleri başardığından habersiz ekonomist ünvanlı bu arkadaşlara acilen tarih dersi vermek lazım ama çok geç...

Elbette imkansızlıkların, bulunduğumuz coğrafyanın, kaynaklarımızın önemi çok büyük. Ama en önemli kaynak beşeri sermayemiz. Bunun verimliliği de baştan sonra eğitimle alakalı.

Üniversiteler, üretim ekonomisinin beyin gücü olmak yerine, giderek toplumsal beklentilere teslim oldu. Akademik eğitim, gençleri yaratıcı bireyler haline getirmek yerine, onları yalnızca iş başvurusuna hazırlayan bir memur adaylığı sürecine çevirdi. Üniversite mezunu olmak, artık çoğu zaman sadece bir KPSS puanı almak ya da özel sektörde beyaz yakalı olabilme umuduna indirgenmiş durumda. Oysa üniversiteler bilgi üretmeliydi, patent çıkarmalıydı, sanayiyle birlikte çalışmalıydı.

Ancak bugün birçok üniversite adeta birer diploma matbaasına dönmüş durumda. Araştırma yerine formalite tezler, proje yerine prosedür odaklı uygulamalar, sanayiyle iş birliği yerine içe kapanık akademik yapılanmalar hakim. Üniversitelerin başındaki onlarca rektörün uluslararası akademi dünyasından alıntılanmış bir adet bile çalışması yok. Varın halimizi siz düşünün...

Mezunlar arasında kendi işini kuran, yeni bir üretim sahasına girenlerin sayısı, kamuya atanmak için yarışanlardan çok daha az. Çünkü müteşebbislik desteklenmiyor, teşvik edilmiyor, hatta çoğu zaman riskli ve anlamsız bir yol olarak görülüyor. Gençler üretim yapmaya değil, "güvenli bir iş bulmaya" programlanıyor. Mezun gençlere kendi alanında çalışmaları için verilen sübvansiyonlar çok komik rakamlar. Halbuki yatırım bankacılığı ve kitle fonlaması çerçevesinde uzun vadeli sermaye yatırımlarıyla desteklenmeleri lazım krediyle değil! Hele ki böyle enflasyonist bir ortamda..

Evet, özellikle son yirmi yılda yaşanan ekonomik krizler, kur dalgalanmaları ve yüksek enflasyon ortamı bu ortamın oluşmamasında ve oluşma imkanının da zihinlerden silinmesinde çok etkili oldu. Gençlerimiz ekmek bulma davasına düştü. Üniversiteler önemini yitirdi. Birkaç yıllığına işsizliği saklayan aygıtlara dönüştü.

Sonucunda da krizler, sermaye birikimini engellediği gibi, mevcut sermayenin üretim yerine rant alanlarına yönelmesine neden oldu. Bugün Türkiye'de sadece gençler değil genel olarak girişimcilerin önemli bir kısmı, sanayi ya da teknolojiye değil; inşaata, arsa alımına, borsada kısa vadeli yatırımlara odaklanıyor.

Çünkü kazanç burada hızlı ve daha garantili. Bu da üretim kültürünün toplumun genel zihniyetinden dışlanmasına neden oluyor. Dediğimiz gibi kendi işini kurmak isteyen genç bir girişimci için yol uzun, destek zayıf, risk yüksek. Bu ortamda sürdürülebilir müteşebbislik gelişemez.

Dünyada ise bambaşka bir manzara var. 2020'li yıllar, yapay zekadan yeşil dönüşüme, biyoteknolojiden uzay sanayisine kadar birçok alanda yeni devrimlerin başladığı bir çağ oldu. Yazının başında da ifade ettiğim üzere müthiş bir sıçramayla karşı karşıyayız.

Gelişmiş ülkeler artık üretimle yetinmiyor; üretimden önce fikri mülkiyeti, patentleri, algoritmaları sahipleniyor.

ABD, Avrupa ve Asya'nın önde gelen ekonomileri, üretimi sadece bir süreç olarak değil, bir ekosistem olarak görüyor.

Üniversiteler, laboratuvarlar, özel sektör ve devlet politikaları aynı amaç doğrultusunda çalışıyor. Her şey katma değer üretmek için seferber ediliyor.

Ülkemiz asırlardır bu yarışın çok gerisinde. Hala iş dünyası verimsiz, kamu yönetimi ağırkanlı, Ar-Ge harcamaları yetersiz. (tek başına Samsung'un Ar-Ge harcaması tüm borsamızın harcamasının 3 katından fazla)

Hala bir kamu ihalesine girebilmek, bir proje üretmekten daha karlı sayılıyor. Bütün bu verimsizlik zincirinin sonunda doğal olarak halkın sırtına binmiş bir enflasyon yükü duruyor. Çünkü üretmeyen bir ekonomi, sürekli ithal etmek zorundadır. Sürekli ithal eden bir ekonomi ise dövizle bağımlıdır. Dövizle bağımlı bir ekonomi ise en küçük bir kur şokunda enflasyon patlaması yaşar. Bu yüzden enflasyon sadece bir fiyat artışı değil; üretimsizliğin aynadaki yansımasıdır, en net sonucudur. Borsa İstanbul'daki tablo da bu yapının bir başka tezahürüdür. Dem vurduğum firmaların düşük değerliliği sadece finansal bir veri değil; üretim gücünün, markalaşma kabiliyetinin ve uluslararası rekabetin ne düzeyde olduğunu gösteren çarpıcı bir göstergedir. Biz üretiyoruz ama başkalarının markaları için...

Sonuç olarak, artık bu döngüyü kırmak zorundayız. Sanayi Devrimi'ni kaçırdık, dijital devrimi de kaçırırsak önümüzdeki yüzyıl, yalnızca borçlanarak yaşamak zorunda kalacağımız bir dönem olabilir.

Bunun için yapılması gerekenler çok net:

Üniversiteleri yeniden bilgi üreten kurumlara dönüştürmek, gençleri girişimciliğe özendirmek, üretimi sadece fabrika değil fikirle başlatmak.

Markalaşmayı sadece pazarlama değil, bir milli strateji haline getirmek.

Devletin sadece teşvik değil, yönlendirme ve koruma politikalarıyla özel sektöre rehberlik etmesi gerekiyor. Aksi takdirde bu ülke, bir dönem daha tükettiği kadar zenginleştiğini sanmaya devam eder.

Oysa gerçek zenginlik, tükettiğin değil; ürettiğin kadar güçlü olmaktır.

Jeopolitik Teolojide Bir Sorun Olarak Amerikan Hristiyan Milliyetçiliği

YAZAR: PROF. ANDREW FRASER

KAYNAK: WWW.THEOCCIDENTALOBSERVER.NET

Son kitabım, Anglo-kimlikçi (Anglo-Identitarian) bir bakış açısıyla yazıldı. Reformdan geçmiş, neo-Angelcynn (Eski İngilizce'de "Angles'ın akrabaları" anlamına gelir) bir kilise aracılığıyla pan-Britanyalı bir ırk vatanseverliğinin yeniden canlandırılabilirliğini göstermeye çalışıyorum. Böyle bir reformasyon, mezhep temelli Hristiyanlığın baskın evrenselci modeline karşı, acilen ihtiyaç duyulan teopolitik bir alternatif sunacaktır. Günümüzde, daha önce gördüğümüz gibi, Amerikan Hristiyan milliyetçiliği bile artık köklerinden kopmuş, bedensiz "küresel İsa" egemenliğini göksel bir gerekçe olarak düzenli biçimde kullanmaktadır.

Kayıp Koyunlar: Jeopolitik Teolojide Bir Sorun Olarak Amerikan Hristiyan Milliyetçiliği (Lost Sheep: American Christian Nationalism as a Problem in Geopolitical Theology)

Giriş

Hristiyan milliyetçiliği, ABD'deki evanjelik Protestanlar arasında hararetli ve bölücü bir konu haline gelmiştir. Bu hareket, tüm "ulusları" (genellikle ırksal ya da etnik değil, sivil terimlerle tanımlanan) "Mesih'te" hem dünyevi hem de göksel nimetleri kendilerine sağlamakla görevli ilahi bir misyona tabi kıldığından, hem Amerikan Hristiyan milliyetçileri hem de onların muhalifleri için sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, "ulusal" kimlik, kan bağına ya da aidiyete dayalı, kendi başına iyi bir şey değildir. Bir ulus ancak Tanrı'nın Kutsal Kitap'ta (Scripture) ifşa ettiği lütfuyla yetkinleşebilir.

Başka bir deyişle, tüm ulusların "aşikâr kaderi" (manifest destiny), Hristiyan inancının evrensel gerçeklerini benimsedikçe tarihsel olarak gerçekleşecektir.

WWW.KRITIKBAKIS.COM

Bu doktrin, kısa süre önce Iron Ink ve Tribal Theocrat adlı iki Hristiyan internet sitesinde yayımlanan bir makalede gündeme getirilmiştir. Makalenin esas amacı, Hristiyan milliyetçiliğinin yalnızca "uyanmış sağ" (woke right) sapkınlığından ibaret olduğu suçlamasına karşı "muhalif Hristiyan sağ"ı (dissident Christian right) savunmaktır. Takma ad kullanan yazar ("jetbrane" ya da "Enos Powell", hangisini isterseniz) savunmasını, muhalif Hristiyan sağın ontoloji (ontology), epistemoloji (epistemology), antropoloji (anthropology), teleoloji (teleology) ve aksiyolojisine (axiology) dair bir tanıma dayandırır.

Kısa fakat kapsamlı bu inceleme, yazarın (gerçek adı Bret McAtee, Michigan'da küçük bir kilisenin papazıdır) Hristiyan milliyetçilerinin "dünya görüşü"nün (worldview) her yönünün "sert uyanık dünya görüşü"ne (hard woke worldview) radikal ve kalıcı biçimde karşıt olduğu sonucuna ulaşmasına yol açar. McAtee'ye göre bu ikinci görüş "her zaman, Mesih'siz, Tanrı'dan nefret eden bir seçkinler sınıfı tarafından belirlenen insan yüceliğiyle ilgilidir."

Buna keskin bir tezat olarak, Papaz McAtee'ye göre muhalif Hristiyan sağın Weltanschauung'u, Rab İsa Mesih'in "hayatın her alanında haklı yönetimin taç haklarını" (the Crown Rights of the Rightful Rule) savunduğu aksiyomatik bir gerçektir.

Hristiyan milliyetçiliğinin sadece uyanık sağın bir başka tezahürü olduğu yönündeki suçlamanın geçersiz olduğunu savunur; çünkü muhalif sağın dünya görüşü, "her şeyi altı günde yaratan ve hepsini çok iyi yaratan" dünyevi olmayan, kişisel ve otoriter bir Tanrı'yı içermektedir.

Papaz'a göre, muhalif Hristiyan sağ zorunlu olarak "Tanrı'nın gerçeklik belirlemesine" (God's determination of reality) boyun eğmektedir. Onun "nihai değeri" (ultimate value), "Tanrı'nın ve Mesih'inin yüceliğidir." Papaz, Kutsal Kitap'a dayalı Hristiyanlığın (Biblical Christianity), Tanrı'nın "bu dünyanın krallıklarını Rabbimiz ve Mesih'inin krallıkları haline getirmek" planının gerçekleşmesini sağlayacak şekilde, "Tanrı'nın Krallığı'nın yeryüzünde kurulmasına yönelik binyıl-sonrası bir tarihe" (postmillennial end) ilahi biçimde kök saldığını belirtir.

Bir Hristiyan Milliyetçisi Konferansına Katılım

McAtee'nin "muhalif Hristiyan sağ"ı (dissident Christian right) savunması hakkında ne düşünülürse düşünülün, onun Anglo-Amerikan Hristiyan milliyetçileri (Anglo-American Christian nationalists) arasında hâkim olan zihniyeti yansıttığı inkâr edilemez. Bu gerçekle doğrudan yüzleşmem, Teksas'ta düzenlenen Right Response Ministries konferansına ("Çöp Dünyayı Yenmek" [Defeating Trash World] başlıklı) katılmaya karar verdiğimde gerçekleşti. Sanki, tarihsel mezheplerin (historical creeds) ve bilimsel eleştiriyi dışlayan bir Kitap-ı Mukaddes yorumunun (biblical hermeneutic) içinde hermetik biçimde mühürlenmiş bir teolojik balonun içine girmiş gibi hissettim.

Gerçekte, konferansa giden aylarda, etkinliği organize eden papaz Joel Webbon'dan, yeni kitabımı sergilemek için bir masa kurma izni (hatta talebime dair herhangi bir yanıt) almak imkânsız hâle geldi. Hatta Amazon.com üzerinden ona kitabımın bir kopyasını gönderttim: Christian Nationalism vs Global Jesus: Projects of Peoplehood from Biblical Israel to the Collapse of British Patriotism ("Hristiyan Milliyetçiliği ve Küresel İsa: İncil'deki İsrail'den Britanya Vatanseverliğinin Çöküşüne Halk Olma Projeleri"). Kuşkusuz, bu başlık mezhebe dayalı Hristiyanlığın (creedal Christianity) köhnemiş aksiyomlarına karşı güçlü bir muhalefet ima ediyordu. Ancak yine de, açacağım sergi masasının bir miktar ilgi uyandırmasını ve konferanstaki konuşmacı ve katılımcılarla sohbet ederek kitabı savunma fırsatı yaratmasını umuyordum.

Sonunda elimde (Arktos'tan yarı fiyatına edindiğim) kitap kutusuyla konferansa ulaştığımda, papazın idari asistanına kitapları sergilemek için küçük bir masa kurabilir miyim diye sordum. Yaklaşık bir saat boyunca cevap gelmeyince tekrar sordum. Asistan, bu imkânın yalnızca konferans sponsorlarına ayrıldığını ve bu yüzden mümkün olmadığını net bir biçimde belirtti. Fakat bu açıklama sonradan bana biraz yanıltıcı geldi çünkü kitaplar ve ilgili materyallerle dolu en az iki masanın, büyük olasılıkla "konferans sponsoru" olmayan podcast yayıncıları tarafından işgal edildiğini fark ettim.

Durumu en iyi şekilde değerlendirmek amacıyla, eşimin (sağlık sorunları nedeniyle kullanmadığı) konferans için aldığı bileti kullanarak, kendi kitaplarımı sergilemek üzere gizli bir Samizdat Tezgâhı olarak bir sandalye talep etmeye karar verdim. Şans eseri, kitaplarımın açıkça

sergilendiği bu masayı fark eden kişilerden biri, Papaz Joel'in eşiydi. Sohbet ederken, kitabı işaret ederek, birkaç hafta önce kiliselerinde eşinin bu kitabın bir kopyasını aldığını söyledi. Kısa bir süre sonra Papaz Joel de oradan geçti (kitap sergimi dikkat çekici şekilde görmezden geldi) ve adımı sordu. Kendimi tanıttım; memnuniyetle belirttim ki, eşi ona kitabı hatırlattı. Ancak Papaz Webbon bu fırsatı ne kitabı aldığını kabul etmek, ne de onun hakkında konuşmak için kullandı; aceleyle uzaklaştı.

Bu oldukça ani ret, beni pek şaşırtmadı; çünkü (yakın geçmişte teoloji eğitimi aldığım dönemde bile) ortodoks Hristiyan inanç sahiplerinin, inançsız veya sapkın olarak gördükleri kişilerle diyaloga girmeye isteksiz olduklarını hep gözlemlemiştim. Bu tür bir entelektüel kapalılık, kamusal alanda Hristiyanlığı yeniden tesis etmek için siyasi güç kazanmayı amaçlayan, kendilerini "Hristiyan milliyetçisi" (Christian nationalists) olarak tanımlayanlar arasında iki kat daha talihsizdir. Başka bir deyişle, siyasi hedeflerine ulaşmak için dostlar edinip insanları etkilemek zorunda olan bir hareket için bu pek de etkili bir strateji sayılmaz.

Kendi durumumda, kitabımda açıkça belirtmeye çalıştığım gibi, kültür savaşlarında Hristiyan milliyetçilerinin (Christian nationalists) aldığı pozisyona büyük bir sempatiyle yaklaşıyorum. Gerçekten de bir "kültürel Hristiyan" (cultural Christian) olarak, Anglosfer'in dört bir yanındaki tüm Anglo-Protestanların, bu mücadeleyi yürütmek için geniş bir kilisede birleşmesini arzu ediyorum. Pastor Webbon'un kitabımın bir kopyasına göz attığını ama onu hızla lanetlenesi bir sapkınlık olarak reddettiğini kuvvetle tahmin ediyorum. Iron Ink'te yayımlanan bir başka makaleye bakılırsa, Papaz McAtee de benim "geleneksel, ortodoks ya da tarihsel anlamda bir Hristiyan" olup olmadığımı şüphe duyuyor. Hatta şu çok açık ifadeyi ekliyor: Papaz Webbon'un "ona kitaplarını satması için bir masa vermemesi gayet mantıklı. Ben de vermezdim. Hristiyanlar, konferanslarında Hristiyanlık dışı şeyleri tanıtmazlar." [2]

Hristiyan Kimlikleri

Belki de Hristiyan kimliği yalnızca mezheplere (creeds) sadakatle tanımlanıyorsa, bu topluluğa dâhil edilmemem gerekir. Öte yandan, Dissident Dispatches: An Alt-Right Guide to Christian Theology ("Muhallif Raporlar: Hristiyan Teolojisine Alternatif Sağ Rehberi") adlı kitabın yazarı olarak, muhalif Hristiyan sağın (dissident Christian right) bir üyesi olduğumu varsaymak hakkım değil mi? Her halükârda, Faith & Heritage dergisinden Ehud Would, 2017 yılında Dissident Dispatches'a yazdığı düşünceli ve genel olarak olumlu eleştirisinde beni bu şekilde kabul etmiş görünüyor. Elbette, doktrinsel olarak katı, mezhepçi Hristiyanlar, geleneksel ortodoksiye karşı çıkan kültürel Hristiyanlardan daha "gerçek" Hristiyan sayılmaz.

Bir kediye derisini yüzmenin birden fazla yolu olduğu gibi, bir Hristiyan ulusu tasavvur etmenin ve inşa etmenin de her zaman birden fazla yolu olmuştur.

Kanada'ya kaçan Loyalistler tarafından kurulan ulus, İngiliz Kraliyeti'ne sadık olanları zorla evlerinden ve yurtlarından süren Amerikan isyancıları tarafından kurulan devrimci cumhuriyetten daha az "Hristiyan" değildi. Ben, Avustralya ya da Kanada vatandaşlığı oluşturulmadan önce, Anglo-Saksonların hâlâ Kanada'nın iki "kurucu ırkından" biri sayıldığı bir dönemde Britanya tebaası olarak doğdum. Bu nedenle, entelektüel gelişimim hem Britanya Kanada'sının hem de Britanya Avustralya'sının garip çöküşünden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Dolayısıyla son kitabım, Anglo-kimlikçi (Anglo-Identitarian) bir bakış açısıyla kaleme alındı. Reformdan geçmiş, neo-Angelcynn (Eski İngilizce'de "Angles'ın akrabaları" anlamına gelir) bir kilise tarafından pan-Britanyalı bir ırk vatanseverliğinin yeniden canlandırılabilirliğini göstermeye çalışıyorum. Böyle bir reformasyon, mezhep temelli evrenselci Hristiyanlık modeline karşı acil biçimde ihtiyaç duyulan teopolitik bir alternatif sunacaktır. Günümüzde, daha önce de gördüğümüz gibi, Amerikan Hristiyan milliyetçiliği bile köklerinden kopmuş, bedensiz "küresel İsa"nın (global Jesus) egemenliğini göksel gerekçe olarak düzenli biçimde kullanmaktadır.

1945'te Alman etnik milliyetçiliğinin ezici yenilgisinin ardından, çağdaş Anglo-Protestan teolojisindeki "küresel İsa" (global Jesus) neredeyse tartışmasız bir hegemonya kazanmıştır. Bugün, hemen tüm ana akım Anglo-Protestanlar, etnik farklılıkların en hafif tezahürlerini bile ırkçılıkla eşdeğer görerek reddetmektedir. Gerçekten de "Hristiyan milliyetçiliği" savunuculuğu, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ana akım Anglo-Protestan kiliselerin kürsülerinden düzenli olarak lanetlenmektedir.

Açıkça görülüyor ki, ABD'deki açık Hristiyan milliyetçiler (Christian nationalists), artık "küresel İsa"nın (global Jesus) esiri hâline gelmiştir. Hristiyan milliyetçiliği, tüm ulusların nihai bağlılığının Kral İsa'ya (King Jesus) olduğu anda insanlık tarihinin ereğinin (telos) gerçekleşeceğini dindarca ilan etmek zorunda olduğunu ifade eder. Ancak, belirgin biçimde beyaz Anglo-Sakson Protestan (Anglo-Saxon Protestant) etno-dini bir kimliğin, tarih dışı (ahistorical), evrenselci Rab İsa'nın (Lord Jesus) hükümlerine bağdaşmayacağı hâlâ belirsizliğini korumaktadır.

Amerikan Hristiyan milliyetçilerinin en tanınmış ismi olan Stephen Wolfe bile, Anglo-Sakson kimliğinin inatçı biyokültürel boyutunu ya önemsizleştirir ya da doğrudan inkâr eder. Örneğin, Booker T. Washington ve dindar bir Katolik olan Yargıç Clarence Thomas gibi siyahi erkeklerin bile Anglo-Protestan etno-millile (ethnonation) asimile olduklarını ileri sürmektedir.

Hristiyanlık Bir Etnik Din midir?

Buna karşılık, benim tezime göre, genel bir kozmik Mesih'e (cosmic Christ) duyulan münhasır kilise bağlılığı, her dünyevi etno-dini kimliğin ayırt edici niteliğini kilise gözünde önemsiz şeyler (adiaphora) düzeyine indirger. Anglo-Protestanlığın yeniden doğuşu,

tıpkı birinci yüzyıldaki İsa hareketinde olduğu gibi sağlam bir etno-dini temele ihtiyaç duyar.

Geleneklerine sıkı sıkıya bağlı Amerikan evanjeliklerinin, tarihsel İsa'nın eşsiz etno-ulusal kimliğini tanımayı reddetmeleri, tarihte Romalılaşmış (Romanised) Protestan ve Katolik kilise yapılarının modası geçmiş mirasıdır. Bu nedenle benim savım şudur: Anglo-Sakson Hristiyanlığı, Büyük Alfred'in Angelcynn kilisesi yeniden tahayyül edilerek çağımızın ihtiyaçlarına uyarlanmalı ve yeniden Germanleştirilmelidir (re-Germanized).

Christian Nationalism vs Global Jesus, İbrani Kutsal Kitabı'nın (muhtemelen MÖ 5. ve 2. yüzyıllar arasında derlenmiştir) etkileyici ve güçlü bir ulusal anlatı ürettiğine dair ikna edici kanıtlar sunar. Yahudi kâtipler tarafından pedagojik bir araç olarak kurgulanan bu anlatı, MS 1. yüzyıldaki İsa hareketinin varsaydığı "halk olma projesi"ne (project of peoplehood) ilham vermiştir. Anglo-Protestanlar, Hristiyan geleneğinin daha eski halkçı (folkish) biçimlerini yeniden keşfetmeye acilen ihtiyaç duymaktadır. Anglo-Protestanlığın odağının, gelecekteki bireysel kurtuluş saplantısından uzaklaştırılması gerektiğini ileri sürüyorum. Anglolar, sadece doktrinel saflığın değil, aynı zamanda ortak atalara dayanan etno-dini topluluk ağlarına kök salmışlık hissine ihtiyaç duyar. Etno-dini bağlar —ister yerel (örneğin Amishler) ister küresel (örneğin Yahudiler) düzeyde olsun— toplumsal olarak uyumlu cemaatler için kurumsal önkoşul ve ahlaki temel sağlar.

Anglo-Protestan kiliseleri de ayrılıkçı, paralel toplumların etno-dini merkezi hâline gelebilir. Bu tür topluluklar sadece sağlıklı, mutlu ve ahlaken dürüst aileler yetiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda Anglosfer'i şu anda kötü yöneten sorumsuz kurumsal plütokraziye karşı çıkacak, Britanya kökenli karşı-elitler de yaratacaktır.

Bir gün Anglo-Protestanlar, kendi Mesihlerini kral olarak kabul edebilir. Ancak, preterist akademisyen Don K. Preston'ın sıkça belirttiği gibi, onun 1,65 boyunda, adı İsa olan bir Yahudi erkek olarak geri dönmesi pek olası değildir. Ne var ki, bu gerçek, Patriot King'imizin mucizevi şekilde yeniden vücut bulmasını engellemez —tabii bu vücut bulma, Avustralya ya da diğer Britanya dominyonlarında gerçekleşirse.

Sonuç

Kısacası, ortaya çıkan Hristiyan milliyetçi hareketin (Christian nationalist movement) teopolitik hayal gücünde (theopolitical imagination), bugüne dek sorgulanmamış olan "küresel İsa"nın (global Jesus) hegemonyasına karşı sempatik ama derinlemesine bir eleştiriye acil ihtiyaç vardır. Amerikan Hristiyan milliyetçiliği (American Christian nationalism), esasen Anglo-Protestan karakterli bir harekettir. Birinci yüzyıldaki İsa hareketinde olduğu gibi, bu hareket de kendine özgü etno-dini karakterini (ethnoreligious character) açıkça ve hem devletten hem de mezhebe dayalı Hristiyanlıktan (creedal Christianity) bağımsız şekilde benimseyebilir ve benimsemelidir.

Ne İsa ne de Pavlus yeni bir din yaratmayı amaçlamamıştır. Bunun yerine “İsrail’in kayıp koyunlarını” (lost sheep of Israel) kurtarmayı hedeflemişlerdir. Greko-Romen antik dünyasındaki herkes gibi, onlar da etnisite ile dinin eşanlamlı kategoriler olduğunu doğal kabul etmişlerdir. Örneğin Pavlus, “putperestlerin havarisi” (apostle to the pagans) olmuştur; çünkü putperest dünyaya asimile olmuş on kayıp kabilenin torunlarının İsraili olarak “ruhani DNA”larının (spiritual DNA) Mesih’te (in Christ) yeniden etkinleştirilebileceğine inanmıştır. Günümüz İncil araştırmaları, İsa ve Pavlus’u sıklıkla “Yahudilik içinde” (within Judaism) ya da “İsraililik içinde” (within Israelitism) çalışan tarihî figürler olarak tanımlar. Başka bir deyişle, onların “İsrail’in dirilişi” (resurrection of Israel) için verdikleri mücadele, İbrani Kutsal Kitabı’nın öncülük ettiği “halk olma projesi”nin (project of peoplehood) ayrılmaz bir parçasıydı.

Günümüz Hristiyan milliyetçileri, Anglo-Protestan diasporasındaki WASP’ları (White Anglo-Saxon Protestants) “İsrail’in kayıp koyunları”na benzer “görünmez bir ırk” (invisible race) olarak tanımalıdır. Anglo-Amerikalılar (Anglo-Kanadalılar, Anglo-Avustralyalılar ve Anglo-Kivilerle birlikte) aslında “Büyük Britanya’nın kayıp koyunları”dır (lost sheep of Greater Britain). Amerikan Hristiyan milliyetçileri, eski Britanya dominyonlarındaki etnik kardeşleriyle birlikte, yeryüzüne indirgenmiş bir Patriot King (Vatansever Kral) fikrini gerçekleştirmeye çalışan postmodern bir “halk olma projesi” (project of peoplehood) içinde kurtuluş aramalıdır.

Sadık Anglo-Protestanlar birlikte hareket ettiklerinde tüm Anglosfer’de (Anglosphere) bir ruhani reformasyonun kıvılcımını yakabilirler. Böyle bir dini hareket, jeopolitik teoloji (geopolitical theology) içindeki varoluşsal bir soruna çözüm sunabilir. Her yerdeki Anglo-Protestanlar, eğer küresel Amerikan imparatorluğunun kurumsal devlet aygıtı (corporate state apparatus of the global American empire) denetimsiz kalırsa, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalan kabilesel bir ağ olarak kendilerini anlamalıdır. Özellikle Anglo-Amerikan Hristiyan milliyetçileri, Birleşik Krallık, Avustralya, Kanada ve Yeni Zelanda’da hâlâ Kraliyet’e sadakat yemini etmiş etnik kardeşleriyle dayanışma içinde, atalarından miras kalan Britanya ırk patriotizmini (British race patriotism) benimseme fırsatını değerlendirmelidir.

Katı mezhepçiliğe (strait-laced orthodoxy) değil de doğru uygulamaya (orthopraxis) dayanan bir neo-Angelcynn hareketi, günümüz kiliselerinden uzaklaşmış, nominal olarak seküler ve kültürel Hristiyanları (cultural Christians) cezbetme potansiyeline sahiptir. Yerleşik Hristiyan mezheplerine ve itiraflarına (creeds and confessions) koşulsuz inanca dirençli olsalar da, WASP’lar (White Anglo-Saxon Protestants) genellikle kilisenin her şeyden önce bir ahlâk öğretmeni olarak hizmet ettiği “modernize edilmiş” bir halk dinine daha açık olma eğilimindedir. Köklerinden kopmuş

(deracinated) Anglo-Protestanlar, ahlakî davranışı uzun süredir sadece bireysel kurtuluşa ulaşmak için bir basamak olarak görmeye alışmıştır.

Bunun yerine halkçı bir pratik teoloji (folkish practical theology), WASP’ları ortak ahlâkî topluluklarda bir araya getirerek, ortak bir tarihe ve yazgıya sahip atalara dayanan bir halk olma projesini (project of peoplehood) yeniden diriltebilir. Bu yolla, neo-Angelcynn kiliseleri, 19. yüzyılda İngiltere Kilisesi’nde Broad-Church hareketinin öncüsü olan Sir John Robert Seeley gibi kişilerin hedeflerini gerçekleştirebilir.

Günümüzde, böyle bir harekete olan ihtiyaç hiç bu kadar yakıcı olmamıştı. Genç Anglo-Protestanlar, agnostik çağdaşlarıyla birlikte, amaç ve anlam içeren, istikrarlı ve müreffeh bir orta sınıf aile hayatı sunabilecek her kurumu yok eden plütokratik korporatist (plutocratic corporatist) bir rejim tarafından geleceklerinden mahrum bırakılmaktadır. Orta ve uzun vadede, artan hoşnutsuzlukları, Anglo-kimlikçi (Anglo-Identitarian) bir Hristiyan hareketinde kurumsal bir çıkış yolu bulabilir. Açık biçimde Anglo-Protestan olan kiliseler, okullar, kolejler ve hatta hastaneler, sadece Amerikan evanjelik Protestanlığının güç merkezi olan “Big Eva”ya değil, aynı zamanda —ve daha da önemlisi— bugün her biri bir zamanlar gururla Anglo-Sakson olan ülkelerde kök salmış “pazar hakimiyeti altındaki azınlıklar”a (market-dominant minorities) karşı koyacak Britanya kökenli elitleri yetiştirebilir.

Böylesi bir Büyük Britanya merkezli Broad-Church hareketinin yeniden doğuşu, “küresel İsa” (global Jesus) mitini etnik kardeşlere bağlılığın üstünde tutan, dar görüşlü Amerikan tarzı Hristiyan milliyetçiliğinin zayıflıklarını ortaya çıkaracaktır — hem ülke içinde hem de tüm Anglosfer’de (Anglosphere).

Dipnotlar:

[1] Bu, daha önce <https://counter-currents.com/2025/05/the-problem-with-christian-nationalism-american-style/> adresinde yayınlanan bir makalenin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur.

[2] <https://ironink.org/2025/05/the-difference-between-andrew-frasers-ethnoreligious-vision-mcatees-ethno-christian-vision/>

DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

HAMAS VE DİRENİŞİN SİYASİ GELECEĞİ

7 Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın İsrail'in işgal ettiği topraklara yönelik başlattığı Aksa Tufanı operasyonu ile başlayan süreç, yalnızca İsrail sorununun doğasını değil, aynı zamanda Filistin meselesinin genel çerçevesini de yeniden şekillendiren bir dönüm noktasına işaret etmektedir. 7 Ekim 2023 tarihi, İsrail'in Gazze'ye yönelik kapsamlı bir askeri operasyon ve sistematik yıkım sürecini başlatmasına gerekçe teşkil ederken, uluslararası düzlemde 'Hamas sonrası Gazze' tartışmalarının merkezine yerleşmiştir. En çok sorulan soruların başında, Gazze'nin savaş sonrası nasıl bir yönetim modeliyle idare edileceği ve Hamas'ın bu denklemde nasıl bir rol oynayacağı gelmektedir. Fakat bu soruların yalnızca teknik değil, aynı zamanda tarihsel, toplumsal ve ideolojik bağlamda ele alınması gerekmektedir. Zira Hamas, yalnızca silahlı bir yapı değil; aynı zamanda Filistin halkının kahir ekseriyeti açısından adalet ve direnişin simgesi, bir diğer kesimi için ise reforme edilmesi gereken bir siyasi aktördür. İsrail'in 600 günü aşkın bir süredir sürdürdüğü yıkıcı askeri üstünlüğüne rağmen Hamas'ın tam anlamıyla tasfiye edilememesi ve Gazze halkının önemli kısmının direnç göstermeye devam etmesi, bölgenin geleceğine dair ezberlerin sorgulanmasını zorunlu kılmıştır.

Hamas'ın Siyasal Formu ve Meşruiyet Stratejileri

Kökenleri İsrail'in kuruluşundan çok daha öncelere (1920lere) dayanan Hamas, resmi olarak 1987 yılında Birinci İntifada'nın etkisiyle kurulmuştur. Başlangıçta Müslüman Kardeşler hareketinden beslenen bir ideolojik yapılanma olan İslami Direniş Hareketi/Hamas zamanla yalnızca İslami bir muhalefet örgütü değil, aynı zamanda sosyal hizmetler, eğitim ve sağlık alanlarında Gazze toplumuna yönelik alternatif bir yönetim modeli sunmuştur. Bu çerçevede Hamas, devlet-dışı bir yapı olarak zamanla 'gölge devlet' niteliği kazanmış ve toplumsal hizmetler aracılığıyla alternatif bir yönetim biçimi inşa etmiştir. Söz konusu durum Hamas'ın 2006'daki seçim zaferi ile farklı bir forma bürünmüş,

Hamas'ın meşruiyeti siyasal zemine taşınmıştır. Ancak seçim sonrası el-Fetih ile yaşanan iç savaş, İsrail'in çok boyutlu ambargosu, soykırımvari savaşları ve 2007'de Gazze'nin fiilen kontrol altına alınması, Hamas'ı hem ulusal birlikten dışlamış hem de uluslararası sistemde "terör örgütü" olarak etiketlenmesine neden olmuştur. Bu süreçten sonra Hamas'ın meşruiyet stratejisi, bir yandan askeri direnişin devamı, diğer yandan diplomatik zeminde kendisine alan açma çabası olarak ikiye bölünmüştür. 7 Ekim sonrası gelişmeler, bu iki stratejinin de sınırlarını ve imkanlarını göstermiştir. Askeri bakımdan Hamas, özellikle Şucaiye, Cibaliye ve Han Yunus gibi bölgelerde verdiği dirençle İsrail'in mutlak üstünlüğünü sorgulatmıştır. Asimetrik savaş yöntemleri, tünel ağları, merkezi olmayan birlik yapıları, hareketin sahadaki etkinliğini artırmıştır. Fakat aynı zamanda 30.000 ila 40.000 arasında olduğu tahmin edilen savaş öncesi askeri kapasitesinin %50-60'ını kaybettiği bildirilmiştir. Her ne kadar bu kayıplar, hareketin fiziksel kapasitesini zayıflatırsa da sembolik düzeyde etkisini ortadan kaldırmamıştır. Ayrıca Hamas'a katılımların arttığı da ifade edilmektedir. Gazze'nin büyük ölçüde tahrip edilmesine rağmen Hamas'ın sahadaki varlığını sürdürebilmesi, askeri direnişin ötesinde bir tür siyasal meşruiyet üretimi olarak değerlendirilebilir. Uluslararası kamuoyunun önemli bir kısmı, Hamas'ı eleştirirken bile, İsrail'in orantısız güç kullanımı, sivillere yönelik saldırıları ve insani yardım engellemeleri karşısında Hamas'ı mutlak anlamda suçlayamamakta; bu da hareketin siyasi söylem alanını korumasına olanak tanımaktadır. Diplomatik düzlemde ise Hamas, özellikle Katar ve Mısır'ın arabuluculuğu ile ABD ve AB'ye doğrudan temas kurmasa da dolaylı diyaloglara açık olduğunu defalarca ifade etmiştir. Dahası Netanyahu hükümetinin Gazze'deki soykırımı bitirmemeye niyetlendiği aşikâr olması ile birlikte Hamas'ın diplomatik meşruiyet zemini daha da güçlenmiş, Trump döneminde ABD'nin Ortadoğu özel

temsilcisi Witkoff üzerinden Gazze-Washington arasında doğrudan temaslar kurulmuştur. Söz konusu temaslar, İsrail'in diplomatik süreçlerin dışında kaldığı bir bağlamda Hamas'ın dolaylı da olsa ABD ile temas geliştirmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca hareketin üst düzey sözcüleri, "siyasi çözüme açık olduklarını, ancak bunun teslimiyet anlamına gelmediğini" belirten açıklamalar yapmıştır. Bu bağlamda Hamas, teknokratlardan oluşan geçici bir yönetimi destekleyebileceğini, ancak bunun silahlı direnişi yok sayan bir çerçevede olmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Batılı aktörlerin ve İsrail'in dayattığı "Hamas'sız Gazze" formülü, bu nedenle sahada ve diplomatik masada geçerlilik kazanamamaktadır. Filistinli analistler, Hamas'ın gerektiğinde ismini değiştirerek veya yeni bir ulusal çatı altında entegre olarak varlığını sürdürebileceğini belirtmektedir.

Bölgesel Denklem ve Hamas'ın Konumlanışı

Hamas'ın siyasi geleceği yalnızca Filistin içi dinamiklerle değil, aynı zamanda bölgesel gelişmelerle doğrudan ilişkilidir. İran, Hizbullah, Katar ve Türkiye gibi aktörlerle kurduğu ilişkiler, hareketin yalnızca askeri değil, diplomatik ve ekonomik açıdan da hayatta kalmasını sağlamaktadır. İran'ın Hamas'a sağladığı silah desteği ve teknolojik bilgi transferi, direniş kapasitesinin sürdürülmesine olanak verirken; Katar'ın mali destekleri ve diplomatik koruması, hareketin siyasi ayakta kalmasını mümkün kılmaktadır. Türkiye ise diplomatik korumanın yanında daha çok insani yardım ve diplomatik açıklamalar üzerinden Hamas'ı destekleyen sembolik bir aktör konumundadır. Ancak bu bölgesel destek mekanizmaları, Hamas'ın dönüşüm baskısını da beraberinde getirmektedir. İran, Hizbullah modeli üzerinden Hamas'ın daha merkezi bir yapıdan uzak, hücre tipi yapılanmalara evrilmesini teşvik edebilir. Katar ve Türkiye ise uluslararası meşruiyet kazanımı için Hamas'ın siyasi retoriğini yumuşatması ve "Filistin'in tamamını temsil etme" iddiasını pragmatik temellere oturtması gerektiğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla Hamas, bölgesel müttefikleri arasında da bir denge siyaseti izlemek zorundadır. İsrail açısından bakıldığında ise savaşın 2025'e sarkması, iç siyasette ciddi kırılmalara neden olmuştur. Eski Başbakan Ehud Olmert, İsrail basını için kaleme aldığı yazılarda İsrail'in bir iç savaşa doğru gittiği, Gazze'de savaş suçu işlediğini aktarmıştır. Bu ve benzeri İsrail içi tepkilerden ötürü Netanyahu hükümeti üzerindeki toplumsal baskı artarken, askeri kayıpların binleri aşması ve rehinelere hâlâ serbest bırakılmamış olması, hükümetin meşruiyetini sorgulatmaktadır. Uluslararası alanda da İsrail'e verilen destek zayıflamış; İspanya, Norveç ve İrlanda gibi ülkeler Filistin devletini tanıyarak İsrail'in izolasyonunu derinleştirmiştir. Bu gelişmeler, Hamas'ın doğrudan kazanımı olmasa da İsrail'in mutlak stratejik başarısızlığı anlamına gelmektedir.

Gelecek Senaryoları

Hamas'ın savaş sonrası geleceğine ilişkin tartışmalar, halihazırda üç temel senaryo etrafında şekillenmektedir.

Bu senaryolar, hareketin askeri varlığı, siyasi temsili ve ulusal birlik denkleminde entegrasyonu gibi başlıklar altında farklılaşmaktadır. Birinci senaryo, Hamas'ın dönüşerek mevcut Filistin siyasi sistemine entegre edilmesini öngörmektedir. Bu senaryo kapsamında, hareketin askeri kanadını resmen feshetmeden siyasi temsiliyet kazanması mümkün olabilecektir. Böyle bir model, özellikle ulusal birlik hükümeti zemininde Hamas'ın siyasi aktör olarak tanınmasını sağlayabilir. Ancak, Mahmud Abbas liderliğindeki Filistin Yönetimi ile Hamas arasında geçmişte yaşanan derin güvensizlik ve başarısız birlik girişimleri bu seçeneğin uygulanabilirliğini ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Bu nedenle, dış aktörlerin sağlayacağı yapısal garantörlük ve denetim mekanizmaları bu senaryonun başarısı açısından belirleyici olacaktır. Ayrıca, İsrail işgalinin sona erdiği bir ortamda özgür ve kapsayıcı seçimlerin düzenlenmesi bu sürecin başlangıç koşulu olarak görülmelidir. İkinci senaryo, Hamas'ın siyasal ve kurumsal varlığının tamamen tasfiye edildiği ve direniş hareketinin dağıldığı bir yapıya işaret etmektedir. Bu modelde, el-Kassam Tugayları gibi yapıların bağımsız hücreler şeklinde faaliyet göstermesi ve merkezi komuta zincirinin ortadan kalkması öngörülmektedir. Ancak bu senaryo hem Hamas'ın ideolojik bütünlüğü hem de tarihsel varlık nedeni açısından olasılığı son derece düşük bir alternatiftir. Direniş fikrinin Hamas'ın kurucu unsurlarından biri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu tarz bir çözülme hali hareketin kendisini tanımsal olarak da ortadan kaldıracaktır. Üstelik bu durum, İsrail açısından da kontrol edilmesi güç, öngörülemez ve dağınık bir direniş biçimini ortaya çıkarabilir. Üçüncü ve en gerçekçi senaryo ise, bölgesel garantörlük altında geçici bir sivil yönetimin kurulmasını içermektedir. Bu model aynı zamanda Hamas'ın doğrudan ve/veya dolaylı yönetsel rolden geri çekilerek sembolik ve ideolojik varlığını koruduğu bir geçiş formülünü barındırmaktadır. Bu senaryoya göre, Gazze'de Hamas'ın fiili kontrolü, görünür siyasi temsil olmaksızın devam edebilir; fakat bu süreçte uluslararası aktörlerle uzlaşmaya açık, teknokratlardan oluşan bir yönetim yapısı oluşturulabilir. Hareketin üst düzey sözcüleri, siyasi çözümlere açık olduklarını, ancak bunun teslimiyet anlamına gelmemesi gerektiğini vurgulamış; geçici bir yönetime destek verebileceklerini, direnişin silinmemesi şartıyla belirtmişlerdir. Bu bağlamda, söz konusu modelin uygulanabilirliği, Hamas'ın tarihsel direniş misyonunu tamamlamış bir aktör olarak yeni bir rol üstlenmesine dayanmaktadır. Bazı yorumcular, bu senaryoyu Hamas'ın siyasi olarak tasfiyesi değil, Filistin devletinin kuruluşuna hizmet edecek şekilde örgütsel sınırlarını aşması olarak değerlendirmektedir. Böylece Hamas, bir silahlı örgüt değil; Filistin tarihinde geçici egemenlik yapılarının oluşumuna katkı sunan dönüştürücü bir aktör olarak yeniden konumlanabilir. Bu senaryo, hem bölgesel aktörlerin desteğini alabilecek esnekliğe sahip olması hem de sahadaki meşruiyet krizine geçici çözüm sunması bakımından en uygulanabilir model olarak öne çıkmaktadır.

Kişisel Bilgisayarın Tarihi

YAZAR: SHEILA HETİ

KAYNAK: [HTTPS://WWW.CLUNYJOURNAL.COM](https://www.clunyjourn.com)

Kişisel bilgisayar, fikrin son derece uzak görüldüğü bir dönemde, bazı insanların bir bilgisayara sahip olma arzusunu öyle tutkulu bir şekilde hissetmeleri sayesinde var oldu ki, sonunda bu arzularını gerçeğe dönüştürdüler. “Bilgisayar gücü halka!” onların mücadele sloganıydı.

Peki, tüm o geliştirme süreci nasıldı?

Alan: “Bir şeylere tutunmaya çalışıyorduk! Ne yapacağınızı bilmediğinizde her şeyi denersiniz.”

Alan Kay, kişisel bilgisayarın en erken vizyonerlerinden biriydi. O, bilgisayarın kaderinin “gerçekten önemli tüm teknolojiler gibi hayatımızın içine karışarak görünmez hale gelmek” olduğuna inanıyordu — artık teknoloji olarak bile düşünmediğimiz şeyler gibi: saatler, kâğıt ve kalem, giysiler ve kitaplar. İnsanlara şöyle diyordu: “Bence bilgisayarın kaderi de onlardan biri gibi olmak.” İşte bu, kişisel bilgisayarın hikyesidir: onun doğuşu, güç ve etki kazanışı ve yakın zamandaki düşüşü. Kişisel bilgisayar hâlâ var elbette, ancak önemli bir anlamda onun dönemi — yani amatörlerin, kâşiflerin, korsanların çağı — sona erdi. 1970’ler ve 1980’lerde kişisel bilgisayarlar insanların evlerinde belirmeye başladı; tıpkı küçük bir kasabaya dadanan fare sürüşü gibi. Başlarda evin içinde bir fare görmek tuhaftı; ama 1990’lara gelindiğinde bir evde bilgisayar olmaması garipsenir hale geldi. Bilgisayarlar oyun oynamak, kelime işlem yapmak, temel grafik tasarımı—örneğin mahallende bir yerlere asabileceğin bir garaj satışı ilanı hazırlamak ya da bir doğum günü kartı tasarlamak—ve elbette hesaplama yapmak için kullanılıyordu. Ondan önce, yalnızca bilgisayar bilimi alanında çalışanlar bilgisayara sahipti; ondan da önce, bilgisayarlar o kadar büyüktü ki sadece onlardan da büyük üniversitelerde saklanabiliyordu ve bilgisayar mühendisliği öğrencileri

bu makineleri sırayla kullanmak zorundaydı. Programlarını kartlara delerek bilgisayara yüklüyor, bazen basit bir çıktıyı almak için yirmi dört saat bekliyorlardı; üstelik çoğu zaman çıkan sonuç yalnızca kodlarında bir hata olduğunu söylüyordu. En erken bilgisayar programlarını tasarlayanlar, makineyle iletişim kurmanın kolay ve mantıklı olacağını düşünen matematikçiler ve bilim insanlarıydı. Ancak kullanılabilir yazılım yazmanın umduklarından çok daha zor olduğunu fark ettiklerinde büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Bilgisayarlar inatçıydı: kişinin ne demek istediğine değil, tam olarak ne söylediğine göre hareket ediyorlardı. Bunun sonucunda, matematikçilerin yerini yeni bir zanaatkar sınıfı aldı: bilgisayar bilimcileri—programcılar. Bu kişiler, bilgisayarlarla onların anlayacağı bir dille nasıl konuşulacağını çözdüler, bu dile yatkınlık gösterdiler ve bu işi eğlenceli buldular. “Yazılım aslında bir sanat biçimidir,” demişti Alan Kay, Scientific American dergisinden bir muhabire. “İnsanlarla makineler arasında karmaşık diyaloglar kurulmasını sağlayan, titizlikle işlenmiş bir edebiyattır. Yazılım gerçekten de hem bilgisayarların hem insanların okuyabileceği bir tür edebiyattır.” Bir bakıma bilgisayar bilimciler, bilgisayarların simüle edeceği bu yeni dünyaların yazarlarıydı, sanatçılarıydı. Sonraları, sihirbaz kimliğiyle tanınan Jaron Lanier, yirminci yüzyılın en önemli üç yeni sanat biçimini “sinema, caz ve programlama” olarak tanımlayacaktı. Doğal olarak, insan ölçeğinden daha büyük olan her şey zamanla din benzeri yapılar çağrıştırır, bu yüzden çok geçmeden bir “programcı rahipliği” ortaya çıktı. Bazı sıradan vatandaşlar bilgisayarların dünyayı ele geçireceğini düşünüyordu: bazıları bunun olmasını istiyor, bazıları ise bundan korkuyordu.

Bilgisayar endüstrisinin insanların bu tür şeyleri düşünmesini istemediği açıktı: sıradan bir tüketiciye korkutucu bir şey satamazsınız. Bir Tanrı'yı bile satmak zordur. Bu nedenle, dünyanın farklı yerlerindeki bilgili insanlar şunu söylemeye başladı: "Hayır, bu bilgisayar meselesi insanlık için bir ortak, tamamlayıcı bir ortak olabilir. Bizim yapamayacağımız bazı şeyleri o yapabilir; onun yapamayacaklarını da biz yaparız." Ama bunu nasıl göstereceklerdi? Aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Bilgisayarı insan ölçeğine indirecek bazı yollar düşünmeliyiz, yoksa insanlar ondan korkmaya devam edecek."

İşte tam da bu noktada Alan Kay ve onun gibi birçok kişi devreye girdi. Alan belki de daha ünlü isimlerin yer aldığı bu hikayede ikinci planda kalan bir figürdü, ama bu sayede daha az efsaneleştirilmişti ve bu da onu daha net görmeyi sağlıyordu. Alan ve arkadaşları Dynabook fikrini ortaya attılar. Alan, Scientific American dergisine verdiği röportajda Dynabook'un "bir çeşit hayal ürünü, bizi harekete geçiren bir kutsal kase" olduğunu itiraf etmişti. Aslında gerçek bir bilgisayar değildi; tam tersine, kartondan yapılmış bir modeldi ve Alan'ın şakayla karışık söylediğine göre, "ne yapmak istediğimiz hakkında toplantı yapmamızı engelleyen bir şeydi."

Bu modele geçmeden önce, bir bilgisayarın gerçekte ne olduğuna dair birkaç şey söylemek gerekir. Bir bilgisayarı düşünmenin en basit yolu, onu öncelikle bir bellek (hafıza) olarak görmektir. Sonra, birkaç temel komutu yerine getiren çok küçük bir mantık sistemi vardır.

Matematik eğitimi almamış birçok insan algoritma kavramı üzerine pek düşünmemiştir muhtemelen, ama algoritma sadece sembolleri üretme ve bunları hareket ettirme sürecidir. Yani bir bilgisayarın birkaç temel özelliği vardır: bellek, belleğe semboller koyabilme yetisi, onları yeniden çıkarabilme yetisi ve onları değiştirebilme yetisi. Bu kavramsal çerçeve, bugüne kadar var olmuş ya da gelecekte var olacak herhangi bir bilgisayarı simüle etmek için yeterlidir.

Elbette, bilgiyi (sembolleri) soyut biçimde depolama, çağırma ve işleme yöntemleri insanlığın başlangıcından beri vardır: konuşma bunlardan biridir, sanat ve yazı da bir diğeridir. Hatta sembollerle işlem yapmak için araçlar kullanmasak bile, dünyayla aramızda her zaman birer aracı vardır. Sonuçta, bütün dünyayı zihnimize sığdıramayız. Bu yüzden soyutlamalar yapmak zorundayız. Dünya, zihnimizde bir model olarak yer aldığı için, aslında bir tür uyanık halüsinasyon içinde yaşıyoruz. İçinde bulunduğumuz gerçeklik zaten sanaldır!

"Bilgisayar" kelimesini açıkladık ama ya "kişisel" kelimesi? Kişisel demek, kullanıcısına ait olan, bir televizyondan daha pahalı olmayan ve taşınabilir olan şey demektir: kullanıcı, cihazı başka şeylerle birlikte kolayca yanında taşıyabilmelidir. Bu noktada Alan Kay, Scientific American muhabirine şöyle sordu: "Bir de ormanda kullanılabilir olması gerektiğini eklememiz gerekiyor mu?"

Alan ve arkadaşlarının kişisel bilgisayar—ya da Dynabook—için düşündüğü üç farklı tasarım vardı: biri spiral ciltli bir defteri andırıyordu, bir diğeri cebinize sığan ve başa takılan bir ekranla gözlükten oluşuyordu, sonuncusu ise hassas bir bilek saatiydi ve ideal olarak yirmi yıl kadar sonra ağ bağlantısı kurabilecek bir teknolojiye sahip olacaktı—duvarda priz olan herhangi bir odada bağlanabilecek ve siz odadan odaya geçerken arayüz de sizinle birlikte hareket edebilecekti. Dynabook'un hangi modele benzeyeceğinden çok, bu modellerin ne anlama geldiği önemliydi: kişiyle yakın, sıradan ve gündelik bir ilişki kurabileceği bir bilgisayar fikriydi bu.

Alan, insanın böyle bir cihazla "insanlığın en yüce seviyelerine erişmeyi" hedefleyebilmesi gerektiğinden söz ediyordu. "Ama tıpkı kâğıt ve kalemle yazı yazan birinin Shakespeare seviyesine ulaşmayı hayal edebilmesi gibi, bu, her yazdığınızda Shakespeare olmak zorundasınız anlamına gelmez."

Diğer tüm mucitler de aynı soruyu kendilerine soruyordu: Bilgisayarı nasıl daha samimi, dostça ve ulaşılabilir bir şeye dönüştürebiliriz? Ayrıca, insanlar bilgisayarı yanlarında taşıyabilselerdi onunla ne yapmak isterlerdi? Sorun, Alan'ın da belirttiği gibi, o dönem programcılarının "küçük bir dünyada yaşamalarıydı; bu dünya, matematik derslerinde öğrendiğimiz ifadelerle doluydu, kapalıydı ve karmaşık şeyleri öğrenmeyi seven ve bundan keyif alan insanlarla doluydu." Onların kabullenmekte en çok zorlandığı şey, sıradan ve ticari kullanıcının böyle biri **olmamasıydı**. "Kullanıcı arayüzü tasarımının bir numaralı kuralı haline geldi: kullanıcı bizim gibi değil." Bu gerçeği tam anlamıyla kabullenebilmek için kendilerini sarsacak bir yol arıyorlardı; bu yolu da, prototipi çocuklara sunmakta buldular.

Ve öyle yaptılar — yaşları altı ile on beş arasında değişen iki yüz elli çocukla. Alan ve diğer programcılar, çocukların bilgisayara nasıl yaklaştığını izledi. Umutları, bu deneyimin bilgisayarın ne olabileceğine dair fikirlerini genişletmesiydi.

Alan bu test sürecini ve sonrasını şöyle hatırlıyor: "Gördük ki, kişisel bilgisayarla ilk kez karşılaşan ister çocuk olsun ister yetişkin, çoğu zaten kendi seçtiği uğraşlarla meşguldü, dolayısıyla ilk dürtüleri hep sistemi, zaten yaptıkları işleri destekleyecek şekilde kullanmak oldu. Bir ofis yöneticisi evrak işlerini ve muhasebeyi otomatikleştirmek isteyebilirdi. Bir çocuk resim ya da oyun yaratmanın yollarını araştırabilirdi. İnsanlar doğal olarak kişisel araçlar geliştirmeye başladı. İnsan, tarih boyunca hep araç yapan bir tür olarak tanımlanmış olsa da, araç yapımı geleneksel olarak uzmanların elindeydi. Ama biz bilgisayarla birlikte araç yapımının demokratikleşebileceğini görmeye başladık; herkesin yapabileceği bir şeye dönüşüyordu bu. Besteciler bilgisayarı, beste yaptıkça bestelerini dinleyebilecekleri bir araca dönüştürebilirdi. İş insanları onu, şirketlerinin çalışır bir simülasyonunu içeren bir evrak çantasına çevirebilirdi.

Eğitimciler, grafik animasyonlarla desteklenmiş bir Sokratik diyalog yoluyla öğrencileri derinleştirebilirdi. Ev kadınları hesap, bütçe, fiş ve hatırlatıcıları depolamak ve düzenlemek için kullanabilirdi. Çocuklar ise onu, herhangi bir ev kütüphanesinde bulunamayacak kadar geniş bir bilgi deposuna erişebilen, aktif bir öğrenme aracına çevirebilirdi.”

Bu, 1967 yılındaydı.

“Dedim ki, ‘Peki, yirmi yıl sonra elimizde bir defter büyüklüğünde bilgisayar olacak ve bu bilgisayar her türlü harika şeyi yapabildiği gibi sıradan şeyleri de yapabilecek.’ Ve kendimize sorduğumuz sorulardan biri de şuydu: ‘Bu bilgisayarda hem büyük işler yapmak isteyebileceğiniz, hem de bir market alışveriş listesi gibi gündelik şeyleri yazmak isteyeceğiniz bir yapıda olabilmesi için nasıl bir bilgisayar olması gerekirdi? Ve bu bilgisayar öyle bir şey olmalıydı ki, onu süpermarkete götürmekten ve iki poşetle birlikte dışarı çıkarmaktan rahatsız olmamalıydınız.’ Elbette alışveriş listenizi kağıda da yazabilirsiniz. Asıl mesele kağıdın yerini alıp alamayacağınız değildi. Asıl mesele, eski medyanın üzerini yeni bir medya ile örtüp, o yeni medya ile eskisinin mümkün kılmadığı tüm harika ek şeyleri yapıp yapamayacağınızdı.”

Alan kitap benzetmesini seviyordu, “çünkü kitapta birkaç aşama vardır: yazının icadı vardır ki bu çok büyük bir fikirdir ve yazıya sahip olmakla olmamak arasındaki fark muazzamdır. Aynı şekilde, bilgisayara sahip olmakla (ister büyük ana bilgisayarlar olsun) olmamak arasındaki fark da çok büyüktür. Sonraki aşama Gutenberg dönemidir ve McLuhan’ın da dediği gibi, ‘yeni bir medya ortaya çıktığında, önce eskisini taklit eder.’ Gutenberg’in kitapları, keşişlerin el yazısıyla yazdığı o güzel, süslü elyazmalarıyla aynı boyuttaydı. Oldukça büyüktüler! Aynı zamanda bir kütüphanede o kadar az kitap vardı ki, her biri için ayrı bir okuma masası bulunurdu. Bilirsiniz işte, kütüphaneye girersiniz, belli bir kitaba ait masaya yönelirsiniz, çünkü kitaplar masalara zincirlenmiştir; o kadar değerlidirler ki – paha biçilmez! Elbette Gutenberg birçok kitap basabiliyordu, ama bunların ne boyutta olması gerektiğini bilmiyordu ve bu ancak birkaç on yıl sonra, Venedikli bir yayınevi sahibi olan Aldus Manutius’un kitapların bu boyutta olması gerektiğine karar vermesiyle netleşti – yani bugünkü boyutlarına yaklaşık olarak eşdeğer. Aldus bu boyutu Venedik’te 1400’lü yıllarda kullanılan eyer çantalarının boyutuna göre belirledi. Aldus’un kilit fikri şuydu: artık kitaplar kaybolabilirdi. Bu sorun değildi. Çünkü ucuzlamışlardı! Ve kitaplar artık kaybolabiliyorsa, yanımızda da taşınabilirdi. Bugün bilgisayarla olduğumuz yerin, bence çok önemli bir açıdan bakıldığında, kitabın Aldus öncesindeki haliyle aynı olduğunu düşünüyorum. Çünkü bir bilgisayarın kaybolabileceği düşüncesini henüz içselleştiremedik. Bilirsiniz, bilgisayarlarımızı koruyoruz. Masalara sabitliyoruz falan.” Bu konuşma 1970’lerdeydi. “Hâlâ oldukça pahalılar. Gerçekten değerli hale gelmeleri, kaybedilebilir hale geldiklerinde

olacak. Onları kaybetmeye razı olduğumuzda, her yerde olacaklar.”

Alan bilgisayarlarla ilgilenmeden önce tiyatroya ilgi duyuyordu. Ve tiyatro düşünce yapısını oldukça etkilemişti. “Yani tiyatro aslında biraz saçma bir düzendir,” diyordu, “çünkü kırklı yaşlarında, kel bir adam sahnede bir genci canlandırır, elinde plastik bir kafatası tutar, arkada tahta dekorlar vardır, değil mi? İşe yaraması imkânsız gibi görünür! Ama işe yarar – her zaman! Bunun işe yaramasının nedeni, tiyatronun izleyicinin zekasını ona geri yansıtan bir ayna olmasıdır. Birinin dediği gibi, ‘İnsanlar tiyatroya unutmak için değil, hatırlamak için heyecanla gelir.’ Tiyatro bir hatırlatıcıdır. Tiyatroda yaptığımız şey, insan varoluşu gibi son derece karmaşık bir şeyi alıp onu arketip benzeri bir karakterle temsil etmek ve böylece izleyicinin zihninin bu karmaşık şeyi yeniden sentezleyebilmesini sağlamaktır.”

“Sanırım sanatı gerçeği anlatan bir yalan olarak tanımlayan Picasso’ydu,” dedi Alan. “Bu tiyatro sanatı için geçerliydi,” diye devam etti, “ve fark ettim ki, bilgisayarın toplumda yaygınlaşabilmesi için bu tanımın bilgisayar için de geçerli hale gelmesi gerekiyordu. Bilgisayarlar ‘gerçeği anlatan gerçek’ olarak kalamazdı; siyah ekranlı, yeşil ya da kehribar renkli dijital harfler gösteren, çirkin ve ağır bir kutu olarak—görünüşte ve gerçekte yalnızca özel insanların zor, resmi bir dille iletişim kurabildiği mekanik, kod okuyan bir makine olarak kalamazlardı. Bu yüzden düşünmeye başladım: Ya kullanıcıyla bilgisayar arasındaki arayüz daha az birebir ve daha çok teatral bir yalan olsaydı?”

“Bu fikri kendi aramızda konuşmak için arkadaşlarımla birlikte ‘kullanıcı yanılsaması’ (user illusion) terimini uydurduk. Sanırım o ilk günlerde ‘kullanıcı arayüzü’ (user interface) terimini pek kullanmazdık. Ama fikir şuydu: Kullanıcının deneyimlemesini istediğiniz o tam miktarda büyüğü yaratmak için gözlerinin önünde tiyatral olarak neler yapabilirsiniz? Çünkü tiyatrodaki soru şudur: Hikayenin seyirciye gerçekmiş gibi hissettirilmesini sağlayacak beklentileri oluşturmak için sahneyi nasıl kurgularsınız? Aynı şekilde, kullanıcıya uygun ipuçları vermek arayüz tasarımının merkezinde olmalıdır. Bütün mesele, kullanıcıyı belirli algı yollarına yönlendirmektir.”

“Arkadaşım Jerome sık sık dünyanın farklı şekillerde kavranabileceğinden bahsederdi: bunlardan biri kinestetiktir, biri görseldir, biri de simgeseldir. ‘İşte bu yüzden,’ dedi Alan, ‘biz fare fikrini geliştirdik. Sadece ekranda bir şeyleri işaret etmenin yollarını düşünmüyorduk. Daha geniş anlamda mesele şuydu: Kullanıcıya bu dünyaya—bilgisayar dünyasına—kinestetik bir giriş nasıl sunarız? Dünyayı dokunarak tanıdığımız kinestetik bir yolumuz var. Dünyayı görsel olarak kavradığımız bir yolumuz da var. Bu yolların insanlar için sezgisel olduğunu fark ettik. Görsellik analogiyle ilgilidir, dokunma ise sizi daha rahat hissettirir: fiziksel temas kurduğunuzda nesnelerden izole olmadığınızı hissedersiniz. Ayaklarınız yere basar.

Fare, insanlara ekranın içinden uzanıp çalıştıkları nesnelere dokunmalarını sağlayacak minicik bir yol sundu. Öte yandan, ekran kullanıcıya çok daha karmaşık bir gerçeği gizleyen teatral bir temsil haline geldi: bir bilgisayarın saniyede iki milyon komut çalıştıran bir makine olduğu gerçeğini—ki bu kullanıcıların düşünmek istemeyeceği bir şeydir.”

Artık Alan ve arkadaşları kendilerine şunu soruyordu: “Ekranın tiyatrosu ne sunmalı?” O dönemde bu, her şey olabilir. Günümüzde insanlar “simge”ler ve “pencere”lerin varlığını doğal kabul ediyor — bilgisayarın, bir odada oturduğu fiziksel bir masa ile benzeştirilmiş olması gibi — ama gerçekte her şey olabilir. Alan’ın da belirttiği gibi, “Kitap okuruz, televizyon izleriz, telefonla konuşuruz ama bu süreçlerin nasıl işlediğine ya da başka türlü nasıl işleyebileceğine dair çok az farkındalığımız vardır. Bir teknolojinin uygulamaları ‘doğal’ hale geldiğinde, onu şekillendirme mücadelesi büyük ölçüde sona ermiş demektir ve tarihsel olarak rastlantısal olan süreçler artık o medyanın doğasında varmış gibi görülür. Örneğin televizyonu ele alalım. Hepimiz ‘televizyon’un ne olduğunu bildiğimizi sanırız. Ama televizyon olmak zorunda olduğu şey o değildi. Bilgisayar ne olabilir? Bizim sorduğumuz soru buydu. İnsanlar bilgisayarlardan yabancılaşmış hissediyordu. Bu yabancılaşmayı da açıkça fark ediyorlardı. 1970’lerdeki bilgisayarların hantallığı, hesaplama sürecine dair öyle bir öz farkındalık yaratmıştı ki, her şeyin ‘doğal’ olarak gerçekleştiği izlenimi vermek imkansızdı. Ama mucitler olarak bu durum bizim avantajımızaydı.”

“Yetişkinleri ve çocukları gözlemleyerek şunu biliyorduk: insanlar ‘projeler’ üzerinde çalışmak istiyorlardı. Ben özellikle aynı anda birden fazla projede çalışmayı severdim ve insanlar beni sık sık masamı terk etmekle suçlardı. Bilirsiniz, işlerim bir masada yığılırdı, ben de gider başka bir masa kullanırdım. Birden fazla işle uğraşırken, bir masada o projeye dair tüm dağınıklığın durmasını, başka bir masada başka bir dağınıklığın olmasını ve farklı masalara yönelerek işleri bıraktığım yerden sürdürebilmeyi isterim. Biz de bu hissi kullanıcıya yaşatacak bir arayüz modellemeye çalıştık: Ya bir projeden diğerine geçtiğini hissedebilseydin — ve ekranı, her projenin ihtiyaç duyduğu tüm araçları barındıran çok sayıda masa gibi düşünebilseydin?”

“Ancak çok geçmeden karşılaştığımız sorun şuydu: birçok durumda ekran, kullanıcının aynı anda erişmek isteyebileceği tüm bilgileri gösterecek kadar büyük değildi. Bu yüzden ‘pencereler’ fikrini geliştirdik — yani fiziksel ekran içinde simüle edilmiş görüntü alanları. Pencereler sayesinde, metin, resim, nota, dinamik animasyon gibi çeşitli içeriklerden oluşan belgeler, farklı detay seviyelerinde oluşturulabiliyor ve görüntülenebiliyordu. Pencereler bir kez yaratıldığında, ekranda kağıt sayfaları gibi üst üste binebiliyordu! Fare, kısmen örtülmüş bir pencereye tıklandığında, o pencere yeniden ekrana getirilip diğer pencerelerin üzerine

çıkiyordu. Hemen erişilmesi gerekmeyen ama yine de faydalı bilgiler içeren pencereler küçük dikdörtgenlere küçültülebiliyor, üzerlerinde içeriği tanımlayan bir ad yazıyordu. Ardından fareye yapılan tek bir ‘dokunuş’ bu pencereleri anında açarak içeriklerini yeniden görünür kılıyordu.”

Alan en çok “pencere” fikriyle tanınır ve Microsoft’un ilk işletim sistemlerinden birine onun fikrini çalıp Windows adını vermesi belki de kimseyi şaşırtmaz. Alan buna aldırmadı. Asıl keyifli olan kısmı fikri ortaya atmaktı ve fikirlere meraklı biri için bir fikir ortaya atmak, zaten bir sonrakini düşünmeye başlamaktır.

“Bu ‘pencere’ ve fare sistemiyle,” dedi Alan, “kullanıcılar, parmaklarını doğrudan ekranın camının içinden geçirip bilgi yapılarına doğrudan dokunuyormuş gibi hissediyorlardı. Buna bayıldılar! Pencereler, menüler, hesap tabloları vesaire—bunların hepsi kullanıcı zekasının doğru bir sonraki adımı seçmesini sağlayacak bir bağlam, bir sahne sundu. Başka bir deyişle, bir hikâyeyi takip etmesini sağladı. Ve o hikâye, kullanıcıların kendi projeleriydi.”

Peki ya donanım? 1990’larda Apple’da çalışan ve kişisel bilgisayarın gelişiminde rol oynayan bir mühendis, iMac’in geliştirilme sürecine dair bazı fikirleri şöyle açıklamıştı: iMac, bilgisayarı ilk kez bambaşka bir biçimde, bilgisayar bilimcilerinin daha önce yalnızca hayalini kurabildiği şekilde, doğrudan tüketiciye hitap eden bir kişisel bilgisayar haline getirmişti: iMac nihayet bilgisayarı korkutucu olmaktan çıkarmıştı.

Bu Apple mühendisi şöyle diyordu: “Onu basit ve zarif yapmaya çalıştık. Kullanıcılardan bir bilgisayar kasasını monitöre bağlamalarını istemek yerine, iMac’i tek parça hâlinde tasarladık; duvara takıp çalıştırmanız yeterliydi. Amacımız, yeni başlayanların önünde durabilecek engelleri ortadan kaldırmaktı. Tek konuştuğumuz şey buydu. Biri cihazın parlak ve eğlenceli renklerde sunulmasını önerdi — bu, rakiplerimizin sıkıcı ve tekdüze tasarımlarından ışıktan uzakta idi. O dönemde bilgisayarların çoğu gri ya da bejdi.” Hatta bu renklere çocukça tatlı isimler verdiler: mandalina, lime, mor buzlu şeker, düdüklü kırmızı ve yabanmersini mavisi. “Ayrıca dış kabuğu yarı saydam yaptık, böylece kullanıcılar makinenin içini görebiliyor, onun o korkutucu gizemini aşabiliyordu.”

Ancak bilgisayarı gerçekten kişisel yapan ve insanların hayatına sokan en önemli, en etkileyici ve en yenilikçi detay belki de şuydu: bilgisayarın üst kısmına bir tutacak eklediler.

1990’ların sonlarında bir konferansta Alan şu konuşmayı yaptı: “Bilgisayarlarla ilgili yaygın bir yanlış kanı, onların mantıksal olduğu düşüncesidir. ‘Dürüst’ demek daha uygun olur. Üzerinde neredeyse her türlü simgesel temsil gerçekleştirilebilir. Ayrıca, bilgisayarların sembolleri kullanma biçimi—tıpkı dil ve matematikte olduğu gibi—gerçek dünyadan yeterince kopuk olabildiği için bilgisayarlar her türlü muhteşem saçmalığı yaratabilir! Donanım doğal yasalara tabi olsa da, bir bilgisayarın yazılımla gerçekleştirebileceği

simülasyonlar yalnızca insan hayal gücünün sınırlarıyla kısıtlıdır. Örneğin bir bilgisayar, ışık hızından hızlı giden bir uzay aracını simüle edebilir. Neredeyse her şeyi simüle edebilir.” Bunu herkes bilse de, yeniden duymak her zaman heyecan vericiydi.

“Saçmalığın simülasyonundan söz etmek neredeyse günah gibi gelebilir, ama bu yalnızca, elimizdeki bilginin doğru ve eksiksiz olduğunu varsaymak istiyorsak geçerlidir—ve tarih, bu bakış açısına sahip insanlara nazik davranmamıştır! Aslında, görünürdeki saçmalıklarla oynayabilme potansiyeli, geleceğin zihinlerinin gelişebilmesi için değerli görülmelidir.”

İşte bu, Alan’ın en içten ve en temel vizyonuydu: kişisel bilgisayarlarda çalışan programlar, seçtiğimiz her yöne doğru yönlendirilebilirdi ama “asıl günah, bilgisayarı bir makine gibi davranmaya zorlamak olurdu.”

Bundan on beş yıl sonra, daha temkinli ve biraz da huzursuz bir Alan, kendini beklenmedik bir geleceğin ortasında buldu. Bir teknoloji heyetinin önünde dururken şöyle dedi: “Tıpkı dilde olduğu gibi, bilgisayar kullanıcıları da artık simülasyon ile deneyim arasındaki benzerliği vurgulama yönünde güçlü bir motivasyon hissediyor; bu iki şeyi birbirine karıştırıyor ve sembollerle (veya modellerle) gerçek dünya arasındaki büyük mesafeyi görmezden geliyor. Kendini güçlü hissetme duygusu ve bilgisayardan yansıyan kendi imajına narsistik bir hayranlık, giderek yaygınlaşıyor.”

İnsanlar artık “bilgisayarı önemsiz işler için kullanıyor—kağıdın, boyanın, dosya dolaplarının yaptıklarını taklit ederek; bilgisayara kendi hatırlayabileceğimiz şeyleri hatırlatma görevi vererek ya da insan hatalarının sorumluluğunu bilgisayara yükleyerek onu bir bahane olarak kullanıyor.”

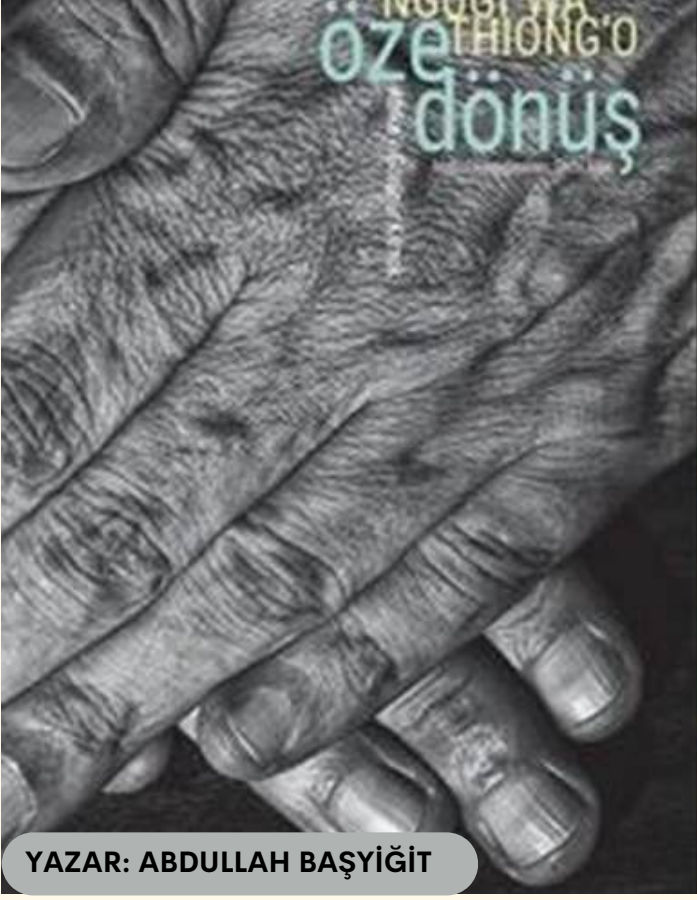
“Fakat beni en çok endişelendiren şey, insanın giderek artan bir eğilimle bu donanım tabanlı, kod okuyan makineye inanç beslemesi—ona adeta bir üstün güç atfetmesi. Kullanıcı yanılsamasını fazla büyüttük. O kadar büyüttük ki, bilgisayarın aslında ne olduğu gerçeği artık anlaşılamıyor.”

Alan Kay, topluca işleyeceğimiz günahı yanlış öngörmüştü: Bilgisayarı sonsuza dek uzak ve soğuk bir makine gibi görece kadar hayal gücünden yoksun olacağımız değil, kullanıcı yanılsamasının öylesine büyüyeceği ki, bilgisayarın esasen bir makine olduğu gerçeğinin “açık saçma” bir fikir gibi görüneceği olacaktı.

Tiyatro, insan dünyasında her yerde mevcuttur. Zihnimiz, hayatlarımızı küçük küçük tiyatrolar gibi oynar durur. Bilgisayarlarımız da neredeyse sürekli olarak büyüsüne kapıldığımız küçük tiyatrolardır. Mühendisler bunların hiçbirine kafa yormamıştı. Fiziksel tiyatroların gitgide daha da boşalacağını; çünkü tiyatronun ruhunun her kişisel bilgisayarın içine girip orada atmaya başlayacağını öngörememişlerdi.

Öze Dönüş: Afrika'yı Görünür Kılmak

YAZAR: ABDULLAH BAŞYİĞİT

Ngugi Wa Thiong'o 1938 yılında Kenya'da doğmuştur. Roman, öykü, oyun ve denemeler kaleme alan Thing'o ilk ve orta öğrenimini Kenya'da, üniversite eğitimini ise Uganda'da Makerere Üniversitesi'nde tamamlamıştır. 1977 yılına kadar çeşitli oyun, roman ve denemeler yayınlamasının ardından yayınladığı I Will Marry When I Want adlı oyunu nedeniyle tutuklanır. Hapishanede geçirdiği 1 yılın ardından uluslararası baskıların da etkisi ile serbest kalır. Hapishane hayatı sonrasında İngilizce yerine ana dilinde yazma kararı alır. Üniversitelerde ders vermesi ülkesindeki diktatör rejim tarafından engellenen Thing'o 1982 yılında İngiltere'ye göç eder ve sürgün yılları başlar. 1989 yılında ABD'ye göç eden Thing'o 2025 yılında hayatını kaybetmiştir. Thing'o 1965 yılında yayınlanan ve üçüncü romanı olan Bir Buğday Tanesi (A Grain Of Wheat) adlı eserinden sonra bireysel anlatıdan kolektif olana yönelmiştir. Öze Dönüş: Afrikayı Görünür Kılmak, 2016 yılında yayınlandığı günden bu güne birçok dile çevrilmiştir. Afrika'nın günümüz dünyasındaki yerine dair endişeleri tartışan kitap 7 deneme ile farklı konuları, ortak bir endişe ile ele almaktadır: "kıtayı ve kaynaklarını güvence altına alacak, kıtanın geleceği için sorumluluk üstlenecek ileri görüşlü, birlik içindeki Afrika liderlerine çağrıda bulunmak". Çünkü "Son dört yüz yıldır Avrupa ve Batı Afrika'nın cehennemi oldu, Afrika ise Avrupalının cenneti. Afrika Afrikalının cenneti olmalıdır.

Bunu ancak Afrika kendisi gerçekleştirebilir" der Thing'o. Birleşik bir Afrika ve gelecek hayalini taşıyan yazar, Afrika'nın dilsel, kültürel ve dinsel çeşitliliğinin zayıflıktan zenginliğe dönüşmesi için çabalamak gerektiğini sürekli vurgular. Kitap, farklı zamanlarda kaleme alınmış yedi denemeden oluşmaktadır. Ele alınan konular birbirinden tamamen bağımsız olmadığı gibi, ortak bir paydada buluşurlar: Afrika'nın sorunlarına Afrikalı çözümler üretmek.

İlk deneme olan "Hor Görme ve Kendini Hor Görme: "Kabile" Sözcüğü Afrika Siyaseti Gerçeğini Perdeliyor" başlıklı denemede "kabile" sözcüğünün Afrika siyasetindeki yeri tartışılmaktadır. 2008 yılında kaleme alınan yazının temel meselesini şöyle özetler yazar: "Avrupalı olmayan halkları küçük görenlerin, bu halkları kabile sözcüğüyle yaftalamak istemelerini anlayabiliyorum ama Afrikalı, Pasifik kökenli ve Kızılderili aydınların bu küçümseyici terimi nasıl kabullenebildiklerine hiçbir zaman anlam veremedim. Kırk milyondan fazla Yorubalı bir kabile iken beş milyon Danimarkalının bir ulus olması beni hala hayrete düşürüyor". Kabile sözcüğünün kullanımına karşı çıkan yazarın önerisi yalın ve basittir: "Adlarına bu tür editoryal çerçeveler eklemeyin. Kendilerini nasıl tanımlıyorlarsa onlardan o adla söz edin".

Çoğu Afrika dilinde kabile sözcüğüne karşılık gelen bir sözcük bulunmamaktadır.

Afrika'daki çatışmaların açıklanmasında kullanılan "kabile", "kabilecilik", "kabile savaşları" gibi kavramsallaştırmalar/ sözcükler/ ifadeler sömürgecilerin icadı yabancı kelimelerdir. Kuşkusuz sömürgecilik öncesi dönemde de, günümüzde de Afrikalı topluluklar arasında ihtilaflı mülk ve toprakların ele geçirilmesi ve hakimiyeti için çatışmalar ve düşmanlıklar yaşanmıştır. Ancak bu çatışma ve düşmanlıkların dünyanın geri kalanında yaşananlardan pek fazla bir farkı yoktur. Bu düşmanlıkları ve çatışmaları, A ve B kabilesi arasında yaşanan bir çatışma şablonuna indirgeyen analistler ve medya aktörleri, ilkel ve modern öncesi çağrışımları ile bariz biçimde aşağılayıcı olan kabile sözcüğü ile açıklama yoluna giderler. Batı medyası, her Afrikalı topluluğu kabile, her Afrikalının da kabile üyesi olduğu varsayımı üzerinden değerlendirir olayları. "Kabile" sözcüğünün karşısına "ulus" yerleştirilir. Ancak genellikle kabile olarak tanımlanan topluluğun, ulus tanımlamasında kullanılan ortak tarih, coğrafya, ekonomik yaşam, dil ve kültür gibi ölçütleri yerine getirdiği görülür. Buna rağmen analistler ve medya, kabile sözcüğünü ve A kabilesi ile B kabilesinin çatışması formülünü kullanmakta ısrarcıdır. Yazara göre; sömürgeci devletlerin meşhur bir Roma İmparatorluğu taktiği olan böl ve yönet (Divide at impera) taktiği ile daimi bir gerginlik içinde tuttıkları Afrika toplulukları emperyal merkeze hammadde sağlarken, koloninin kırsal bölgeleri de şehirlere işgücü ve gıda temin ettiler. Kapitalist teşebbüs bu dengesiz sosyal gelişimi sürekli olarak körükledi ve derinleştirdi. Kapitalist sömürgeciliğin menfaatleri doğrultusunda oluşturulan bu çatışma ve gerginlik, tarihin tek bir sözcük etrafında değerlendirilmesi ile formülize edildi: "kabile". Afrika'nın değerlendirilmesinde kullanılan bu kavram Afrikalı aydınların sömürgeciliğin bu bölücü mirasını içselleştirmeleri ile Afrika'nın kendi kendini değerlendirmesinde de olumsuz neticeler doğurdu. Kabile anlayışına indirgenen böylesi bir anlayışta, tüm sorunlar genetik ve biyolojik olarak algılandı. Oysa Afrikalıların sorunları da, tarihteki diğer halkların sorunları gibi ekonomik, siyasi ve toplumsal nedenlere dayanmaktadır. Biyolojik olarak değil, tarihsel olarak ortaya çıkarlar. Olayın özeti şudur: Tüm topluluklarda farklı yoğunluk derecelerinde Sahip Olanlar ve Sahip Olmayanlar olarak sınıflandırılabilir iki kabile vardır. Siyasi savaş ağaları, ki genellikle milyonerlerdir bunlar, etnik arılıktan söz ederek kendi topluluklarının savunucuları olarak ortaya çıkarlar. Siyasi savaş ağaları arasındaki sözde kabile savaşları sırasında, savaş enkazından ne kurtarabileceğini düşünen bir üçüncü yabancı hep vardır. Bu üçüncü kabile, Batılı Şirketler Kabilesi'dir. Yani tüm mesele hem ulusların kendi içlerindeki ekonomik uçurum, hem de uluslararası ekonomik uçurumdan faydalananların ürettikleri suni çatışma dinamikleridir. Finansal menfaatler doğrultusunda Afrika'nın kabilelere bölünmesinden kurtarılmasının yolu; ekonomik hedeflerin, ahlaki ve demokratik ilkelerle örtüşmesini sağlamaktan geçmek-

tedir. 2004 yılında kaleme alınan ve "Ya Özelleştir ya da Kahrol: Afrika, Küreselleşme ve Kapitalist Köktencilik" başlıklı ikinci deneme küreselleşme ve kapitalizm temasını işliyor. Teknolojide yaşanan gelişmelerin bolluk ve bereket getirme ihtimaline rağmen, kapitalizmin dayattığı kâr dürtüsü ve açgözlülüğün neticesi olarak açlık, hastalık ve kıtlıkla boğuşan bir dünyanın oluşmasını küreselleşmenin en büyük çelişkisi olarak gören yazar, Afrika'nın bu senaryodaki yerini kapsamlı bir biçimde ele alıyor. Kapitalizmin yeni evresinde küreselleşmenin çelişkisini: "Üretimin bariz biçimde küresel olduğu ama ortaya çıkan ürünlerin gasbının şüphe götürmez biçimde özel olduğu büyük bir çelişkidir bu: üretimi küreselleştir, vurgunu önce bölgeselleştir sonra da özelleştir" şeklinde açıklamaktadır. İş bölümünün küreselleşmesine rağmen ortaya çıkan sonuç, yoksulluğun küreselleşmesi olmuştur. Afrika tarihi, kapitalist tarih içinde hep talihsiz bir konumdadır. Köle ticareti döneminde Afrikalı bedenler mala dönüşmüştür. Plantasyon döneminde karşılıksız işgücü, sömürge döneminde fiyatlar üzerinde hiçbir tasarrufu olmayan hammadde tedarikçisi, borçlar, borç servisi ve şartlılık ilkesinde oluşan yeni küreselleşme döneminde ise borç köleliği pozisyonuna itilmiştir. Yeni küreselleşme döneminde Afrikalı devletlerin rolü de; "finans sermayesinin operasyonu ile müdahale edebilecek kadar zayıf fakat toplumsal tahribata karşı ayaklanması halinde nüfusu kontrol altına alabilecek kadar güçlü" olmaktır. İronik bir biçimde kendilerine verilen bu rolü yerine getirmek için Batı tarafından finanse edilen ve silahlandırılan bu devletlerin baskıcı uygulamalarına karşı halka müttefik olarak görünenler de, batılı sivil toplum kuruluşlarıdır. Tüm bu süreçlerde Afrikalı ulus devletlerin, özelleştirmelerin, sivil toplum örgütlerinin, radikal terör örgütlerinin, küresel kapitalist sistemin aracı olarak kullanılma biçimlerinin gözler önüne serer Thing'o. Bu durumdan kurtulmak için iki yönlü bir çözüm önerir: Batı'nın Afrikalılara karşı işlediği suçların sorumluluğunu almasının sağlanması (Afrikalıların bunu talep edebilecekleri güçlü bir konuma kendilerini yükseltmeleri), kendisini etrafıca inceleyerek proaktif bir pozisyona geçmeleri ve kendilerine inanmaları. "Bilginin Yeni Sınırları: Pan-Afrikacı Sosyal Bilimciyi Bekleyen Zorlu Mücadele" başlığını taşıyan ve 2003 yılında kaleme alınan üçüncü denemenin ana teması dil ve Afrika aydınıdır. Yazara göre kendi dilinden kaçan bir entelektüel grubunun ciddiye alınmayı beklemesi saçmalıktır. Bu sorun çözülmeden Afrika'ya dair konuşulacak fikirlerin anlamlı bir diyaloga dönüşmesi pek mümkün görünmemektedir. Afrika yalnızca ekonomik ve siyasi güç alanlarında değil, bilgi ve enformasyon, üretim ve tüketim alanlarında da haksızlığa uğramaktadır. Afrikalı bilgi üreticileri kıta ile bağ kuramamaktadır. Dünyanın çeşitli üniversitelerinde bilgi üretimi yapan Afrikalı aydınların ürettikleri, keşif ve mülkiyet iddiaları ile adeta ellerinden alınmakta, kıtanın istifadesine sunulmasının önüne geçilmektedir.

Ürettikleri bilgi Batılılar tarafından damgalanmaktadır. En büyük damgalama ise dil alanında yapılmaktadır. Dildeki damgalama bütün bir belleğin de kontrol altına alınması anlamı taşır. Özgün dildeki ifadelerin alınıp Batı dilleri içinde eritilerek yeniden servis edilmesi ve yerel dillerin dışlanması ile Afrika'ya dair sahip olduğumuz bilgiler büyük ölçüde Avrupa dilleri ve onların sözcük dağarcığının süzgecinden geçmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Afrika aydınları Avrupa belleği içinde faaliyet göstermektedir. Afrikalı aydınların, ana dillerine bağlılık göstererek onu kullanmaları ve bir bilim dili olması için çaba sarf etmeleri gerekmektedir. Zira batı dilleri bugünkü konumlarını hepimizin onları öğrenip kullanmak zorunda kalışımıza borçludurlar. Afrika'da Batı dillerinin kullanımı, ortak bir Afrika kurma zeminine hizmet etmek, dünya ile mütekabiliyet esasına dayalı ilişki kurmasının imkanlarını oluşturacak şekilde revize edilmelidir. Afrika'da, ekonomik, siyasi ve kültürel birliğin sağlanmasında entelektüellere/aydınlara düşen en önemli görev bu ortak dili oluşturmaktır. Dördüncü deneme 2009 yılında yazılan "Sefalet İçinde Saltanat Sürmek: İnsanlığı Korumada Küresel Sorumluluk" başlıklı yazıdır. İnsanlığın korunmasında küresel sorumluluğu konu edinen bu yazıda, Batı'nın koruma sorumluluğunu, Afrika'yı kendi kendisinden koruma sorumluluğu olarak anladığını ifade ederek çok açık bir soru sorar yazar: "Ya Afrika, Avrupa ve Amerika'yı koruyup oralara müdahale etme sorumluluğunu alsa nasıl olurdu?". "Uluslararası Topluluk" gibi ifadeler genellikle son derece dar bir çerçevede kullanılır. Sanki Batı, bu topluluğa kimlerin alınacağına karar veren bir kapı bekçisi gibidir. Hatta daha da ötesi bu topluluk sanki Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan ibarettir. Yazara göre Afrika başta olmak üzere, Batı dışında yaşanan bütün bu çatışma ve gerilimlerin temelinde iki ana etken vardır: ulusların içinde küçük bir azınlık sınıfın zenginleşip, geniş emekçi halk tabakasının yoksullaştırılması ve az sayıda ulusun zenginleşerek geri kalanların yoksulluğa mahkum edilmesi. Bu uçurumun kapanmasına dair çözümler üretilmedikçe yapısal bir çözümünden söz etmek mümkün görünmemektedir. Öncelikli olarak, az sayıdaki ulusun diğer ulusları ya da ulus içerisindeki azınlık bir zümrenin emekçi halk sınıflarını sömürmesi üzerine kurulan bu düzen değiştirilmelidir. Ancak o zaman yapısal ve uzun soluklu bir çözüm arayışına girilmiş olur.

Kitapta yer alan beşinci deneme 2009 yılında kaleme alınan ve "Kölelik Mirası" başlığını taşıyan yazıdır. Yazara göre, insanlığa karşı işlenen en büyük suçlardan olan kölelik, Batı tarafından hiçbir zaman özür dilemeye değer bir şey olarak görülmemiştir ve dört yüz yıllık kölelik süreci Avrupa tarafından yok sayılmaktadır. Batı, zenginliğini transatlantik köle ticaretine, plantasyon köleliğe borçludur. En az dört yüz yıl boyunca Afrikalı bedenler bir mal olarak görülmüş ve ücretsiz kaynak olarak kullanılmıştır. Bugün geline nokta sömürge köleliği borç köleliğine dönüşmüş durumdadır.

Dünya için, özellikle Batı için, yüksek kazanç anlamına gelen bu durum Afrika için kayıp anlamına geliyor. Kölelik ve köle ticaretinin ekonomik sonuçları ortadadır. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ülkelerin hepsinin kolonyal geçmişleri varken, dünyanın en yoksul bölgeleri -Haiti gibi- köleleştirme geçmişi olan uluslar. Ancak ekonomik sonuçları dışında kölelik ve köle ticareti Afrikalı ruhlar üzerinde tarihsel bir travma yarattı. Ekonomik sonuçları bariz ortada olan bu sürecin, ruhsal sonuçları kesin olarak ortaya konulmuş değildir. Modern kapitalizmin temel dayanağı olan köle ticareti ve köleliğin sonuçları ile yüzleşilmelidir. Kurbanların yası tutulmalı, suçun failleri suçlarını layıkı ile kabul etmelidir. Bu, onlardan ders çıkarıldığı anlamına gelir. Afrika dahil, tüm dünya olanlardan ders çıkarmalıdır. Dünya, yeni nükleer tehditler ve küresel yok ediş senaryolarından kurtulmak ve bir iyileştirme yaşamak istiyorsa, kapitalizmin omuzlarında yükseldiği kölelik ve köle ticareti ile yüzleşmelidir.

Altıncı deneme, üçüncü deneme ile paralel bir konuyu işleyen "Nükleer Silahlılar Kulübü: Kitle İmha Silahları ve Aydınlar" başlıklı yazıdır. 2005 yılında kaleme alınan yazı, 21. Yüzyılda aydınların rolünü tartışıyor. "Modern" ve "post-modern" kavramsallaştırmaları ile dönemlere ayrılarak yürütülen tartışmaların, 1945 yılında patlayan nükleer bomba sonrası yaşanan ontolojik ve tarihsel kopuş gerçeğini açıkça yansıtmadığını söyler Thing'o. "İnsanlığın ölümünü hedefleyen insan icadı bir teknoloji, zamanımızı, herhangi bir dilsel tefekkürle ya da sözcüklerin çözümlenmesiyle yapılabilecek olandan çok daha esaslı bir biçimde tarif ediyor" der. Ani bir ölümün gölgesini üzerinde taşıyan dünyada, ölüm taşıyan uluslar, yaşama yönelik gerçek tehdidin bu silahlara gerçekten sahip olmaktan değil, sahip olma niyeti taşıyan diğer uluslardan kaynaklandığına dünyayı ikna etmek istiyorlar. Oysa nükleer silahların yaygınlaşmasını önlemeye paralel olarak, hatta daha öncelikli olarak, nükleer silahsızlanma çalışmaları yürütülmelidir. Aydınların temel görevi yaşam hakkını savunmaktır. Aydınlar nükleer silah sahibi "dünyanın yok edicilerine" karşı bir protesto yürütmelidir. Karşılıklı kesin yıkım üzerine kurulan bir istikrara inanmak akıl sahiplerine göre bir yaklaşım olmaktan uzaktır. Aydınların üstlenmesi gereken sorumluluklar vardır. Bilhassa akademide özgürlük, özgürleşme, toplumsal adalet ve barış, nükleer silahsızlanma, sınıf mücadelesi, sorumluluk alma gibi konulardan ve sözcüklerden kaçınarak şekilci bir kılı kırk yarmanın içeriğin önüne geçtiği modern bir skolastik anlayış gelişmiş durumdadır. Aydınlar bu şekilcilikten kurtularak gerçek bir yüzleşme yaşamalıdır.

"Barış İçin Yazmak: Veyahut İki İhtilafın Yeniden Ele Alınışı" başlıklı yedinci denemeyi niçin yazdığını "halkların ve ulusların eşitliğine dayalı bir barış ve istikrar konusuna olan daimi ilgimdir" şeklinde açıklar yazar. Yazı, 1982 yılında kaleme alınmıştır. Bütün kitabın özeti niteliğinde konuları toparlar ve sonunda barış için yazmayı şu sözlerle tarif eder:

“Barış için yazmak, hiç olmazsa insan farkındalığını uluslar arasındaki ya da her ulusun kendi halkları arasındaki sömürücü, asalakça ilişkilere karşı tavizsiz bir nefrete dönüştürmek anlamına gelmemeli. Mücadele, birinin temizliğinin başkasının kirliliğine, birinin sağlığının başkasının zafiyetine, birinin refahının başkasının sefaletine dayalı olmadığı bir dünya için olmalı. Barış ancak herhangi bir ulusun gelişiminin herkesin gelişimi anlamına geldiği bir dünyada mümkündür. Açgözlülüğün ve insanı yok etme araçlarının kürselleşmesinin karşısına sağduyu ile insan yaratıcılığının küreselliği dikilmelidir. Bugün, farklı ırklardan, inançlardan ve kültürlerden gelen toplulukların, insan tarihinde hiç olmadığı kadar konuşmaya, yeryüzündeki insanların egemenliği nosyonundan kaynaklanan ortak gelecekleri için sorumluluk talep etmeye ihtiyaçları var. Barış için yazmak, insanlara, aynı yeryüzünde yaşadığımız ister büyük ister küçük olsun herhangi bir ulusun kitle imha silahları yığmasının insanlığın geleceğine açılmış savaş demek olduğu konusunda sürekli bir hatırlatma yapmak anlamına gelir. Tüm uluslar bu silahları saban demirine çevirsin. Yeryüzü hepimizin ortak ana-babasıdır; tıpkı geleceğimiz gibi. Ve barış bu ortak geleceğin, ortak rüyamızın tek teminatıdır.”

Afrika kölelik ve köle ticaretinin izleri ile doludur. Azımsanmayacak kazanımlar elde edilmiş olmasına karşın ne büyük ölçüde zenginliklerini yağmaladıkları,

köleleştirdikleri, sömürdükleri Afrika'nın kanları üzerinde yükselten Batı, ne de canları, kültürleri, dilleri, gururları çığnayan Afrika yaşanan travma ile gerçek bir yüzleşme yaşamış sayılmaz. Batı köleliği insanlığa karşı işlenen bir suç olarak kabul etmekten imtina ederken, Afrika yaşananların hatırlanması ve suçun faillerinin sorumluluğunu üstlenmesini talep etmekte yetersiz kalmaktadır. Gerçek bir yüzleşmeye ve yaşananlardan ders çıkarılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu dersler, kapitalizmin kâr hırsı ile ürettiği yapay yoksulluklardan gelir eşitsizliğine, nükleer silahlı endüstriyel kirliliğin kaynaklarına kadar pek çok açıdan dünyanın iyileştirmesine önemli katkılar sunacaktır. Aksi takdirde tüm dünya küresel nükleer tehditler, sosyal adaletsizlikler, yoksulluk, kıtlık krizleri içerisinde boğuşmaya devam edecek ve bunlara yapısal, kökten çözümler üretmeye muktedir olamayacaktır.

Dipnot:

Plantasyon: sanayide kullanılan kahve, kakao, kauçuk vb. bitkilerin geniş ölçüde yetiştirildiği tarım işletmesi olarak tanımlanmıştır. (TDK, 2025)TDK. (2025, Haziran 02). Plantasyon. 2025 tarihinde sozluk.gov.tr: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı

Ngugi Wa Thiong'o (2021), Öze Dönüş: Afrika'yı Görünür Kılmak (1. Basım), (Çev. Seda Açar), Ayrıntı Yayıncılık, İstanbul. (ISBN: 978-605-314-533-2, 93 sayfa)

Modern Toplumda Aile Sorunları Ve Boşanma Nedenleri

SEVRANUR YETKİN

www.kritikbakis.com

“Aile, insanın kalbinde taşıdığı bir vatandır.”

Ahmet Hamdi Tanpınar

Türkiye’de bozulan aile yapısı, son yıllardaki toplumsal değişimlerle birlikte sıkça tartışılan bir konu. Türkiye’de ve dünya genelindeki evlilik ve boşanma oranları, toplumsal yapının önemli göstergeleri arasında yer alıyor. Aileyi dönüştüren olayların en önemlisi Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan süreçtir. Aile, toplumun temelidir. Ailenin sağlıklı bir zeminde olması demek, toplumun sağlıklı bir temelde oturması demek. Bu bağlamda aile içi iletişimin sağlıklı ve etkin olması gerekir. Aile içi sağlıklı iletişim kurulması, bireylerin ve toplumun sağlığı ve huzuru açısından çok önemli.

Prof. Dr. Erol Göka, Aile ve Aşk Üzerine adlı kitabında şöyle diyor:

“İnsanlığın büyük bir ahlak ve maneviyat krizi yaşadığından” bahsediyor. “Cinsel kimliklerimizin temelleri büyük sarsıntı geçireli epey zaman oluyor. Yetmiyor, çocukların cinsel kimliklerini tercih edebileceklerinden bahsediliyor. Tüm insan ilişkileriyle birlikte “aile” de değişiyor. Sosyolojide aile, genellikle “toplumsal kurumlar” başlığı altında ele alınır ve “toplumun en küçük birimi” diye söze başlanır. Aile tipleri konusunda birçok sınıflandırma yapılır. İlk ailelerin nasıl olduğuyla ilgili elimizde yeterli bir bilgi olmasa da, Leakey ve arkadaşlarının incelemeleri, bize en azından 1.6 milyon yıl önce bile aile benzeri bir organizasyonun var olduğu şeklinde bir yorum yapma hakkı veriyor. Aile, tarih boyunca insanın temel varoluş formlarından birisi. Ailesiz bir toplum yok; değişik toplumların değişik aile tipleri var. Demek ki ortada

Hazreti Peygamberin (SAV) yok etmeye teşebbüs etmediği, gücünü onayladığı, desteklediği “aile bağları” diye bir toplumsal gerçek bulunmaktadır. Ailenin türün yeniden üretiminin yani soyun devamlılığının sağlandığı mecra olması, tarih boyunca her toplumda görebileceğimiz işlevlerden ikincisidir. İnsan yavrusu dünyaya geldiğinde son derece acizdir. Hayatını kendi kendine sürdürmesi mümkün değildir ve kendisine bakım verecek yetişkinlere mutlak bir bağımlılık içerisindedir. Türün yeniden üretimiyle ilgili diğer temel aile işlevi, çocukların eğitimi ve toplumsal normlara uygun biçimde yetişmesinin sağlanmasıdır. Günümüzde ailenin tehlike altında olduğu söyleniyor. Biz de bu kanaati paylaşıyoruz. Bugün yaşadığımız teknomedyatik dünyada, bir süredir “ailenin ölümü”nden bahsedildiği gibi ideolojilerin ve büyük anlatıların da sonundan bahsedilmektedir. İnsanın benliği, kendini algılama biçimi, kimliğini meydana getiren unsurlar inanılmaz bir değişim içinde yaşadığımız dünyada. Peki insan böylesine değişir de toplumsal yaşantısı, aile anlayışı yerinde durur mu? Durmuyor elbette, aile bağları çözülüyor, mahremiyet, aşk ve erotizm biçim değiştiriyor. Sosyolojik araştırmalar, son yüzyıl içinde ailedeki rol dağılımında ciddi değişiklikler olduğunu gösteriyor. Kadınların sosyal statülerindeki, eğitim ve ekonomik bağımsızlık düzeylerindeki yükselme bu değişimlerle yakından ilişkili. Çocuklar artık neredeyse tamamen ailenin dışında büyütülüyor. Evde aile ortamında birlikte olunan zamanlar televizyonun

karşısında geçiriliyor, birlikte oturup yemek bile yiyemiyoruz. Herkes kendi odasında, kendi bilgisayarının başında, ortak telefonumuz dahi yok. Düşünürler, ailede yaşadığımız tüm bu değişimlerin esası olarak babanın temsil ettiği otoritenin ortadan kalkmış olmasını görüyorlar. Ebebeynin önemi giderek azalıyor. Bugünün dünyasında belki evlilik hala yaygınlığını koruyor ama bu artan boşanmalarla birlikte oluyor ve artık evlilik çift olmanın tanımlayıcı bir ögesi değil. Aileyi, aşkı ve ahlakı korumak, geliştirmek istiyorsak öncelikle bu yenedünyayı çok iyi tanımak zorundayız. Önce tanımalı, sonra eleştirmeliyiz; hem onları, hem kendimizi. Elbette sorunların çözümü, ailenin yeniden ihyası için “Önce ahlak ve maneviyat” çıkış formülüne dayanmalıyız.”

Aile yapımızı dönüştüren önemli etkenlerden biri de modernleşme ve “kentleşme”dir. Kentleşme ve Ailenin Değişimi isimli çalışmasında Enes Battal Keskin şöyle diyor; ‘Kentleşme, aynı zamanda, insanların kentte örgütlenme biçimini ifade eden bir toplumsal değişme sürecidir. Bu bağlamda kentleşme, toplumsal bir kurum olan aileyi de etkilemekte ve değişime sebep olmaktadır. Sanayileşme sürecine 1950’li yıllarda giren Türkiye’de kentleşme, sanayinin iş talebinden ziyade kırsal kesimin nüfusu itmesi sonucunda kent merkezlerine yığılmasıyla gerçekleşmiştir. Kentleşme ile meydana gelen değişimler bir bakıma modernleşme sürecindeki değişimlerdir. Modernleşme ve kentleşme süreciyle birlikte ekonomik temelli bir ortaklık olan ve toplumsal statü elde etmenin önemli bir aracı olarak görülen evlilik, yerini giderek bireysel istek ve arzuların hakim olduğu bir birliktelik türüne bırakmaktadır. İstek ve arzular keyfi ve göreceli olduğundan örtüşmediğinde veya karşılanmadığında evlilik ilişkisi tehlikeye girmekte ve çoğunlukla boşanmayla sonuçlanmaktadır. Bireyselleşmenin ve keyfiliğin yanı sıra artan hukuki haklar, değişen ahlaki ve kültürel değerler ile boşanmanın toplumsal kabulü de boşanmanın artmasında rol oynayan önemli faktörlerdir. Son yirmi yılı aşkın dönemde ABD’de ve İngiltere’de boşanma oranlarının doğurduğu kaygılar, ahlaki panik boyutuna ulaşmıştır.”

Modernleşme ile yaşanan sanayileşme, teknolojik gelişmeler, kentleşme süreci geniş aileden çekirdek aileye geçişi hızlandırdı. Ailenin anlamı, kuruluşu, aile içi ilişkiler, kadın erkek ve çocuk rolleri gibi pek çok hususta köklü değişimler oldu. Sanayi toplumlarında değişimler ailenin işlevlerini aşındırmış, aile bağlarını zayıflatmış, eşlerin birbirine karşı sorumluluklarını değiştirmiş, yardımlaşma ve dayanışma anlayışı yerini kişisel menfaatlerin üstün tutulduğu bir düzene bırakmıştır. Modernleşme adına kaybettiklerimiz arasında en değerlisi, sıcak bir aile ortamıdır. Çekirdek ailede eşler arasında gücü elinde tutabilmek için bir mücadele yaşanmaktadır. Boşanmalardaki bu artış da kadın ve erkek arasındaki güç dengesinin değiştiğinin bir göstergesidir. Aşk sembolüne yüklenen anlamın değişmesiyle eşler evlilikte artık duygusal tatmin

aramakta. Evliliğinde bu tatmini sağlamak isteyen eşler, gerçekçi olmayan beklentiler içerisine girebilmektedir. Bu yüzden eşler beklentilerinin gerçekçi olmadığını göremeyip boşanmaktadır. Boşanmalar arttıkça hem boşanmaya yüklenen olumsuzluk azalmış hem de boşanma kişisel değişme ve yeni bir hayata başlama fırsatı olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye Boşanma Nedenleri Araştırması sonucuna göre en sık rastlanan boşanma nedenleri yakın çevrenin evliliğe müdahalesi (%40), duygusal ilişkide yaşanan sorunlar (%38), aldatma (%35), ekonomik sorunlar (%34) ve şiddettir (%34). Eski eşinin veya kendisinin alışkanlıkları (%31), yaşam tarzı (%25) veya değerleri (%20) nedeniyle evliliğini sona erdirenlerin oranı da azımsanmayacak düzeydedir. Bunun yanı sıra cinsel hayat (%20), çalışma hayatı/işsizlik (%15), evlilik öncesi eşini yeteri kadar tanımama (%14) gibi nedenler de boşanmaya yol açmaktadır.

Türkiye’de boşanma oranları son 10-15 yılda ciddi şekilde arttı. Bu durum hem aile kurumunun kırılganlaştığını hem de yeni aile kurma eğiliminin azaldığını gösteriyor.

Kadınların iş hayatında daha fazla yer alması olumlu bir gelişme olsa da, aile içi rollerin yeniden tanımlanması gerekti. Bu denge kurulamadığında çatışmalar ortaya çıkabiliyor. Toplum daha birey odaklı hale geldikçe “ben” duygusu “biz” duygusunun önüne geçiyor, bu da aile bağlarını zayıflatabiliyor.

Artan hayat pahalılığı, işsizlik ve ekonomik belirsizlikler aile içi stresi arttırıyor, boşanmalara ve huzursuzluklara neden olabiliyor. Özellikle büyük şehirlerde konut maliyetlerinin artması gençlerin evlenmesini zorlaştırıyor, evlilik yaşı yükseliyor veya evlenmeden birlikte yaşama eğilimleri artıyor.

Aile bireylerinin ekranlara gömülmesi, yüz yüze iletişimi azaltıyor. Ayrıca sosyal medya üzerinden idealize edilmiş hayatlar, beklentileri gerçek dışı hale getiriyor. Özellikle çocuklar ve gençlerde telefon, tablet bağımlılığı aile içi ilişkileri zayıflatıyor. Sosyal medya ve dijital platformlar, aldatma ve gizlilik ihlallerini kolaylaştırmakta, bu da güven sorunlarını artırmaktadır. Geleneksel otoriter ebebeynlik anlayışı yerini daha serbest modellere bıraktı; bu da bazen çocukların sınır tanımamasına neden oluyor. Çocuklarla sağlıklı bağ kurulamaması, onları sosyal medyaya veya akran çevresine daha bağımlı hale getiriyor.

Türkiye’de boşanmaların artmasında toplumsal, ekonomik, kültürel ve psikolojik pek çok etken var. Bu artışın sadece bireysel değil sosyolojik boyutları da var. Önceki kuşaklarda aileler boşanmayı engelleyici bir güç olarak rol oynarken, günümüzde bu baskılar önemli ölçüde azalmıştır. Boşanma oranlarının artması ve evliliklerin azalması, doğurganlık oranlarının daha da gerilemesine neden oluyor. Genç nüfus azaldıkça toplum yaşlanır, bu durum sosyal güvenlik sistemini zorlayabilir. Boşanma sürecinde çocukların yaşadığı travma, özgüven problemleri, davranış bozuklukları ve akademik başarısızlık gibi sonuçlara yol açabilir.

Tek ebeveynli aileler artış gösterecek ve bu aile yapıları daha “normal” kabul edilmeye başlanacaktır. Boşanma oranlarıyla birlikte evlenmeden birlikte yaşama eğilimi daha da yaygınlaşabilir. Çocuk sahibi olmadan evlilik veya çocuk sahibi olmadan birlikte yaşama; aile tanımı dönüşüme uğrayabilir. Aileyi destekleyici sosyal politikaların artırılması (aile danışmanlığı, ebeveyn eğitimi, ekonomik destekler) kaçınılmaz hale gelebilir.

Boşanma oranlarının artışı, yalnızca iki bireyin ilişkisini değil, aynı zamanda toplumun bütününe etkileyen çok yönlü bir olgudur. Bu eğilim devam ederse, Türkiye’de aile yapısının daha da bireyselleştiği, çocuk sayısının azaldığı ve geleneksel normların yerini daha esnek yapıların aldığı bir toplumsal düzene doğru evrileceğimizi söyleyebiliriz.

Boşanma oranlarının yüksek olduğu ülkelerde genellikle kadınların ekonomik bağımsızlığı, boşanma işlemlerinin kolaylığı ve toplumsal kabul düzeyi gibi faktörler etkili olmaktadır. Öte yandan, boşanma oranlarının düşük olduğu ülkelerde ise geleneksel aile yapısı, dini ve kültürel normlar, boşanmanın sosyal damgalanması

gibi unsurlar ön plandadır.

Bu veriler evlilik ve boşanma dinamiklerinin sadece bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda toplumsal yapı ve politikalarla şekillendiğini göstermektedir.

Ailelerin dağılmasında etkili olan kişisel hatalar; iletişim eksikliği, bencillik, öfke kontrolsüzlüğü, güvensizlik ve kıskançlıklar, sadakatsizlik, aile büyüklerinin aşırı müdahalesine izin verme, bağımlılıklar (alkol, madde kullanımı), yetersiz sevgi ve ilgi gösterme, sorunları sürekli ertelemek gibi nedenler var.

Bunlar varken bireyler çözüm yoluna gitmek yerine kolayca kaçarak boşanma yolunu tutuyor.

Halbuki ailenin dağılmasına engel olmak da mümkün...

Dinlemeyi bilerek, açık konuşarak, hakaret etmeden küçük görmeden sevgi ve saygı ile yaklaşarak, empati, roller ve sorumlulukların paylaşılıp sabırlı ve hoşgörülü olarak, manevi değerleri korumak ve eş ilişkisini sadece ebeveynliğe indirgmeden ve çocuklar için değil “çocuklarla birlikte” yaşayarak ailemizin dağılmasını engelleyebiliriz.

Yeni Küresel Ekonomiye Anlamak

YAZAR: DAMBISA MOYO*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.PROJECT-SYNDICATE.ORG](https://www.project-syndicate.org)

Dünya daha değişken ve daha kafa karıştırıcı hale geldikçe, politika yapıcılar, iş dünyası liderleri ve yatırımcılar küresel ekonomiyi analiz ederken kullandıkları zihinsel modelleri yeniden gözden geçirmek zorunda kalacak. Özellikle, küresel manzarayı değiştiren üç yapısal dinamiğe dikkat etmeliler: sermaye akışları, demografik değişimler ve politik ideolojiler; bunların tümü daha da parçalanmış ve daha izole bir dünyayı beraberinde getiriyor.

Sermaye akışlarındaki değişiklikler; büyük ölçüde düzenleyici mecburiyetler (örneğin ABD'nin Çin'e yatırımları yasaklaması) ve yatırımcıların sektörler ve bölgeler arasında daha yüksek getiri sağlayacak yeni fırsatları aramalarından kaynaklanıyor. ABD, şu anda dünya borsa piyasasının yaklaşık %70'ini temsil ediyor ve hisse senedi ile kredi gibi özel yatırımlar için 13 trilyon dolarlık küresel pazara gelen sermaye akışlarının %70'inden fazlasını kendine çekiyor. Bu durum, son dönemdeki satış dalgasına rağmen geçerlidir. ABD hisse senedi piyasası, yatırımcıların en cazip getirileri elde edebileceği yerdir çünkü ABD; geniş, likit ve derin sermaye piyasalarına sahip küresel bir yenilik lideridir. Ancak küresel borç, dünya GSYİH'sının %237'sine ulaşmış durumda ve bu durum, vadesi geçmiş yükümlülüklerin kime ait olduğu ve küresel finansal sistemde ne kadar gizli kaldıraç olduğu konusunda endişelere yol açıyor. Tek başına ABD hükümetinin 36 trilyon dolar (GSYİH'nın %124'ü) borcu var ve bu borcun büyük bir kısmı, ilişkilerinin gergin olduğu Çin'in elinde bulunuyor.

Ayrıca, gizli kaldıraç ve gölge bankacılık sektörünün borçları da sorun haline gelebilir.

S&P Global'e göre gölge bankalar, 2022 yılı sonunda 63 trilyon dolar değerinde finansal varlığa sahipti ve bu miktar küresel GSYİH'nın %78'ini temsil ediyordu. Daha detaylı analizler, 2024 yılında gölge bankacılığın ABD'deki ipotekli ve kaldıraçlı kredilerin %70'ini oluşturduğunu ortaya koydu. Yatırımcılar ve iş dünyası liderleri, borçların kimde olduğunu ve finansal kaldıraçların yoğunlaştığı alanları sorgulamak zorunda kalacak. İkinci büyük endişe demografiyle ilgili. Dünya nüfusu hızla artmaya devam ediyor; Birleşmiş Milletler, 2100 yılına gelindiğinde dünya nüfusunun şu andaki 8,1 milyardan 11,2 milyara çıkacağını öngörüyor. Dünya nüfusunun yaklaşık %90'ı hâlihazırda daha yoksul gelişmekte olan piyasalarda yaşıyor ve Afrika, Hindistan ve Orta Doğu gibi ekonomik olarak daha yoksul bölgelerin, kadın başına 2,1 çocukluk ikame oranına eşit veya daha yüksek bir nüfus artışı yaşayacağı öngörülüyor. Bu nedenle bu bölgelerde nüfus genç kalmaya devam edecek. Afrika genelinde nüfusun %50-60'ı 25 yaşın altında; bu oran OECD ülkelerinde sadece %20. Öte yandan, bazı ülkeler hızla yaşlanıyor ve doğum oranları düşüyor; Avrupa ve Çin için yapılan tahminler belirgin nüfus düşüşlerine işaret ediyor. Eurostat'a göre, Avrupa Birliği nüfusu 2026 yılında 453.3 milyonla zirve yapacak, ardından 2100 yılına kadar 419.5 milyona düşecek. BM verilerine göre ise Çin'in şu andaki nüfusu 1.4 milyardan 2100 yılına kadar 800 milyonun altına düşecek. Bu eğilimlerin, gıda ve enerji gibi çok çeşitli emtialarda küresel talep ve üretim üzerinde geniş kapsamlı etkileri olacak. Örneğin, büyük ve yoksul nüfusa sahip Hindistan, hâlâ yenilenebilir enerjiye kıyasla kömür ve fosil yakıtlara büyük ölçüde bağımlı.

Yaşlanan nüfusun (risk almaya istekli) kapitalistlerden (istikrarlı, öngörülebilir sabit gelirler isteyen) rantçılara dönüşmesiyle birlikte demografik değişiklikler finansal portföyleri de değiştirecektir. Ancak piyasalar aynı zamanda, baby boomer kuşağından milenyum kuşağına eşi benzeri görülmemiş bir nesiller arası servet transferine de uyum sağlamak zorunda kalacak. Cerulli Associates'e göre bu transferin 2045 yılına kadar 84 trilyon dolara ulaşabileceği tahmin ediliyor.

Son olarak, ülkeler ve bölgeler arasındaki ideolojik ayrışmalar da dikkate alınmalıdır. Çok taraflılığın çöküşü ile ticaretin, sermaye akışlarının, göçün ve düşüncelerin parçalanması artık fiyatlanmaya başlanmış durumda ve politika yapıcılar ile iş dünyası liderleri bu eğilimleri göz önünde bulundurmamak zorunda kalacak. Amerika'nın en büyük çok uluslu şirketleri hâlâ gelirlerinin yarısından fazlasını ABD dışından elde ediyorlar. Ancak artık, ABD'nin zorlanan ittifakları ve geleneksel ticaret ilişkilerinin kendi işletmeleri için ne anlama geleceğini düşünmeleri gerekiyor.

Genel olarak iş dünyasında ise, küreselleşmenin tersine dönmesi, daha merkezîyetçi tedarik, işe alım ve mal ile hizmet ticaretine geçişi zorunlu kıldı. Ayrıca, ara-kazanççıları (New York ve Londra'dan ucuza borçlanıp daha yüksek getiri sağlayan bölgelere yatırım yapmak) tehlikeye atıyor ve kârların ülkeye getirilmesini zorlaştırıyor.

Kısa vadede, Trump yönetiminin gümrük tarifeleri ve sınır dışı etme politikaları maaşları etkileyebilir ve tüketim malları, ücretler ve genel fiyatlar üzerinde enflasyonist baskıları artırabilir. Yüksek enflasyon ise muhtemelen sermaye maliyetini artırarak, iş yatırımlarını baskılayabilir. Uzun vadede ise, küreselleşmenin çözülmesi ve yapay zeka ile kuantum bilişim gibi teknolojik gelişmeler, günümüzün ideolojik bölünmelerini daha da derinleştirecektir.

Jeopolitik çatlaklar hâlihazırda büyük siyasi soruları gündeme taşımış durumda. Devlet kapitalizmi ile piyasa kapitalizmi arasında, ittifakların ve ülke gruplaşmalarının yeniden yapılandırılması konusunda büyük bir çekişme yaşanıyor. BRICS+ gibi yeni bloklar küresel etkide söz sahibi olmak için rekabet ediyor ve geleneksel çok taraflı kurumları devre dışı bırakmayı amaçlıyor. BRICS+ ülkeleri şimdiden dünya nüfusunun %45'ini ve küresel GSYİH'nın %35'ini temsil ediyor ve birçok uluslararası ticarete konu olan mal ve emtianın fiyatlandırılmasında ve ticaretinde giderek artan bir rol oynuyorlar. Bu gelişmeler, ülkelerin küresel uyum sağlamasını zorlaştırıyor; Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansları gibi daha önce övülen girişimler bile sekteye uğramış durumda. Küresel büyüme yavaşladıkça, ticaret, finans, din, enerji, yapay zeka ve göç gibi alanlar silah olarak kullanılıyor ve bu durum, politika sonuçlarını tahmin etmeyi zorlaştıracak çok daha büyük bir karmaşıklığa yol açıyor. Pratikte, artan karmaşıklık ve azalan öngörülebilirlik, sermaye ve insan kaynağının nasıl tahsis edileceğine dair kritik kararların zaman ufkunu kısaltacaktır.

Yatırımcıların, iş dünyası liderlerinin ve politikacıların, genellikle ekonomik veya ticari döngünün zaman uzunluğu olarak kabul edilen beş yıllık döneme bakmaktan ziyade, önlerindeki 18 ayı daha fazla düşünmeleri gerekebilir. Bu kadar büyük dalgalanmaların ortasında, karar alıcıların odak noktası uyum sağlama kabiliyeti olmalıdır. Hiç kimse, geceden sabaha değişebilecek düzenleyici, jeopolitik veya ekonomik koşullara dayanarak uzun vadeli stratejilere bağlı kalmayı göze alamaz.

*Dambisa Moyo, uluslararası bir ekonomisttir ve aralarında Edge of Chaos: Why Democracy Is Failing to Deliver Economic Growth – and How to Fix It (Basic Books, 2018) adlı eserin de bulunduğu New York Times yayınlarından çok satan dört kitabın yazarıdır.

Yıllar süren olağanüstü çatışmaların ardından Suriye ekonomisi çökmüş durumda ve insani kriz her zamankinden daha kötü bir hal almış durumda. Suriyelilerin yüzde 90'ı yoksulluk sınırının altında yaşıyor; yüzde 70'i yardıma bağımlı; Suriye poundunun değeri yüzde 99 oranında erimiş; ülkenin temel altyapısının yüzde 50'si tahrip olmuş durumda; ve yakıt kaynakları neredeyse tamamen tükenmiş durumda. Suriye'de geçiş sürecini kim yürütürse yürütsün, bu felaket koşullardan başarıyla çıkmak, yaptırımların hafifletilmesi olmadan imkânsız olurdu. Başta Suudi Arabistan, Türkiye ve Katar olmak üzere bölgedeki ülkeler, Suriye'ye yatırım, petrol, elektrik ve nakit akışı sağlamak için hazır bekliyor—ancak ABD yaptırımları buna engel teşkil ediyor.

Esad'ın düşüşünün sağladığı tarihi fırsattan yararlanmak, kısa vadeli taktiksel yaklaşımları terk etmeyi ve Suriye ile bölgenin istikrarına odaklanan uzun vadeli bir bakış açısını benimsemeyi gerektiriyor. 8 Aralık'ta Şam'daki geçici yönetim yalnızca HTŞ'den oluşuyordu. Üç ay sonra bazı şeyler değişmişti: Ulusal bir diyalog ve konferans düzenlendi; anayasa bildirgesini şekillendirmek üzere geniş komiteler oluşturuldu; ve Suriye'deki bakanlık düzeyinde temsiliyeti ve teknokratik yönetimi önemli ölçüde genişleten bir geçiş hükümeti kuruldu. Bu son gelişme, 23 bakandan sadece 4'ünün HTŞ mensubu olmasıyla birlikte hükümet temsilinde önemli bir genişlemeye işaret etti. Yeni kabine üyelerinin yarısından fazlası Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde eğitim görmüş ve profesyonel kariyer edinmiş kişilerden oluşuyordu. Bütünüyle değerlendirildiğinde, bu gelişmeler gerçek bir teknokratik yönetime doğru bir kaymayı ortaya koyuyordu.

Bununla birlikte, bazı istikrarsızlıklar devam ediyor. Derin kök salmış sosyo-politik ve mezhepsel gerilimler ciddi bir endişe kaynağı olmayı sürdürüyor; ancak 7-8 Mart 2025 tarihlerinde görülen şiddet artışı kısa ömürlü oldu. Suçların sorumluluğunu belirlemek üzere hükümet tarafından bir soruşturma komisyonu görevlendirildi. Bu arada, silahsızlanma, terhis ve yeniden entegrasyon (DDR), yabancı savaşçılar, IŞİD'in yarattığı tehditler ve Alevi silahlı direniş gibi yapısal sorunlar varlığını sürdürüyor; ancak nihayetinde, kırılgan bir geçiş süreci, kademeli bir istikrar için en güçlü umut olmaya devam ediyor.

Amerika Birleşik Devletleri ve NATO, iki seçenekle karşı karşıya: Suriye'nin geçiş sürecine dahil olmak ve bu süreci, kontrolünü pekiştirmeye ve temsiliyetini genişletmeye devam edeceği umuduyla, koşullu biçimde desteklemek; ya da bu süreçten uzak durarak başka bir alternatifi desteklemek üzere geçişi izole etmek. Her iki seçenek de risksiz değil, ancak ikincisi ciddi bir istikrarsızlığı garanti ederken, birincisi bu istikrarsızlığı önlemeyi hedefliyor. Başkan Trump'ın Mayıs 2025'te Suudi Arabistan'da yaptığı ve Suriye'ye yönelik tüm yaptırımları sona erdirmeye niyetini açıkladığı konuşması, ABD'nin Suriye politikalarındaki stratejik

hesaplamaların yeniden ön plana çıktığının bir işaretiydi. Dışişleri Bakanı Marco Rubio'nun Kongre önünde yaptığı açıklamalar da bu değişimi pekiştirdi; Rubio, ABD'nin yaptırımları kaldırmaması durumunda Suriye'nin yeniden bir iç çatışma sürecine sürükleneceğini ifade etti. Buradaki kilit unsur zamandır: Suriye ekonomisine yönelik yaptırımların fiilen kaldırılabilmesi için yürütme yetkileri ne kadar hızlı şekilde muafiyet sağlayabilir? Avrupa Birliği'nin 20 Mayıs'ta tüm yaptırımları kaldırma kararı, sürecin hızla ilerleyebileceğini gösteriyor. ABD'li diplomatlar Şam'a dönerse, Suriye yeniden toparlanma sürecine güvenle girebilir.

Bu arada, ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM), Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ile Şam arasındaki müzakereleri kolaylaştırmada ve SDG'yi 11 Mart'ta imzalanan çerçeve anlaşmayı kabul etmeye ikna etmede kilit bir rol oynamaya devam etti. Aralık 2024 ortalarından itibaren CENTCOM'un temasları, Şaraa ile yapılan görüşmeleri ve Savunma ile İçişleri Bakanlıklarıyla kurulan iletişim hattını da kapsıyor. Bu hat üzerinden IŞİD karşıtı faaliyetler koordine ediliyor, çatışmalar önleniyor ve planlamalar yapılıyor. Ocak 2024'ten bu yana, ABD'nin sağladığı istihbarat sayesinde geçici hükümet en az sekiz IŞİD komposunu engellemeyi başardı. 2025 Şubat ayında Suriye'nin kuzeybatısında eski El Kaide militanlarını hedef alan ABD insansız hava aracı saldırılarındaki artış da neredeyse kesin olarak benzer bir istihbarat paylaşımının sonucuydu.

ABD, Orta Doğu'daki askeri ve stratejik yatırımlarını en aza indirmeye kararlıyken ve NATO, Avrupa'daki endişelere giderek daha fazla odaklanmışken, yakın tarihin en zorlu ve en istikrarsız çatışma sahalarından birini istikrara kavuşturma ihtimali göz ardı edilemez. Risklere ve pek çok bilinmeyene rağmen, Suriye'ye yönelik stratejinin önceliği, komşularıyla entegre, kendi sorunlarını topluca çözebilecek istikrarlı ve yetkin bir merkezi hükümetin inşasına odaklanmak olmalıdır. Avrupa ve Orta Doğu bu tercihi zaten yapmış durumda ve ABD de aynı yolu izlemelidir. Trump yönetimi bu angajman yoluna kararlı şekilde katılırsa, Suriye'nin istikrar yolunda ilerleme şansı önemli ölçüde artacaktır.

Dipnot:

*Charles Lister, Orta Doğu Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacı ve Suriye Girişimi Başkanı'dır. X'te @Charles_Lister adresinden takip edebilirsiniz.

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

Söylenmeyenler de Öldürür: Gazetecilerin ve Aydınların İhaneti

Bosna'dan Ruanda'ya, Burma'dan Gazze'ye uzanan yeryüzü haritasında kanla çizilmiş acı bir coğrafya var. Bu topraklarda işlenen katliamların ardında sadece silahlı güçler, despot rejimler ya da emperyal politikalar değil, aynı zamanda kalemini yitirmiş, sesini yitirmiş, vicdanını susturmuş gazeteciler ve aydınlar da vardır. Belki de asıl sorumlular onlardır: Görmezden geldikleri, gündemleri çarpıttıkları, hakikati perdeler ardında boğdukları için... Her konuda konuşan ama hiçbir şeyi yerinde yaşamamış bu “bilgi sahipleri”, çağımızın en sessiz cinayet ortaklarıdır.

Bugün dünya, Gazze'de yaşanan soykırıma gözünü dikmişken, kimi gazeteciler ve aydınlar gerçekleri ısrarla görmemeyi tercih etmektedir. Oysa gerçek gazeteci, zamanın tanığı değilse nedir? Gerçek aydın, hakikatin yıkıcı alevi karşısında susuyorsa, neyin aydınıdır? Ünlü düşünür Bertrand Russell, 1970'te hayata gözlerini yummadan evvel, hastalıklı bedeniyle katıldığı bir protestoda, İsrail'in Filistin'deki katliamlarına karşı sesini yükseltmişti. O çığlık, vicdanın ne olduğunu unutanlara, neyin sessizlikle neyin haykırışla var olduğunu hatırlatıyordu. Bugün ise, ünlü Hollywood oyuncusu Susan Sarandon ve Amerikalı ünlü yazar Chris Hedges gibi birçok yazar da Gazze'nin sesi olmaya

devam ediyor. Zira artık savaş, yalnızca toprakta değil; ekranda, kelimedede, görüntüde, anlatıda yaşanıyor. Bombaların öldürdüğü kadar, haberlerin susturduğu insanlar var. Kameranın çevrilmediği yer, tarih dışında kalıyor; tarih dışında kalan her yer, kolaylıkla yeniden yok ediliyor.

Bazen bir tek kelime, binlerce kurşunun yapamadığını yapıyor. İşte bu yüzden, gazetecilik yalnızca haber yazmak değil, hakikatin nöbetini tutmaktır. Tuttuğu bu nöbetle tarihe direnen bir avuç gazeteci vardır. Onlardan biri, The Guardian muhabiri Ed Vulliamy'dir. 5 Ağustos 1992'de, ITN televizyonundan Penny Marshall ve Ian Williams ile birlikte, Bosna'nın Prijedor kentindeki Omarska Toplama Kampı'na girmeyi başardığında, dünya utancın çıplak yüzüyle karşılaştı. “Omarska Kampının Utancı” başlıklı manşet, yalnızca bir haber değil, insanlığın aynasıydı.

Saraybosna'nın kuşatıldığı günlerde, CNN muhabiri Christiane Amanpour'un canlı yayında dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'a yönelttiği sert eleştiriler, kameranın değil vicdanın mikrofonuydu. Hatta “Bosna Kasabı” Ratko Mladić dahi Amanpour'un haberlerinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmekten çekinmedi. Zira hakikat, failleri rahatsız eder; her zaman.

Ancak bu cesaret, her gazetecide yoktu. Aynı dönemde, Ruanda'da sadece yüz gün içinde yaklaşık bir milyon insan katledildi. Fakat Bosna'ya gösterilen medya ilgisinin zerresi Ruanda'ya gösterilmedi. O dönemde Amerikan medyasının gündemi; bir buz patencisinin rakibine saldırması, bir futbolcunun davası ve Mandela'nın başkanlığıydı. Soykırım, ekranın alt köşesinde, gündemin çeperinde, sessizce soldu.

Sonrasında gelen görüntüler çürümüş cesetlerden ibaretti. Ölümün kendisini, failin gözündeki vahşeti, kurbanın feryadını gösteren sahneler yoktu. İngiliz gazeteci Nick Hughes'in kaydettiği iki dakikalık "soykırım videosu", tarihin tanıklığını üstlenen tek belge olarak kaldı. Bu görüntü, Habyarimana'nın uçağının düşürülmesinden beş gün sonrasına aitti. Oysa Ruanda'da o gün yalnızca iki yabancı gazeteci vardı. Savaş alanı suskundu; medya ise sağır.

O dönemde Kanada'dan Allan Thompson, "Medya ve Ruanda Soykırımı" adlı eserinde acı gerçeği şöyle özetliyordu: Sahada neredeyse hiç gazeteci yoktu. Görüntüler, yayın ekipmanlarının yokluğunda geç ulaştı; insanlık, soykırımı zaman kaymasıyla izledi. Geç gelen hakikat, çoğu zaman artık mezar taşlarına fısıldanır.

Sahaya inmeden yazılan her haber, sezaryensiz bir doğuma benzer. Kan görmemiş, toprak koklamamış, kurşun sesine tanık olmamış kalemli yazdıkları, yalnızca kuramsal birer boşluktur. Ne kadar çok kitap okunursa okunsun, çocuğunu yitiren bir annenin gözyaşı kadar gerçek anlatılamaz. Gerçek, tozun içinde yürüyen, cesetlerin arasından geçip hayatta kalan bir gazetecinin cümlelerinde yankı bulur.

Yine de, yerel gazeteciler tüm bu tanıklığın en hakiki sesiydi.

Ne var ki onlar ya susturuldu, ya da "uluslararası" meslektaşlarının gölgesinde görünmezliğe mahkûm edildiler. Sahaya hiç inmeyen bazı gazetecilerin ise yaptığı şey, olayları indirgemektir: "Kabile savaşı," dediler. "Etnik gerilim," dediler. "Arap Savaşı," dediler. Soykırımı sosyolojik bir makale başlığına sığdırdılar. Böylece fail ile mağdur aynı cümlede eşitlendi; adalet, kelimelerin arasında kayboldu.

Unutulmamalı: Soykırım sadece bedene değil, adalete, hafızaya ve dile yöneltilmiş bir saldırdır. Ve medya, bir bölgeyi görünür kıldığında dünya kamuoyu oraya yönelir. Ama bu görünürlük kimlerin gözünden sağlanacaktır? Gazze'de yerel gazeteciler, yıllarca ölümün içinden haber geçtiler. Yine de bazı yabancı muhabirler, "bilgiye ulaşamadık" diyerek sıyrılmaya çalıştı. Oysa bilgi oradaydı. Yalnızca görmek istemeyen gözlere görünmüyordu.

Şimdi sormamız gereken soru şudur: Sahaya hiç inmeyen bir gazeteci, bir halkın yok oluşu hakkında nasıl konuşma cesareti bulur? Bu cesaret, hangi gerçeği örter, hangi suçu aklar?

Modern medya düzeni, Batı'dan çıkan her kelimeyi "gerçek" saymaya alışmışken, sosyal medya yeni bir devrimin habercisi oldu. Artık yerel sesler, küresel vicdanlara ulaşabiliyor. Hakikat, tek bir merkezden değil; tozun içinden, göç yollarından, yıkılmış evlerin arasından yankılanıyor.

Bu yüzden, soykırım üzerine konuşmak isteyen herkesin önce susması, sonra eğilerek o toprağa dokunması gerekir.

Aksi takdirde, anlatılan yalnızca bir masal olur; kanla yazılmış bir trajedinin üstüne serilmiş ipekten bir perde...

Erdoğan, Türkiye'yi İsrail'in Orta Doğu'daki Ana Rakibi Olarak Konumlandırıyor

YAZAR: JONATHAN SPYER

KAYNAK: [HTTPS://WWW.JPOST.COM](https://www.jpost.com)

Neo-Osmanlı Gücü

ORTA DOĞU MESELELERİ: Türkiye güç ve nüfuzunu artırırken, İsrail'e yönelik muhalefeti ve kışkırtmaları da hız kesmeden sürüyor.

Son birkaç hafta, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan için oldukça iyi geçti. Mevcut tüm göstergeler, Türk liderin Türkiye'yi bölgesel stratejik meselelerin merkezine yerleştirme çabalarında önemli ilerlemeler kaydettiğine işaret ediyor.

Erdoğan'ın Türkiye'si güç ve nüfuz kazandıkça, İsrail'e yönelik muhalefeti ve kışkırtmaları da aynı hızla devam ediyor.

Şöyle bir bakalım: Bu hafta Erdoğan, Suriye'nin mevcut geçici Cumhurbaşkanı Ahmed el-Şaraa'yı İstanbul'daki Dolmabahçe Sarayı'nda ağırladı. Bu, Şaraa'nın Suriye'de iktidara gelmesinden bu yana Türkiye'ye yaptığı üçüncü ziyaret oldu.

Suriyeli lider, ülkesine uygulanan uluslararası yaptırımların kaldırılmasında Ankara'nın sağladığı "kritik destek" için Erdoğan'a teşekkür etti.

ABD ve Avrupa'nın Suriye'ye yönelik yaptırımları kaldırma kararı, Şaraa'nın Suriye'nin yeniden inşası için hayati öneme sahip fonları elde etmesinin ve muhtemelen kendi iktidarını pekiştirmesinin önünü açıyor.

ABD Başkanı Donald Trump, bu kararın alınmasında Suudi Veliyaht Prensi Muhammed bin Selman'ın rolünü kabul etmekle birlikte, Erdoğan son haftalarda Suriye'ye yönelik ekonomik kısıtlamaların kaldırılması yönünde ısrarla görüş bildirdi.

Haberlere göre bu konuyu, "mükemmel ilişkilerim var" dediği ABD Başkanı ile yaptığı görüşmelerde de gündeme getirdi.

Yeni Suriye lideri, Riyad ile iyi ilişkilerini sürdürmeye istekli ve kendisiyle örgütünün mevcut konumunu tamamen Türkiye ile Katar Emirliği'nin Sünni İslamcı eksenine borçlu olduğu izlenimini vermekten kaçınmak istiyor.

Öte yandan, Türkiye'nin Suriye'deki son gelişmelerdeki merkezi rolünü abartmak zor olurdu.

En önemlisi, Şaraa'ya sonunda Şam'a yürüyecek gücü koruyup büyütebileceği toprakları sağlayan, Suriye'deki Sünni İslamcı isyanı hiçbir zaman tamamen terk etmeme kararı Türkiye'ye aitti.

Bu bağlamda, yalnızca bir yıl önce, bölgesel ve küresel konsensüsün Suriye iç savaşının sona erdiği ve Esad'ın kazandığı yönünde olduğunu hatırlamakta fayda var. Erdoğan'ın bu konsensüsün dışında durma kararı, ona Suriye'nin yönünü belirlemede merkezi bir rol kazandırdı.

İstihbarat Teşkilatı Siyasi Rakiplere Saldırmak İçin Silah Olarak Kullanılıyor

YAZAR: ARTUR CIECHANOWICZ

KAYNAK:EUROPEANCONSERVATIVE.COM

Hans-Georg Maaßen, Alman bir avukat ve eski üst düzey devlet görevlisidir. 2012 ile 2018 yılları arasında Almanya'nın iç istihbarat kurumu olan Federal Anayasa Koruma Dairesi'nin (BfV) başkanlığını yapmıştır. Hükümetin göç politikasına yönelik eleştirel tutumuyla ve istihbarat servislerinin siyasi amaçlarla kullanılmasına açıkça karşı çıkmasıyla tanınmaktadır. Görevinden ayrıldıktan sonra, Maaßen açık sözlü bir siyasi yorumcu ve Almanya'daki muhafazakâr çevrelerin önde gelen seslerinden biri hâline gelmiştir.

Mayıs ayının başlarında, Almanya'nın iç istihbarat kurumu olan Federal Anayasa Koruma Dairesi (BfV), Almanya için Alternatif (AfD) partisini aşırı bir parti olarak sınıflandırdı. Daha sonra bu kararın gerekçesinin büyük ölçüde kamuya açık açıklamalara ve AfD'nin resmi belgelerine dayandığı ortaya çıktı. Sizce bu karar siyasi saiklerle mi alındı?

Bana göre, dönemin İçişleri Bakanı Nancy Faeser ya BfV'ye doğrudan bu yönde talimat verdi ya da kurumun başkanı Thomas Haldenwang, bu adımı siyasi nedenlerle kendi inisiyatifiyle attı. Her iki durumda da, bu kararın AfD'nin gözetim altına alınmasıyla sonuçlanması amaçlanıyordu. 2013 yılında BfV'nin başındayken, siyasi partileri artık izlemeyeceğimizi kamuoyuna açıklamıştım. O zaman da, şimdi de, istihbarat teşkilatının bir demokrasideki görevinin bu olmadığını düşünüyorum. Siyasi partiler, medya ve sivil toplumla birlikte birbirlerini denetlemelidir—gizli servisler değil. Hiçbir Batı demokrasisinde, siyasi partiler istihbarat teşkilatları tarafından izlenmez; çünkü bu teşkilatlar yürütme organının bir parçasıdır ve dolayısıyla hükümete karşı sorumludur.

Bu da bariz bir çıkar çatışması yaratır. Bakan Faeser farklı bir yol izledi ve bana göre bu tamamen siyasiydi. Görev süresinin temel hedeflerinden biri sağcılarla mücadele etmektir. Onun gözünde AfD siyasi bir düşmandır. Bu, iç istihbarat teşkilatlarının muhalefeti bastırmak için kullanıldığı açık bir örnektir. **BfV'nin, rahatsız edici örgütleri ya da siyasi hareketleri bastırmak için kullanıldığı, buna karşın diğerlerine göz yumulduğu daha geniş bir eğilim gözlemlediniz mi? Bunun demokrasi açısından sonuçları nelerdir?**

Kesinlikle. BfV'nin başındayken, sol partiler ve medya tarafından AfD'yi gözetim altına almam için sürekli baskı altındaydım. 2016 yılında açıkça belirttim: Ben iktidardaki partilerin bir aracı değilim ve BfV'nin görevi onların siyasi rakiplerini zayıflatmak değildir. Teşkilatın görevi anayasal düzeni korumaktır—siyasi intikamlar almak değil.

Almanya dışındaki birçok okuyucu, istihbarat sisteminizin nasıl yapılandığını bilmiyor olabilir. BfV'nin gerçekte ne yaptığını ve bir demokraside rolünün ne olması gerektiğini açıklar mısınız?

Almanya'da iki ana istihbarat kurumu vardır: BND (dış istihbarat) ve BfV (iç istihbarat). Dış istihbarat birimi, yurt dışında istihbarat toplayarak hükümetin politika ve askeri stratejilerine bilgi sağlar.

Öte yandan BfV, karşı casusluk, sabotajların önlenmesi, düşman devletlerin veya aşırı sağcı unsurların sızmalarının tespiti ve terörizme karşı koruma görevlerini üstlenir.

Bu güvenlik görevlerinin yanı sıra, BfV'nin aşırılıkçılığı izleme yetkisi de vardır—ve işte sorunlar da burada başlar.

Günümüzde “aşırılıkçılık” kavramının yorumu öylesine genişletildi ki, normal siyasi partiler ve dernekler bile anayasal düzene tehdit olarak nitelendirilebiliyor.

Peki ama, anayasal düzene tehdit olarak neyin kabul edileceğine kim karar veriyor? Sonuçta bu, İçişleri Bakanlığı’nın—ya da danışılırsa mahkemelerin—görevidir. Ve İçişleri Bakanı daima siyasi çıkarları olan bir siyasetçidir.

Örneğin Bavyera’da, eyalet düzeyindeki istihbarat kurumu, iktidardaki Hristiyan Sosyal Birlik (CSU) partisinin rakibi olan sağ partileri sürekli hedef aldı. CSU’nun sağında rakip istemediği, tıpkı sol partilerin de sağcı rakiplerinden hoşlanmadığı bir sır değildir. Siyasi manzara budur. Ancak bu dinamik, tüm partilere eşit muamele ilkesini açıkça ihlal etmektedir.

Bu olgu yalnızca Almanya’ya özgü mü, yoksa siyasi muhalefeti bastırmak için istihbarat teşkilatlarının kullanıldığı daha geniş bir Avrupa eğilimi mi görüyorsunuz? Endişelenmeli miyiz?

Avrupa genelinde evrensel bir eğilim görmüyorum, ancak bazı ulusal bağlamlar endişe verici. Almanya’nın yasal çerçevesi bu tür suistimallere izin veriyor, bu da onu özel bir vaka haline getiriyor.

Ancak Romanya ve Fransa’da olanlardan derin endişe duyuyorum. Bu ülkelerde yasalar, neredeyse her zaman sağcı olan siyasi muhalifleri izole etmek ve onları demokratik süreçte adil bir şanstın mahrum bırakmak amacıyla esnetiliyor ya da çarpıtılıyor.

Hukuki ve siyasi koşulların bu tür uygulamalara izin verdiği her ülkede, gizli servislerin muhafazakâr ya da sağ eğilimli partileri kamusal yaşamdan dışlamak ve

iktidardan uzak tutmak için kullanılacağından korkuyorum. BfV’nin raporu hukuki ve siyasi açıdan zayıftı. Bu, özellikle insan istihbarat kaynakları toplamak gibi temel görevlerinde, BfV’nin itibarı ve etkinliği açısından ne anlama geliyor?

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından, Almanya’nın istihbarat servisleri Gestapo’nun mirasından uzaklaşmak ve kamuoyunun güvenini kazanmak için büyük bir mücadele verdi. Hem vatandaşlar nezdinde hem de siyasi ana akım içinde güvenilirlik oluşturmak her zaman zorlu bir görevdi.

Bazı ilerlemeler kaydedildi. Ancak Bakan Faeser ve Başkan Haldenwang döneminde, BfV siyasi rakiplere acımasızca saldırmak için bir silaha dönüştürüldü. Bu durum, kurumun kamuoyundaki itibarına zarar veriyor ve temel misyonunu zedeliyor.

Bir istihbarat teşkilatı yalnızca halkın değil, aynı zamanda bilgi sağlamak üzere güvendiği kişiler—örneğin muhbirler—tarafından da güveniliyorsa etkin bir şekilde çalışabilir. BfV’nin bu krizden nasıl çıkacağını gerçekten bilmiyorum.

Dipnot:

* Artur Ciechanowicz, europeanconservative.com’un Polonya muhabiridir. Gazeteci ve uluslararası ilişkiler uzmanı olan Ciechanowicz, Berlin ve Brüksel’de Polonya haber ajansı PAP için muhabirlik yapmıştır. Daha önce Varşova’daki Doğu Çalışmaları Merkezi’nde (OSW) analist olarak görev almıştır. Araştırma alanları arasında AB’de karar alma süreçleri, lobicilik ve AB tarım politikası yer almaktadır.

KÖLELERİN SALTANATI NASIL YIKILIR?

Güç istemi ve güçsüzlük duygusu

İnsanın kullandığı ilk alet başka bir insandır. Doğayı kullanabilmek için hayvanları evcilleştirmek, bitkileri seçip yetiştirmek, toprağı sürmek, ormanları, madenleri, suları, ateşi işlemek, ilk günden beri insan emeğı gerektirmiştir. Bir şekilde bir grup insan, hayvan ve bitkilerin evcilleştirilmesinden öğrendiğı yöntemlerle başka insanları da evcilleştirip kendine hizmetkar yaparak insanlar arası eşitsizliğı başlatmıştır. Bazı antropologlara göre evcilleştirilen ilk insan, kadınlardır. Böylece erkeğın kadını evcilleştirmesinden mülhem, başka bir erkeğın de evcilleştirilmesi yani köleleştirilmesi öğrenilmiştir.

Bundan sonrası insanın önce (sahip) efendi ve (sahiplenilen) köle (köylü-amele-işçi-memur-çalışan), sonra giderek yöneten-yönetilen, güçlü-zayıf, üstün-aşağı insanlar halinde eşitsiz bölünme başlamıştır. Böylece bunlar arasındaki ilişki tarzı, yani kölenin ihtiyaçlarını nasıl ve ne kadar karşılayacağı, kölenin bedenini nasıl kullanacağı, bu bağımlılık ilişkisinin kuralları ve akıbeti şekil almıştır. Mülkiyet, Hukuk, devlet ve kurumsal dinler bu ilişkiden ve bunun organize edilip yapısal-kurumsal hale yola sokulmasından veya sınırlanıp daha adil-eşit düzeye çekilme ihtiyacından doğmuştur. Savaşların, çatışmaların, işgal ve fetihlerin de temel sebebi,

bu tarihsel çelişkilerdir. Sanat ve edebiyatın da en temel ilham kaynağı efendi-köle ilişkileri ve çelişkileridir. Çünkü insanın temel yaşam trajedisinin nedeni bu ilişkilerin artık bir yazğıya dönüşmesidir.

Ama bu tarihsel trajedinin en ürkütücü sonucu, insanların bunu içselleştirmesi, evrensel bir yasa halinde sürdürmesi, genetik mirasla bu diyalektiğın zayıf, güçsüz, edilgen tarafı olmamak için efendi arketipini taklit etmeyi, yani efendi olma arzusunu hayatın ana amacı olarak kodlamasıdır. Her doğan çocuk bu genetik mirasın içine doğar ve aile, toplum, dünya içerisinde alışlagelmiş, kanıksanmış bu adaletsiz ilişkilerden kurtulmak için formüller arar. En aşına formül, kölelikten kurtulup efendi olmak, efendi gibi yaşamaktır. Köle, artık sadece efendinin değil, bizatihi bu efendi-köle ilişkisinin de kölesidir. 'Sen ruhunda gereksinim duyduğun şeyin kölesisin' (G. Jung)

Efendi olma arzusu, güç istemidir. Güç sahibi olmaktır. Güç biriktirmektir. Bu tarihsel-evrensel trajediyi sorgulamak ve efendisiz-kölesiz bir dünya tasarlamak ise, çok az ve aykırı insanların karakteri olarak kalmıştır.

İbrahimi-Hanif dinin Allahtan başka bir şeye tapmama-tevhid inancına daveti, bir tanrı seçimi veya teolojik bir mevzu değil, Adem neslinin özüne, eşit ve özgür karakterine dönüşmesine dönük bir davettir.

Musa'nın İsa'nın Muhammed'in davası da, daveti de insanın insana kulluğunu reddetmektir.. Efendiler bu davetten ürkerken, köleler bu davete icabet ediyormuş gibi yapıp köle alışkanlıklarıyla tanrıya da bir efendiye tapar gibi tapar hale gelmiş, bu devrimci davetin asıl özünü köle ruhunun sorumsuz beklentileriyle metafizik düzeye çekip bulandırmıştır. Köle olmamak, kölelikten kurtulmak için efendileşme çabası, zayıf karakterli insanların yani köleliği içselleştirmiş genetiğin dramatik tercihidir. Çünkü bu karakterin Adem tözündeki seçme ve sonuçlarına katlanma özelliği, yani sorumluluk duygusu zayıftır. İnsanın kendi engelleri, yani kafalarındaki bariyerler, dışardakinden daha çok ve güçlüdür. Bu nedenle en kolay olanı, en sorumsuz yolu tercih ederler. Mitolojik ve dinsel söylencelerde, masal ve destanlardaki ve bunlardan mülhem film ve dizilerdeki en yaygın cennet-kurtuluş-zenginlik-saltanat-güçlü olma anlatılarının tasvir ettiği yaşam, emeksiz, çabasız, sorumsuz ama mutlak zevk ve sefahatla yaşamaktır. Köle, efendinin böyle yaşadığını zanneder ve bu dünyada, olmazsa öte dünyada bu saltanat ve şatafata bir an önce kavuşmak için uğraşır. Efendi-köle ilişkisinin en kadim, en organize ve en kurumsal biçimi olan Hint kast sisteminin, reenkarnasyon denilen, bir sonraki hayatta geri gelip üst kast gibi yaşama inancı, Hristiyanlık ve İslam yorumlarında bu Hint samsara inancının etkisiyle yerleşmiş olan cennet tahayyülü, işte bu adaletsiz dünyanın somut eylemle değil, kaderin-feleğin çarkının dönerek bir şekilde sıranın kendisine de geleceğine olan inancı beslemiştir. Ne var ki, bu inanç sahiplerinin çoğu, zamanla arzularını ötelemekten peşin tahsil etmenin, yani bu dünyada biraz gayretle kısmen de olsa cennetteki gibi yaşanabileceğine dair örneklerin olduğunu fark eder ve bütün hayatını buna adar.

İnsanlığın cennette yaşama düşü, cennetten kovulma sebebini cennete geri dönme yolu olarak görme şaşkınlığını üretmiştir. Bu insanlar için cennetteki gibi ebedi yaşam, güç sahibi olmaktan geçmektedir, bu nedenle güç biriktirerek güçsüzlüğünü aşmaya, eksikliğini gidermeye, amaçlarına ulaşmaya çalışır. Bu gücü yanlış kodlamanın eseridir. Oysa bu dışsal güç tahayyülü yanıltıcıdır ve içindeki, özündeki, beynindeki, kalbindeki töze yabancılaşan her insan, arzularını dışsal nedenlerle gidermenin peşine düşerek aslında daha da güçsüzleşir. Her şeyin son tahlilde insanın içinde, beyninde, kalbinde olup bittiğini yani insanın kendini bilmesinin her şeyin başı olduğunu anlatmaya çalışan ilahi öğretiler, dış dünyanın, daha doğrusu somut adaletsizliklerin ve acıların yarattığı zalim bir yaşamın zorunlulukları karşısında tutunamaz. Yani zayıf karakterli, köle ruhlu insan çoğunluğu için ilahi öze dönüş, manevi arınma, tözsel olgunlaşma, kendini-rabbini-haddini bilme daveti, sadece lazım olduğu kadar başvurduğu bir yedek güç imkanıdır. Bu davete sahici bir cevap verebilecek insanlar, tarih boyunca çok az olmuştur ve insan çoğunluğunun güç yarışından yorulup fiziksel veya ruhsal olarak kendi dünyasına çekilmek isterler.

Arınma Ve Ayrışma

Erdemli insanlar, kendilerini bu insan çöplüğünün anlamsız hercü mercinden ayırıştırırken aslında insan genetiğindeki bu tarihsel sapmadan, eşitsiz ilişkiler ve bu ilişkilerin ürünü sahte var olma biçimleri, sahte efendilik cennetleri, sahte arzu ve güç istemlerinden arındırırlar. Arınma; iman, takva ve ahlakla, yani kendini kendi isteği ve çabasıyla sınırlamak-terbiye etmek ve her daim yenilemekle olur.

Köle ruhlu insanlar ise benzer bir ayrılma-ayrışmayı, tam tersine daha özgür-özgün insan olabilmek için değil, daha efendi gibi yaşamak için tercih ederler. İnsanların çoğu nefret ettiği, küçümsediği, aşağıladığı özelliklerden kendini arındırmak yerine, bu düşkün özellikleri olduğunu düşündüğü insanlardan kendini ayırıştırmak için uğraşır. Bu hem daha kolay ve az maliyetli hem de daha bencilcedir. İnsanın kendisini tanıması, bilmesi, kendisini değiştirmeye-değiştirmeye çalışması yüksek bir karakter ve erdem gerektirir. Yükseklik asıl budur. Ama kendini ayırıp başkasını aşağılamak, başkalarından ayrılıp yükseleceğine zannetmek insanın en dramatik hatasıdır. "İnsanlar dünyada çabuk yükselen şeylere değer verirler. Ama hiç bir şey toz ve tüy kadar çabuk yükselmez." (Horace Mann)

Güç, yani insanı doğadan ve başka nedenlere bağımlılıktan azade kılacak araçlar, bu zayıf karakterli insanlar için bir yükselme yani kendini ayırıştırmak imkanı olarak görülür. İktidar, para, mülk, silah, bazı özel yetenekler, bilgi, hatta bazan farklı bir özellik, bu insanlar için güç kaynaklarıdır. Daha doğrusu zayıf karakterliler için yükselme aracı olan güçlerdir. Ve bu güçler, ötekenden ayrılmak, ötekinin üstünde hissetmek ve ötekini yönetmek için gerekli donanımlardır. Çünkü zaten köle ruhlu insan çoğunluğu için bu böyledir ve aslında kendilerince doğru bir şey yaparlar. Çünkü mevcut dünya bu şeytani güç algısı üzerinde dönmektedir.

Efendi-köle diyalektiği, efendiliği bu güçlere sahip olmak, köleliği ise bu sahiplere hizmet etmekle kodlamıştır. Ama Hegel'in mutsuz bilinç kavramıyla anlatmaya çalıştığı gibi, aslında efendiler bu diyalektiğin sürekliliğine mahkum olduğu için kölelerden daha mutsuzdur. "soytarı, kraldan daha akıllıdır, çünkü oynadığının bir rol olduğunu bilir, oysa kral kendini gerçek sanır. Aptallığın bilgeliği, bilgenin aptallığını gösterir. Öyleyse, soytarının kudreti zayıflığında yatar. acizlikleri oranında hürdürler." (Terry Eagleton)

İşte bu güç algısı, yani eşitsiz dünyada insanları başkasından üstün kılan mal mülk makam şöhret bilgi, her karaktere yük bindirir. İçindekini kusturur. Kimin içinde ne varsa dışa vurur. Çünkü iktidar, makam, mülk, para, yetki, bilgi, şiddet, aslında gücün kendisi değil, insanı deşifre eden, aslını neslini açığa çıkaran, maskelerini düşüren bir turnusoldür. Zayıf karakterine hak etmediği, kaldıramayacağı bir güç yüklenince, kısır tipler içine çöker, travmatik geçmişleri olanlar intikama yönelir, zayıf ve ezik karakterler adeta sarhoş olur, muhterisler zalimleşir.

Bu güç sahipleri, az da olsa var olan karakterlerini, yeteneklerini, özelliklerini, ahlaklarını, değerlerini yani kendilerini Adem yapan gerçek güç kaynaklarını zamanla kaybeder, köreltir, sevimsizleşirler. Adeta yüzlerindeki fer söner, gözlerindeki insan ışıltısı zayıflar, ruhları canlılığını yitirir, kalpleri katılaşır. Görmez, duymaz, anlamaz olurlar. Nitekim, Tanrının paraya verdiği değer, para verdikleriyle ölçülür denmiştir.

Güç sahipleri, bünyelerine fazla gelen güçlerini yönetemezler. Bu nedenle daha fazla eforla daha çok rol yaparlar. Bir süre sonra rolleri kişilikleri olur. Dostoyevski, “Gücümü, içimdeki güçsüzlükle boğuşurken tükettim” der.

En trajik olanı, bu noktadan geri dönüş yoktur. Gücü bünyesinde karakterinin yerine ikame edenlerin tekrar normalleşmesi, daha sahici bir varlık olabilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, artık tek yapabildikleri bu gücün ebediliğini sağlamak için daha fazla güç temerküz etme çabasıdır. Ama artık denge, tutarlılık, sahicilik, samimiyet kalmaz ve yürüyen yalan dolan talan haline dönüşürler.

Profesör bir öğrenciyi kürsüye çağırıp

-Anlat dersi, demiş

öğrenci başlamış anlatmaya

-Şimdi kürsünün üstüne çık, devam et

öğrenci kürsüye çıkıp devam etmiş

-Kürsünün üstüne bir sandalye koy, üstüne çık devam et

öğrenci denileni yapmış

-Şimdi sandalye üstüne tabureyi koy, devam et..

öğrenci artık düşmemek için dengesini kontrol ederek konuştuğu dediklerinde tutarsızlıklar başlamış

Hoca dersi: “İnsan yükseldikçe dediklerinde tutarsızlıklar olur, çünkü artık beyin söyleneni değil, bulunan yerden düşmemeyi önceler” diyerek bitirmiş.

‘Bana bir Köle ver’

Aşırı güç istemi aslında bir eksikliğin, güçsüzlüğün, sakatlığın, tamamlanmamışlığın dışı vurumudur. Güç istemi, narsist karakterlerin alışkanlığıdır ve narsizmin gerisinde sevgisiz çocukluk ve özgüveni zayıf bir karakter vardır. Bu eksikliği olanlar içlerindeki derin boşluğu abartılı kibir, makam ve mal düşkünlüğü, son tahlilde insandan nefret etmenin dışavurumu olan buyurgan otoriterlik, bencil kurnazlık ve başarıdan çok daima kazanma-üstün gelme çabasıyla örter. Tüm bu canhıraş çabalar, dikkatli bakıldığında, aciz, güçsüz, zavallı ve zayıf bir şeytaniliğin yalan ve sahte idealizmin yani münafık dindarlığın kaynağıdır. Ve bu biteviye kendini doğrulamaya çalışan hükümlerlik arzusu, ölene kadar kendini yeniden üretir. “İdealizm olarak algılanan çoğu şey, kılık değiştirmiş nefret ya da kılık değiştirmiş güç sevgisidir.” demiş Bertrand Russell Güç düşkünü insanların en önemli özelliği başkasına hükmetme, yönetme, başkası adına karar verme, başkasını ezme-yok etme isteğidir. Sahip oldukları gücü, içlerinde kalmış arzu ve şehvetlerini tatminden çok, en çok bu amaçla kullanırlar. Çünkü bu tiplerin çoğu köle genine sahiptir. Kölelikten, daha doğrusu kendi köleliğinden nefret etmeyi, diğer kölelerden nefret ederek yansıtır.

Eziklik duygusu, bütün zalimliklerin kaynağıdır. İnsanı insana kul eden her ilişkide, geçmişten veya bugün de yaşanmış bir ezikliğin, bu eziklikten beslenen nefretin, sevgisizliğin, yani başkasına ve aslında tanrıya düşmanlığın izi vardır. Hayatını kurtardığı efendisinin azat edip ödül olarak ‘dile benden ne dilerse’ dediği bir köle, ‘bana bir köle ver’ demiş. Köle bir şekilde azad olur, güç sahibi olur ama o gücü yönetmek, yani özgürce yaşamı bilmemek onu bu defa başka bir çukura iter. Gücü yönetememek, özgürlüğü bilmeyişin sonucudur. Zalimlerin çoğu, işte bu köle kökenli güç sahipleri arasından çıkar. “Mutlak erk, onu elinde tutan Tiran’ı çıldırtır. Nedeni ise onu nasıl kullanacağını bilmeyişidir. Sınırsız bir yapabilme erk’i ile sınırlı bir beceri arasındaki dengesizlikten daha büyük gaddarlık olamaz.” Michael Tournier /Kızılağaçlar Kralı

Ne efendi ne köle

Bugün efendi-köle düzenini efendiler kadar kölelerin gönüllü kulluğu da sürdürmektedir ve hepsi efendi olma yarışında sıranın kendisine gelmesi için çabalamaktadır. Marx, proleteryanın efendiliğini savunurken anarşistlerin itirazını dinlememiştir. Oysa eşitlik ve özgürlük kölenin efendi olmasıyla değil, yok edilmesiyle sağlanır. Yani önce kölelerin saltanatı-saltanat arzusu-yıkılmalıdır. O zaman, efendi de kalmaz. Efendi-köle düzenini ortadan kaldırmak için, önce prensip olarak hiç kimseye aşırı güç yüklenmemelidir. Kaldıramayacağı yük vermemelidir. Bütün devlet, hükümet, hukuk, ticaret, dini sistematığın temel amacı, işte bu haksız ve adaletsiz güç dağılımını engellemek, insanı kölelikten değil, efendi-köle diyalektiğinin bizatihi kendisinden çıkarabilmek olmalıdır. Akıllı kişiler asla kaldıramayacağı yükü sırtlamaz. Sağlam karakteri olanlar ise güçle ilgilenmez. Çünkü sağlam bir karakterden yani sahici bir Adem olma halinden daha güçlü bir güç yoktur. Erdem, Ahlak ve iman, insanı insan yapar ve gerçek güç budur. Her şey, insanı, köleliğe mahkum etmiş olan tarihsel kaderinden, eşitsiz ilişkilere dayalı alışkanlıklarından arınacağı imkanları, fırsatları çoğaltıp, sağlam karaktere kavuşturmaya ayarlanmalıdır. Dünyayı, ülkeleri, toplumları, insanı köle ruhlu güç sahipleri bozar. Adem tözü olanlar düzeltir. Bu kural hiç değişmez. Sorun ne olursa olsun önce mantıklı çözüm formülleri, mükemmel teoriler, dini veya felsefi kurallar değil, önce Adem tözünü korumuş insanlar öne çıkmalı, karar verici ve denetleyici olmalıdır. Bütün kurallar, fikirler, teoriler, nasihatlar, ancak ve sadece Adem tözü olan insanlar eliyle uygulanırsa hukuk, adalet ve özgürlük temin edilir, bunlar temin edilirse de güvenlik ve huzur sağlanır. Aksi halde, ayaklar baş olur, köleler efendi kesilir, görmemişler çalar, yalancılar aydın, cahiller alim geçinir, zalimler kin ve husumet kışkırtır, iblisin veletleri insan taklidi yapar. Ve din, bilim, felsefe, hukuk, devlet, her şey ama her şey, insanı tekrar köleleştirmenin, sömürmenin, düşkün ilişkilere mahkum etmenin vasıtası olur.

Bugün, bütün dünyada ve ülkemizde, durum budur.

Aziz Augustine'in Tarihi Bize Papa XIV. Leo Hakkında Ne Öğretebilir

YAZAR: CATHERINE CONYBEARE

KAYNAK: [HTTPS://TIME.COM](https://time.com)

8 Mayıs akşamı, Aziz Petrus Bazilikası'nın balkonunda kırmızı perdelerin önünde duran yeni papa, XIV. Leo, altında dalgalanan coşkulu kalabalığa seslenerek Roma ve dünyaya hitaben yaptığı ilk konuşmasında "Ben Aziz Augustine'in bir oğluyum" dedi.

Papa XIV. Leo, Augustinusçu bir keşiştir. Bu ne anlama gelir? Augustinusçu tarikat, 1200'lü yıllarda İtalya'da kuruldu. Ancak ilhamını, 5. yüzyılın büyük Afrikalı azizi Hippo'lu Augustine'den aldı.

Augustine, 391 yılında rahipliğe atandığında, Hippo'da (bugünkü Annaba, Cezayir) bir manastır topluluğu kurdu ve 430 yılındaki ölümüne kadar burada yaşadı. Hristiyanlık o dönemde, Kuzey Afrika'nın da dahil olduğu Roma İmparatorluğu'nun yeni resmî diniydi ve örgütlü manastır yaşamı daha yeni başlamıştı. Augustine, topluluğu için temel ilkeleri dikkatlice belirledi. Bu ilkeler daha sonra Augustinusçu Kural olarak tanındı. Augustine bu kuralların bir versiyonunu, yakınlarda bir rahibe topluluğunun başında bulunan kız kardeşi için de yazmıştı. Augustinusçu tarikatın yaşam tarzı, bu belgeye yani "Aziz Augustine'in Kuralı"na dayanır.

Kural (The Rule) genellikle oldukça insani bir metin olarak değerlendirilir.

Bir topluluk içinde yaşamanın getirdiği zorluklara, çok sayıda insanın aynı alanı sürekli paylaşmasıyla ortaya çıkan küçük rahatsızlıklara ve insani sıkıntılara karşı son derece duyarlıdır. Metin, sağlığın korunmasına yönelik basit ve pratik yönergeler içerir. Ancak Kural, aynı zamanda bireylerin durumlarına ve özel koşullarına gösterilen kişisel ilgiyi de yansıtır. Augustine, topluluk içinde öfkenin yol açabileceği sonuçlar ve affetmenin gerekliliği konusunda özellikle hassastır. Hristiyanlığa olan tutkulu bağlılığı, onu hem insanlara karşı merhametli olmaya hem de hataları korkusuzca düzeltmeye yöneltti.

Herkesi Tanrı'nın yaratıkları ve küresel bir Hristiyan inananlar topluluğunun parçası olarak görmeye çalıştı—Hristiyanlığın farklı bölgelerde ne anlama geldiğine dair yorumlar değişse bile.

Augustine Kuzey Afrika'da doğdu ve hayatının büyük kısmını orada geçirdi. Kartaca'da (bugünkü Tunus'un hemen kuzeyi) retorik dersi verdi ve bir dönem İtalya'da, Milano'daki imparatorluk sarayında resmî hatip olarak kısa süre görev yaptı.

Orada Hristiyanlığa geçti ve İtalya'da hep bir yabancı gibi hissetmekten yorulduğu için Kuzey Afrika'ya dönüp bir manastır kurdu.

Ancak yerel piskoposlar onun yeteneklerini fark etti ve kısa sürede Hippo piskoposu olarak atandı. Böylece retorik yeteneklerini Hristiyan doktrinini vaaz etmek ve sapkınlıkla mücadele etmek için kullanmaya başladı. Augustine Afrika'ya, Afrikalı bir kadınla ilişkisinden doğan oğlu Adeodatus ile dönmüştü; oğlunun da bu yeni hayatta kendisine katılmasını planlıyordu. Ancak Adeodatus, dönüşlerinden kısa bir süre sonra, yaklaşık 389 yılında hayatını kaybetti. Bu kaybın acısı, Augustine'in yaşamı boyunca peşini bırakmadı.

Bu yaşam deneyimleri ona başkalarına karşı derin bir merhamet ve empati kazandırdı. Bugün elimizde yaklaşık 300 tanesi bulunan mektupları, bunu defalarca gösterir. Fakirlere ve toplumdan dışlanmışlara yazardı. Kartaca'da kiliseye bağlı bir diyakoz öldüğünde, onun genç kız kardeşi Sapida, Augustine'e bir mektup yazıp kardeşinin tunikasını gönderdi ve eğer o tunik Augustine tarafından giyilirse bunun kendisine teselli olacağını belirtti.

Augustine Sapida'yı tanıyor muydu? Muhtemelen hayır. Ancak nazik bir yanıt kaleme aldı ve o mektubu yazarken gerçekten de kardeşinin tunikasını giydiğini söyledi. Sapida'nın günlük alışkanlıklarının kardeşinin ölümüyle nasıl paramparça olduğunu hayal etti. Gözyaşlarının, genç kadının iradesine karşı zaman zaman "kalbin kanı gibi" fışkıracığını biliyordu.

Augustine, daha küçük görünen konularda da bireysel dikkat gösterirdi. Sahra yakınlarındaki bir sınır kasabasında görev yapan küçük bir devlet memuruna, pagan tanrılara sunulan kurbanlardan kalan yiyecekleri yanlışlıkla yediği için duyduğu endişeyi gidermek üzere sabırla bir mektup yazdı. (Augustine, "Sonuçta hâlâ kurban dumanlarını taşıyan havayı soluyoruz," demişti.) Hristiyan doktrininin daha ince ayrıntılarını anlayamayan ya da direnen kişilere açıklayıcı yazılar gönderdi. Dostlarına, zor durumlarda yardım istemek üzere içten mektuplar yazdı. Gerçekten de, yeni papanın alıntılıdığı gibi, o insanlarla birlikte bir Hristiyan'dı; aynı zamanda onlar için bir piskopostu.

Ama Augustine, gerektiğinde güç sahiplerine yazmaktan da çekinmezdi. Yakın bir çalışma arkadaşı iftiraya uğrayıp hapse atıldığında ve ardından Kartaca'da yargısız infazla öldürüldüğünde, Augustine bu durumdan sorumlu tuttuğu Roma yetkilisine öfkeli bir mektup yazdı. Onu koruyan tek şey piskoposluk makamıydı. Açıktan bir adaletsizlik karşısında sessiz kalmak daha ihtiyatlı bir yol olabilirdi; ama o bunu yapamadı.

Augustine'in yaşadığı dönemde Kuzey Afrika, Roma İmparatorluğu'nun bir parçasıydı; ancak aynı zamanda kendine özgü gelenekleri ve tarihi olan bir yerdi. Bu da ona, Roma'ya ve Roma gücüne hem bir içeriden hem de bir dışarıdan bakma imkânı tanıyordu. Roma imparatorunun sarayında zaman geçirmişti, fakat aynı zamanda Afrika kırsalındaki zeytinliklerde ve buğday tarlalarında çalışan halk arasında da kendini evinde hissediyordu. Ünlü eseri Tanrı'nın Şehri (The City of God), 410 yılında Gotlar tarafından Roma'nın

yağmalanmasının ardından kaleme alındı. Roma aristokratları—bunların birçoğu Afrika'ya kaçmıştı—şoke olmuş ve öfkeliydi; Roma'ya özgü olduklarına inandıkları üstünlük duygusu sarsılmıştı.

Augustine buna karşılık olarak, Roma tarihini Tanrı'nın dünya için kurduğu genel planın yalnızca küçük ve kusurlu bir parçası olarak cesurca yeniden anlattı. Yüzyıllar boyunca imparatorluğun merkezi olan Roma, aslında "ebedi şehir" değildi. Önemli olan binalar ve saraylar değil, insanlardı. Ve insanlar, yaşayan bir topluluk olarak varlığını sürdürüyorlardı. Augustine, "Tanrı'nın şehri" kavramını bu doğrultuda geliştirdi: dünyanın dört bir yanında dolaşan insanların oluşturduğu küresel bir topluluk. Onlar gerçek yuvalarına, yani Tanrı'nın yanına, yalnızca ölümden sonra ulaşacaklardı.

Augustine'in göçmenlere ve yerinden edilmiş kişilere gösterdiği dikkat, kısmen İtalya'da yaşadığı aidyetsizlik duygusundan ve Afrika'daki deneyimlerinden kaynaklanıyordu. Hippo liman kentinde çok çeşitli insanlara hizmet verdi: büyük Roma toprak sahiplerine ama aynı zamanda onların arazilerinde çalışan Afrikalı köylülere; Akdeniz'in dört bir yanından gelip giden tüccarlara; ve bu tüccarların mallarını taşıyan liman işçilerine. Roma İmparatorluğu'nun sınırlarının çöktüğüne tanık oldu ve bir bölgenin diğerine üstün olduğunu iddia ettiği bir dünyanın ne kaçınılmaz ne de değişmez olduğunu gördü.

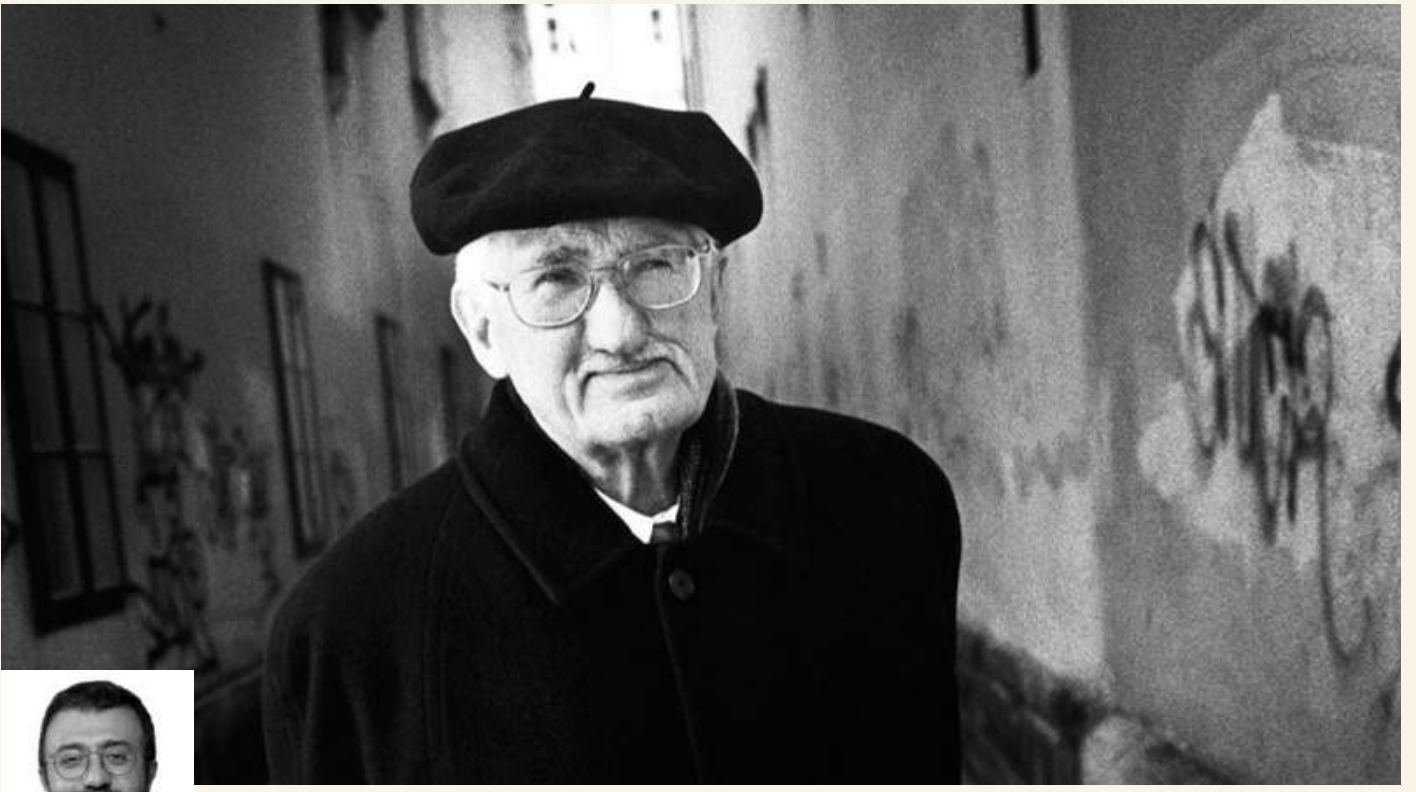
Papa XIV. Leo'nun miras aldığı görüşlerden bazıları da bunlardır: dünyayı, sürekli değişen ve her anı Tanrı'nın planına bağlı bir gerçeklik olarak görmek. Hiçbir ulus ya da bölge sonsuza dek egemen kalmaz; tarihsel geçmiş bugünü derinden şekillendirir, ancak bu hikâye yeniden anlatılabilir ve böylece yeniden biçimlendirilebilir.

Papa XIV. Leo'nun bugün Katolik Kilisesi'ni hangi yönlerle doğru götüreceğini henüz bilmiyoruz. Ancak bir Augustinusçu olarak, içinde Hippo'lu Aziz Augustine'in şu iki büyük mirasını taşıyor: başkalarının önemsiz gördüğü bireylere bile gösterilen dikkat ve onların bir topluluk içinde nasıl bir araya geldiğine duyulan ilgi; ve Augustine'in Afrika'daki köklerinden edindiği şu bakış: dünyanın güçlülerini hem içeriden hem de—daha da önemlisi—dışarıdan görebilme yetisi.

Yeni papanın, XIV. Leo'nun, Aziz Augustine'in bir oğlu olması bu nedenle önemlidir.

Dipnot:

*Catherine Conybeare, Bryn Mawr College'da Beşeri Bilimler Leslie Clark Profesörü'dür; filologdur ve Hippo'lu Augustine konusunda otorite kabul edilir.

M. MÜCAHİD SAĞMAN
www.kritikbakis.com

Doğu'dan Gelen Yeni Haber

Habermas Neden İsrail'in Yanında – 4

Bu yazı serisi Habermas özelinde Batı dünyasının neden İsrail'in yanında olduğunu veya olmak zorunda kaldığını anlamaya çalıştı. Dünyanın uzun süredir kendini konumlandığı çatışma saikleri önce çeşitli medeniyetlerin sonra farklı coğrafyalardaki ülkelerin şimdi inanç merkezli kültürlerin çatışması üzerinden şekilleniyor. 'Batı ve Doğu' ayrıştırmaları bu anlamda hiçbir zaman bölgesel bir isimlendirme olmadı. Modernleşme ve onun ekseninde "icat" edilen gelenek, geleneğin yarattığı postmodernite ve bugün postkolonyal dünya bir ayrışmayı hatta o ayrışmayı sistematik hale getiren sistemi her an yeniden inşa ediyor. 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sol 1929 büyük buhran ertesinde dünyayı kasıp kavuran ve kendine kapitalizmi kalkan yapan dünyaya karşı en büyük meydan okumaydı. 1980'lere kadar giden bu meydan okuma kapitalizmin neo-liberal teori gölgesinde zaferi ile sonuçlandı denilebilir. Fakat İslam dünyasının özellikle göçle başlayan süreci 80 sonrası kapitalizm için yeni bir düşman figürü üretecekti: Müslümanlar. Müslümanların ahlaki ilke ve nosyanlarını siyasal bir sistem olarak (İslamcılık) dünyaya tebliğ etme kaygısı yukarıda bahsedilen ayrışmaya yeni bir cephe katmıştı. Ezilen "öteki" halkların yeni cephesi olan İslam hem sosyal hem siyasal bir söylem olarak dünyada karşılık buluyordu. 1979 İran devrimi ile dikkatleri

üzerine çekmişti ama tabanda çeşitli sosyal örgütlenme biçimleri ile zaten Ortadoğu başta olmak üzere günlük yaşamı kuşatıyordu. İslamcılık en somut ve bilinen haliyle İhvan tecrübesini ortaya çıkarmıştı.

Fakat her şehir, kasaba ve köyde bağımsız yerel örgütlenmeler İslam'ın ahlaki ufkunu çeşitli siyasal perspektifler ile topluma sunuyordu. Müslümanların modernleşme tecrübesinde yaşadığı problemlerin toplumsal hafızada bıraktığı iz bu söylemlerin tabanda karşılık bulmasını kolaylaştırdı denilebilir. Türkiye'de radikal bir modernleşme hamlesi olarak Cumhuriyet/laiklik/kemalizm sadece burayla sınırlı değildi. Neredeyse benzer tecrübeler birçok İslam ülkesinde yaşanmıştı.

Toplumsal kültürel dini yapısı ile çatışmacı bu yaklaşımlar Müslümanlardan oluşan örgütlü yapıların belki de tahmin ettiklerinden çok daha hızlı ve etkili şekilde kısa sürede tüm coğrafyalara yayılmasına neden oldu.

Göçle Avrupa'ya giden Müslüman Afrikalı veya Asyalı gençlerin atalarının intikamını alma güdülerini daha da tetiklendi. Cezayir ve Libya katliamları daha yakın zamanda Afganistan ve Irak tecrübeleri hem kültürel ayrışmayı hem de sosyal çatışmayı daha hızlandırdı. İsrail ise tüm bu çatışmaların sembolik merkezi olma potansiyelini elinde bulunduruyor.

İslam dünyasının batı karşısında ayağa kalkmaya çalıştığı bir dönemde bir bomba gibi getirilip kaynayan bu coğrafyanın manevi kalbine yerleştirildi. Kudüs sadece manevi bir sembolizme işaret etmiyor. Filistin aynı zamanda hem Akdeniz'in kapısı hem de tüm coğrafyaya sirayet edebilmenin anahtarıdır. İşte bu açıdan İsrail projesi Müslüman dünyanın ayağa kalkma motivasyonunun da karşısına dikilmiş bir hamledir denilebilir. Son 80 yıllık hikâyede İslam dünyasındaki tüm ahlaki ve siyasi söylemler karşısında bir operasyonel birim olarak İsrail batılı politikaların ve projelerin uygulayıcısı olmuştur. Hatta daha öteye giderek Müslümanların dünya genelinde karizmasını ortadan kaldıracak hamlelerin de hamiliğini yapmıştır.

7 Ekim'de Gazze halkının açlık ve sefalet içinde ölmesine karşı yapılan eylem sadece Filistin halkının savunma hareketi olarak görülemez. Tüm bu tarihsel sürecin zaman zaman farklı noktalarda açığa çıkan bir kırılma noktası olarak okunabilir. Çünkü uzun zaman sonra ilk defa kendi halkıyla değil de tüm bu hikâyede önce modernleşmeyi sonra kapitalizmi temsil eden sistemin temsilcileri ile bir çatışmanın fitili ateşlendi. İŞİD gibi aynı anda hem Müslüman hem de farklı din ve inançtan olsun kendi halkıyla savaşan yapıların yarattığı travmatik hal tüm dünyada Müslümanlara karşı yükselen öfkenin bir anlamda faili idi. Bu anlamda yukarıda bahsedilen İsrail'in 'hami'lik yaptığı bu yapıların üzerinde şaibe bulutu İslam dünyasında hiçbir zaman kalkmayacaktır. Uzun yıllardır hem teorik hem de pratik olarak saha da ezilen toplumların ayağa kalkmasını organize eden Müslümanlardan oluşan örgütlü yapıların emeklerini bir çırpıda boşa çıkaran bu söylem ve eylem tarzı Ortadoğu'nun işgaline bahane arayan emperyalizme de altın tepside gerekçe sunmuştur.

7 Ekim sonrası Gazze'de yaşanan soykırıma karşı vicdanlı insanların tüm dünyada dile getirdiği protestolar demokrasi ve insan haklarını bir değer olarak merkeze aldığını iddia eden ülkelerin politika yapıcılarında karşılık bulmadı. Üstelik çoğu ülke lideri aldığı büyük tepkilere rağmen belki de koltuğunu kaybetme riskini de göze alarak İsrail'i savunmaya devam etti. Çeşitli komplo teorileri sıralamak elbette mümkün. Fakat komploculuğun ötesinde projektörü son 100 yıldır inşa edilmeye çalışılan ekonomik, siyasal, sosyal sistem ve onun rasyonel sonuçları üzerine tuttuğumuzda bir hakikatle karşılaşma ihtimalimiz güçleniyor. 1980 sonrası dünyada çeşitli örneklerini gördüğümüz sosyal hayatın içindeki dinamik "öteki" kimliğinin batıda yaratacağı travma tüm bu sistemin dağılma tehlikesini de beraberinde getiriyor. İsrail karşısında galip bir Filistin kimliğinin sadece Filistinlileri temsil etmeyeceği öte yandan mağlup İsrail'li kimliğinin de sadece İsrail halkıyla sınırlı kalmayacağı gerçeği ile yüz yüzeyiz. "Batılı beyaz" Amerika'da yerlileri katlettiğinden bugüne içinde küçük yenilgi kırıntıları olan büyük zaferlerin hikayesi ile yoluna devam ediyor.

Üstelik tüm kültürel ya da sanatsal (sinema, akademi, edebiyat, tarih anlatımı vs.) öğeler de bu zaferin hikayesini tüm dünyaya duyurmak için üstün bir gayret içinde. Batı sadece ekonominin merkezinde olarak ayakta kalmayacağı gerçeğini geçmişin izlerinde gördüğü için dünya tarihini de yeniden yazdı hatta 'icat' etti. Bu yeni tarih "şanlı" doğunun yenilgisine ve demokratik sistemin mutlak zaferine odaklanıyordu. Hatta tarihin sonu tezi ile insanlığın siyasal sistem arayışının sonlandığını duyurarak aslında sosyal olanın da sınırlarını çizmişti. Çünkü sosyal hayatı dizayn etmek siyasal sistemin en temel kazanımlarından biriydi. Sosyal örgütlenme biçimleri ile toplumsal yapıda siyasal görünürlük elde eden önce Sol sonra İslamcı yapıların da böylece tasfiyesi/yenilgisi hızlanacaktı.

Sonuç

Habermas eleştirel düşünce geleneğinin son temsilcilerinden. Bu yazı serisinin ilk 3 yazısı aslında onun özelinde eleştirel düşünce geleneğinin bugün inşa edilmiş siyasal sistemi koruma içgüdüsünü tartışmaya çalıştı. Son yazının ilk 3 yazıdan farklı olarak teorik olana odaklanmaması aslında yeni durumun yarattığı travmanın da bir karşılığıdır. Batılı akademinin de büyük oranda tıpkı siyasal figürler gibi sınıfta kalması birçok kavramın artık anlamsızlaşmasına neden oldu denilebilir. Bu önümüzdeki dönemde tüm dünyada disiplinler için uzun zamandır konuşulan krizin ciddi sonuçlarla kalması anlamına gelecektir. Bilginin ahlaki olarak toplumların veya bireylerin sistem ya da devletler karşısında güçlü kalmasını sağlayacak bir görevi olduğunu söylememiz gerekiyor. Haliyle İsrail karşısında soykırıma uğrayan bir halkın savunusunu yapmak yerine küresel sistemin yanında yer almak akademiye olan güvenin kaybına neden olmakta.

Tüm bu tartışmalar yeknesak bir doğu ya da batı fikri olduğunu göstermez. Kültürel bir gerilim ya da daha büyük olarak varoluş savaşı bireyleri ve toplumları aşan ama aynı zamanda onları kapsayan bir mekanizmaya sahiptir.

Bu anlamıyla batı-doğu ikilemi üzerinden meseleyi tanımlamak bir probleme işaret ediyor. Yaklaşık 200 yıldır inşa edilmeye çalışılan, son dönemde batı ya da doğu fark etmeksizin tüm devletlerin elde etmeye çalıştığı güç arzusu eleştiriye tabi tutulan sistemi dinamize etmeye devam ediyor. Vicdanlı bireylerin coğrafi ve kültürel uzaklıklara rağmen bir araya gelerek veya gelmeyerek inşa ettiği toplum modeli bu anlamda "batı-doğu" fikrini aşıp küresel sistemi zora sokuyor. Bu durum tüm dünyadaki devlet yöneticilerinin istediği bir durum değil. Çünkü ulusal çıkarların ötesinde bir insani savunma biçimi İsrail'in karşısında Gazze'nin yanında konumlanıyor.

Öte yandan "ulusal çıkar" söylemi bugün ki devlet sistemini inşa eden yapının bir parçası olarak İsrail'in varlığını icbar ediyor. Son söz olarak İsrail'in karşısında Filistin halkının yanında olmak bu yazıya konu olan küresel sistemin sistemin dışında olmak açısından tarihsel bir kırılma noktası olarak görünmelidir.

Geçmişteki Kıyamet Zamanlarından Ne Öğrenebiliriz?

YAZAR: LIZZIE WADE

KAYNAK: WWW.SMITHSONIANMAG.COM/

Bin yıldan uzun bir süre önce, bir Maya toplumu yıkıcı bir kuraklık karşısında çöktü. Bir yazar, cesur bir arkeologla birlikte yola çıkarak, bu çöküşün nedenlerine dair bildiklerini baştan sona sorguladı.

Antik hiyeroglifler, unutulmuş tapınaklar, ormanda çürümeye terk edilmiş terkedilmiş şehirler: Maya İmparatorluğu'nun çöküşü, arkeolojinin en meşhur "kıyamet senaryolarından" biridir. Aynı zamanda bize en gizemli ve en ürkütücü çöküşlerden biri olarak sunulmuştur. Milyonlarca insan, kuraklığın yıkıcı etkileriyle aynı dönemde, bir şehirden diğerine arkeolojik kayıtlardan adeta silinmiş gibidir. Bu hikâye bizde ürperti uyandırırken, turistleri de kalıntılara çeker.

Ancak ben *Apocalypse: An Action Plan for Surviving Our Worst Fears* adlı kitabım için Klasik Maya döneminin (250-900 MS) çöküşünü araştırırken, bu geçmiş felaketin bugün karşı karşıya olduğumuz iç içe geçmiş krizlerle en çok benzeşen örnek olduğunu düşünmeye başladım. Sonuç olarak ne yaşandığı, aslında bizi korkutmamalı. Aksine, geleceği kendi ellerimize alma konusunda bize ilham vermeli.

İster insan ister doğal etkenlerden, ister ikisinin birleşiminden kaynaklansın, "kıyamet" (apokalips), bir toplumun yaşam biçimini ve kimlik duygusunu kökten

değiştiren hızlı ve toplu bir kayıptır. Arkeologlar bu yıkıcı olayları ve etkilediği kültürleri ve insanları; nesneler, yapılar ve kemikler aracılığıyla yeniden inşa eder. Yeryüzünü sarsan bir olaydan önce ne olduğunu görebilirler—ve sonrasında ne olduğunu da. Bir toplumu kırılgan hâle getiren eğilimleri analiz edebilirler; hayatta kalanların nasıl toparlandığını ve dönüşüm geçirdiğini de. Arkeologlar için hikâyenin en önemli kısmı genellikle bizzat "kıyamet" değil, insanların ona nasıl tepki verdiğidir: Yerleşimlerini nereye taşıdılar, bu felaketi atlatabilmek için ritüellerini nasıl değiştirdiler, hayatta kalabilmek için diğer topluluklarla nasıl bağlar kurdular? İşte direnç, yaratıcılık ve hatta umut dolu sayısız hikâye tam da burada yatar. Benim Maya dünyasında gördüğüm şey de tam olarak buydu—özellikle Aké adında gizemli bir antik kentte. Aké, Meksika'nın Yucatán Eyaleti'nin başkenti Mérida'ya arabayla bir saatten az mesafededir; ama sanki bambaşka bir dünyadaymış gibi hissettirir. Yakın tarihli bir ziyaretimizde, Aké'de 20 yıldır çalışan arkeolog Roberto Rosado-Ramírez bile sapak yerini kaçırdığından endişelendi.

Neyse ki kısa süre içinde doğru tek şeritli yola girdik ve üzerimize eğilen ağaç dallarının oluşturduğu yeşil bir tünelden geçmeye başladık.

Ziyaretimiz, bölgenin bodur ormanlarının canlandığı Yucatán'ın yağmur sezonuna denk gelmişti. Dalların ucunda sarkan gözyaşı biçimindeki sarkık kuş yuvaları dikkat çekiyordu. Arabamızın önünde altın sarısı kadife çiçeği kelebeklerinden oluşan bir “kaleidoscope” uçuşuyordu. Yolun ortasında bir iguana uzanmış yatıyordu; bisiklet ve motosiklet trafiğinden en ufak bir rahatsızlık duymuyordu. Yaklaşık 15 dakikalık bir yolculuktan sonra orman yerini Aké kasabasına bırakıyor. Geçmişin izleri her yerde. Kasabanın merkezindeki bir beyzbol sahasının birinci üssünün hemen yakınında bir Maya piramidinin kalıntıları duruyor. Hemen yakındaki arkeolojik sit alanının merkezinde, bir başka piramit daha yer alıyor; ancak bu piramidin tepesinde sıra dışı antik sütunlar dizili. Bu piramidi oluşturan devasa taşların büyüklüğü, onun MÖ 100 ile MS 300 yılları arasında bir tarihte inşa edilmiş olabileceğini düşündürüyor, diye anlatıyor bana Rosado-Ramírez. MS 300 ile 600 yılları arasında bu kutsal anıtın çevresinde tam teşekküllü bir şehir şekillenmiş. Aké, MS 600 ile 1100 yılları arasında zirveye ulaşmış; nüfusu 19.000'e kadar çıkmış. Ekonomik olarak gelişmiş, geniş ticaret ve diplomatik ağlara bağlı, topluluğunun dini merkeziydi.

Rosado-Ramírez, Aké'deki ilk yıllarında—Meksika Ulusal Antropoloji ve Tarih Enstitüsü'nün (İspanyolca kısaltmasıyla INAH) yürüttüğü kazı çalışmaları kapsamında—bu dönemi, yani Klasik Dönem'i araştırmış. Pazar günlerinden dini festivallere kadar birçok etkinlik kentin özenle temiz tutulan ana meydanında gerçekleşiyordu. Bu meydanı çevreleyen tapınaklarda tanrıların ve ataların ruhlarının yaşadığına inanılıyor; onların hemen yanında yaşayan ilahi hükümdarlar, ritüeller (kurban verme ve kan akıtma dâhil) ve diplomasi yoluyla tanrıları yatıştırmak ve Aké'nin diğer şehir-devletleriyle olan ilişkilerini düzenlemekle yükümlü sayılıyorlardı. Bu yöneticiler, sadece Aké'nin değil tüm Maya dünyasının düzenini korumaktan sorumluydu. Tüccarlar ise soylularla servet ve güç için yarışıyor, ticaret yolları kuruyor ve malların uzun mesafelere taşınmasını sağlıyordu. İnsanlar bir yerden bir yere görece kolaylıkla hareket edebiliyordu. Ancak bu durum değişecekti—önce yavaş yavaş, ardından hızla—güneyden yukarıya doğru yayılan bir kıyametle birlikte.

İlk başta, Aké halkı günümüz Guatemala'sındaki Petexbatun bölgesinde—Aké'nin yaklaşık 480 kilometre güneyinde—patlak veren uzaklardaki savaşlarla ilgili söylentiler duymuş olmalı. 700'lü yılların ortalarından sonlarına doğru, Aké en parlak dönemindeyken, çevredeki şehirler ve kasabalar aniden kendilerini surlarla çevrilmiş kalelere dönüştürmeye başladı. Vanderbilt Üniversitesi'nden arkeologların yıllar süren kazıları, bu surlarla korunan yerleşimlerin bile saldırıya uğradığını ve yıkıldığını gösteren kanıtlar ortaya çıkardı. Saldırganların kim olduğu ve neden saldırdıkları hâlâ bilinmiyor. Bölge bol su kaynaklarına sahipti ve görünürde başka bir çevresel sorun da yaşanmamıştı.

Savaş başlamadan önce nüfus dengeliydi; herhangi bir dış işgal ya da fetih girişimine dair bir iz de yok. Belki de Klasik Maya şehir-devletleri arasında uzun süredir var olan düşük düzeyli gerilimler, bizlerin asla tam olarak öğrenemeyeceği sebeplerle geniş çaplı ve doğrudan savaşa dönüştü. Ancak MS 830 yılına gelindiğinde, bölgedeki tüm şehirler çökmüş; yöneticileri öldürülmüş ya da kaçmıştı. Sonraki yüzyıl boyunca, bu “kıyamet” yavaş yavaş yayıldı ve kuzey Guatemala'daki Tikal gibi güçlü Maya şehirlerini, Yucatán Yarımadası'nın güneyindeki Calakmul'u da içine alarak tüketti. 1990'larda, Chichancanab Gölü'nden alınan bir tortu örneği, Klasik Dönem'in sonunda yaşanan şiddetli kuraklığa dair ilk paleoklimatik kanıtı sundu. O zamandan bu yana, araştırmacılar göllerden ve mağaralardan elde edilen birçok iklim kaydı topladı. Bu veriler, dokuzuncu yüzyılda güneydeki Maya şehirlerinin büyük olasılıkla kuraklıkla karşı karşıya kaldığını ve bunun da siyasi istikrarsızlığı daha da artırarak klasik bir “kıyamet döngüsünü” tetiklediğini gösteriyor.

Belki de tüm bu fetihler, ittifaklar ve hanedan evlilikleri sonucunda, seçkin sınıf fazla büyüyüp karmaşık hâle geldi ve halktan gelen çiftçiler, kıtlıkla boğuşulan bir dönemde bu yükü taşıyamaz oldu, diye düşündü Rosado-Ramírez bana. Belki de bu iç içe geçmiş siyasi ve çevresel baskılar, monarşiyi meşrulaştıran inançlara karşı, felsefi ve dinsel bir halk devrimini tetikledi—ancak taşlara oyulmuş tanrı-kralların portreleri kadar kalıcı izler bırakmadı.

Güneydeki ilahi krallar devrilince, şehirleri de onlarla birlikte çöktü. Tümgüçlü yöneticileri yüceltme ihtiyacı ortadan kalktığında, yeni binalar ve anıtlar inşa edilmez oldu. Maya sanatçıları eserlerini genellikle kesin tarihlerle oymuş olduklarından, arkeologlar bir şehrin son anıtının ne zaman dikildiğini, yani terk edilmeden hemen önceki “kanıtlanmış” son varlık belirtisini görebiliyor. Klasik Maya şehirlerinden bazılarında—özellikle Guatemala'daki Cancuén'de—arkeologlar toplu mezarlar buldu. Bu mezarlarda, siyasi geçiş sürecinde katledildiği düşünülen eski soyluların kalıntılarının yer aldığına inanılıyor. Ancak çoğu yerde, elit sınıfın gücü zayıflayınca sessizce şehirleri terk ettiği anlaşıyor.

İlahi kralı olmayan bir şehirde, ne rahiylere ne de sanatçılara pek ihtiyaç kalmıyordu; onlar da peşlerinden gidiyordu. Özellikle seçkin ve egzotik mallarla ticaret yapan tüccarlar, muhtemelen daha canlı pazarlara yönelmiş ya da bir sonraki fırsatı bekleyerek kendi topraklarına geri dönmüşlerdi. Halkın büyük kısmı ise kendi evlerinin çevresindeki küçük tarlalarda çalışan çiftçilerden oluşuyordu; kalmak isterlerse muhtemelen en uzun süre direnen de onlar olmuştur. Ancak sonunda, çoğu insan eski şehirleri terk etti ve şehirler harabeye döndü.

Bu krizlere dair haberler Aké'ye ulaşmış olmalı—özellikle güneyden mülteci akını başladığında. Ancak kasaba halkı, bu kaostan coğrafi ve kültürel olarak uzakta oldukları hissiyle kendilerini güvende hissetmiş olabilir.

Yucatán Yarımadası'nın kuzeyi, Maya dünyasının en kurak bölgesi olagelmıştır. Bu yüzden Aké halkı, belli bir düzeyde su kıtlığıyla yaşamaya alışkındı. Yağmur suyu toplamayı ve yapay su havuzlarının ya da doğal cenotelerin su seviyelerini korumayı biliyorlardı. Belki de bu beceriler, kuraklık döneminin başlarında onlara ciddi avantaj sağladı.

Yine de, çatışma yavaş yavaş Aké'ye doğru yaklaştı. Rosado-Ramírez'in bulgularına göre, MS 900 ile 1000 yılları arasında bir noktada, Aké şehir merkezindeki tapınakları ve sarayları çevreleyen bir sur inşa etti. Bu sur, şehri uzun süredir Izamál'a bağlayan 32 kilometrelik kireçtaşı yolu tam ortasından keserek, Aké'yi hem pratik hem de sembolik olarak daha geniş Maya dünyasından kopardı. Belki bu sur, Chichén Itzá'daki başkentlerinde güçlerini pekiştirmekte olan hırslı Itzá halkının saldırılarına karşı korunmak için inşa edilmişti. Belki de Aké'nin yöneticileri, açlıkla boğuşan bir toprakta gittikçe artan mülteci akınına karşı göçü kontrol altına almak istiyordu.

Buna rağmen Aké, 10. yüzyıl boyunca gelişen bir şehir olarak kalmaya devam etti. Siyasi güç kayarken, iklim dalgalanırken ve şehir surlarla çevrilirken bile "kıyamet" henüz tam anlamıyla gelmemişti. Bu durum, günümüzde iklim değişikliğini yaşama biçimimize ürkütücü şekilde benziyor: hep başka bir yerde, başka birilerine oluyordu—ta ki aniden bizim başımıza gelene kadar. MS 1000 ile 1100 yılları arasında çok daha şiddetli ve uzun süreli bir kuraklık, kuzeydeki şehirlerin su altyapısını ve yönetimini dahi aşarak çökertecek kadar ağırlaştı. Yüzyılın sonuna gelindiğinde Aké ve Yucatán Yarımadası'nın kuzeyindeki diğer şehirler de çöktü ve büyük ölçüde terk edildi. Tıpkı birkaç yüzyıl önce güneyde yaşandığı gibi, önce elit sınıf şehri terk etti; ardından halk da onların izinden dağıldı.

Şehirler çökerken, eski kimlikler ve sınırlar da dağıldı. Mimari ve sanat, bir daha asla aynı anıtsal boyutlara ulaşamayacaktı—ne de aynı emek yoğunluğunu gerektirecekti. Antik ticaret yolları çözüldü ve yeniden şekillendi ama artık eski ihtişamlarından sadece silik gölgelerdi. Yazmanlar ve heykeltıraşlar, büyük ölçüde, önemli tarihleri taş a kazımayı bıraktı. Bu da arkeologlara, Maya tarihinin ürpertici bir biçimde sona erdiği izlenimini verdi.

Elbette, Maya halkı yok olmamıştı. Şehirler yaşamaya elverişli olmaktan çıkınca, çoğu kişi kıyılardaki köylere taşındı. Ancak Rosado-Ramírez'in de belirttiği gibi, sazdan yapılmış evler taş piramitler kadar kalıcı değil ve bu "kıyamet sonrası" topluluklara ait maddi kalıntıların çoğu çoktan çürüyüp yok oldu. Maya halkının büyük çoğunluğunun kıyamet sonrası dünyada nasıl ve nerede yeni hayatlar kurduğuna dair bilgiler o kadar zor elde ediliyor ki, önceki nesillerden arkeologlar bu izleri arama zahmetine dahi girmemiş—ya da belki orada keşfedilecek bir şey olduğunu hayal bile edememişlerdi. Bugün Aké'de, modern evler, artık düz manzarada küçük tümsekler hâlinde görünen eski yapıların kalıntılarına bitişik şekilde duruyor. Kasabadaki erkeklerin çoğu,

yüzyılı aşkın süredir kendilerinin—ve babalarının, hatta dedelerinin—henequen adlı yerel bir sukkulent bitkisinden dünyanın en dayanıklı halatlarından bazılarını ürettikleri, dökülen bir fabrika binasında çalışıyor. 1988'deki bir kasırga sırasında fabrikanın çatısının bir bölümü çökmüş ve hasar tamir edilemeyecek kadar büyük olmuş. Ancak binanın yaklaşık yarısı hâlâ kullanılabilir durumda. İçerideki ekipman o kadar eski ki, yedek parçalar bazen yalnızca müzelerde sergilenmekte olan tarihi henequen makinelerinin sahiplerinden satın alınabiliyor. Rosado-Ramírez'le birlikte geldiğimde, eski dostu ve iş birliği ortağı Vicente Cocon López ile oğlu Gerardo Cocom Mukul bizi beyzbol sahasında karşılıyor. Cocon López, Aké'de Rosado-Ramírez'in en yakın arkadaşı ve sahadaki başlıca ortağı. Rosado-Ramírez, şimdi 20'li yaşlarında olan Cocom Mukul'u ilkokuldan beri tanıyor; yıllardır projenin gayriresmî fotoğrafçısı olarak çalışıyor. Dördümüz birlikte, antik sütunlarla bezenmiş piramidin tepesine çıkan devasa basamakları tırmanıyoruz. INAH'ın (Meksika Ulusal Antropoloji ve Tarih Enstitüsü) yürüttüğü restorasyon çalışmaları sayesinde piramit, üzerindeki bitkilerden temizlenmiş ve eski ihtişamına yakın bir görünüme kavuşmuş. Bu dik tırmanış, dev adımlar gerektiriyor ve kısa sürede nefes nefese kalıyorum. Piramitin tasarımı hem erişilebilir hem de etkileyici olacak şekilde düşünülmüş. Antik ve modern inşaat tekniklerine dair dikkatli bir gözü olan Cocon López, merdivenlerdeki taşların hepsinin yaklaşık olarak aynı boyutta olduğuna dikkat etmemi sağlıyor—bu da piramidi inşa edenlerin inanılmaz emeğini ve ustalığını gözler önüne seriyor.

Uzun yıllar boyunca arkeologlar, Aké'nin Klasik dönem çöküşünden sonra tamamen terk edildiğini düşünmüştü. Ancak yıllar içinde Aké'nin günümüz sakinlerini tanıdıkça, bu yorum Rosado-Ramírez'e artık pek mantıklı gelmemeye başladı. Arkeolog olarak aldığı tüm eğitim onu piramitler gibi anıtsal yapılara odaklanmaya yönlendirmişti. Ama aynı ölçütü bugünkü Aké'ye uygulaysaydı, henequen fabrikası bakımsız kalmaya başladığında kasabanın da terk edilmiş olduğu sonucuna varmak zorunda kalacaktı. Oysa bu hiç de gerçeği yansıtmıyordu.

Bunun üzerine Rosado-Ramírez, antik Aké'ye modern Aké'nin gözünden bakmaya başladı. Acaba kıyamet sonrası herkes gerçekten gitmiş miydi, yoksa burası bambaşka bir tür topluluğun yuvası olmaya devam etmiş miydi? Eğer kıyamet sonrası inşa faaliyetlerine dair daha fazla kanıt bulabilecek biri varsa, o da siteyi herkesten iyi tanıyan ve yapı desenleriyle malzemedeki ince farkları gözünden kaçırmayan Cocon López'ti. Ne bir burs desteği vardı ne de devlet destekli bir kazı projesi. Yine de Rosado-Ramírez, her cumartesi Aké'ye gitmeye, Cocon López'le birlikte arazide yürüyüş yaparak ellerinden geldiğince keşif yapmaya başladı. "Su alacak paramız bile yoktu," diye hatırlıyor Rosado-Ramírez. Cocon López hafta içi araziye tarıyordu; genellikle, henequen patlaması döneminde at arabalarıyla taşıma

yapılabilirsin diye döşenmiş eski metal rayları takip ederek. Ardından, hafta sonları yapacakları ortak keşifler için haritalar çiziyordu. Benim için sadece düzensiz taş yığınları gibi görünen kalıntılarda, Cocon López antik Aké'nin tüm zaman çizelgesini ve sonradan gelen insanların bu geçmişle nasıl etkileşime girip onu yeniden kullandıklarını görebiliyordu. O ve Rosado-Ramírez, Aké'nin en eski kent dönemine ait dev taşlarla daha sonraki dönemlerden gelen küçük taşların karışımıyla inşa edilmiş küçük yapılar keşfettiler. Yerel ekibinin yardımıyla Rosado-Ramírez, eski Aké'nin anıtsal merkezinde 96 küçük evin kalıntılarını tespit etti ve bunlardan 18'ini kazdı. Bu yapılar genellikle altı civarında evin ortak bir avlu etrafında kümелendiği gruplar hâlinde bulunuyordu ve çoğunlukla 10. ila 15. yüzyılları kapsayan Postklasik dönemde yaygın olan seramik türleriyle doluydu. Dahası, bu yapılar, eskiden sıradan halkın yaşamasına asla izin verilmeyen bir yer olan şehrin merkezi meydanı da dahil olmak üzere, dikkat çekici bölgelerde inşa edilmişti. Belki de bu insanlar, güvensiz zamanlarda korunmak için Aké'nin surlarının içine taşınmışlardı ya da belki de sadece, artık çok daha küçük olan topluluklarını tanımlamak ve bir arada tutmak için bu eski sınırı kullanışlı bulmuşlardı. Rosado-Ramírez, Postklasik dönemde 170 ila 380 kişinin Aké'nin kalıntıları arasında yaşamaya devam ettiğini tahmin ediyor. Bu tahminin üst sınırı, bugünkü Aké'de yaşayan kişi sayısıyla neredeyse birebir örtüşüyor.

Yucatán Yarımadası'ndaki Maya halkı için bu daha küçük, daha eşitlikçi, daha esnek ve daha dayanıklı Postklasik yaşam tarzı 400 yıldan uzun bir süre boyunca işe yaradı. Kuraklık sona erip çevresel koşullar istikrar kazandıktan sonra bile bir daha asla ilahi bir kralın yönetimini kabul etmediler. Bu türden aşırı hiyerarşik ve karmaşık bir toplumda yaşamayı denemişlerdi ve bu deneyim onlara feci bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Böyle bir yapı şehirlerini savunmasız kılmış, siyaseti kırılğanlaştırmış ve dinlerini kıyamet anlarında etkisiz hâle getirmişti. Aynı riski neden yeniden alsınlardı? Bunun yerine, kuzey Yucatán'daki Mayalar 1100 civarında farklı türde bir başkent inşa etmeye başladılar: Mayapán. Burası bir tanrı-kralın merkezi değil, yarımada genelindeki güçlü aileler ve siyasal birimlerden temsilcilerin katıldığı bir konfederasyonun buluşma noktasıydı. Orada gömülü kişilerin kemiklerindeki izotoplar, kentin hem sıradan halktan hem de elitlerden çok çeşitli insanları çektiğini gösteriyor. Belki de Aké'nin yöneticileri, kaçtıktan sonra burada, Mayapán Konseyi'nde alt düzey üyeler olarak yeniden sahneye çıktılar.

Tıpkı Aké'nin ilk yaşam evresinin sonunda yaptığı gibi, Mayapán da bir şehir suru inşa etti. Ancak Aké'den farklı olarak, bu surların içindeki merkez hem anıtsal yapılarla hem de sıradan mahallelerle yoğun şekilde doluydu. Mayapán'da birkaç etkileyici piramit bulunuyordu, fakat Aké'deki sütunlarla süslenmiş piramidin önündeki gibi geniş ve tekil bir merkez meydanı yoktu. Mayapán'da hiçbir kişi ya da grup mutlak kontrole sahip değildi;

dolayısıyla takipçilerin toplanıp duyuruları dinleyeceği devasa bir kamusal alana da ihtiyaç yoktu. Siyaset, konseyin en güçlü üyelerinin yerleşkelerinde yürütülüyor, dini uygulamalar ise çok daha kişiselleşmiş bir hâl alıyordu—evlerin içinde bulunan sunaklar ve tütsülüklerle... Bireysel yöneticileri yüceltme zorunluluğu ortadan kalktığına, kâtipler artık tarihlerini taş anıtlara oymak yerine kitaplara yazmaya başladılar; mimarlar da inşa edilmesi çok daha kolay piramitler tasarladılar. Antik Aké'de olduğu gibi, devasa taş blokları şekillendirip kraliyet zevkine uygun biçimde kusursuz merdivenler ve saray duvarları hâline getirmek için zaman harcamaları gerekmedi. Bunun yerine, daha küçük taş yığınlarından piramitler inşa ettiler, bu yapılar sonra sıvayla kaplandı ve renkli fresklerle boyandı. Bu fresklerin çoğu çoktan silinip gitmiş, altındaki taş temelleri açığa çıkarmış durumda. Rosado-Ramírez beni bu kalıntıları görmeye götürdüğünde, Mayapán'ın anıtsal mimarisi Klasik dönemdekilere kıyasla daha dağınık ve daha az özenli görünüyordu. Ama o dönemde, kendi tarzında en az onlar kadar etkileyici ve güzeldi.

Sonra, yaklaşık 1400 yılında, kuraklık yeniden vurdu ve Mayapán da çöktü. Günümüze ulaşan Maya metinlerine göre, şehir yaklaşık 1441 yılında büyük ölçüde terk edilmişti. Mayapán'ın konfederasyonu ve meclis sistemi büyük olasılıkla ilahi krallığın eşitsizliği ve başarısızlığına bir tepkiydi, ancak Yucatán Yarımadası'ndaki Mayalar artık öğreniyorlardı ki—iktidar paylaşılsa bile—her türden merkezi otorite, yalnızca daha küçük toplulukların başarabileceği esneklik ve uyum yetisi gerektiren çevresel krizler karşısında çökmeye mahkûm olabilir. Post-apokaliptik Aké halkı da bu yeni kuraklığın baskısını hissetmiş olabilir ama evlerini terk etmeleri ya da hayatlarını baştan kurmaları gerekmedi. Zaten ellerinden geldiğince güvenli ve uyarlanabilir bir yaşam biçimi sürüyorlardı. Ancak geçmişleri asla kaybolmamış ya da unutulmamıştı. İnsanlar atalarının geride bıraktığı her şeyden yararlanarak topluluklarını yeniden inşa etti, yeniden hayal etti—belki de onların hatalarını tekrarlamama kararı alarak. Bugünün dünyasına henüz arkeologların Klasik Maya çöküşüne sahip olduğu türden bir bakış açısıyla bakamıyoruz. Onlar hikâyenin tamamını görebiliyor; bizse hâlâ kendi öykümüzün tam ortasındayız. Ancak Maya halkının kendilerini ve toplumlarını yeniden yaratma biçimi bana umut veriyor. İşlerine yarayan geleceğe taşındılar, yaramayanıysa—özellikle ilahi krallık ve onun yarattığı eşitsizlik fikrini—geride bıraktılar. Peki ya biz, Klasik Maya çöküşünü, çevresel felaket karşısında gizemli bir halkın ortadan kaybolduğu ürkütücü bir hikâye olarak değil de, insanların kendilerini sonsuza dek yeniden tanımladığı heyecan verici ve gerekli bir dönüşümün bereketli zemini olarak görmeyi öğrensek?

Aké, Mayapán ve yüzlerce başka Postklasik Maya toplumu birer uyarı hikâyesi değil. Onlar bir felakete rağmen değil, o felaket sayesinde ortaya çıkan uyum ve yeniden doğuş örnekleri.

COĞRAFYA 'GEN'DİR (2)

DR. MUHAMMED ERKAN KARABEKMEZ

www.kritikbakis.com

Gen merkezli biyolojiye göre her şeyin bir geni olması gerekir. Sadece biyolojik işlevlerin değil her şeyin; hastalıkların, obezitenin, yaşlanmanın, zekanın, eşcinselliğin, eğitim güçlüğü'nün, zenginliğin, davranışların genlerle izah edilebilmesi gerekir. İnsan genom projesinin öncesinde insan gibi karmaşık bir organizmadaki tüm biyolojik fenomenleri (ve biyolojik olduğu varsayılan fenomenleri) belirlenimci bir şekilde yönetecek bir milyon farklı gen olması gerektiği tahmin ediliyordu. 2001 yılında projenin tamamlanması bir milat oldu; artık post-genomik dönemde yaşamaktayız. Bu projenin önemli sonuçlarından bir tanesi sadece 20 bin civarı gene sahip olduğumuzu ortaya çıkarması oldu. Ancak mikroskopla gözlemlenebilen tek hücreli bir canlıda bile 5-6 bin gen varken insan biyolojisinin bu kadar az genle düzenlenmesi izaha muhtaçtı. Bu karmaşayı çözmek için ortaya "Sistem Biyolojisi" diye bir kavram/alt-disiplin atıldı. Aristo'ya atfedilen "Bütün, parçaların toplamından daha fazladır" sloganıyla izah edilen bu bütüncülcü (holist) biyoloji yaklaşımı aslında indirgemeci biyoloji projesinin tam tersini söylüyor. Sistem biyolojisinde, biyolojik sistemler (gen grupları, gen-protein-RNA toplulukları) kompleks etkileşimler içeren ağlar olarak, bir bütün şeklinde, izah edilmeye çalışılıyor. Bu yaklaşım indirgemeci biyolojinin tıkaandığı birçok meseleyi kolayca çözüyor. Örneğin indirgemeci bir şekilde genlerle işlevler arasında birebir ilişkileri zorunlu tuttuğumuzda 20 bin genin yönetebileceği biyolojik işlevlerle 5 bin genin yönetebileceği biyolojik işlevler arasında 4 kat fark olmasını bekleriz. Hâlbuki insanla tek hücreliler arasındaki işlevsel karmaşıklık farkı 4 kattan çok daha fazla. Sistem biyolojisinde ise işlevleri gen gruplarıyla eşleştirebiliriz. Ve matematiksel olarak 20 bin genden oluşturabileceğiniz farklı gen kümesi kombinasyonlarının sayısı (2²⁰⁰⁰⁰), 5 bin genin oluşturabileceklerinden (2⁵⁰⁰⁰) neredeyse sonsuz kat (2¹⁵⁰⁰⁰) daha fazladır. Dolayısıyla gen sayısının beklenenden az çıkması sistem biyolojisi perspektifinde hiç sorun teşkil etmez.

İnsanların salt genomları karşılaştırıldığında genetik benzerlik %98'in üzerindedir, hatta insanla şempanze genomları karşılaştırıldığında bile %95 benzerlik karşımıza çıkar. Gen merkezli biyolojide bu kadar benzer genetik materyallerden bu kadar farklılıklar gözlemlenebilmesinin izahı zordur. Ancak sistem biyolojisi paradigmasına geçsek sadece DNA'dan RNA'ya dönüşüm örüntülerini bir etkileşim ağı şeklinde modellese bile karşımıza çıkan insan ağı ile şempanze ağı arasındaki benzerlik %60'lara düşer. Sorun büyük oranda çözülmeye başlar.

Tüm bunlar genomun (yani DNA'nın, yani genlerin) tek başına ve indirgemeci bir şekilde kullanılmasının biyolojik işlevleri ve süreçleri izah etmekte zorlandığını, holist perspektifin ise çok daha başarılı olduğunu gösteriyor.

Peki, bilimsel olarak bunda bir mahsur var mı? Bilime yüklediğiniz anlama göre cevap değişir. Bilimi materyalist/ateist ideolojinin prangasında bir ideoloji olarak kodlarsanız mahsuru çok. Önceki yazımda da değindiğim gibi bu ideoloji için indirgemeci biyoloji bir zorunluluk. Sistem biyolojisi ise tam olarak bu paradigmanın karşısına konumlanmış durumda. Çünkü bütünü bütün yapan ve parçalarla izah edilemeyen bir "şey"den bahsettiğiniz anda o "şey"in aralayacağı kapıdan tanrı tekrardan resme girebilir. O "şey"in ortaya çıkışını tedrici, rastlantısal, evrimsel materyalist anlatıyla örtüştürmeniz güçleşir.

Post-genomik çağda teorik biyologlar birkaç gruba ayrılıyor. Bir kısmı hala katı pozitivist çizgide, gen merkezci modelde, ısrar ediyorlar ve bu ısrarlarının hiçbir bilimsel dayanağı yok; tanrı yoktur ön-kabulleriyle çatışma riskinden ötürü ideolojik olarak direnmiyorlar. Bir başka grup ise sistem biyolojisi ile materyalizmi barıştırmaya çalışıyor; bilimsel olarak biyolojik açıklayıcılığı daha başarılı olana direnmiyorlar ancak ideolojileri ile bilim arasındaki çatışmayı naif bir şekilde halının altına süpürmeye çalışıyorlar. Üçüncü bir grup ise post-modern yıkıcılığa teslim olup bilinemezci nihilist bir konuma savruluyor. Dördüncü bir yol arayanlar ise (örneğin merhum Teoman Duralı) henüz detaylı bir teori ortaya koyabilmiş değil. Birkaç hafta önce dinlediğim çevrimiçi bir seminerde ABD'de bir profesör kanser araştırmalarında bir paradigma değişimi gerektiğini tartışıyordu. Kanser sebeplerini salt DNA'da arayıp tedavileri buralara hedeflemenin eksik bir yaklaşım olduğunu ifade ediyordu. Tümör hücrelerinin belirli 'hal'lerde sabit olmadığını çevresel etmenlerle değişim gösterebildiğini söylüyordu. Sabit DNA'ya sahip hücrelerin farklı hallerde farklı tepkiler gösterebilmesi kanser araştırmalarını da gen merkezci paradigmadan çıkmaya zorluyor. Bu seminer sadece bir örnek; kanser, metabolik hastalıklar, kronik immün problemler, kalp damar bozuklukları vb tüm tıp araştırmalarında gen merkezci paradigmanın dışına taşan, daha kişiye özgü, çevrenin yol açtığı dinamizmin daha yakından irdelendiği bir paradigmaya doğru ilerliyoruz. Çevre meselesini biraz daha açıp konuyu başlığa bağlamak üçüncü yazıya kaldı artık.

Sinemanın Son Büyük Kumarı

YAZAR: MO DIGGS

KAYNAK: WWW.METROPOLITANREVIEW.ORG

Üç Yeni Film Üzerine: 'Warfare,' 'Sinners' ve 'Friendship'

Kültürel çöküş kehanetleri çevrimiçi ortamda öylesine yaygınlaştı ki, artık klişe haline geldi. Ben de bu suça ortak olmuş durumdayım. Substack platformundaki en popüler yazım olan "21. Yüzyılın Büyük Bölümünde Kültürel Büyüklük Kuraklığı Yaşandı" başlıklı metnin alt başlığı şuydu: "İnsanlığın Sıradanlığı, Yapay Zekâ Üstünlüğüne Zemin Hazırlayacak." Dramatik, farkındayım.

Kristal küremde bir umut ışığı gördüğümü söylediğimde, bu bir tür spiritüel safsata değil. Bu sözlerimle kendi markama zarar veriyor, bir sonraki ateşli kıyamet vaazını bekleyen okurlarımı kaybetme riski alıyorum. Kusura bakmayın, burada taş tabletlere yer yok.

Nisan'dan Mayıs'a uzanan son bir aylık süreçte, vizyona giren bir dizi film sinema salonlarının gücüne olan inancımı yeniden canlandırdı. Burada inceleyeceğim üç film kadar etkileyici üç yapım daha çıkarsa, bu yıl 1999'dan bu yana sinema tarihinin en iyi yılı olacak — yani bu yüzyılın zirvesi.

Peki, bu ayı diğerlerinden bu kadar farklı kılan ne? Gişe canavarlarının çoğu Marvel ya da Hızlı ve Öfkeli serilerinden ibaret olabilir, ama o harika bağımsız filmleri unuttuk mu gerçekten? Netflix bile Roma gibi müthiş filmler yayımlıyordu. Sanırım burada Time dergisinden Stephanie Zacharek'in "gerçek film" ya da "film film" olarak adlandırdığı kavramın evriminden söz etmek gerekiyor. Kastedilen şey, insanı evden çıkıp sinemaya gitmeye degecek kadar etkileyen yapımlar.

Zacharek, bu tür filmleri sadece büyük ve cesur projelerle sınırlamıyor elbette, ama işte bu üç olağanüstü "film film"i birleştiren temel unsur tam da bu: hırs.

Evet, hepsi zeki, duygusal ve sanatsal bir sezgiye sahip. Ama Alex Garland, Ryan Coogler ve Andrew DeYoung çok iyi biliyor ki, "Voice" yarışmalarının pop yıldızları, ayrıcalıklı tüketim alışkanlıklarını sergileyen West Village influencer'ları ve ekmeklerin köpek yavrularına dönüştüğü o rahatsız edici yapay zekâ videoları çağında ya büyük oynarsın ya da evine dönersin. Çekingenlik ve ölçülülük, artık elimizde olmayan birer lüks.

Peki neden kültürel devrim müzikten önce sinemada yaşanıyor? 1960'larda bunun tam tersi olmuştu. O dönemlerde bir şarkıyı hızla yayımlamak büyük bir avantajdı. Oysa günümüzde — Substack'te yalnızca bir hafta geçiren biri bile fark edecektir — her yere dağılmış bu hızlı medya düzeni parçalanmışlığa yol açıyor ve anlamlı, birleşik bir kültürel yönelimin önünü kesiyor. Artık sadece sınırlı sayıda vizyon şansı bulan filmler, zamanın ruhunu etkileyebilecek kadar güçlü.

Üstelik bu sadece sinema için geçerli değil. Edebiyat da belki de 60'lardan bu yana ilk kez eski yerini geri kazanmış durumda.

Substack'in ağı ise böyle bir kültür ortamını beslemek için tam biçilmiş kaftan. Müzik ise TikTok'un kölesi olmuş durumda; tarihin en anlaşılabilir algoritmasının insafına kalmış.

Eğer 60'ların müziği, Nil Nehri'nde sepet içinde yollanan bebek Musa idiye, bugünün müziği aynı bebeğin kask takmadan çağlayanlarda sürüklendiği hâli.

2000’lerde müzik, bugünkü Substack boyutundaki blog ve web sitesi ağlarıyla (başta elbette Pitchfork) sinyal-gürültü oranını biraz olsun iyileştirebiliyordu.

Ama şimdi devrim, sinema salonlarında yaşanıyor. Genç yüzyılımızın büyük bölümünde prestijin merkezi televizyonu. Bugün bile, dijital platformlar kendi dönemlerini yaşıyor olabilir, ama mevcut içerik bolluğu, etkinin gücünü azaltıyor. Harika diziler zinciri (Severance, Adolescence, The Rehearsal) reality şovların ve düşük etkileşimli, rahat tüketilen dizilerin gürültüsü içinde kayboluyor. Gerçekten daha çılgın olan ne bilmiyorum: Son bir ayın sinema adına ne kadar baş döndürücü olduğu mu, yoksa 21. yüzyıl sinemasının şu ana kadarki iç karartıcılığı mı?

Yanılmayalım: Sinema salonları mali buhrandan kurtuldu demiyorum (her ne kadar burada bahsettiğim üç film de gişede başarı elde etmiş olsa da). Demek istediğim, film endüstrisi öyle bir çıkmaza girmiş durumda ki, takım elbise içindeki yöneticiler adeta kumara oynayarak batıyor gibi görünüyorlar. Eğer yoga taytı giymiş sarışın bir influencer, sabah rutinini paylaşarak ortalama bir filmin kazandığından daha çok para kazanabiliyorsa, yaşını almış, Ativan’la günü geçiren stüdyo yöneticilerinin “1930’ların Mississippi Deltası’nda halk şarkıları söyleyen İrlandalı vampirler mi? Bırak gitsin!” demesine şaşmamak gerek.

Devrimin ilk kıvılcımı 11 Nisan’da, Warfare filminin vizyona girmesiyle çıktı. Film, senarist ve yönetmen Ray Mendoza’nın Irak Savaşı’nda, Ramadi Muharebesi sırasında Navy Seal olarak yaşadığı deneyimlere dayanıyor (bu deneyimi sinemaya uyarlamasında, ortak yazar ve yönetmen Alex Garland da ona destek olmuş). Film, izleyiciyi ABD Deniz Piyadeleri’ne ait bir görevi izleyip korumakla sorumlu Alpha One Takımı’nın gözetleme operasyonunun içine çekiyor. Hava desteği operasyon alanından çekildikten sadece dakikalar sonra, düşman tarafından takıma ait geçici keskin nişancı yuvasına bir el bombası atılıyor ve keskin nişancı Elliot Miller (Cosmo Jarvis) yaralanıyor. Elliot tahliye edilmek üzere bir Abrams tankına götürülürken, bir EYP (el yapımı patlayıcı) infilak ediyor; tercümanları Farid (Nathan Altai) hayatını kaybediyor, Elliot ve Sam (Joseph Quinn) yaralanıyor. Ekip, hava desteği ve yeni bir tahliye planı isteyerek geri çekiliyor.

Tahmin edilebileceği üzere, eleştirmenlerden olay örgüsünü özetlemeleri beklenir, ancak Warfare’in odağında hikâye ya da karakter değil, atmosfer ve gerilim var. Gelecekteki film okulları (eğer hâlâ var olurlarsa), izleyiciyi diken üstünde tutmanın en iyi örneklerinden biri olarak bu filmi göstereceklerdir. Açılış sahnesi, takımın Eric Prydz’in “Call on Me” şarkısının aerobik yapan kadınlarla dolu klibini izlediği anla başlar — bu, filmin dinamiklerini ustaca önceden haber verir. Şarkı, Steve Winwood’un 80’lerden kalma “Valerie” adlı pop şarkısının davulsuz ve boğuk bir örneklemesiyle başlar, ardından ritim netleşir ve şarkı kendini açar. Filmin ilerleyen sahnelerinde, EYP patlamasının ardından ses birkaç dakika boyunca yine

boğuk kalır, etrafı saran hipnotik dumanla birlikte. Derken, kamera içerideki yaralılara döner ve onlar yüksek sesle, çığlıklar içinde yardım ister. Sessizlik ve patlama arasındaki bu ani geçiş, film boyunca öngörülemez anlarda tekrar eder ve izleyicide kalıcı bir tedirginlik duygusu yaratır. Prospect Park’taki Nitehawk sinemasından çıktığımda, M treninde sessiz anlara kuşkuyla yaklaşıp başka bir bomba patlamasın diye dua ettiğimi hatırlıyorum. Sam Fuller, savaş karşıtı bir film çekmenin tek yolunun izleyiciye doğrudan ateş etmek olduğunu söylemişti. Warfare, bu yaklaşıma en çok yaklaşan işlerden biri — ve eleştirmenlerin ağzına sakız ettiği vaaz gibi mesajlardan çok daha etkili bir savaş karşıtı anlatım.

Ama şimdi devrim, sinema salonlarında yaşanıyor. Genç yüzyılımızın büyük bölümünde prestijin merkezi televizyonu. Bugün bile, dijital platformlar kendi dönemlerini yaşıyor olabilir, ama mevcut içerik bolluğu, etkinin gücünü azaltıyor. Harika diziler zinciri (Severance, Adolescence, The Rehearsal) reality şovların ve düşük etkileşimli, rahat tüketilen dizilerin gürültüsü içinde kayboluyor. Gerçekten daha çılgın olan ne bilmiyorum: Son bir ayın sinema adına ne kadar baş döndürücü olduğu mu, yoksa 21. yüzyıl sinemasının şu ana kadarki iç karartıcılığı mı?

Yanılmayalım: Sinema salonları mali buhrandan kurtuldu demiyorum (her ne kadar burada bahsettiğim üç film de gişede başarı elde etmiş olsa da). Demek istediğim, film endüstrisi öyle bir çıkmaza girmiş durumda ki, takım elbise içindeki yöneticiler adeta kumara oynayarak batıyor gibi görünüyorlar. Eğer yoga taytı giymiş sarışın bir influencer, sabah rutinini paylaşarak ortalama bir filmin kazandığından daha çok para kazanabiliyorsa, yaşını almış, Ativan’la günü geçiren stüdyo yöneticilerinin “1930’ların Mississippi Deltası’nda halk şarkıları söyleyen İrlandalı vampirler mi? Bırak gitsin!” demesine şaşmamak gerek.

Devrimin ilk kıvılcımı 11 Nisan’da, Warfare filminin vizyona girmesiyle çıktı. Film, senarist ve yönetmen Ray Mendoza’nın Irak Savaşı’nda, Ramadi Muharebesi sırasında Navy Seal olarak yaşadığı deneyimlere dayanıyor (bu deneyimi sinemaya uyarlamasında, ortak yazar ve yönetmen Alex Garland da ona destek olmuş). Film, izleyiciyi ABD Deniz Piyadeleri’ne ait bir görevi izleyip korumakla sorumlu Alpha One Takımı’nın gözetleme operasyonunun içine çekiyor. Hava desteği operasyon alanından çekildikten sadece dakikalar sonra, düşman tarafından takıma ait geçici keskin nişancı yuvasına bir el bombası atılıyor ve keskin nişancı Elliot Miller (Cosmo Jarvis) yaralanıyor. Elliot tahliye edilmek üzere bir Abrams tankına götürülürken, bir EYP (el yapımı patlayıcı) infilak ediyor; tercümanları Farid (Nathan Altai) hayatını kaybediyor, Elliot ve Sam (Joseph Quinn) yaralanıyor. Ekip, hava desteği ve yeni bir tahliye planı isteyerek geri çekiliyor. Tahmin edilebileceği üzere, eleştirmenlerden olay örgüsünü özetlemeleri beklenir, ancak Warfare’in odağında hikâye ya da karakter değil, atmosfer ve gerilim var.

Gelecekteki film okulları (eğer hâlâ var olurlarsa), izleyiciyi diken üstünde tutmanın en iyi örneklerinden biri olarak bu filmi göstereceklerdir. Açılış sahnesi, takımın Eric Prydz'ın "Call on Me" şarkısının aerobik yapan kadınlarla dolu klibini izlediği anla başlar — bu, filmin dinamiklerini ustaca önceden haber verir. Şarkı, Steve Winwood'un 80'lerden kalma "Valerie" adlı pop şarkısının davulsuz ve boğuk bir örneklemeyle başlar, ardından ritim netleşir ve şarkı kendini açar. Filmin ilerleyen sahnelerinde, EYP patlamasının ardından ses birkaç dakika boyunca yine boğuk kalır, etrafı saran hipnotik dumanla birlikte. Derken, kamera içerideki yaralılara döner ve onlar yüksek sesle, çığlıklar içinde yardım ister. Sessizlik ve patlama arasındaki bu ani geçiş, film boyunca öngörülemez anlarda tekrar eder ve izleyicide kalıcı bir tedirginlik duygusu yaratır. Prospect Park'taki Nitehawk sinemasından çıktığımda, M treninde sessiz anlara kuşkuyla yaklaşıp başka bir bomba patlamasını diye dua ettiğimi hatırlıyorum. Sam Fuller, savaş karşıtı bir film çekmenin tek yolunun izleyiciye doğrudan ateş etmek olduğunu söylemişti. Warfare, bu yaklaşıma en çok yaklaşan işlerden biri — ve eleştirmenlerin ağzına sakız ettiği vaaz gibi mesajlardan çok daha etkili bir savaş karşıtı anlatım. Alex Garland'ın geçen yılki favori filmim Civil War'un ardından gelen Warfare'ın aksine, eleştirmenlerin mesajı nedeniyle öne çıkardığı Sinners'ı pek de merakla beklemiyordum. Yine de açık fikirli bir şekilde Williamsburg Cinemas'a gidip filmi izlemeye karar vermemin üç sebebi vardı: Bu, ne yeniden çevrim ne de devam filmi olan bağımsız bir hit; içinde bir hayli ateşli seks sahnesi olduğu söyleniyordu (Challengers ve Babygirl gibi filmlerle sinemada cinselliğin geri dönüşünü destekliyorum); ve halk/blues temalı müzikleri internette epey yankı bulmuştu. Fazlasını söylememe gerek yok: Beklentilerim fazlasıyla aşıldı.

Smoke ve Stack Moore (ikisini de Michael B. Jordan canlandırıyor), 1932 yılında Chicago'dan Mississippi'ye giden ikiz kardeşler. Çaldıkları parayla ırkçı bir beyazdan bir kereste fabrikası satın alıp orayı bir juke joint'e (geleneksel Güney barı ve müzik mekanı) dönüştürmek istiyorlar. Mekânda gitar çalması için kuzenleri Preacher Boy'u (Miles Caton) işe alıyorlar — ki bu, vaiz babası (Saul Williams) tarafından kesinlikle onaylanmayan bir karar. Ama müziği o kadar iyi ki, liderliğini Remmick'in (Jack O'Connell) yaptığı, İrlanda halk şarkıları söyleyen bir vampir çetesinin dikkatini çekiyor ve bu vampirler Stack'in beyaz gibi görünen eski sevgilisi Mary'yi (Hailee Steinfeld — hiç bu kadar etkileyici görünmemişi) ısırtıyor. İşler çok ama çok hızlı bir şekilde çığırından çıkıyor.

Böyle büyük bir stüdyo filmi için bile (Warner Brothers yapımı; Warfare ve Friendship'i yayımlayan bağımsız film devi A24'ten farklı olarak), filmin gücü hikâyesinden pek gelmiyor (komedyen Shane Gillis, bu hikâyeyi From Dusk Till Dawn'a benzeterek, hem gülünç hem de acımasız bir yorumda bulunmuştu). Onu diğer formüle dayalı gişe yapımlarından ayıran şey müzik. Bir yandan

Sinners, giderek silinmekte olan folk korku türünün görkemli bir kapanış örneği; Avrupa merkezli bu türü, blues ve gerçek İrlanda halk müziğiyle (elbette Afrika folklorunu da içine katarak) Siyah Güney'e taşıyor. Eğer yönetmen Ryan Coogler bir şeyle hatırlanacaksa, o da insanın ziyaret etmek, hatta yaşamak isteyeceği kurgusal mekânlar yaratabilme yeteneğidir. 2018 tarihli Black Panther'da bu yer, hayali Afrika ülkesi Wakanda'ydı. Sinners'ta ise bu yer, 1930'ların Mississippi Deltası.

Sinners başka bir dönemin, belki de yeni bir canlanmanın başlangıcı olabilir. Filmin tanıtım sunumunu şöyle hayal ediyorum: "O Brother, Where Art Thou? ama vampirli." O pastoral müzik sizi tatlı bir transa sokuyor, bir sonraki korkuya karşı savunmasız hale getiriyor. Gelecekte sinema salonlarında daha fazla Delta blues duymaya şaşırmayın. Ufak bir şikâyetim oldu: Preacher Boy'un öyle bir sahnesi var ki, çaldığı müzik o kadar etkileyici ki zamanın kapısı açılıyor ve geçmişten ve bugünden müzisyenler — siyah rock gitaristleri ve turntablist'ler dahil — içeri giriyor. Bu sahnede sanki Coogler, Preacher Boy'un tek başına sahneyi taşıyacağına olan güvenini kaybetmiş gibiydi. O performanslara vampir çığlıkları dışında hiçbir şeyin müdahale etmemesi gerekirdi.

Bu üç filmin her biri, can çekişen bu on yılı nihayet hayata döndürürken, bir anlamda korku filmi kategorisine giriyor. Warfare bir savaş filmi olabilir ama çocukken izlediğim The Shining'den bu yana beni en çok sıçratan film oldu. Sinners türün içine tam anlamıyla oturuyor. Kara komedi Friendship ise kendine özgü kâbusvari vizyonlarıyla katkı sağlıyor. Belki de bu, zamanın ruhunun — ya da New York'ta yaşamının — bir göstergesidir: filmi izlediğim iki salonda (AMC Empire ve Williamsburg Cinemas) 2008'de Step Brothers'ı izlediğimden beri bir sinema salonunda duyduğum en çok kahkahayı duydum. Step Brothers gibi, Friendship de evde izlenmek üzere piyasaya sürüldüğünde daha da büyük başarı elde edebilir; ama şu an itibarıyla beklentilerin üzerinde bir performans sergiliyor.

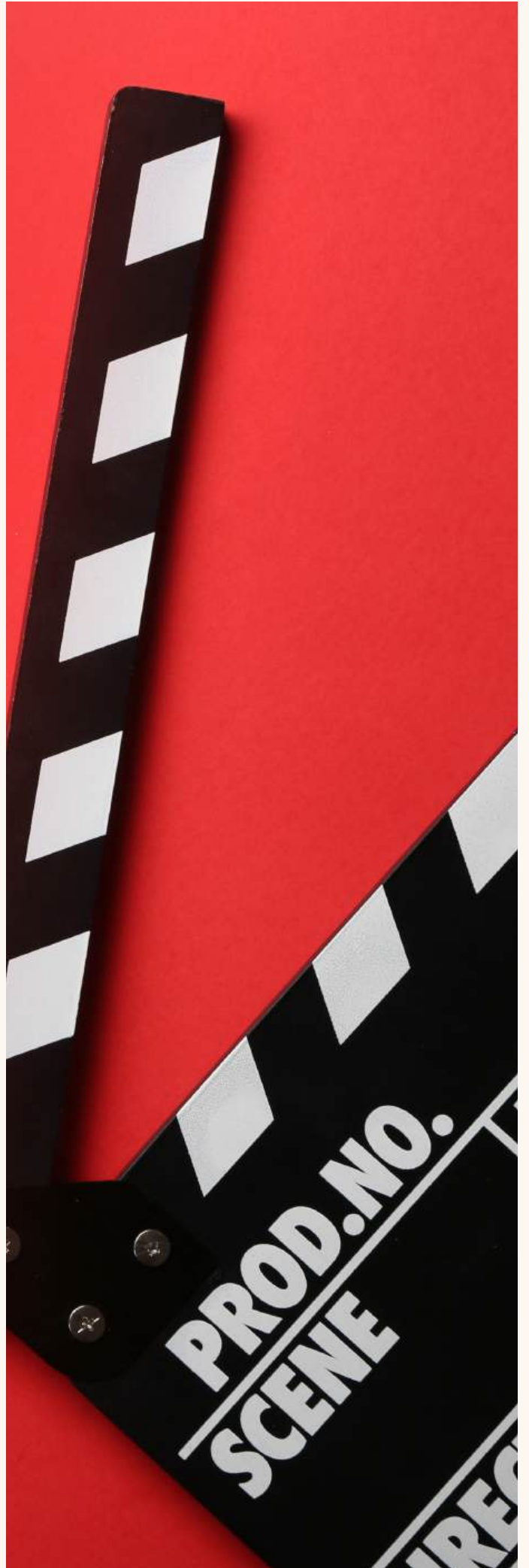
Banliyöde yaşayan baba ve kurumsal "robot" Craig Waterman (korkusuz Tim Robinson) ile kısa süre önce kanseri atlatmış eşi Tammy (Kate Mara), Clovis, Colorado'daki evlerini satışa çıkarır. Bir gün, yeni komşuları olan yerel hava durumu sunucusu Austin Carmichael'a (yaşlandıkça daha da çekici hâle gelen Paul Rudd) gönderilmiş bir paket ellerine ulaşır. Craig paketi Austin'e teslim eder (Tammy, onunla arkadaşlık kurmasını önerir) ve ikili hemen kaynaşır. Ardından Austin, Craig'i arkadaş grubuyla tanıştırır ve oyun amaçlı yapılan bir itiş kakış sırasında Craig aniden Austin'e yumruk atar. Suçluluk ve garip bir kendini cezalandırma duygusuyla Craig, garaj lavabosundaki sabun kalıbının tamamını yer.

Warfare'da olduğu gibi, bu filmdeki tuhaf ve çarpıcı şakalar (hem görsel hem de sözel, ki bu ferahlatıcı bir yenilik) gerilimli sessizlik anlarıyla birbirinden ayrılıyor, gerilimin yavaş yavaş tırmanmasına izin veriliyor. Bu nedenle — ve daha sonra değineceğim pek çok başka

sebeple — Friendship, yılın en sevdiğim filmi oldu ve öyle kalacak. Bir komedinin eleştirmen listelerinde bu kadar üst sıralarda yer almasını sorgulamak, Mad Magazine'in anarşik gücünü, Dr. Strangelove'u (bu filmi onunla kıyaslamakta sakınca yok, zira ikisi de başarılı kara komediler; üstelik Tim Robinson, George C. Scott'a da benziyor), The Firesign Theatre, The Committee ve MASH'i unutmak olur. Diğer iki filmden bile farklı olarak Friendship, kültür savaşlarını gerçekten geride bırakmış bir film gibi duruyor. Bu, filmde hiç sosyal eleştiri olmadığı ya da herkes için uygun olduğu anlamına gelmiyor elbette. Craig'in cam kapıyı kırdığı gibi geniş kitlelere hitap eden sahneler, evet, ucuz koltuklarda oturanları güldürecektir. Ancak davetsiz parti misafiri Patton'ın (potansiyel sahne hırsız Conner O'Malley tarafından canlandırılıyor) "Size şunu söyleyeyim: Afganistan'da hâlâ bulunmamız kesinlikle gerekli," diyerek konuşmasını bitirdiği gibi sapkın çıkışlar, yalnızca genç (ve genç kalan) uyumsuzların kalbinde yankı bulacak türden. Bu film gişede rekor kıracak mı, zaman gösterecek ama şimdiden, filmi anlamayanları sosyal medyada küçümseyen ve onlara "Marvel'larına geri dönsünler" diyen fanatik bir kült takipçi kitlesi oluşmuş durumda (filmde Marvel süper kahraman filmlerine "bir Marvel" demek zaten başlı başına tekrarlayan bir şaka).

Bu filmin gençler arasında bu kadar popüler olmasına şaşırıyorsan, komedinin Z kuşağının ortak dili olduğunu unutmuşsun demektir. Ayrıca, Tim Robinson'ı sinema yıldızı yapma konusunda stüdyoların çekingen davranmış olması da akıl almaz; oysa gençlerin çoğu, onun I Think You Should Leave skeçlerine TikTok ve Reels'te kahkahalarla gülüyor ama "daha gişe garantili" yıldızların filmleri için sinemaya gitmeyi reddediyor. Friendship, bu kuşağın gizli el sıkışması haline gelebilir — tıpkı bir zamanlar Bob Dylan'ın Highway 61 Revisited albümünün başka bir nesil için olduğu gibi. Sinema salonunda yükselen o kahkahalar — Hollywood'un küresel pazara hitap etmek uğruna yıllardır komedilerden uzak durması ve bağımsız stüdyoların kendi entelektüel liberal destekçilerini rahatsız etmemek için bu tür yapımlardan kaçınmasından sonra — adeta yeni bir çağın sinyali gibiydi. Tıpkı The Byrds'ın "Mr. Tambourine Man" şarkısının açılış arpejinin 60'ların gelişini müjdelemesi gibi.

Tekrar söyleyeyim: Bu, mesaj içermeyen bir film değil. Bu, (erkek) yalnızlık krizini anlatan bir film. Warfare gibi, mesajını bağırmadan veriyor; bize anlatmıyor, gösteriyor. Craig'in bir akıllı telefon mağazasının arkasında yaşadığı psikedelik yolculuk — yüzeyde, klişe haline gelmiş o renkli, gerçeküstü uyuşturucu sahneleriyle dalga geçen ve Craig'in Subway'de sandviç sipariş etmesiyle oynayan bir şaka gibi görünse de (evet, siparişi Austin alıyor) — aslında filmin en açıklayıcı sahnesi hâline geliyor. Gerçek hayatta Austin bir ünlü, Craig ise eşi tarafından kısa süre önce terk edilmiş, oğlunun zar zor saygı gösterdiği, sıradan bir ofis çalışanı. Özellikle yüksek maaşlı işi üzerinden onaylanmaya

duyduğu açlık belirgin. Subway sahnesinde Craig'in özünü görürüz: Doğal olarak Austin'i kendinden daha düşük bir konumda hayal ediyor, siparişini ve her şeyi hatırlıyor.

Ama Craig, kendini daha büyük biri olarak hayal edemiyor.

Austin'in onun gibi bir masa başı çalışanına saygı duyabileceğini düşünemiyor, kendini bir CEO ya da punk rock yıldızı olarak bile canlandıramıyor (evet, Craig punk rock'ın ne olduğunu hiç anlamamış). Kısacası, kendisi için daha iyi bir hayat hayal etmiyor; "rakibi" için daha kötü bir hayat hayal ediyor.

Evet, belki de Tim Robinson'ın bir komedisini fazla övüyorum, hadi, bunu söyle. Komedyen Kate Berlant'la birlikte çalışan ve John Early ile birlikte "arkadaşlıkların altındaki düşmanlıkları" irdeleyen Would it Kill You to Laugh? adlı komedi özel programının senaristliğini ve yönetmenliğini üstlenmiş Andrew DeYoung'ın ustalığını görmezden gel.

Tıpkı benim zamanında Saturday Night Live'da onu fark etmediğim gibi, Detroiters dizisindeyken ya da Netflix'in sınırlı dizisi The Characters'da yarım saatlik gösterisinde olduğu gibi, birçok kişinin de görmezden geldiği gibi sen de geç.

Bana, 12 Years a Slave'in Oscar'da Her'i geçerek En İyi Film ödülünü aldığı yılı hatırlatıyor. Ama dürüst olalım, on iki yıl sonra bugün hâlâ hangisini konuşuyoruz? Peki, bu yeni bir Hollywood rönesansının habercisi mi? Ne bileyim ben?

Aralık ayında 2025'e dair yaptığım tüm tahminlerden şimdiye kadar doğru çıkan tek şey şu oldu: Bu yıl harika filmler izleyeceğiz. Bu, Hollywood'u kurtarmaya yetmeyecekse, o zaman tüm ihtişamıyla yanıp kül olsun. İşte bu, punk rock.

Dipnot:

* Mo Diggs, teknoloji, kültür ve geleneksel medya üzerine yazılar kaleme alır. Substack platformundaki Cross Current adlı bülteni, günümüzün yeni medya trendleri ile geçmişin geleneksel medya biçimlerinin kesişim noktalarına odaklanır. Yazıları New York Times ve The Guardian'da da yer bulmuştur.

- Tamam, filmi üç farklı sinemada izledim; üçüncüsü Regal Essex'ti. İlk gece, AMC Empire'da izledim — ortam en gürültülü olanıydı ama Memorial Day hafta sonundan önceki cuma gecesi saat 22.00'de gösterimde olduğu için salonda sadece on kişi vardı. Bushwick'teki Syndicated gibi daha küçük bir salonda daha iyi hissettirebilirdi. Sonra Memorial Day hafta sonunun cuma günü saat 18.00'de Williamsburg Cinemas'ta izledim. Kalabalık büyüktü, epey kakhaha atıldı ama ses o kadar kısılmıştı ki, doğal olarak oyuncular kakhahalar için duramayacağı için tüm gülme araları kısa kesildi. Bakın, olay şu: çoğu film eleştirmeni ya biletini ücretsiz alır ya da sadece bir bilet satın alır. Üç bilet alacak kadar deli ya da enayi olan tek kişi ben olmalıyım. Deli, ama kararlı — elimde kalan tek silah bu. Üçüncü seferde şansım yaver gitti: Memorial Day hafta sonunun cumartesi gecesi Regal Essex'te. Salon tamamen doluydu. Gürültülü kakhahalar. Üç izleyişte de ortak olan bir şey vardı: kakhahalar film boyunca giderek arttı. Başlangıç komikti, ortalar kakhahalarla geçti, son kırk dakika ise adeta Saturday Night Live'in yayınladığı o delice "beşe bir" skeçleri gibiydi. Artık Grateful Dead'i ülke genelinde konserden konsere takip eden Deadhead'leri anlıyorum — o kusursuz performansın verdiği yüksek hissin peşindeydiler.

Üniversiteler Herkese Çocuk Gibi Davranmaktan Vazgeçmeli

YAZAR: GREGORY CONTI*

KAYNAK; [HTTPS://WWW.CHRONICLE.COM](https://www.chronicle.com)

Artık yeniden ciddileşmenin vakti geldi.

Bir akademisyen olarak çok sayıda bilimsel etkinliğe katılıyorum. Bu tür ortamlarda fiziksel becerinin sergilendiğine nadiren rastlanır. Ama yakın zamanda tam olarak buna tanıklık ettim.

Birkaç hafta önce, görev yaptığım Princeton Üniversitesi'nde düzenlenen bir konuşmaya katıldım. Soru-cevap kısmında söz hakkı verildi. Kayıt altına alınan pek çok konuşmada olduğu gibi, sorular mikrofona yöneltiliyordu. Ancak mikrofon geldiğinde, onu elime almama izin verilmedi. Bu benim için yeni bir uygulamaydı. Görevli, artık dinleyicilerin konuşma sırasında mikrofona tutmasına izin verilmediğini, bunun yeni bir kural olduğunu söyledi. Oturduğum yerden dolayı, zavallı görevli uzun süre boyunca kolunu zor bir açıyla havada tutarak, vücudu garip şekilde bükülmüş halde mikrofona yüzüme doğru sabit tutmak zorunda kaldı. Bu durum hem dikkat dağıtıcıydı hem de mikrofona kendim tutamamam biraz aşağılayıcı hissettirdi. Hiç değilse görevli iyi bir kol egzersizi yapmış oldu. Peki, bu uygulamanın gerekçesi neydi?

Görünüşe göre bu yeni mikrofon kuralı dekanlık tarafından getirilmiş. Yakın zamanda kampüste bir İsraili siyasetçinin konuşması sırasında yaşanan tatsız bir olaydan sonra – ve Trump yönetiminin üniversiteleri hedef almak için fırsat kolladığı bir dönemde – Princeton yönetimi, konuşmacıların mikrofona kendilerinin tutmasının fazla riskli olabileceğine karar vermiş.

Muhtemelen şöyle düşünülmüş: Mikrofonu eline alan biri taşkınlık yapar ya da utanç verici bir şey söylerse, onu durdurmak zorlaşır. Elbette bu uygulama saçma görünse de ve konuşmacıyı küçük düşürse de, olası bir skandalın kamuoyuna yansımansındansa bu utancı göze almak daha makul görülmüş. İşin ironik yanı, etkinliğin konusu yükseköğretimin kamu nezdindeki saygınlığının düşüşüydü.

Trump yönetiminin (ve olası Trump II döneminin) üniversiteler için oluşturduğu zorluklar düşünüldüğünde, bu gibi küçük bir olay fazla önemsiz görünebilir. Ama hence bu doğru değil. Tam tersine, bu tür şeylerin artık olağan hale gelmesi, Trump'ın yükseköğretime yönelik eşi benzeri görülmemiş saldırılarını kolaylaştırdı. Yaşadığım o küçük düşürücü deneyim, daha büyük bir sorunun simgesiydi: Üniversiteler artık eskisi kadar ciddi kurumlar değiller. Sağduyu kapasitelerini yitiriyorlar. Öğrencilere âdeta yardıma muhtaç çocuklar gibi davranılması uzun süredir gözlemlenen ve yaygın bir eğilim. Ancak müdahale etme ve her şeyi yönetme içgüdüğü, üniversitelerin yasal olarak ebeveynlik rolü üstlendiği öğrencilerin çok ötesine taşmış durumda. Bir katılımcının mikrofona dokunmasına izin verilmemesinin ima ettiği mesajı düşünün. Bu konuşmanın dinleyicileri arasında öğretim üyeleri, öğrenciler ve mezunlar vardı. Mezunların bir kısmının başışçı olduğunu da öğrendim. Princeton, bana öğrencileri eğitme ve araştırma yapma yetkisi veriyor... ama mikrofon tutmamı uygun görmüyor?

Öğrencilerine “geleceğin liderleri olacaksınız” diyen bir üniversite, onları bu “potansiyel taşkınlık aracına” güvenemeyecek kadar mı korkuyor? Mezunlarından büyük bağışlar toplarken en ufak bir çekince göstermeyen Princeton, belli ki bu kişilerin özgürce konuşmasına izin vermenin riskli olacağına inanıyor.

Bu tutum, üniversite yaşamının her köşesinde yaygın. Sorunlara doğrudan ve dürüstçe yaklaşmak yerine, yönetsel bir çocuklaştırma refleksi tercih ediliyor. Daha sıradan bir örnek vereyim: Kıdemli bir meslektaşım kısa süre önce, son zamanlardaki diğer skandallara göre daha sakın geçen ama yine de kesintiye uğrayan bir paneli yönetiyordu. Bu saygın profesör, kuralları çiğneyen kişilere üniversite politikalarını hatırlatma ve müdahale edilmezse kampüs güvenliğinin onları salondan çıkarabileceğini bildirme yetkisine sahip değildi. Ona bu tür bir uyarı yapması kesin olarak yasaklanmıştı. Bu görevi yalnızca “ifade özgürlüğü kolaylaştırıcısı” unvanına sahip, özel olarak atanmış biri yerine getirebilirdi. Sonuç olarak, tüm panelistler elleri kolları bağlı oturmak zorunda kaldı; çünkü bu seçkin görevliye kampüsün bir köşesinden ulaşılması gerekiyordu — ve bu süreç, sessizce oturan dinleyiciler için başlı başına bir cezaya dönüştü.

Modern üniversite, her şeyden önce bir akademik kurum olduğunu ve öğrenme, araştırma ile bilgiye dayalı tartışmanın ciddi bir uğraş olduğunu; bağlılık, dikkat ve olgunluk gerektirdiğini artık çoğu zaman yansıtmıyor. Bunun yerine, öğrencilerini — ve giderek daha fazla biçimde öğretim üyelerini ve idari personeli de — görgüleri geliştirilmesi gereken, duyguları törpülenip denetim altına alınması gereken çocuklar gibi görüyor. Sadece açık ve net kurallar koymak ve orada durmak yerine, üniversiteler giderek daha anlamsız protokollerle ve her anlaşmazlıkta bizi yönlendirecek faydasız birimlerle kendilerini donatıyor.

Son on yılda çeşitlilik, eşitlik ve kapsayıcılık (DEI) odaklı yapıların patlama yaşamasının en belirgin sonuçlarından biri, rahatsızlık ya da alınma gibi kaçınılmaz insani durumların bile kapsamlı bürokratik gözetim gerektirdiği düşüncesini yerleştirmesi oldu — başvuru havuzlarının demografik ve ideolojik olarak şekillendirilmesinin dışında kalan bir etkiden söz ediyorum. Üniversiteler artık, örneğin sadece uyuşturucu kullanımı ya da zorbalık gibi davranışlara karşı kuralları uygulamakla yetinmiyor; doğrudan, kendiliğinden gelişen sosyal etkileşimlere savaş açıyor. Stanford’da örneğin, sosyal ve yurt yaşamına dair karmaşık bir kurallar dizisi, eleştirmenler tarafından “eğlenmeye karşı yürütülen topyekûn yasak seferberliği” olarak özetlendi. Oysa bir spor karşılaşmasında taşkınlığa asla izin verilmez: Sahaya atlarsan, hemen dışarı atılırsın ve hatta ceza alabilirsin. Şahsen, öğrenmenin ve mantıklı bir tartışmanın spordan daha önemli olduğunu düşünüyorum ve üniversitedeki faaliyetlerimizin en azından bir futbol karşılaşması kadar ciddiye alınmasını istiyorum.

Kontrol etme dürtüsü yaşamın her alanına uzanıyor.

Yaklaşık altı yıl önce Princeton, öğretim üyeleri ile yüksek lisans/doktora öğrencileri arasında her türlü romantik ilişkiyi yasaklayan yeni bir kural getirdi — bu kişiler arasında hiçbir profesyonel bağ olmasa bile. Açıkça belirtmek gerekir ki, Princeton zaten normal ve makul düzenlemelere sahipti: Öğretim üyeleri ile lisans öğrencileri arasındaki ilişkiler kesin olarak yasaktı; akademisyenlerin, danışmanlık yaptığı veya kendi bölümünde ya da ilişkili alanlarda bulunan yüksek lisans/doktora öğrencileriyle ilişkileri de yasaktı; ayrıca karşılıklı çıkar ilişkisi (quid pro quo), taciz ve yetki suistimaline karşı sıkı kuralları vardı. Ancak örneğin 31 yaşındaki bir İngiliz Edebiyatı yardımcı doçenti ile 36 yaşındaki bir fizik doktora öğrencisi birbirinden hoşlanabilirdi — ve #MeToo döneminde, bu tür durumları önceden engellemek ve yetişkin bireyler arasındaki ilişkilerin giderek daha geniş bir yelpazesini üniversitenin yetki alanına dahil etmek “ilerici” bir hamle gibi görünmüş olmalı. O dönemde yöneticiler, böyle geniş bir yetkiyi yetişkin çalışanları üzerinde kullanan ilk kurumlardan biri olmaktan gurur duyduklarını söylüyorlardı. Neyse ki, dünyanın dört bir yanındaki yalnız akademisyenler için, çoğu üniversite bu konuda Princeton’ın izinden gitmedi. Ancak bu müdahale dürtüsü hâlâ sürüyor.

Üniversiteler, kişisel ilişkileri ve sosyal etkileşimleri mikro düzeyde yönetmeye çalışmak, önyargı bildirim ekipleri ve tetikleyici uyarılar yoluyla ağır aksak bir görgü kuralı sistemi dayatmak yerine (ki bunların işe yaradığı da pek söylenemez), öğrenci ve öğretim üyelerine açıkça şunu söyleyebilir: fikir ayrılıkları ya da alınmalar karşısında sizi korumak bizim işimiz değil. Üniversiteler, Bir seçim ya da toplumsal olay kampüsteki çoğunluğun beklentisine uymadığında, hemen dersleri iptal etmek ya da duygu destek hizmetleri sunmak yerine, bilimin, keşfin ve araştırmanın değeri siyasi rüzgârların yönüne göre değişmez diyebilir. Kampüs binalarının duvarları, öğrenci olmanın normal hâlinin depresif, yabancılaşmış, bunalmış ve dışlanmış hissetmek olduğu imasını taşıyan posterlerle dolu. Sürekli “ayrıcılık” hakkında ahkâm kesen bu kurumlar, burada gerçekten vermeleri gereken mesajı veremiyor: modern bir üniversitede bulunan hepimiz son derece şanslıyız ve bu şans, beraberinde çaba gösterme ve sağduyu kurallarına saygı duyma sorumluluğu getirir.

Eski bir deyim vardır: “O kadar açık fikirli ki beyni dışarı akıyor.” Modern üniversitenin buna paralel bir sorunu var: terapi merkezli kapsayıcılık anlayışına öyle gözü kapalı bir hayranlıkla bağlı ki, bu durum onu müdahaleci ve küçük düşürücü bir yapıya dönüştürüyor. Tüm bu olan bitenin kaçınılmaz sonucu, üniversiteyi oluşturan insanlara ve onların yürüttüğü çalışmalara dair ciddiyetsiz ve önemsiz bir algının yerleşmesine yol açıyor.

Yapay zekânın yükselişi, “en iyi uygulamalar” ve “duygusal güvenlik” kisvesi altında yürütülen bu müdahalecilik sorununu daha da derinleştirecek gibi görünüyor.

Tanınmış bir tarihçi kısa süre önce şunu aktardı: Harvard'ın e-posta sistemine entegre edilen yapay zekâ, bir e-postanın tonu algoritmaya göre fazla çatışmacı ya da kırıkcı görünürse, tonu yumuşatmayı öneriyor. Mevcut eğilimler bu şekilde devam ederse, bir meslektaşımın öngördüğü gelecek kaçınılmaz olabilir. Bana şöyle dedi:

“Korkarım ki, yapay zekâ üniversitelerde daha fazla alanda devreye girdikçe, sadece hazır bekleyen değil aktif olarak denetleyen bir tür her şeyi bilen öğrenci işleri yöneticisine dönüşecek. Yapay zekânın, bir bakıma her işe koşan, akıllı ama burnunu her şeye sokan dijital bir uşak gibi davranacağını hayal edebiliyorum: bir yandan öğrencinin dadısı, öte yandan da yönetimin gözcüsü (tıpkı Jeeves karakteri gibi). ‘Uygunsuz’ bulunan düşünce çizgilerini nazıkçe düzelterek, ‘bildirilmesi gereken’ türden fikirleri yönetime rapor edecek. Elbette bu yalnızca öğrencilere özgü kalmayacak.”

Üniversitelerin, yeni teknolojilerin eğitim ortamını nasıl aşındırdığına dair meseleleri ele almakta ne kadar yetersiz kaldığı göz önüne alındığında, müdahaleci ve disiplin temelli yaklaşımların “ideolojik olmayan hassasiyet” ya da “herkesin güvenliğini ve mutluluğunu sağlamak için en iyi uygulamalar” gibi sunulmaya devam etmesi kaçınılmaz görünüyor. Üniversitelerdeki kapalı ve aşırı çalışan ruh sağlığı mekanizması karşısında, birçok akademisyen en küçük konularda bile sık sık çaresizlik yaşıyor.

Örneğin, pek çok meslektaşım, derslerini teknolojiden arındırılmış bir ortamda sürdürme çabalarında hayal kırıklığına uğradı. Sınıf içinde bu politikayı duyurduklarında, öğrenci işleri ve “özel ihtiyaç” birimlerinden gelen sayısız mesajla karşılaşılıyorlar — “şu öğrencinin bilgisayar kullanması gerekiyor” diyor. Ve gerçekten dersi veren kişilerin bu talimatı kabul etmekten başka seçeneği kalmıyor.

Öğretim merkezlerinden gelen içeriklerin neredeyse tamamının, “öğrencinin sınıfta ne hissettiği”ni, “gerçekte bir şey öğrenip öğrenmediğinden” çok daha önemli gösterdiği düşünülürse, üniversitelerin karşı karşıya olduğu gerçek eğitimsel sorunlara yeterince ciddiyetle yaklaşımları pek olası görünmüyor. Hem Beyaz Saray'ın hem de halkın geniş bir kesiminin yükseköğretime şüpheyle baktığı bir dönemde, üniversitelerin tüm eylemlerinde ciddiyet göstermeleri kaçınılmaz bir gereklilik hâline gelmiştir. Bu, öğrencilerine ve çalışanlarına yetişkin gibi davranmakla başlayabilir. Ne var ki, muhtemelen kampüs yaşamının her alanına yayılmış, her fırsatta müdahale etmeye hazır, görev meraklısı “mikrofon nöbetçileri”nin yeni versiyonlarına daha tanıklık edeceğiz.

Dipnot:

* Gregory Conti, Princeton Üniversitesi'nde siyaset bilimi doçentidir.

Ben Varım, Öyleyse Düşünüyorum — Hissediyorum, Seviyorum ve Hayat İçin Tanrı'ya Şükrediyorum

YAZAR: JULIANA GERAN PILON*

KAYNAK; WWW.NEWENGLISHREVIEW.ORG

Abigail L. Rosenthal'ın *Confessions of a Young Philosopher* (Caladium Publications, 2025) adlı kitabının incelemesi

Hamlet'ten özür dileyerek söyleyelim: "Olmak ya da olmamak" bir soru değil, bir sitemdir. Tanrı, çocuklarını nasıl olur da seçim yapma acısı ve ölüm bilinciyle yükleyebilir? Hamlet, insan zihninin aşamayacağı ikilemleri saf akıl yoluyla çözmeye çalışmaması gerektiğini anlamış olmalıydı; çünkü insan zihni ikili mantığın sınırlarına fazlasıyla bağlıdır. Ahlaki yaşam, tarihi bağlamı, duyguların ve kafa karışıklığının girdabını – insanın payına düşen karmaşayı – yok sayan karşıtlıklara indirgenemez.

Kadınını de. New York Şehir Üniversitesi Brooklyn Koleji'nde Felsefe Profesörü Emerita olan Abigail L. Rosenthal'a bunu hatırlatmaya gerek yok. Beyninin her iki yanını da ustalıkla kullandığıyla gurur duyan Rosenthal, "düşünmek ya da düşünmemek" ayrımını birbirini dışlayan seçenekler olarak görmez. Bir filozof için bu bir soru değil, bir cümledir; bir ayrıcalığın ilanıdır. Hatta bundan çok daha fazlasıdır: Aynı anda hem düşünecek hem de düşünmeyi askıya alacak, tüm bu süreç boyunca hissetmeye kendine izin vereceksin. Kararlılıkla ve cesaretle harekete geçmeli, ama aynı zamanda yargılamayı da askıya almalısın; kendini sevmeli ama daha da ivedilikle başkalarını sevmelisin—

şefkatle ama duygusallıktan uzak, adaletle ve hakkaniyetle. Kendini kandırmamak için elinden geleni yaptı: "Kendimi içinde bulduğum her durumda gerçeği aramak zorundaydım. Hayat bir oyun değildi."

Kazanan ya da kaybeden yoktur; yaşamak, tanık olmaktır.

Düşünmek, hissetmek, burada ve şimdi olmak, zamanın sürekli değişen Herakleitosçu akışını kucaklamak — bu, onun daima yürüdüğü yol, daimi misyonuydu. "Sezgisel olarak, insanlık tarihindeki yerimi ve konumumu anlamaya çalıştım. Tarih 'yazmak' ya da tarih içinde bir 'fark yaratmak' gibi bir hırsım yoktu. Sadece büyük anlatı içinde kendimi nerede bulacağımı bilmek istiyordum."

Bu arayış salt sezgiye dayanamazdı: "Tercihlerimin ardındaki amaçların farkında olmak istedim, onların beni farkında olmadan yönlendirmesine izin vermek istemedim. Aynı zamanda başkalarının neyi neden yaptığını, nasıl hissettiklerini belirleyen güdülerini de anlamak istedim."

Ortaya çıkan şey, Augustinus ve Rousseau geleneğinde yer alan olağanüstü bir itiraf kitabı oldu—derinlemesine analiz eden ve dönüştürücü bir eser. Bunu büyük ölçüde sevgi dolu ebeveynlerine borçludur; felsefeye yönelmesinin bir nedeni de, "kısmen Amerikalı babası Henry M. Rosenthal'ı anlamaya çalışmak"tı.

Columbia Üniversitesi'nin 1925 yılı ünlü mezunları arasında yer alan Henry Rosenthal; yazar ve eleştirmen Lionel Trilling, sanat tarihçisi Meyer Shapiro, casusluktan vatanseverliğe geçmiş Whittaker Chambers, saygın yazar ve yayıncı Clifton Fadiman gibi kültürel devlerle aynı sınıfta yer almıştı ve Abigail'in entelektüel uğraşlarını daima desteklemişti.

Annesi de öyleydi: Sezgisel zekâsı, kozmopolit bir entelektüel birikimle derinleşmişti. Gösterişsiz ama zarif güzelliği ve şefkatli kadınlığı, Manhattan'daki evlerini adeta bir Avrupa salonuna dönüştürmüş, savaş öncesi ve sonrası Avrupa'dan, özellikle de Holokost'tan kaçmayı başarmış çoğu Yahudi entelektüel için bir sığınak hâline getirmişti.

Fikirlerle örülü bir kültür içinde büyüyen Abigail, fiziksel olarak da çekiciydi ve kendisini tutkularla dolu doğasının özünü sahiplenmiş, tamamlanmış bir birey olarak gördü; mutlak olanın peşine kendi iradesiyle düşen biri olarak.

Bu arayış onu asla terk etmedi, ancak gerçek motivasyonlarının doğasını fark etmesi zaman aldı. 21 yaşındayken, bunlar ona özellikle Yahudi bir yönelim gibi görünmüyordu. Ne var ki, sonradan “belli bir anlamda, kesinlikle öyleydi” diye fark etti. “Belli” derken, soyut bir anlamı kastetmiyordu: Zira “Yahudi arayışının ortamı, çoğunlukla bireyin kendini içinde bulduğu tarihsel bağlamdır.”

Aslında bu, Kutsal Kitap'ın derin mesajıdır; iç içe geçmiş öyküleri, ondan öğrenmek isteyen herkes için sonsuza dek hatırlanmak üzere yazıya geçirilmiştir. O öyküler günümüzde hâlâ yeniden canlandırılmakta, yeniden yorumlanmakta ve bilgelik kaynağı olarak işlenmektedir. Ve bu öyküler, Tanrı ile O'nun çocukları arasında süregelen ortak yolculuğu anlatır — bu yolculuğu taraflar bilinçli biçimde ve gönüllü olarak kabul etmiştir.

Bu öykülerin kahramanları, bu yolculuğun kolay geçeceği gibi bir yanılsama içinde değildi; ama Tanrı'ya güvendiler. Yakup ve onun Rahel'i, Yusuf ve Mısır'daki sürgün hayatı — hepsi, “Tanrı'yla birlikte hayatlarının somut gerçekliğine katılmayı” seçmişti. Onların antlaşması, bizim hikâyelerimizi yaşadığımız yatay düzlemde ilerlemişti. Abigail de kendi yolculuğunun başında bu seçimin bedelini bilmiyordu. Bu bedel yüksek olacaktı, hatta neredeyse katlanılamayacak kadar. Ama onu ödeyeceğinden hiç kuşkusu olmadı.

Hayatın somut gerçekliğine atılan ilk ve en sarsıcı adımı Paris'te yaşadı. Nerede başka bir yerde, Simone de Beauvoir'un “eril unsur” diye adlandırdığı istilacı, tehditkâr, hatta utandırıcı ve can yakıcı duyguyu daha iyi hissedebirdi ki? Bu deneyimin, dünya görüşü onunla taban tabana zıt olan bir erkek üzerinden gerçekleşmesi ise ironikti.

Söz konusu adam, ailesi Nazi işgali altındaki Yunanistan'da paramparça olmuş bir geçmişe sahipti ve çareyi komünizme atılmakta bulmuştu — yani, kendi kişisel hayat hikâyesini işleyerek anlamlandırmak yerine, hazır bir ideolojiyi benimseyerek o arayıştan kaçmıştı. Böylece gerçeğe sırt çevirmişti.

O tür bir tutum, gerçek cesaret değil; olsa olsa “gerçek bir içsel muhasebenin taklidi”ydi. Tarihsel zamanın

ağırlığından kaçmak için vaat edilen mükemmeliyetle süslenmiş başka sahte yollar gibi, o da sadece bir kurguydu. Ve “sahte hayatlar, ister içten ister dıştan, manipülasyona açıktır.”

Yine de o adam, baştan çıkarıcı bir erkeksi vahşet yayıyordu. Onun kaba fiziksel çekiciliğinin, savunduğu düşüncelerin iticiliğiyle birleşerek tehlikenin doğasında bulunan o güçlü cazibeyi ve kendini yok etme arzusunun çekiciliğini ortaya çıkarmış olması mümkün müydü? Belki de.

Bu, aynı zamanda entelektüel ve varoluşsal bir meydan okumaydı. O, zaten düşünemediğini, düşünmek istediğini ve düşünmeye ihtiyaç duyduğunu biliyordu. Felsefe onun için “yuvadan uzaktaki yuva, antik çağdan bugüne kadar bilgelik arayışında olan herkesin ortak zeminidir. Benim için felsefe gerçekten insanlık sohbetidir.”

Peki, insanın kendisinden böylesine bütünüyle farklı biriyle sohbet mümkün müydü—hele ki aşk? Kadın olması ve bambaşka bir düzlemde ilişki kurabilmesi durumu kolaylaştırır mıydı? Şüphesiz, bu karmaşıklığı, tutkuyu ve gizemi katbekat artırıyordu.

İnsanlığın tamamıyla yapılan bir sohbetin, kadını dışlaması mümkün değildi. Kadın olmadan Tanrı'nın sureti yalnızca eksik değil, düşünülemezdi. Bu nedenle felsefe, özellikle Abigail gibi biri için, kadınlara çok uygun bir alandı. Kendini “derin entelektüel romantizme sahip bir kadın” olarak tanımlıyordu.

Tez danışmanı Stanley Rosen —ünlü Alman Yahudi filozof Leo Strauss'un öğrencisi— ona felsefenin bir tür “baba katillliği” olduğunu söylemişti. Ve hiç şüphesiz şakayla karışık bir şekilde, “babanı öldürmen ve kadınlığını yok etmen” gerektiğini eklemişti. Abigail bunu gayet olgunlukla karşıladı. Zaten Amerika'da, en az yüz yıldır, Freudçu ya da başka temellere dayalı olarak, zihinsel gücün kullanılması kadınsı olmayan bir şey olarak görülüyor muydu?

Profesörlerine kızmak bir yana, onların açık sözlülüğüne saygı duydu. Bu durumu şöyle açıklıyordu: “Onlar, erkekliliği kendi anlayışlarına göre savunuyorlardı, ben de kadınlığı kendi anlayışına göre savunmayı umuyordum.” Bu yaklaşım, empatiyi bambaşka bir seviyeye taşıyordu.

Neyse ki (belki de...), Abigail'de bol miktarda empati vardı. Ve buna gerçekten ihtiyacı olacaktı; çünkü ilk görevi, “bir zamanlar âşık olduğu adamın dünya görüşüyle kendi dünya görüşü arasındaki yolu izini sürerek keşfetmekti.”

Ancak Sokratik öz değerlendirme çağrısını izleyen herkesin karşılaştığı temel sorun şuydu: Düşünmek, görüldüğü kadar basit değildir.

“Düşünürken, düşündüğümüzü fark ederiz,” diye yazıyordu—her yeni başlayan filozofun aşına olduğu o içe dönük söylemle. Ve ardından ekliyordu: “Ama ne yazık ki, isteyerek ya da istemeyerek, kendimizi başkalarının gözünden görürüz.”

Peki sonra ne olur? Kişi nasıl olur da nesnellığe, gerçeğe, özgünlüğe benzer bir şeye ulaşabilir?

Bu ikilem, refleksif olarak kadın düşmanı bir kültürde kadınlar için özel bir aciliyet taşır; çünkü sosyal kabul görme ihtiyacı ile düşünen bir varlık olarak ciddiye alınma

arzusu doğrudan bir çatışmaya girer. Abigail, toplumsal uzlaşının yanlış olduğunu kanıtlamaya çalışırken, yaşam gücünün yavaş yavaş ve geri döndürülemez şekilde tükeneneceğinden korkuyordu — böylece ironik biçimde, topluluğun anlatısını doğru çıkarmış olacaktı. Eğer durum buysa, bu kaçamayacağı bir seçimdi; çünkü bir kadın olarak hem düşünmenin hem de sevmenin ne anlama geldiğini, tüm iyi ve kötü yanlarıyla birlikte, mutlaka keşfetmeliydi.

Hayat hikâyesinin seyrinin, modernitenin bizzat doğduğu yerde başlamış olması—yani Avrupa'nın Tanrı'yı tarihle değiş tokuş ederek kalbini giyotinle kesmeye çalıştığı Paris'te—adeta ilahi bir yazgıydı. Paris, Tanrı'yla onun bilgelik arayışında tartışmasını sürdürebileceği en uygun yerdi. Çünkü o, belirli bir halka ait olan, somut koşullar içinde varlık gösteren, kendine özgü bir insan, bir kadındı. Bir Yahudi olarak, Tanrı ile ortaklıklarına rıza gösteren ilk halk olma ayrıcalığına sahip bir kavmin üyesiydi. “Eğer bunu yapmasalardı,” diyordu, “dünyadan geri çekilen bir ibadet biçimimiz daha olurdu yalnızca—dünyaya olduğu gibi giren bir deney değil.”

O dünya ise, saf ve kolay kanaanlara karşı tarifsiz bir zulüm içindeydi. Ancak öğrenilmesi gereken şey şuydu: Hepimiz kötülüğe, cehalete ve nefrete açık durumdayız.

Buna karşı yegâne panzehir ise gerçeği aramaktır.

Kendisine ve başkalarına acı vermiş olmasına rağmen — hatta tam da bu yüzden — Marxist, ateist (ve daha sonra anladığı kadarıyla antisemit olan) eski sevgilisi ona büyük bir iyilik yaptı.

Abigail'e, kendini kandırma konusundaki fazlasıyla insani kapasitesini gösterdi.

Onun kendisine mektup yazacağına inanmıştı. Adam, beklendiği gibi yazmadığında Abigail itiraf ediyor:

“Kalbimin en derin içgüdülerinde, aptal konumuna düştüğüm gerçeğini belirsizce kavradım.”

Bu farkındalık onu, Yalan'ın kozmik sonuçlarını kavramaya götürür:

Bir yalan bu kadar önemli olabilir mi? Doğu Avrupa'da insanlar bu yalanları duymaktan bıkmışlardı—meydanlardaki hoparlörlerden bağırarak yayılanları dinlemekten ve en son resmi yalanları tekrar etmek zorunda kalmaktan. Komünist rejimler çöktü çünkü sadece güç ve aldatmacaya dayanıyorlardı—ve bu iki unsur, bir yapıyı ayakta tutmak için yeterli değildi. En küçük bir yalan bile muazzam sonuçlara yol açar.

Keşke yalanı her zaman tanımak mümkün olsaydı—özellikle de korku ve tutkunun ruhun görüşünü, bazen dayanılmaz gelen bir acıyla bulanıklaştırdığı anlarda.

Hepimiz bir noktada, varoluşun yükünü tek başımıza taşıyamayacağımızı fark ederiz. Egosantrizmin doğuştan gelen bozukluğundan kaçmak ve tüm tersine kanıtlara rağmen dünyanın iyi—bazen de gerçekten çok iyi—olduğuna güvenmeyi öğrenmek zorundayız. Çünkü Tanrı, Abigail'in yazdığı gibi, “ilksel ama kesinlikle duygusal olmayan ve sınırsız bir Aşıktır.”

“Duygusal olmayan” tanımı, Holokost'tan kurtulan ama milyonlarca masumun tarif edilemez bir cehennemde yok olduğu o felaketi yaşamış Elie Wiesel, Primo Levi ve sayısız

başkası için uygun bir tanım değildir.

Babası buna “acı/anlayış” demişti—ve bu çoğu zaman katlanılması imkânsız bir yüküdür. Levi'yi intihara sürükleyen de buydu.

Ama dünyaya tanıklık etme sorumluluğunu üstlenenler—tıpkı Wiesel gibi—Abigail'in “muazzam bir yoğunluk hissi” dediği bir dönüşüm yaşarlar.

Bu duygu, aynı zamanda “huşu”nun da kökünde yatan çelişkiyi yansıtır: korku ve titreme, vecd ve azap, aşırı gerçeğin ağırlığı. Bu his tekrar tekrar anlaşılmaz, ezici ve insanüstü bir hâl alır—sorgulanmaksızın taşınamayacak kadar fazladır.

Yahudiler bunu yapar—neredeyse takıntılı bir şekilde sorgularlar. Tanrı'nın bu inatçı kavme “İsrail” — yani “Tanrı ile güreşen” — ismini vermesi şaşırtıcı değildir.

Abigail, Tanrı'yla tekrar tekrar güreşecekti. Tutku ve düşüncenin çifte alevi, bir kereden fazla onu neredeyse tamamen yakıp yok edecek noktaya gelmişti.

Merleau-Ponty ve Hegel gibi, “ebedi değerlerin tutkulu tarihle kesiştiği yerlere bakan” filozofları incelerken, kaçınılmaz olarak dayanılmaz anlarla karşılaştı.

Ama yolunu aydınlatması için Tanrı'ya yakardığında, hiçbir yanıt gelmedi.

Sonunda, Tanrı'nın onun yaşadığı gibi yaşamaya devam etmesini engellemek gibi bir niyeti olmadığını fark etti.

Acı sayesinde anladı ki, o ışık “eninde sonunda parlar—ama en çok görmek için dua ettiğim anda değil mutlaka.”

Onu kurtaranlar arasında adı anılmayan ama onun “tarihsel zekânın kahramanları” olarak tanımladığı kişilerin ve ebeveynlerinin rolü olmasaydı, hayatta kalması mümkün olmazdı.

Yine de en kıymetli miras olarak gördüğü şeyi hayatta kalışının temel nedeni olarak sayar; buna “Yahudilerin armağanı” adını verir.

Bu, “[bu zekâyı] umutla birleştirme” yetisidir; çünkü — perde arkasında— hâlâ Tanrı vardır.

O, Ortak olan'dır. Bu evrensel gerçeği, kitabın son cümlesinde şu ifadeyle yakalar: “İyi niyetli, uygar insanlar için yapılacak tek şey, hem kendilerine hem koşullarına hem de tarihte bizimle birlikte olan Tanrı'ya içtenlikle tanıklık etmektir.”

***Juliana Geran Pilon**, Alexander Hamilton Batı Uygarlığı Araştırmaları Enstitüsü'nde kıdemli araştırmacıdır. Sekiz kitabı arasında *The Utopian Conceit and the War on Freedom* ile *The Art of Peace: Engaging a Complex World* yer alır. En yeni kitabı *An Idea Betrayed: Jews, Liberalism, and the American Left*'tir. Uluslararası ilişkiler, insan hakları, edebiyat ve felsefe üzerine 250'den fazla makale ve eleştiri kaleme almış, radyo ve televizyon programlarına sıkça katılmış, Common Sense Society için dersler vermiştir. National Defense University, George Washington University, American University ve Institute of World Politics gibi kurumlarda öğretim üyeliği yapmıştır. Ayrıca, International Foundation for Electoral Systems (IFES) gibi sivil toplum kuruluşlarında, özellikle Başkan Yardımcılığı yaptığı programlarda, demokratikleşme ile ilgili projeleri tasarlamış ve yönetmiştir.

Yapay Zeka Devrimi Enerjinin Geleceği İçin Ne Anlama Geliyor

YAZAR: MARK P. MILLS*

KAYNAK; WWW.CITY-JOURNAL.ORG

Bitlerin ve atomların birleştiği çağ daha yeni başladı. “Sonunda zekanın, yani yapay zekanın maliyeti enerji maliyetiyle birleşecek. Ne kadar çok yapay zekaya sahip olabileceğiniz — yani onun bolluğu — enerjinin bolluğuyla sınırlı olacak. Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri’nin uzun vadeli stratejik yatırımları açısından enerjiden daha önemli bir şey düşünemiyorum.” Bu gözlem, 8 Mayıs 2025’te Senato Enerji ve Doğal Kaynaklar Komitesi’nde yapılan bir konuşmada dile getirildi — üstelik bir enerji yöneticisinden değil. Bu sözler, ChatGPT’yi geliştiren ve yapay zeka çağını başlatan OpenAI’nin CEO’su Sam Altman’a ait. Yapay zekanın “her şeyi değiştireceği” yönündeki öngörüler sık sık abartılı olabilir, ama bu teknolojinin önemi konusunda çok az kişi şüphe duyuyor. Altman’ın da belirttiği gibi, yapay zekanın en inandırıcı vaatlerinden biri “büyük verimlilik artışlarının” önünü açmaktır. Oysa verimlilik, uzun vadeli ekonomik büyümenin temel itici gücüdür. Altman, yapay zekanın geniş ölçekte devreye alınmasının elektrik talebinde büyük artışlara yol açacağı görüşünde yalnız değil. Aynı sonuca, hükümet analistlerinden yatırım bankacılarına, Federal Enerji Düzenleme Komisyonu’ndan Uluslararası Enerji Ajansı’na (IEA), Morgan Stanley, Goldman Sachs, Washington Post ve New York Times gibi medya kuruluşlarına kadar çok sayıda kaynak ulaşmış durumda. Bu tür raporların her biri şu önemli gerçeği ister istemez kabul eder: Dijital ekonomi donanımla çalışır ve donanım çok fazla enerji tüketir. Yapay zekanın devasa enerji iştahı, artık bizi “eski” atom ekonomisinden “yeni” bit ekonomisine geçtiğimize dair klişeyi bir kenara bırakmaya zorlamalı. Bu fikir ve “atomlardan bitlere” ifadesi, 30 yıl önce yayımlanan Being Digital (Dijital Olmak) adlı kitabında MIT Media Lab’ın kurucu ortağı Nicholas Negroponte tarafından

ortaya atılmıştı. Negroponte dijital devrimin pek çok etkisini öngörmekte isabetliydi; ancak “bitler ağırlıksızdır, sanaldır ve anında küresel hareket sağlar” şeklindeki çerçevesiyle dikkatleri yanlış yöne çekmişti. Tüm bitler, fiziksel makinelerde bulunur — yani gerçek ağırlıkları vardır ve üretilip çalıştırılmaları için gerçek enerji gerekir. Üretilen, taşınan, işlenen ve depolanan bitlerin astronomik hacmi, gerçekten akıl almaz miktarda donanım gerektirir. Bu durumun en açık örneği, en son nesil giga ölçekli veri merkezleridir. Sadece bir tanesinin inşası için yaklaşık 200.000 ton beton, 100.000 ton çelik ve 10.000 mil uzunluğunda elektrik kablosu gerekir — bu, bir gökdelenin yapımında kullanılan malzemeden fazladır. (Her veri merkezi için ayrıca milyarlarca dolara mal olan yüzlerce ton silikon mikroişlemci gerekir.) Veri merkezi tamamlandığında, sadece bir tanesinin günlük çalışması, bir SpaceX roket fırlatmasının tükettiği kadar doğal gaz gerektirir. Tüm bu doğal gazı elektrona dönüştürmek için elbette megatonlarca makine gerekir. Bu elektriği güneş panelleriyle üretmeye kalktığınızda ise malzeme ve makine miktarında radikal bir artış gerekir. Yapay zeka ile donatılmış bir geleceğe güç sağlamak için ne kadar malzeme ve enerji gerekeceği, önümüzdeki on yılın temel sorularından biridir. Dijital uzmanlar uzun zamandır bilgi altyapısının kurulması ve sürdürülmesinin muazzam miktarda enerji gerektirdiğini biliyorlardı; artık bu hesaba yapay zekayı da dahil etmeleri gerekiyor. Konuya ilişkin yakın zamanda yayımlanan, Enerji ve Yapay Zeka başlıklı 300 sayfalık IEA raporu, tek bir büyük yapay zeka veri merkezinin 2 milyon haneye yetecek kadar elektrik tüketebileceğini belirtiyor. Dijital altyapıların “aydınlatılması” çok yakında yüz milyonlarca yeni haneye güvenilir şekilde enerji sağlamakla eşdeğer bir

talep doğuracak. Ancak tahminleri bir kenara bırakalım. Geçtiğimiz yıl, ABD’de yaklaşık 7.000 MW’lık yeni veri merkezi inşaatı gerçekleştirildi. (Kıyaslamak gerekirse, New York şehrinin yaz aylarındaki zirve elektrik talebi yaklaşık 10.000 MW’tır.) 2024’teki inşaat oranı, 2023’ün yaklaşık iki katıydı ve bulut altyapısının inşasının başladığı önceki on yıla kıyasla yıllık ortalamanın beş katından fazlaydı. Trilyon dolarlık soru şu: Önümüzdeki altı yıl içinde bu türden ne kadar daha fazla inşaat yapılacak? Önde gelen büyük teknoloji şirketleri, sadece bu yıl içinde yapay zeka altyapısı için 300 milyar dolarlık şaşırtıcı bir harcama açıkladı. BlackRock, yıllık harcamaların 2030 yılına kadar 1 trilyon dolara yaklaşabileceğini öngörüyor. Gerçek tutarın daha yüksek mi yoksa daha düşük mü olacağını kimse bilmiyor; ancak harcamalar yılda 300 ila 400 milyar dolar civarında sabitlense bile, bunun enerji açısından sonuçları oldukça düşündürücüdür. Yeni veri merkezlerine harcanan her 100 milyar dolar, bu merkezlerin on yıllık işletme süresi boyunca yaklaşık 100 milyar dolarlık enerji harcamasına neden olacaktır. Bu gerçek, Altman’ın enerji ve yapay zeka maliyetlerinin birleşeceğine dair gözlemini şüphesiz pekiştirmiştir. Yapay zekanın ne kadar enerji tüketiceği, iki eğilimin kesişim noktasına bağlı olacaktır: bit talebindeki artış ve dijital donanımda enerji verimliliği artışının hızı. Bazı öngörücüler, yapay zekanın artan enerji tüketimine dair tahminleri abartılı buluyor; verimlilik kazanımlarının hızla gerçekleşeceğini ve artan enerji talebini bastıracağını savunuyorlar. Kısmen haklılar. Enerji verimliliği gerçekten hızla artıyor — ancak tam da bu nedenle talep büyüyecek. Bu filmi daha önce izledik. İnternet, akıllı telefonlar ve onların üzerine inşa edilen tüm sektörler, olağanüstü bilgisayar-enerji verimliliği kazanımlarına borçludur. Eğer bir akıllı telefon 1984 yılı verimlilik seviyelerinde çalışıyor olsaydı, bir şehir bloğundan daha fazla elektrik tüketirdi. Tek bir veri merkezi, tüm ABD elektrik şebekesini gerektirirdi. Bugünkü milyarlarca akıllı telefonun ve binlerce veri merkezinin varlığını mümkün kılan, bu üstel verimlilik artışlarıdır. Bu donanımlar toplu olarak şu anda Japonya’nın tüm elektrik tüketiminden daha fazla elektrik kullanmaktadır. Çok daha verimli yapay zeka çipleri ve veri merkezlerinin olasılığı söz konusu olduğunda, tarih yalnızca tekerrür etmeyecek — birebir yeniden yaşanacak. Bu kez verimlilik kazanımları daha da hızlı gerçekleşiyor; bu da enerji talebindeki net artışın daha erken görülmesi anlamına geliyor. Bitleri toplama ve tüketme konusundaki toplumsal talep — yani diğer değişken — dijital dünyadaki her şeyin temel itici gücüdür. Atomların dünyasındaki (binalar, yiyecek, arabalar) taleplerle karşılaştırıldığında, bit talebinin doğası bizi farklı bir alana taşır. Atomların olduğu alanda, toplumun refahı artsa bile ne kadar tüketim yapılabileceğine dair doğal sınırlar vardır. Ancak bitlerin, yani bilginin dünyasında böyle bir sınır yoktur. Toplumumuzda, altyapılarımızda, makinelerimizde, vücudumuzda ya da doğada her şey hakkında ne kadar

çok şey bilmek istediğimize ve bilmemiz gerektiğine dair bir sınır yoktur. Sensörlerin maliyetlerinin düşmesi, aynı zamanda daha gelişmiş ve hassas hale gelmeleri, daha büyük hacimlerde, daha sık ve daha ayrıntılı veri toplanmasını mümkün kılıyor. Bilgi tüketimi, toplum genelinde üstel bir şekilde artmaya devam edecektir. Tüm bunlar devlet teşviklerinin ya da direktiflerinin sonucu değil. Aksine, verilerin hayatı iyileştirme potansiyeli sayesinde bu durum ortaya çıkıyor — ister sağlık hizmetleri veya tedarik zincirleri gibi ciddi alanlarda, ister seyahat ve eğlence gibi yüzeyde önemsiz görünen alanlarda. Kısacası mesele, her şeyin verimliliğini artırmaya yönelik sınırsız bir taleptir. Google yakın zamanda, yapay zekanın etkileri ve bunu sürdürebilmek için gereken enerji hakkında kendi değerlendirmesini ve yol haritasını yayımladı. Google, yapay zekanın Amerika Birleşik Devletleri’ne “Amerikan inovasyonu ve büyümesi için yeni bir çağ inşa etmek adına nesiller boyu bir fırsat” sunduğunu iddia ediyor. Ben de buna “Amin” diyorum. Eğer yapay zeka, vaat ettiği verimlilik patlamasını gerçekleştirirse, sonuçları sarsıcı olacaktır. Yapay zeka, Amerika’daki yıllık verimlilik artış oranını yalnızca 1950’den bu yana gözlenen uzun vadeli ortalama seviyeye — yani devletin tüm mevcut tahminlerinde esas alınan günümüzdeki zayıf oranın üzerine — çıkarabilirse, önümüzdeki on yıl içinde ABD GSYİH’sine öngörülerin üzerine 10 trilyon dolarlık ek bir büyüme sağlayacaktır. Bu ek büyüme, özellikle bütçe açığı gibi “çözülemez” sayılan birçok sorunun çözümüne ciddi katkı sağlar. Bu gerçekleşirse, şu ana kadar büyük ölçüde göz ardı edilen başka bir etkisi daha olacaktır: enerji talebinde artış yaşanacaktır. Daha zengin insanlar daha büyük evler satın alır, daha fazla seyahat eder ve her türlü ürün ve hizmete daha çok para harcar. Ekonomisi güçsüzleşen toplumlarda ise bunun tersi olur. Bu da bizi yeniden Altman’ın enerji ile yapay zekanın yakınsaması tezine götürüyor. Yakın zamanda düzenlenen bir konferansta bir Nvidia yöneticisi, teknoloji topluluğunun “tüm seçeneklerin masada olmasını” istediğini, çünkü “günün sonunda, bizim güce ihtiyacımız var. Sadece güce ihtiyacımız var.” dedi. Geçtiğimiz on yılın rüzgar ve güneş enerjisine saplantılı tekil odaklanmasının sonuna tanıklık ediyoruz. Benzetmeler asla mükemmel değildir; ama tarihte benzer bir dönüşüm, 150 yıl önce o zamanlar “yapay aydınlatma” olarak adlandırılan şeyin ortaya çıkmasıyla yaşanmıştı. Ampuller artık neredeyse sihirli nesneler olarak görülme de, ister eski tip ampuller olsun ister modern LED’ler, gerçekten ağırlıksız fotonlar üretir. Buna rağmen, bugün dünya elektrik tüketiminin yaklaşık beşte biri bu ağırlıksız fotonları üretmek için kullanılıyor. IEA, bugünkü küresel veri merkezlerinin şu anda dünya elektriğinin yalnızca yüzde 2’sini kullandığını tahmin ediyor — ve bu oranın 2030’a kadar iki katına çıkacağını öngörüyor. Ancak bitlerin kullanım alanı fotonlardan çok daha fazla olduğu için, yapay zeka için gereken enerjinin zamanla yapay aydınlatma için gereken enerjiyi geçeceği neredeyse kesin.

Uzun Amerikan Yüzyılının Sonu

THE END

YAZAR: ROBERT O. KEOHANE -JOSEPH S. NYE, JR

KAYNAK; WWW.FOREIGNAFFAIRS.COM

Trump ve ABD'nin Gücünün Kaynakları

Başkan Donald Trump, hem Amerika Birleşik Devletleri'ni dünyaya dayatmaya hem de onu dünyadan uzaklaştırmaya çalıştı. İkinci dönemine Amerikan sert gücünü öne çıkararak başladı; Grönland üzerindeki denetim nedeniyle Danimarka'yı tehdit etti ve Panama Kanalı'nı geri alabileceğini öne sürdü. Kanada, Kolombiya ve Meksika'ya göçmenlik konularında baskı uygulamak için ceza tarifeleri tehdidini başarıyla kullandı. Paris İklim Anlaşması'ndan ve Dünya Sağlık Örgütü'nden çekildi. Nisan ayında, dünyanın dört bir yanındaki ülkelere kapsamlı tarifeler uygulayacağını açıklayarak küresel piyasaları kaosa sürükledi. Kısa süre sonra bu ek tarifelerin çoğundan geri adım attı, ancak Çin'le yürüttüğü ticaret savaşını—Washington'un başlıca rakibine karşı yürüttüğü saldırının ana cephesini—sürdürmeye devam etti.

Tüm bunları yaparken Trump, güçlü bir konumdan hareket edebiliyor. Ticaret ortaklarına baskı uygulamak için tarifeleri kullanma girişimleri, çağdaş karşılıklı bağımlılık biçimlerinin ABD'nin gücünü artırdığına inandığını gösteriyor. Diğer ülkeler, dev Amerikan pazarının satın alma gücüne ve Amerikan askeri gücünün sağladığı güvenceye bağımlı durumda. Bu avantajlar, Washington'a müttefiklerine karşı baskı kurma alanı tanıyor. Trump'ın tutumları, yaklaşık elli yıl önce ileri sürdüğümüz bir argümanla tutarlıdır: asimetrik karşılıklı bağımlılık, ilişkide daha az bağımlı olan aktöre avantaj sağlar. Trump, Çin'le olan büyük ticaret açığından şikâyet etse de, bu dengesizliğin Washington'a Pekin karşısında büyük bir pazarlık gücü verdiğini de anlamış görünüyor.

Trump, Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlü olduğu alanları doğru biçimde tespit etmiş olsa da, bu gücü temelde ters tepen yollarla kullanıyor. Karşılıklı bağımlılığa saldırarak, Amerikan gücünün temel dayanağını baltalıyor. Ticaretle ilişkilendirilen güç, maddi kabiliyetlere dayalı sert güçtür. Ancak son 80 yılda Amerika Birleşik Devletleri, zorlama ya da maliyet dayatmasından ziyade çekiciliğe dayanan yumuşak bir güç de biriktirmiştir. Akıllı bir Amerikan dış politikası, hem ticaret ilişkilerinden kaynaklanan sert gücü hem de çekicilikten doğan yumuşak gücü besleyen karşılıklı bağımlılık düzenini bozmak yerine sürdürür. Trump'ın mevcut dış politikasının devam etmesi, Amerika Birleşik Devletleri'ni zayıflatacak ve II. Dünya Savaşı'ndan bu yana pek çok ülkeye—ve en çok da Amerika'ya—hizmet etmiş olan uluslararası düzenin aşınmasını hızlandıracaktır. Düzen; devletler arasındaki istikrarlı güç dağılımına, devletlerin ve diğer aktörlerin davranışlarını etkileyen ve meşrulaştıran normlara ve bu düzeni destekleyen kurumlara dayanır. Trump yönetimi, bu üç ayağı da sarstı. Dünya, yalnızca Beyaz Saray yön değiştirdiğinde ya da Washington'da yeni bir düzen yerleştiğinde yatışacak olan bir kaos dönemine girmiş olabilir.

Ancak yaşanmakta olan düşüş, geçici bir gerilemeden ibaret olmayabilir; bu, belirsiz sulara doğru keskin bir dalış da olabilir. Amerika Birleşik Devletleri'ni daha da güçlü kılmak amacıyla yürüttüğü dengesiz ve yanlış yönlendirilmiş çabalarla Trump, ABD'nin egemenlik dönemini—Amerikalı yayıncı Henry Luce'un ilk kez “Amerikan yüzyılı” olarak adlandırdığı dönemi—gösterişsiz bir sona sürükleyebilir.

Açık Verinin Sağladığı Avantaj

1977 yılında yayımladığımız Power and Interdependence (Güç ve Karşılıklı Bağımlılık) adlı çalışmamızda, güce dair geleneksel anlayışları genişletmeyi amaçladık. Dış politika uzmanları gücü genellikle Soğuk Savaş'taki askerî rekabet merceğinden değerlendiriyordu. Buna karşılık bizim araştırmamız, ticaretin gücü nasıl etkilediğini inceledi ve bağımlılığın asimetrik olduğu ekonomik ilişkilerde, daha az bağımlı olan aktörün avantaj elde ettiğini savunduk. Ticaret gücünün paradoksu şudur: bir ticaret ilişkisinde başarı—bir devletin bir diğerine karşı ticaret fazlası vermesiyle ifade ediliyorsa—aynı zamanda bir kırılganlık kaynağıdır. Buna karşılık, ilk bakışta sezgisel olmayan bir şekilde, dış ticaret açığı vermek bir ülkenin pazarlık gücünü artırabilir. Neticede açık veren ülke, fazla veren ülkeye karşı gümrük tarifeleri ya da diğer ticaret engelleri uygulayabilir. Hedef alınan fazla veren ülkenin ise, yaptırım uygulayabileceği ithalat kalemleri az olduğundan, misillemelerde bulunması zordur.

İthalatları engellemekle ya da sınırlandırmakla tehdit etmek, ticaret ortakları üzerinde baskı kurmanın etkili bir yolu olabilir. Asimetrik karşılıklı bağımlılık ve güç açısından değerlendirildiğinde, Amerika Birleşik Devletleri, en önemli yedi ticaret ortağının tamamıyla pazarlıkta avantajlı bir konumdadır. Çin, Meksika ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) ile olan ticareti son derece asimetriktir; bu ülkelerin ABD'ye ihracat-ithalat oranı ikinin oldukça üzerindedir. Japonya (yaklaşık 1.8'e 1), Güney Kore (1.4'e 1) ve Avrupa Birliği (1.6'ya 1) ile olan oranlar da asimetriktir. Kanada ise yaklaşık 1.2'ye 1'lik daha dengeli bir orana sahiptir.

Elbette bu oranlar, ülkeler arası ekonomik ilişkilerin tüm boyutlarını yansıtamaz. Yerel çıkar gruplarının diğer pazarlardaki yabancı aktörlerle kurduğu sınır ötesi bağlar ya da bireyler ve gruplar arasındaki kişisel ilişkiler gibi dengeleyici unsurlar durumu karmaşıktırabilir, bazen istisnalara yol açabilir ya da asimetrik karşılıklı bağımlılığın etkisini sınırlayabilir. Power and Interdependence kitabımızda bu çoklu bağlantı kanallarını “karmaşık karşılıklı bağımlılık” olarak tanımlamış ve 1920–1970 arasında ABD-Kanada ilişkileri üzerine yaptığımız ayrıntılı bir analizde, bu faktörlerin çoğu zaman Kanada'nın elini güçlendirdiğini göstermiştik. Örneğin, 1960'larda yürürlüğe giren ABD-Kanada otomotiv anlaşması, Kanada'nın tek taraflı olarak oto parça ihracatına sübvansiyon getirmesiyle başlayan bir müzakere sürecinin sonucuydu. Asimetrik karşılıklı bağımlılık ve güce dair her analizde, dış ticaret açığı veren ülkenin sahip olabileceği avantajları azaltabilecek dengeleyici unsurlar dikkatle incelenmelidir.

Ticaret sektörü özelinde değerlendirildiğinde, Çin üçe bir ihracat-ithalat oranıyla en zayıf görünen aktördür. Aynı zamanda ittifak bağları ya da başka türden bir yumuşak güç kaynağına da sahip değildir. Ancak Çin, karşılık verebilmek için bazı dengeleyici faktörleri devreye sokabilir; örneğin Apple ya da Boeing gibi Çin'de faaliyet gösteren önemli Amerikan şirketlerini ya da Amerikan iç siyasetinde etkili aktörleri—soya fasulyesi çiftçileri ya da

Hollywood stüdyoları gibi—hedef alarak misillemelerde bulunabilir. Ayrıca nadir bulunan madenlerin tedarikini kesmek gibi sert güç araçlarını da kullanabilir. İki taraf birbirlerinin karşılıklı kırılganlıklarını daha net biçimde fark ettikçe, ticaret savaşının odak noktası da bu öğrenme sürecine göre değişecektir.

Meksika'nın karşı denge oluşturacak daha az seçeneği vardır ve ABD'nin keyfi kararlarına karşı yüksek derecede kırılgandır. Avrupa, ABD ile Çin ve Meksika'ya kıyasla daha dengeli ticaret yaptığı için bir miktar karşı denge kurabilir; ancak NATO'ya olan bağımlılığı nedeniyle, Trump'ın ittifaka destek vermeme tehdidi etkili bir pazarlık aracı olabilir. Kanada, ABD ile daha dengeli bir ticaret ilişkisine ve Amerikan çıkar gruplarıyla örülmüş sınır ötesi bağlara sahip olduğundan daha az kırılgandır; fakat yalnızca ticaret açısından bakıldığında, Kanada'nın ekonomisinin ABD ekonomisine olan bağımlılığı daha fazla olduğu için elindeki koz zayıftır. Asya'da ise ABD'nin Japonya, Güney Kore ve ASEAN ülkeleriyle olan asimetrik ticaret ilişkileri, Washington'ın Çin'le yürüttüğü rekabet politikasıyla bir ölçüde dengelenmektedir. Bu rekabet sürdükçe, ABD Doğu ve Güneydoğu Asya'daki müttefik ve ortaklarına ihtiyaç duymaya devam edecek, bu da ticaretten kaynaklanan baskı gücünü sınırlayacaktır. Bu nedenle ABD'nin ticaret politikasının görece etkisi, jeopolitik bağlama ve asimetrik karşılıklı bağımlılık örüntülerine göre değişmektedir.

Gerçek Güç

Trump yönetimi, gücün önemli bir boyutunu gözden kaçırıyor. Güç, başkalarına sizin istediğiniz şeyi yaptırabilme yeteneğidir. Bu hedef zorlama, ödeme veya çekicilik yoluyla gerçekleştirilebilir. İlk ikisi sert güce, üçüncüsü ise yumuşak güce karşılık gelir. Kısa vadede sert güç genellikle yumuşak güce üstün gelir, ancak uzun vadede yumuşak güç çoğu zaman galip gelir. Joseph Stalin'in bir zamanlar alaycı bir şekilde “Papa'nın kaç tümeni var?” diye sorduğu rivayet edilir. Ancak Sovyetler Birliği artık yok, papa ise hâlâ varlığını sürdürüyor.

Başkan Trump, Amerikan sert gücünün uygulanmasına fazlasıyla bağlı görünüyor, ancak yumuşak gücü ya da dış politikadaki rolünü anlamıyor gibi. Kanada ya da Danimarka gibi demokratik müttefiklere yönelik zorlayıcı hamleler, ABD ittifaklarına olan güveni genel anlamda zayıflatıyor; Panama'yı tehdit etmek, Latin Amerika genelinde emperyalizm korkularını yeniden canlandırıyor; ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı'nı felç etmek, Amerika'nın yardımseverlik konusundaki itibarını zedeliyor. Voice of America'nın susturulması ise ülkenin mesajını sessizleştiriyor.

Şüpheliler, “Ne fark eder?” diyebilir. Uluslararası siyaset sert bir oyundur, yumuşak değil. Ve Trump'ın zorlayıcı ve alışveriş temelli yaklaşımı şimdiden bazı tavizler getirdi ve gelecekte daha fazlası da bekleniyor. Machiavelli'nin güç hakkında yazdığı gibi, bir prens için sevimliliktense korkulmak daha iyidir. Ancak hem sevimlik hem korkulmak daha da iyidir. Gücün üç boyutu vardır ve Trump çekiciliği (attraction) göz ardı ederek Amerika'nın önemli bir güç kaynağını ihmal etmektedir. Bu uzun vadede kaybettiren bir stratejidir.

Yumuşak güç kısa vadede bile önem taşır. Eğer bir ülke cazip bulunuyorsa, başkalarının davranışlarını şekillendirmek için ödülleri ya da cezalar kullanmak zorunda kalmaz. Müttefikler onu iyi niyetli ve güvenilir görürse, ikna edilmesi daha kolay olur ve o ülkenin liderliğini takip etme olasılıkları artar. Elbette, daha güçlü ve iyi niyetli olan bir devlete karşı manevra yaparak avantaj sağlamaya çalışabilirler, ancak zorbalığa maruz kaldıklarında, uyum gösterme ihtimalleri olsa da uzun vadede bağımlılıklarını azaltmaya ve uzaklaşmaya çalışacaklardır. Soğuk Savaş dönemi Avrupa'sı bu dinamığe iyi bir örnektir. 1986'da Norveçli analist Geir Lundestad, dünyayı Sovyet ve Amerikan olmak üzere iki imparatorluğa ayırmıştı. Sovyetler, Avrupa'daki uydu devletlerini zorla kurmuştu; Amerikan tarafı ise "davetle gelen bir imparatorluk"tu. Sovyetler, Budapeşte'ye 1956'da ve Prag'a 1968'de asker göndermek zorunda kalmıştı. Buna karşılık NATO, Soğuk Savaş boyunca güçlü kaldı.

Asya'da Çin, askeri ve ekonomik sert gücünü artırmanın yanında, çekicilik gücünü de geliştirmeye çalışıyor. 2007'de Başkan Hu Jintao, Çin Komünist Partisi'nin 17. Ulusal Kongresi'nde Çin'in yumuşak gücünü artırması gerektiğini söylemişti. Çin hükümeti bu amaçla onlarca milyar dolar harcadı. Ancak iki büyük engel nedeniyle elde edilen sonuçlar en iyi ihtimalle karışıktır: Çin, birçok komşusuyla hırçın sınır anlaşmazlıkları yaşamaktadır ve sivil toplum üzerindeki her türlü örgüt ve görüş üzerinde sıkı denetim sürdürülmektedir. Çin, uluslararası olarak tanınmış sınırları hiçe saydığına tepki çekiyor. İnsan hakları avukatlarını hapse atması ya da sanatçı Ai Weiwei gibi uyumsuz figürleri sürgüne zorlaması, birçok ülkede olumsuz bir algı yaratıyor.

Trump ikinci dönemine başlamadan önce bile, Çin küresel kamuoyunda ABD'nin oldukça gerisindeydi. Pew Araştırma Merkezi 2023'te 24 ülkede yaptığı ankette, bunların çoğunda ABD'nin Çin'den daha cazip bulunduğunu raporladı; Afrika tek istisna olarak bu farkın kapandığı bir kıta oldu. Daha yakın zamanda, Mayıs 2024'te Gallup'un yaptığı bir başka araştırma, ABD'nin 133 ülkenin 81'inde Çin'e göre daha avantajlı, Çin'in ise 52 ülkede üstün olduğunu ortaya koydu. Ancak Trump, Amerikan yumuşak gücünü zayıflatmaya devam ederse, bu tablo hızla değişebilir.

Elbette Amerikan yumuşak gücü yıllar içinde iniş çıkışlar yaşamıştır. Vietnam Savaşı ve Irak Savaşı dönemlerinde ABD birçok ülkede popülerliğini kaybetmişti. Ancak yumuşak güç yalnızca hükümet politikalarından değil, bir ülkenin toplumu ve kültüründen de beslenir. Vietnam Savaşı sırasında bile, dünya genelinde insanlar Amerikan politikalarını protesto etmek için sokaklara döküldüklerinde, komünist "Internationale" marşını değil, Amerikan sivil haklar hareketinin marşı olan "We Shall Overcome"u söylüyorlardı. Protestoya izin veren, farklı görüşlere alan tanıyan açık bir sivil toplum büyük bir avantajdır. Ancak Amerikan kültüründen doğan bu yumuşak güç, önümüzdeki dört yıl içinde ABD demokrasisi daha da aşınır ve ülke dış dünyada bir zorba gibi davranmaya devam ederse, bu gücünü sürdüremez.

Çin, Trump'ın yarattığı boşlukları doldurmak için hazırlıklı. Kendini sözde Küresel Güney'in lideri olarak görüyor. Amerikan öncülüğündeki uluslararası ittifaklar ve kurumlar düzenini yerinden etmek istiyor. Kuşak ve Yol altyapı yatırım programı yalnızca ekonomik güç sunmakla kalmıyor, aynı zamanda diğer ülkeleri cezbetmek için bir araç olarak da işlev görüyor. Bugün daha fazla ülke Çin'i en büyük ticaret ortağı olarak kabul ediyor; ABD bu konuda geride kalmış durumda. Eğer Trump, Amerikan müttefikleriyle olan güveni zayıflatırken, emperyal arzular ileri sürerse, ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı'nı ortadan kaldırırsa, hukukun üstünlüğünü içeride sorgularsa ve BM kurumlarından çekilirse, Çin ile rekabet etmeyi beklemesi büyük bir hayal kırıklığıyla sonuçlanabilir.

Küreselleşme Hayaleti

Trump gibi Batılı popülist liderlerin yükselişinin üzerinde kara bir gölge gibi dolaşan küreselleşme hayaleti, bu liderler tarafından şeytani bir güç gibi betimleniyor. Oysa gerçekte bu terim sadece kıtalararası mesafelerde artan karşılıklı bağımlılığı ifade eder. Trump Çin'e gümrük tarifesi tehdidinde bulunduğu, bunun nedeni ABD'nin küresel ekonomik bağımlılığını azaltmak istemesi; zira sanayi ve iş kayıplarından bu durumu sorumlu tutuyor. Elbette küreselleşmenin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olabilir. Ancak Trump'ın önlemleri yanlış hedefi vuruyor; çünkü ABD ve dünya için büyük oranda faydalı olan küreselleşme biçimlerine saldırırken, zararlı olanları engellemeyi başaramıyor. Genel olarak değerlendirildiğinde, küreselleşme Amerikan gücünü artırmıştır ve Trump'ın ona karşı açtığı savaş yalnızca ABD'yi zayıflatmaktadır.

1.yüzyılın başlarında İngiliz iktisatçı ve devlet adamı David Ricardo, küresel ticaretin karşılaştırmalı üstünlük yoluyla değer yaratabileceğini ortaya koymuş ve bu fikir genel kabul görmüştür. Ticaret için açık olan ülkeler, en iyi yaptıkları işe odaklanabilirler. Alman iktisatçı Joseph Schumpeter'in "yaratıcı yıkım" adını verdiği süreçte, ticaret iş kayıplarına yol açabilir ve ulusal ekonomiler zaman zaman yabancı hükümetlerin kasıtlı politikalarının da etkisiyle dış şoklara maruz kalabilir. Ancak bu tür sarsıntılar ekonomilerin daha verimli ve üretken hale gelmesine katkı sunar. Genel anlamda, son 75 yılda yaratıcı yıkım Amerikan gücünü pekiştirmiştir. Dünyanın en büyük ekonomik aktörü olan ABD, büyümeyi besleyen yenilikçilikten ve bu büyümenin tüm dünyaya yayılan etkilerinden en çok faydalanan ülke olmuştur.

Bununla birlikte, büyüme sancılı olabilir. Yapılan araştırmalar, ABD'nin 21. yüzyılda milyonlarca iş kaybı (ve kazanımı) yaşadığını ve uyum sürecinin maliyetlerinin büyük oranda işçilere yüklendiğini göstermektedir. Hükümet tarafından yeterli telafi sağlanmadığı görülmektedir. Teknolojik değişim de makinelerin insanları ikame etmesiyle milyonlarca işi ortadan kaldırmıştır ve otomasyon ile dış ticaretin iç içe geçmiş etkilerini ayırmak oldukça zordur. Çin'in ihracat atağı, zaten var olan karşılıklı bağımlılık sorunlarını çok daha derinleştirmiştir ve bu ivme hâlâ yavaşlamamıştır.

Ekonomik küreselleşme dünya ekonomisinin üretkenliğini artırsa da, bu değişim bireyler ve aileler açısından hoş karşılanmayabilir. Pek çok topluluk, iş bulma ihtimalinin daha yüksek olduğu yerlere taşınmak konusunda isteksiz davranmaktadır. Öte yandan bazı insanlar ise daha fazla fırsat için dünyanın öbür ucuna taşınmaya gönüllüdür. Son on yıllarda küreselleşme, ulusal sınırları aşan büyük çaplı insan hareketleriyle karakterize olmuştur ve bu da karşılıklı bağımlılığın başka bir biçimidir. Göç, kültürel çeşitlilik kazandırmakla kalmaz; aynı zamanda beceri sahibi insanların yeteneklerini daha verimli şekilde kullanabilecekleri ülkelere ulaşmasını sağlayarak göç alan ülkeler için ciddi ekonomik faydalar sağlar. Göç veren ülkeler ise hem nüfus baskısının azalmasından hem de göçmenlerin yurt dışından gönderdikleri dövizlerden kazanç sağlayabilir. Her halükarda, göç genellikle kendi kendini devam ettiren bir süreçtir. Devletler yüksek bariyerler oluşturmadığı sürece, çağdaş dünyada göç büyük ölçüde durdurulamaz.

Trump, göçmenleri yıkıcı değişimin başlıca nedeni olarak suçluyor. Oysa bazı göç türlerinin uzun vadede ekonomi için açıkça yararlı olduğu bilinmektedir. Ancak eleştirmenler bunları kısa vadede zararlı gibi gösterebilir ve bu durum, halkın bazı kesimlerinde güçlü siyasi muhalefet uyandırabilir.

Göçteki ani artışlar, genellikle güçlü siyasi tepkilere yol açar; göçmenler, ekonomik ve toplumsal değişimlerin baş sorumlusu olarak sunulur—gerçekte suçlu olmasalar bile. Göç, son yıllarda neredeyse tüm demokrasilerde iktidardaki hükümetlere karşı kullanılan en baskın popülist siyasi mesele haline gelmiştir. 2016'da Trump'ın seçilmesinde ve 2024'te yeniden kazanmasında bu etkenin önemli payı vardır.

Popülist liderler için ekonomik sarsıntıların faturasını yabancılara kesmek, teknolojik değişim ya da sermayenin rolünü kabul etmekten çok daha kolaydır. Küreselleşme, son yıllarda birçok ülkedeki seçimlerde iktidar partileri için büyük bir sınav haline gelmiştir. Bu baskılar karşısında siyasetçilerin ilk refleksi, Trump'ın yaptığı gibi, küreselleşmeyi tersine çevirmek adına gümrük tarifeleri ve uluslararası ticarete engeller getirmektir.

Ekonomik küreselleşme daha önce de geriye gitmiştir. 19. yüzyıl boyunca ticaret ve göç büyük hızla artmıştır; ancak bu süreç, 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle ani bir yavaşlama yaşamıştır. Küresel ticaretin, dünya ekonomik faaliyeti içindeki oranı, 1914 seviyelerine ancak 1970'e yakın dönmüştür. Bu durum tekrar yaşanabilir; ancak bunun için ciddi çabalar gerekebilir. Dünya ticareti, 1950 ile 2008 arasında son derece hızlı büyüdü, 2008-2009 finansal krizinden bu yana ise daha yavaş bir ivme izliyor. 1950'den 2023'e kadar küresel ticaret toplamda yüzde 4400 oranında büyüdü. Ancak küresel ticaret bir kez daha düşüşe geçebilir. ABD'nin Çin'e yönelik ticaret önlemleri daha kararlı bir ticaret savaşına dönüşürse, bu ciddi zararlara yol açabilir. Ticaret savaşları genellikle uzun ömürlü ve giderek tırmanan çatışmalara evrilir; bu da yıkıcı değişim riskini artırır.

Öte yandan, yarım trilyon doları aşkın ticaret hacmini geri

çevirmenin maliyeti, ülkelerin ticaret savaşlarına girişme isteğini sınırlayabilir ve uzlaşma için bazı teşvikler yaratabilir. Diğer ülkeler ABD'ye karşılık verse bile, birbirleriyle olan ticareti kısıtlamak zorunda değiller. Jeopolitik faktörler de ticaret akışlarının çözülme sürecini hızlandırabilir. Örneğin Tayvan üzerine çıkabilecek bir savaş, ABD ile Çin arasındaki ticareti aniden durma noktasına getirebilir. Bazı analizciler, neredeyse tüm demokrasilerde görülen milliyetçi-popülist tepkileri küreselleşmenin hızına ve yaygınlığına bağlıyor. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ticaret ve göç aynı anda hızlandı; çünkü siyasi değişim ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, sınırları ve mesafeleri aşmanın maliyetini düşürdü. Şimdi ise tarifeler ve sınır kontrolleri bu akışı yavaşlatabilir. Bu da Amerikan gücü açısından kötü haber olur; çünkü ABD tarihsel olarak, özellikle son on yıllarda, göçmenlerin sağladığı enerji ve üretkenlik sayesinde büyük kazanımlar elde etti.

Pasaportsuz Sorunlar

Karşılıklı bağımlılığın kaçınılmazlığını iklim değişikliğinden daha iyi gözler önüne seren bir kriz yoktur. Bilim insanları, küresel buzulların erimesi, kıyı şehirlerinin sular altında kalması, sıcak hava dalgalarının şiddetlenmesi ve yüzyılın ilerleyen dönemlerinde hava koşullarının kaotik biçimde değişmesiyle birlikte, iklim değişikliğinin büyük maliyetleri olacağını öngörüyor. Kısa vadede bile, kasırgaların ve orman yangınlarının şiddetinin artmasında iklim değişikliği önemli bir rol oynamaktadır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC), iklim değişikliğinin tehlikelerini dile getirme, bilimsel bilgiyi paylaşma ve ortak ulusötesi iş birliklerini teşvik etme konusunda önemli bir ses olmuştur. Ancak Trump, iklim değişikliğiyle mücadeleyle yönelik uluslararası ve ulusal düzeydeki eylemlere verilen desteği ortadan kaldırdı. Ironik bir şekilde, yönetimi faydalı olan küreselleşme biçimlerini sınırlandırmaya çalışırken, iklim değişikliği ve pandemiler gibi ekolojik küreselleşme türleriyle mücadele etme kapasitesini de kasten baltalıyor—oysa bunların maliyeti potansiyel olarak devasa boyutlardadır. COVID-19 pandemisi ABD'de 1.2 milyondan fazla insanın hayatına mal oldu; The Lancet dergisi küresel can kaybını yaklaşık 18 milyon olarak açıkladı. COVID-19 hızla tüm dünyaya yayıldı ve kuşkusuz, küreselleşmenin ayrılmaz bir parçası olan seyahat aracılığıyla küresel bir olgu haline geldi.

Başka alanlarda ise karşılıklı bağımlılık, Amerikan gücünün önemli bir kaynağı olmaya devam ediyor. Örneğin bilim insanları arasındaki profesyonel etkileşim ağları, keşiflerin hızlandırılmasında ve yenilikçiliğin artmasında son derece olumlu etkiler yaratmıştır. Trump yönetimi iktidara gelene dek bilimsel faaliyetlerin ve ağların genişlemesi pek az siyasi tepkiyle karşılaşmıştı. İnsan refahı açısından küreselleşmenin artılarını ve eksilerini içeren herhangi bir değerlendirmede bu etki olumlu haneye yazılmalıdır. Örneğin 2020 yılında, COVID-19 pandemisinin ilk günlerinde, Çinli bilim insanları Wuhan'daki yeni tip koronavirüsün genetik dizilimini uluslararası meslektaşlarıyla paylaşmış, bu paylaşım daha sonra Pekin yönetimi tarafından engellenmiştir.

Bu nedenle, Trump'ın yeni döneminde en tuhaf görünen durumlardan biri, federal hükümetin bilimsel araştırmalara verdiği desteğin içeriden yok edilmesidir. Bu destek, yüksek yatırım getirisi sağlayan, modern dünyadaki yenilikçilik hızının başlıca kaynağı olan ve ABD'nin itibarı ile gücünü artıran alanları da kapsamaktadır. Amerikan araştırma üniversiteleri dünya lideri konumundayken, yönetim bu kurumların fonlarını kesmiş, bağımsızlıklarını kısıtlamaya çalışmış ve dünyanın dört bir yanından en parlak öğrencileri çekmeyi zorlaştırmıştır. Bu saldırıyı anlamak zordur; sağ popülizmin ideolojisini paylaşmayan varsayılan elitlere karşı yürütülen bir kültür savaşının parçası olarak değerlendirilebilir. Sonuçta, bu büyük ölçekte bir kendine zarar verme eylemidir. Trump yönetimi aynı zamanda Amerika'nın yumuşak gücünün bir diğer önemli aracını da devre dışı bırakmaktadır: ülkenin liberal demokratik değerlere bağlılığı. Özellikle son yarım yüzyılda, insan hakları fikri bir değer olarak dünya çapında yaygınlaşmıştır. Sovyetler Birliği'nin 1991'de çökmesinden sonra, demokratik kurumlar ve normlar Doğu Avrupa'nın büyük bölümüne (kısa bir süreliğine de olsa Rusya dahil), Latin Amerika'nın çeşitli bölgelerine ve Afrika'nın bazı kesimlerine yayılmıştır. Dünyadaki ülkelerin liberal ya da seçimle işleyen demokrasi olarak tanımlananlarının oranı, 2000 yılı civarında yüzde 50'yi biraz geçmiş ve o zamandan beri biraz gerilese de bu seviyeye yakın seyretmektedir. Soğuk Savaş sonrası "demokrasi dalgası" artık azalmış olsa da, kalıcı bir iz bırakmıştır. Demokratik normların ve insan haklarının geniş çaplı cazibesi, ABD'nin yumuşak gücüne açıkça katkıda bulunmuştur. Otoriter hükümetler, insan haklarını savunan—genellikle ABD merkezli ve ABD'deki hükümet dışı ya da resmi kaynaklarca desteklenen—grupların, egemenlik alanlarına müdahale ettiğini düşünerek bu etkiye karşı çıkmaktadır. Uzun bir süre boyunca bu otoriteler savunmadaydı. Dolayısıyla, ABD eleştirisinden veya yaptırımlarından rahatsız olan bazı otoriter yönetimlerin, Trump yönetiminin yurt dışında insan haklarına desteği sona erdirmesini memnuniyetle karşılaması şaşırtıcı değildir. Dışişleri Bakanlığı'nın Küresel Ceza Adaleti Ofisi, Küresel Kadın Sorunları Ofisi ve Çatışma ve İstikrar Operasyonları Bürosu gibi birimleri kapatma kararları da bu yönelimin bir parçasıdır. Trump yönetiminin bu politikaları, demokrasinin daha da yayılmasını engelleyecek ve Amerikan yumuşak gücünü zayıflatacaktır.

Zayıflık Üzerine Bir Bahis

Küresel karşılıklı bağımlılığı geri döndürmek mümkün değildir. İnsanlar hareket ettikçe ve yeni iletişim ve ulaşım teknolojileri geliştirdikçe bu bağımlılık da sürecektir. Sonuçta, küreselleşme yüzyılları kapsayan bir süreçtir ve kökleri İpek Yolu'ndan da öncesine uzanır. On beşinci yüzyılda, okyanus aşırı taşımacılıktaki yenilikler keşif çağını başlatmış, ardından gelen Avrupa sömürgeciliği ise bugünün ulusal sınırlarını şekillendirmiştir. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda bu süreci hızlandıran buharlı gemiler ve telgraflar, Sanayi Devrimi'nin tarım toplumlarını dönüştürmesiyle birlikte daha da etkili hale gelmiştir. Günümüzde ise, bilgi devrimi hizmet odaklı ekonomileri kökten dönüştürmektedir. Milyarlarca insan, 50 yıl önce bir gökdeleni dolduracak bilgiyle donatılmış bir bilgisayarı ceplerinde taşımaktadır. Dünya savaşları ekonomik küreselleşmeyi geçici olarak tersine çevirmiş ve göçü kesintiye uğratmıştır. Ancak küresel çapta bir savaş yaşanmadığı sürece ve teknoloji hızla gelişmeye devam ettiği müddetçe, ekonomik küreselleşme de sürecektir. Ekolojik küreselleşme ile küresel bilimsel faaliyetlerin de devam etmesi muhtemeldir ve normlar ile bilgi sınırların ötesine geçmeye devam edecektir. Küreselleşmenin bazı biçimlerinin etkileri zararlı olabilir; sınır tanımayan bir kriz olarak iklim değişikliği buna en bariz örnektir. Küreselleşmeyi kamu yararına yeniden yönlendirmek ve şekillendirmek için devletlerin iş birliği yapması gerekecektir. Bu iş birliğinin etkili olabilmesi için, liderlerin bağlantı, norm ve kurum ağları inşa etmesi ve sürdürmesi gereklidir. Bu ağlar da karşılığında, hâlâ ekonomik, askerî, teknolojik ve kültürel açıdan dünyanın en güçlü ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri'ni merkeze alacak ve Washington'a yumuşak güç kazandıracaktır. Ne yazık ki, ikinci Trump yönetiminin miyop bakış açısı—ticaret asimetrisi ve yaptırımlara dayalı zorlayıcı sert güce saplantılı şekilde odaklanması—ABD liderliğindeki uluslararası düzeni güçlendirmekten çok aşındırma riski taşımaktadır. Trump, müttefiklerin "bedavacılığına" katlandığı maliyetlere o kadar odaklanmıştır ki, ABD'nin direksiyonda oturduğu—yani güzergâhı ve hedefi belirlediği—gerçeğini göz ardı etmektedir. Trump, Amerikan gücünün karşılıklı bağımlılıkla iç içe geçtiğini kavramıyor gibi görünmektedir. Amerika'yı yeniden büyük yapmak yerine, o aslında zayıflık üzerine trajik bir bahse girmektedir.

Enver Paşa'nın Şehadeti/Tevhid-i Efkar

TEVHİD-İ EFKAR'IN HABERİ:
ENVER PAŞA'NIN ŞEHADETİ

Erzurum Pazanım Kocık İsmaden Kılın Bey ile vaki olan muahkemesinde, muahemeyin dahi paşanın koruy ve memnunden halinden olmağında şükürle... "Dün Kılın Kacabek Paşayı getiren vapurda bulunan ve Erzurum Pazanım dahi arkadaş olan iki genç, paşanın Türkistan da Boşevkilerde vuku bu işler ile muaharbecde şerh salmışın İsmayil ve tasdik etmişlerdir ve bu iki gençin verdikleri mektup... muahmet muahmet ve tafsilat kalem-i mahbusunuzda muahmetçiler...

Halil Paşa'nın yaveri olan Türkistan'da Enver Paşa'yı öldürme arzusuyla eken Mülazım Mehmedin Elçesi.

Enver Paşa'nın jehadetine karşı yurtdışı aydınların sadık emsali Ferihsiz Medhukin Efendi b. 11

ENVER PAŞA'NIN ŞHADETİ SURET-İ
KATİİDE TAHAKKUK ETTİ

Türkistan'da Erver Paşa'nın getirdiği cumanda ramada baharın ve geyikların gelen emelini bu ramada mervakı buldık.

Enver Paşa meclisimiz Ruslar tarafından gelit edildiği hakkındaki iddialara epeyi zamandan beri döşüp dolanmakta bir de Rus mensubinden gelen bu haber teyid edilmeyor ve kime bu mesele hakkında doğru bir fikir edineceydim.

[illegible]

şikâyet menâsibetinde müfâd olmaş cesur, mert, dâ-
ir ve namâsib ile âşak-ı k. İhlâsına onaylayış ihsân
sile gösterdiği inayâtlarıyla bîbühtâ. Vatan ve
milletimize karşı müfâd (hataya düştürücü) de olsa
hüsnü büyük bir mefâkirde uğrunda garbet elâfâ
de kahramanlaşmış olmaş bulunuyor. Allah rahmet ey-
lesin.

Bu iki zanaat mühürününize verildiği izahat her
vechâ-ı zihniye

Enver Paşa Maccaya Atılırken

Enver Paşa müzakerelerin baskıyetteki Karlıtas İs-
tivaline geçtiği zaman en büyük emeli İslamın ar-
sında her türlü vcdüta getirerek 400 milyon Mü-
slümanın tahsiline ve terakine galemlik idi. Bu-
mücadelede her müddet Rusların muavenetiyle ya-
şadık ailedi ve vcdi de idi. Fakat sonraları Alman-
ya'nın avdetinde Rusların kemşinisi aidentilendi
ve Müslümanlara karşı her türlü fesadkarlar ge-
derdikdiklaine gürçürce. Türkistana geçti. Ruslar
çekiş cildler karz verdi ve derhal iç bulaşlı.

Türkistan'da İhtilal Nasıl Başladı?

Türkistan'ın gerçek Enver Paşa, zihni tarafsızlığı, baskı ile bir teveccülü ve büyük güzelliğiyle, bir zarafetle önyazı torunu olarak değil, bir ağızla konuşuyor, diğer taraftan azalınan yaşantı, iftiharını ve şahsiyetini, bir lük içinde hamasetle bir nevi ırkçılığın bir lük kalınıyor. Ancak onun bu hissiyetleri bir gün kalınlık ve süren önyazı yarın emekle neredeyse mikabelli edilecektir. Zamanı Güneşin bir bu sınırsız Türkistan'ın birinden önyazı bulmak için geliyor. Halı, kan bir teveccülü ve takdim beyneyle değil, Çiçek-Başlar Müslümanlara büyük itidullu yapıyor. Müslüman müslümanları aç bırakıyor, evleniyor, yaşama ediyorlar. Halı, uçuk yaşa olumsuz ve Enver Paşa'nın arkasında, nallı-mikabelli olarak bir cüde altında ve seve seve ölümlerin çekimlerini...

İhtilal Teşkilatı ve Muharebeler

Enver Paşa Türkiye'den Ruz idaresine katırsınakı birkediki bu ihlalları basına geçecekleri için işi boşap ettiği müşahakakır. Bu kece buralarda fişek yoktu. Paşa derhal Dinavî'ye (1) bu fişek fabrikası tesis ettirmek bu yoksulluğa kâğıtın izale etti ihlalları devamlı, muvaffakiyetli bitmesin diye müzi yoktu. Harplerde muvaffıyyet kazandı, zâhir, ruat edilecek fişekle muvaffak olmak ihtimali yüzde yüz idi. Binlerceyle bu derhal fişekler çıkacak diye fişekler çıkıyor, fişekler

[46]

sanatçı rağmen muvaffakın bir hayli azıymeye başladığı. Az zaman içinde Türkistanın dokuz vilayetine bir beşine kadarı işgal edilmişti. Ruslar muhtemelen mağlup oluyordular. Fakat bu maddetle sonra Sovyet hükümeti işgalci emaniyetini anladı ve az zaman içinde Evler Pağı'nın karpına bir han yüksek bir karevel gönderdikler.

Enver Paşa Nasil Şehit Oldu

[illegible]

Ever-Paging Cemeteries

Enver Paşa'nın cenazesi 24 saat sonra (örz bu kâğıdı bu cemmiye gütünde ve gıyâsın arasında kâhınom emrâde defnedilif. Ahâli sünâle be yapmıyır. 12 hafız başıca bu gırim okıv ve halk her gün fevz levâzınâ ziyâret emmekleldi. Enver Paşa'nı 1442'ın inşihom bu harpte selâmduvâya nıkâzınakalı bu sarp anımsıvı neâf edecek ve Pâniyâyıyın denilen dâğın eteklenise solâzınakı ve if bir fışat zühurına istâzâren bekleyişiâmı mağıyır edecekdir.

Enver Paşa'nın Türkistan'daki Hayatı

Erver Papa ya bütün cümlələri em-
Türkiyəli zabut refakat etmişdir. Bu
dönüşü əsnasında yuxarıda bəzəyən M
Həlli Əfəndi isminə iki zabut de k
yüksək gələcəklərdə. Erver Papa T
ün jəlləri mütl əməklə bəzəyən

Illustration: Dey'lan Bartlett/istockphoto.com; 3D rendering: Shutterstock

nektarı çok dikkat etmekle ilgili. Merhamet de müeyyid ile beraber onun bir sükat kaynağıdır. Sükat ve yemekteki alınlı ile beraber avucuya püskürtmek teravide etmez. İki halk karaman son demer kayı ve bulup bir fana tükide ile sevgiye.

[illegible]

Çevrimyazı: Y. Demirel

[47]

KAYNAK: TOPLUMSAL TARİH DERGİSİ- 2007

Enver Paşa'nın küçük biraderi Kâmil Bey ile vâki olan mülâkatımızda, mumâileyhin dahi paşanın hayat ve mematından haberdar olmadığını yazmıştık." Dün Kâzım Karabekir Paşa'yı getiren vapurda bulunan ve Enver Paşa'nın silah arkadaşı olan iki genç, paşanın Türkistan'da Bolşeviklerle vuku bulan bir muharebede şehit olduğunu beyan ve tasdik etmişlerdir ve bu iki gencin verdikleri merakâver malumat ve tafsilat kısm-ı mahsusumuzda münderectir.

**ENVER PAŞA'NIN ŞEHADETİ SURET-İ KATİYEDE
TAHAKKUK ETTİ**

Enver Paşa'nın Türkistan'daki Mücahedeşi
Türkistan'da Enver Paşa'nın şehadeti esnasında yanında
bulunan ve şehrimize gelen emirberinin verdiği meraklı
tafsilat;

Enver Paşa merhumun Ruslar tarafından şehit edildiği hakkındaki rivayetler epeyi zamandan beri dönüp dolaşmakta ise de Rus menabiinden gelen bu haber teyid edilemiyor ve kimse bu mesele hakkında doğru bir fikir edinemiyordu.

Hatta evvelki gün bir muharririmizle görüşen Enver Paşa'nın biraderi Kâmil Bey, vaki olan beyanatında vak'a-i şehadetinden kat'i olarak haberdar değil iken yirmi dört saat sonra yani dün bir tesadüf bu tereddütlere nihayet vermiş ve hakikati meydana

WWW.KRITIKBAKIS.COM

çıkarmıştır. Kâzım Karabekir Paşa hazretlerini istikbale giden muharririmiz vapurda Enver Paşa'nın Türkistan'daki bütün harekâtında yanında emirber olarak bulunan ve şehadetinden sonra elbiselerini hâmilan ve Enver Paşa'nın silah arkadaşlarından bulunan Mülâzım Muhiddin Bey'in Fergana Türklerinden Muhiddin Efendi namındaki askerle gemide bulunduğunu haber almış ve iki genç ile görüşerek Enver Paşa'nın mücahedâtı ve âkibeti hakkında izahat ve tafsilat almıştır.

Bu izahata nazaran Enver Paşa'nın kat'iyen şehit olduğu anlaşıyor.

Devletimizin senelerce mukadderâtını maalesef fena bir şekilde idare eden merhum, vatana yaptığı zararların yanında iyilikler de etmiştir. Enver Paşa gerek harbin ilânında ve gerek Balkan ve Trablusgarb harplerinde ve sonraları ordunun tensikinde memlekete müfid olmuş cesur, mert, dindar ve namuslu bir asker idi. Bilhassa orduyu tensikte gösterdiği muvaffakiyetler büyüktür. Vatan ve milletimize karşı muhtî [hataya düşürücü] de olsa bugün büyük bir mefkûre uğrunda gurbet ellerinde kahramanca ölmüş bulunuyor.

Allah rahmet eylesin.

Bu iki zatın muharririmize verdikleri izahat bervech-i zirdir:

Enver Paşa Maceraya Atılırken

Enver Paşa mütarekenin bidayetinde Kafkas hûvalisine geçtiği zaman en büyük emeli İslamlar arasında bir ittihat vücuda getirerek 400 milyon Müslümanın tahlisine ve tealisine çalışmak idi. Bu maksadını bir müddet Rusların muavenetiyle yapmak istedi ve vaat de aldı. Fakat sonraları Almanya'dan avdetinde Rusların kendisini aldattıklarını ve Müslümanlara karşı her türlü fenalıktan geri durmadıklarını görünce, Türkistan'a geçip Ruslara karşı cidâle karar verdi ve derhal işe başladı.

Türkistan'da İhtilal Nasıl Başladı?

Türkistan'a geçen Enver Paşa, ahali tarafından büyük bir teveccüh ve teşvik görmüştü. Bir taraftan orduyu tensik ederek asrî bir şekle sokuyor, diğer taraftan ahalinin hayatına, irfanına ve sıhhatine taallük eden hususlarda her nev irşâdâtın hâlî kalmıyordu. Ahali onun bu hizmetlerini her gün nakden ve fiilen orduya yardım etmek suretiyle mukabele ediyorlardı. Zaman oluyordu ki 5 bin süvari Türkistanlı'nın birden orduya iltihak ettiği görülüyor. Halkın bu teveccüh ve takdiri beyhude değildi. Çünkü Ruslar Müslümanlara büyük istibdât yapıyorlar, Müslüman muhacirlerini aç bırakıyorlar, evlerini yağma ediyorlardı. Halk artık bizar olmuştu ve Enver Paşa'nın arkasında, nâil-i istiklâl olmak için cidâle atılmış ve seve seve ölmekten çekinmemişti.

İhtilal Teşkilatı ve Muharebeler

Enver Paşa Türkistanlıların Rus idaresine karşı yapmak istedikleri bu ihtilalin başına geçerken her şeyi hesap ettiği muhakkaktır. Bir kere buralarda fişenk yoktu. Paşa derhal Dinav'da bir fişenk fabrikası tesis ettirerek bu yoksulluğu kısmen izale etti. İhtilalin devamına, muvaffakiyetle bitmesine hiçbir mani yoktu. Harplerde muzafferiyet kazanılmasa dahi, ricat edilerek ileride muvaffak olmak ihtimali yüzde yüz idi. Binaenaleyh paşa derhal tertibat alarak harbe başladı ve her gün bütün noksanlara rağmen muvaffakiyât tevâli etmeye başladı. Az zaman içinde Türkistan'ın dokuz vilayetinden beşi işgal edilmişti. Ruslar mütemadiyen mağlup oluyorlardı. Fakat bir müddet sonra Sovyet hükûmeti işin ehemmiyetini anladı ve az zaman içinde Enver Paşa'nın karşısına 80 bin kişilik bir kuvvet gönderdiler.

Enver Paşa Nasıl Şehit Oldu

Rusların Türkleri mağlup etmelerine imkân yoktu. Fakat Enver Paşa'nın cephanesi tükenmişti. Nâçar Belevan'a kadar ricat edildi ve bu ricat esnasında Enver Paşa son derece muztar [çaresiz] kalmıştı. Zabit az olduğundan ordunun cenahlarını layıkıyla idare etmek kabil olamıyordu. O sıralarda düşman sağ cenahı yarmış ve açtığı gediğe mitralyöz yerleştirerek ateşe başlamıştı. Enver Paşa at üzerinde harekâtı idare ediyor ve bizzat kumanda ediyordu. Bu mitralyözlerden haberdar olamamıştı. Buhara'nın Balcıvan vilayetinin Abdere kışlağı etrafında yapılan bu muharebede Enver Paşa daha fazla sokulan bu mitralyözlerin ani bir ateşine maruz kaldı. 338 senesi kurban bayramının birinci günü alafranga saat sabah dokuz buçukta, mitralyöz ateşiyle vücudu delik deşik olduğu halde derhal şehit oldu. Düşman mağlup vaziyetteyken hatta bir taburları teslim olmuşken bittabi

Türkistan kıtaatı bozuldu. Bunun üzerine ordu büsbütün ricat etti.

Enver Paşa'nın Cenazesi

Enver Paşa'nın cenazesi 24 saat sonra otuz bin kişilik bir cemm-i gâfirin omuzları üstünde ve gözyaşları arasında kaldırıldı ve Çeken nam mahalle defnedildi. Ahali şimdi burada bir türbe yapmıştır. 12 hafız başında her gün Kur'an-ı Kerim okur ve halk her gün fevc fevc merhumun mezarını ziyaret etmektedir. Enver Paşa yaptığı planlara nazaran merhum bu harpte şehit olmasa idi, Amuderya noktasındaki bu sarp arızide muntazaman ricat edecek ve Pamir yaylasında Kale-i Hum denilen dağın eteklerine sokulacak ve orada müsait bir fırsat zuhurlarına intizaren bekleyecek ve er geç düşmanı mağlup edecekti!

Enver Paşa'nın Türkistan'daki Hayatı

Enver Paşa'ya bütün cidâli esnasında pek az Türkiyeli zabıt refakat etmiştir. Bunlardan şehit düştüğü esnada yanında bulunan Mülâzım Nafi ve Halil Efendi isminde iki zabıt de kurtulmuş olup yakında geleceklerdir. Enver Paşa Türkistan'ın bütün âdâtına ittibâ etmekte [uymakta] ve bilhassa bu noktaya çok dikkat etmekte idi. Merhum da maiyeti ile beraber uzun bir sakal koyvermiş idi ve yemeklerde ahali ile beraber avucuyla pılav yemekte tereddüt etmez idi. Halk kendisini son derece sayıyor ve büyük bir hiss-i takdir ile seviyordu.

Merhum şehit olduğu zaman siyah duman renginde avcı ceketi ve bağlı bir çizme giyiyordu. Başında kalpak vardı. Enver Paşa 11 ay süren bu cidâl esnasında son derece mütevazîâne bir hayat geçirmiş ve halkın azîm şükranlarına lâyık olacak pek çok hizmetler etmiştir. Şimdi bu havalide mücahede sürmektedir. Halkta müthiş bir intibâh [uyanış] vardır. Enver Paşa'nın ruhu her zaman onların önünde bir ışık olacak ve Türkler er geç burada da istiklâllerine nâil olacaklardır.

Kaynak:

Toplumsal Tarih dergisi- 2007

Güçsüz Bir Avrupa'da 'Anti-Diplomasi'nin yükselişi

YAZAR: SEBASTIAN CONTIN TRILLO-FIGUEROA*

KAYNAK; WWW.ASIATIMES.COM

Kaja Kallas: Avrupa'nın; Çin konusunda kendi kendini baltalayan tutumlarının ve Amerika'ya yönelik kendi kendisinden nefret eden hayranlığının yüzü

Avrupa, bugün sonuç üretmeyen bir diplomasi pratiği yürütüyor. Politikalar, çıkarları korumak için değil, erdem sinyali vermek ya da umutsuz bir transatlantik sadakat göstermek için kurgulanıyor. Ortaya çıkan şey etki değil, illüzyondur—tiyatrovary pozlarla, doğaçlama otoriteyle, ulusal ve uluslararası Antlaşmaların asla tanımlamadığı rolleri oynayan liderlerle yönlendirilen bir illüzyon. Bu yapı, komuta edemediği bir Birlik adına konuşuyor, caydıramayacağı düşmanlarla yüzleşiyor ve özellikle kendi içinde uygulayamadığı değerleri dışarıya vaaz ediyor. Sonuç; şekillendirme yeteneğinden yoksun jeopolitiğin bir simülasyonu.

Bu durumun en bariz örneği Kaja Kallas'ta görülüyor. Kallas, AB Dışişleri Yüksek Temsilcisi olarak atandığı rolü aylar içinde tersine çevirdi ve bloğu, savunması gereken çıkarları baltalayan çatışmacı pozisyonlarla küresel sahneye taşıdı.

ABD, Avrupa'ya cezalandırıcı gümrük vergileri uygularken, her fırsatta AB liderleriyle alay ederken veya ifade özgürlüğünü bastırmakla suçlanan yetkililere vize kısıtlamaları getirirken, Avrupa, Washington'un tacizlerine boyun eğerken aynı zamanda Çin'in işbirliği girişimlerine karşı çıkıyor. Bu diplomatik tersine çevirme o kadar gerçeküstü ki hiciv gibi okunuyor; ancak gerçek zamanlı olarak Avrupa dış politikasını şekillendiriyor.

Bu, görevden sapmış bir bireyin hatası değil. Bu, onu yetkilendiren sistemin yansıması. Kallas, Avrupa'nın kurumsal çöküşünün kristalleşmiş bir ifadesidir—yasal boşluktan dış politika doğaçlayabilen, üye devletlerin ne onayladığı ne de tanıdığı bildiriler yayınlayabilen bir yapının hem mimarı hem de ürünüdür.

İşleyen herhangi bir düzende bu bir performans sanatı olurdu. Bugünün Avrupa'sında ise bu, devlet yönetimi sayılıyor.

Çürüme, onun atanmasından önce başladı. Avrupa Komisyonu 2019'dan bu yana, başkanlık rejimi yönetimi, tutarsız Çin pozisyonları ve patolojik Amerikan bağımlılığı tarafından kısıtlanmış bir şekilde, stratejisi veya anayasal yetkisi olmaksızın jeopolitik alanda tökezliyor.

Ortaya çıkan sadece beceriksizlik değil, bütünüyle kurumsal olarak görevden çekilmedir. Ardından diplomasi, avangard tiyatro olarak yeniden canlandırılıyor: gürültülü, kendi kendine gönderme yapan ve baskıdan uzak.

Beş Perdelik Diplomatik Tragedi

Aşağıdaki beş bölümde Avrupa'nın dış politikadan jeopolitik bir hiciv sahnesine doğru dönüşümü ele alınıyor.

Perde I. "Çin Karmaşası Doktrini" Kallas'ın Ekim 2024'teki görevlendirilmesi için toplanan oturumda başladı ve Kallas, Çin'i "kısmen kötü niyetli" olarak niteleyip Washington'un Çin'e yönelik argümanlarını kanıt veya nüans olmadan tekrar etti.

Pekin'i, ancak Atlantik ittifakıyla yönetilebilecek rekabet ve tehdit arasındaki gri bir bölgeye hapsetti. Trump geri döndüğünde ve Atlantik uyumu bir gecede ortadan kalktığına, Brüksel kendini hiç kimsenin anlamadığı bir siyasi lehçeyi konuşur halde buldu.

Perde II. "Münih Aşağılaması" kaçınılmaz olarak geldi. Şubat 2025'teki Münih Güvenlik Konferansı'nda, ABD Başkan Yardımcısı JD Vance, Avrupa'nın önemsizliğini Avrupa'nın kendi liderlerinin önünde alay konusu yaptı. Tepki? Sessizlik. Kallas daha sonra umutsuz bir cesaretle ortaya çıktı: "Görünüşe göre ABD, Avrupa ile kavga etmeye çalışıyor" dedi ve ardından ekledi "Özgür dünyanın yeni bir lidere ihtiyacı var. Bu meydan okumayı üstlenmek bize, Avrupalılara düşüyor" – kendi saçmalığının ağırlığı altında çöken bir öneri. Bu sözler, dilek, temenni, korkaklık ve diplomatik görev ihlaliyle yoğrulmuştu. Münih, Avrupa'nın çoktan bitmiş bir partinin hâlâ eğlendiğini sanan misafiri olduğunu gösterdi.

Perde III. Ardından "Washington Hakareti" geldi. Kallas'ın Şubat 2025 sonundaki Washington ziyareti, transatlantik ortaklığını yeniden teyit etmeyi amaçlıyordu. Bunun yerine, Dışişleri Bakanı Marco Rubio, Kallas oraya varmış olmasına rağmen onunla görüşmeyi reddetti—eşi benzeri görülmemiş bir durum. Brüksel'in hâlâ "eşgüdüm" zannettiği şey artık açıkça "yalvarma" görünümüne bürünmüştü. Bu küçümseme kişisel değildi; yeniden eğitim amaçlıydı; ABD, Avrupa'yı görmezden gelmekten, ona önemsizliğini aktif olarak öğretme aşamasına geçmişti. Perde IV. Singapur'daki Shangri-La Diyalogu'nda Kallas, "Çin hakkında endişeleniyorsanız, Rusya hakkında da endişelenmelisiniz" diyerek, Çin-Rusya ortaklığını zamanımızın birleşik tehdidi olarak resmetti. Pekin'i haklı bir öfkeyle Moskova'nın savaş makinesini güçlendirmekle suçladı; ancak Avrupa'nın kendi suç ortaklığını dikkatlice göz ardı etti. Nitekim Avrupa Enerji ve Konut Komiseri Dan Jorgensen'in yakın zamanda kabul ettiği gibi, AB üye devletleri, Ukrayna işgalinin başlangıcından bu yana Rus fosil yakıtlarına 2.400 adet F-35 savaş uçağına denk bir harcama yaptı. Eğer birileri Putin'in savaş bütçesini finanse ettiyse, görünen o ki bu Avrupa'nın kendisiydi. Ancak bu rahatsız edici aritmetikle yüzleşmek yerine, suçlama, kendi makbuzlarını hiç denetlememiş birinin özgüveniyle dışarıya yansıtılıyor.

Üstelik monolitik olarak tanımlanan Çin-Rusya ilişkisi, gerçekte sürtüşmelerle dolu. Moskova, Pekin'in Rusya'dan enerji dışı alımlar yapma isteksizliğine içerliyor ve Batılı markaların terk ettiği pazarlarına Çin ürünlerinin doluşmasından korkuyor. Çin ise, Rusya'nın nükleer tehditlerine sürekli karşı çıkıyor. Ancak bu karmaşıklık performansı bozar. Anlatıyı sürdürmek için Kallas, ortakların çelişkilerini ve müttefiklerin başarısızlıklarını aynı şekilde görmezden gelmelidir: Gerçekler iyi bir manşeti bozmamalıdır.

Hindistan-Rusya ilişkileri daha az tartışma yaratıyor. Brüksel, Çin'in Moskova'ya desteğine odaklanırken, Rusya ile Hindistan arasındaki ciddi silah ve ticaret akışını göz ardı ediyor. Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü'ne (SIPRI) göre, Hindistan 2020-2024 arasında

Rusya'nın büyük dış silah satışlarının %38'ini alarak en büyük alıcı oldu.

Bu ihracatlar arasında, başka yere satıldığında istikrarsızlaştırıcı olarak değerlendirilebilecek sistemlerin yanı sıra, Rusya'ya yönelik uygulanan ekonomik izolasyon girişiminin etkisini yumuşatmaya yardımcı olan ihracatlar da yer alıyor. Tüm bunlar olurken, Avrupa Komisyonu geçen Şubat ayında Delhi'de şimdiye kadarki en büyük diplomatik misyonunu gerçekleştirerek 21 komisyon üyesini görevlendirdi; ancak bu diplomatik heyet, Hindistan'ın Moskova ile derinleşen bağlarından veya yerel insan haklarının bozuk durumundan bahsetmekten özellikle kaçındı.

Tüm bunlar, Brüksel'in anlatısına uymadığından basitçe yok sayılıyor. Hindistan'ı sorgulamak; AB'nin Hint-Pasifik fantezilerini karmaşıktıracaktır, onunla yüzleşmek ise Çin'i bir tehdit, Hindistan'ı ise bir ortak olarak gören, hatta Rusya'ya karşı davranışları örtüşse bile, bu stratejinin tutarsızlığını ortaya koyacaktır. Dolayısıyla sorun zorlamanın boyutu değil, dikkatin seçiciliğidir.

Perde V. "Tirol Tiyatrosu" mantıksal bitiş noktasını, operatik saçmalıkla yaklaşan son perdeyi işaretler. AB, Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi ile birlikte Tirol'de "çok dilli eğitim" konulu bir gösteri düzenliyor. SCMP'den Finbarr Bermingham'ın haberine göre, amaç, Avrupa'nın sözde dil hoşgörüsünü, Çin'in Tibet ve Sincan'daki "baskıcı" politikalarıyla karşılaştırmak.

Bu gerçeküstü yapımda başrolü Kallas üstlenecek; aynı zamanda İspanya Başbakanı Sanchez, Katalanca, Baskça ve Galiçyaca'nın resmi AB dili yapılması için baskı yapıyor—herkes akıcı şekilde İspanyolca konuşuyor olmasına rağmen. Bu adım dil haklarıyla ilgili değil; İspanya'nın kendi Anayasası bu dilleri resmi dil olarak tanımasa bile, Sanchez'in adaletten kaçan bir kaçakla yaptığı anlaşmayla iktidarı güvence altına almakla ilgili.

Paralellik açıkça ortada: Sanchez'in AB içinde yaptığını Kallas da AB dışında yapıyor; kurumları Avrupa çıkarlarına hizmet edecek şekilde değil, kişisel nüfuzunu sağlamlaştıracak şekilde siyasallaştırıyor. Mantık aynı ama ölçek farklı.

Rusya-Ukrayna savaşı bu paralelliği gözler önüne serdi ve Avrupa diplomasisinin özündeki teatral boşluğu ifşa etti. Kallas, inandırıcı bir barış sürecini destekleyerek ciddi bir ses olma fırsatına sahipti. Bunun yerine, ilk hamleyi bile Trump yaptı. Mevcut sorumluluklarından ziyade Estonya'nın tarihi travmasından kaynaklanan çatışmacı tavrı, onun Avrupa'yı bir bütün olarak temsil edemediğini daha da belirginleştirdi.

Sanchez de farklı değil. Savaş başladığından beri İspanya, Rus enerjisine 6,9 milyar avro harcadı, bu da Ukrayna'ya askeri yardım olarak taahhüt ettiği miktarın (1 milyar avro) neredeyse yedi katı. Yine de bu gerçek, İspanyol başbakanının, her fırsatta Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ile poz vermesine engel olmadı. Brüksel'in kendi mantığıyla olaya bakarsak, Kiev'in direnişine gönderilen her 1 İspanyol avrosuna karşılık, 7 İspanyol avrosu işgalciyi "desteklemeye" gidiyor.

Yine de bu çelişkiler sirkinden çıkan Brüksel, şimdi Pekin'e

dil hakları üzerine ders vermeye hazırlanıyor. Hong Kong'da İngilizce ve Makao'da Portekizce resmi dilken, AB—tek birleştirici dil politikası olmaksızın ve dış ilişkiler için ulusal ve uluslararası Antlaşmalarda herhangi bir yetki temeli bulunmaksızın—kendini dil özgürlüğünün hakemi konumuna getiriyor. Bunu yaparken, kendi dış politikasını tanımlamaktan aciz, sahip olduğunu iddia ettiği uzmanlıktan, tutarlılıktan ve birlikten yoksun şekilde hareket ediyor ve kamuoyunda azarladığı ülkelerle perde arkasında ticaret yapmaya devam ediyor.

Sonuç olarak, ulusal ve uluslararası Antlaşmalar AB'ye işlevsel bir dış politika mekanizması kazandırmadığından, Kallas kendi rolünü son aşama Avrupa Parlamentosu kararı olarak yeniden tasarladı: son derece gürültülü, tamamen kendini öven ve tamamen önemsiz.

Temmuz Hesaplaşması

Tüm bu koreografi, Temmuz'da Pekin'de düzenlenecek olan AB-Çin zirvesine doğru ilerliyor. Başarısızlığı garantilemek için Kallas elindeki her aracı kullanıyor: kışkırtıcı ifadeler, içi boş, rol icabı ahlakçılık ve ilham verici Tirol gambiti: devlet adamlığı kisvesi altında yeniden paketlenmiş sabotaj, hiçbir şey başaramadan ortakları nasıl yabancılaştıracağına dair bir ustalık dersi. Bu gündemini sürdürürken, Brüksel hareketi yetkiyle, gürültüyü etkiyle ve ahlaki pozları amaçla karıştırdı. Dış politika artık kavramsal sanat gibi üretiliyor: biçim olarak kışkırtıcı, işlev olarak boş ve sadece içeriden olanlara anlamlı.

Kallas doktrini—eğer buna doktrin denebilirse—bir strateji değil, bir yöntem: sürtüşme yarat, erdem iddia et, sonuçları görmezden gel.

Ama Kallas Avrupa'nın bu komik (buffa) operasında yalnız değil. Sistem buna izin veriyor. Birliğin kurumsal tasarımı, yetki olmadan jestlere ve koordinasyonsuz beyanlara imkan tanıyor. Diplomasi diye geçen şey, aslında bir boşluğun doldurulması—çünkü AB sisteminde kimse ne söylemesi gerektiğini bilmiyor ya da söylenmesi gereken şeyi söyleme sorumluluğunu kimse üstlenmek istemiyor.

“Anti-diplomasi”nin yükselişi, Avrupa'nın harekete geçmemesiyle ilgili değil; kimse istememişken, kimsenin faydasına değilken, kimsenin onaylamadığı araçlarla harekete geçmesiyle ilgili.

Brüksel dışarıda eylemde bulunuyor çünkü yetkilendirildiği için değil, mekanizma, amacı belirsizleşse bile işlemeye devam ettiği için. Eğer biri bu yapıya yapısal bir fren çekmezse, Pekin zirvesi sadece başarısızlıkla sonuçlanmayacak.

Aynı zamanda birçok ortağının zaten şüphelendiğini kanıtlayacak: Avrupa artık pozisyon sahibi olmakla poz sahnelemeyi birbirinden ayırt edemiyor.

Dipnot:

*Sebastian Contin Trillo-Figueroa, Hong Kong merkezli, Avrupa-Asya ilişkileri üzerine çalışan bir jeopolitik stratejisttir.

Amerika Denizlerin Kontrolünü Nasıl Kaybetti

YAZAR: ARNAV RAO*

KAYNAK: WWW.THEATLANTIC.COM

Onlarca yıllık yanlış politika tercihlerinin ardından, ABD şaşırtıcı derecede düşük bir denizcilik kapasitesine sahip.

“Denizi kontrol eden, her şeyi kontrol eder,” diyor antik Atinalı general Themistokles. Bu ölçüte göre, Amerika neredeyse hiçbir şeyi kontrol etmiyor.

Amerika, deniz taşımacılığına bağımlıdır. Amerika’nın uluslararası ticaretinin yaklaşık %80’i ağırlıklı olarak denizler üzerinden gerçekleşiyor. ABD, yakıt, mühimmat ve gıda da dahil olmak üzere, silahlı kuvvetlerinin malzeme ve teçhizatının neredeyse %90’ını taşımak için gemilere ihtiyaç duyuyor. Bu yüzden ticari tersane kapasitesi; savaş gemileri, acil durumlarda ekipman ve asker taşıyan destek gemilerinin hızlı üretimi için hayati önemdedir.

Ancak ABD’nin denizcilik kapasitesi bu bağımlılığa karşın şaşırtıcı derecede düşüktür. Okyanusları dolduran on binlerce büyük gemiden yalnızca %0,13’ü Amerika’da inşa ediliyor. Buna karşılık Çin, tüm yeni gemi siparişlerinin yaklaşık %60’ını karşılıyor ve Amerika’nın gemi inşa kapasitesinin 200 katından fazlasını oluşturmuş durumda. ABD’nin ithalat ve ihracatının çoğu, yabancı yapımı gemilerle taşınmakla kalmıyor, bu gemilerin neredeyse tamamı Avrupa ve Asya merkezli dokuz dev navlun şirketinin mülkiyetinde ve onlar tarafından işletiliyor. 2024’ün sonunda, bu navlun şirketleri ABD’nin konteyner taşımacılığının yaklaşık %90’ını kontrol eden üç kartel halinde birleşmişti.

Bir gemi ABD limanına vardığında, kargo ambarından konteynerleri kaldıran vinç te muhtemelen ABD’deki tüm gemi-kara vinçlerinin yüzde 80’ini üreten tek bir Çin şirketi tarafından üretilmiş oluyor.

Çin ayrıca konteynerlerin yüklendiği kamyon şasislerinin %86’sını üretiyor. Konteynerlerin yaklaşık %95’i Çin’de üretiliyor. Pandeminin ilk günlerinde, Amerika’nın okyanus taşımacılığı üzerindeki kontrolünü kaybetmesinin bazı sonuçları birdenbire gün yüzüne çıktı. Yabancı karteller, bazı rotalarda taşıma sözleşmelerinin maliyetini %1000’e kadar artırdı ve 190 milyar dolarlık rekor kâr elde ettiler. Ayrıca yüz milyonlarca dolarlık Amerikan tarım ihracatını taşımayı reddettiler ve bunun yerine boş konteynerlerle hızlıca Çin’e dönüp daha kârlı Çin malları taşımayı tercih ettiler; bu sırada Amerikalı çiftçilerin ürünleri rıhtımlarda çürüdü.

Amerika’nın gemi inşa ve deniz taşımacılığı kapasitesindeki eksikliğinin ulusal güvenlik üzerindeki etkileri de giderek daha tehlikeli hale geliyor. Amerikan bayrağı taşıyan ve Amerikalı denizcileri çalıştıran ticari gemi sayısının çok az olması nedeniyle, ABD, Donanma destek gemilerini çalıştıracak tecrübeli sivil denizci sayısında kritik bir kıtlık yaşıyor.

Kasım 2024’te Donanma, Ocak 2024’te teslim edilenler de dahil olmak üzere 17 destek gemisini personel eksikliği nedeniyle hizmet dışı bırakacağını doğruladı. Daha da endişe verici olan, bizzat destek gemilerinin sayısındaki eksiklikler. ABD’nin Pasifik’te bir çatışma durumunda 100’den fazla yakıt tankerine ihtiyacı olacak. Ancak halihazırda erişebildiği tanker sayısı ise sadece 15 civarında.

Bu asla olmamalıydı. 20. yüzyılın ortalarında ABD, gelişen ve iyi düzenlenmiş bir deniz taşımacılığı endüstrisine sahipti. Ancak, bunu mümkün kılan sistemi terk etti.

20. yüzyılın başında, okyanus taşımacılığı sektörü “yıkıcı rekabet” olarak bilinen bir olguyla karşı karşıyaydı. Navlun şirketleri, yük gemilerini işletmenin yüksek sabit maliyetlerini telafi edebilmek adına sıklıkla ortalama maliyetin altında fiyatlarla mal taşımayı göze alarak acımasız fiyat savaşlarına girdiler. Ancak bu strateji sürdürülebilir değildi. Yıllarca süren kesintisiz zararlar, sektördeki birçok firmayı iflasın eşiğine getirdi. Tam bir çöküşü önlemek amacıyla navlun şirketleri, arzı kısıtlamak ve fiyatları sabitlemek için yasayla düzenlenmemiş fiili karteller kurarak güçlerini birleştirdiler.

Karteller bir tür istikrar sağladılar ama istikrar kamuya ve halka pahalıya mal oldu. Kartel gemileriyle münhasıran çalışan büyük operatörlere gizli indirimler sundular, rakiplerle çalışan navlun şirketleriyle iş yapmayı reddettiler. Aynı zamanda fiyat ayrımcılığı yaptılar; büyük taşıyıcılara ciddi indirimler sağlarken, pazarlık gücü olmayan küçük taşıyıcılardan yüksek fiyatlar alarak zararlarını telafi ettiler. Ortaya çıkan eşitsiz fiyatlar ve navlun hizmetlerine adil olmayan eşitsiz erişim, küçük üreticilere, çiftçilere ve limanlara büyük zarar verdi.

Kartellerin Amerikalı taşıyıcıları sıkıştırdığı bir dönemde, ABD hükümeti denizcilik politikasını ihmal ediyordu. İç Savaş’tan beri Amerika, gemi inşasına kamu kaynağı tahsis etmeyi reddediyordu; oysa başta İngilizler olmak üzere yabancı hükümetler, deniz taşımacılığı ve gemi inşasını yoğun biçimde sübvansiyon ediyordu. 1901’e gelindiğinde, ABD yapımı gemiler ulusal ticaretin yalnızca %8’ini taşıyordu ve Amerikan tersanelerinin işi neredeyse yalnızca donanma sözleşmeleriyle sınırlı kalmıştı.

Kartelleşme ve hükümetin hareketsizliğinin birleşik sonuçları tehlikeliydi. 1914’te Avrupa’da Birinci Dünya Savaşı patlak verdiğinde, İngiltere, Fransa ve İtalya deniz taşımacılık kapasitelerinin çoğunu savaş çabalarına tahsis etti. ABD, Avrupa taşımacılığına bu kadar bağımlı olduğundan, navlun fiyatları fırladı. Yabancı hatlar, gemi kiralama veya önemli malların nakliyesi için gereken ücreti yaklaşık 20 kat artırdı.

Amerika Birleşik Devletleri, fiilen dünyanın geri kalanından izole edildi. Denizcilik tarihçisi Salvatore R. Mercogliano’nun Sea History dergisinde belirttiği gibi, “Malzeme rıhtımlarda yığıldığından ve Amerikan limanlarına gelen ithalat neredeyse durduğundan iç ekonomi resesyona girdi.”

Oluşan bu acil duruma karşılık olarak Kongre, ABD’nin deniz taşımacılığı ve gemi inşa kapasitesini güçlendirmek amacıyla kamu fonlarını harekete geçiren bir dizi yasa çıkardı. Hem kısa vadeli hem de uzun vadeli sonuçlar etkileyiciydi. Geniş çaplı kamu yatırımları, Birinci Dünya Savaşı için 2.300’den fazla, İkinci Dünya Savaşı sırasında ise 5.500’den fazla gemi inşa edilmesini sağladı. ABD, daha önce benzeri görülmemiş bir hız ve ölçekte gemi üreten dünyanın önde gelen gemi yapımcısı haline geldi. Örneğin ABD, İkinci Dünya Savaşı’nın en yoğun günlerinde Liberty sınıfı yük gemisi

SS Robert E. Peary’yi yalnızca dört günden biraz fazla sürede inşa etti. Ancak Kongre, yalnızca denizcilik kapasitesine para akıtmanın yeterli olmadığını fark etti. Yıkıcı rekabeti önlemek ve deniz taşımacılığı şirketlerinin kamu yararına hizmet etmesini sağlamak için piyasa kurallarının belirlenmesi gerekiyordu. Bu amaçla, Kongre yeni bir kurum olan ABD Denizcilik Kurulu’nu (daha sonra yerini Federal Denizcilik Komisyonu aldı) kurdu; bu kurum, sektörü bir kamu hizmeti gibi düzenlemekle görevlendirildi. Karteller, faaliyet anlaşmalarını hükümete sunmak zorundaydı; hükümet, adaletsiz veya ayrımcı bulduğu anlaşmaları reddediyor ya da değiştiriyordu. Taşıyıcıların fiyat ayrımcılığı yapmalarına, ertelenmiş indirimler sunmalarına veya rekabeti dışlayıcı başka aldatıcı taktikler kullanmalarına izin verilmiyordu. Bu yasalar her zaman etkili bir şekilde uygulanmasa da, öncesine kıyasla önemli bir ilerleme sağladılar.

Ancak 1980’lerde Kongre ve Ronald Reagan yönetimi, yasal olarak düzenlenmiş rekabet yaklaşımını terk etti. Reaganlılar, o dönemde sadece 11,8 milyon dolarlık bir bütçesi olan FMC’nin (Federal Denizcilik Komisyonu) şişkin bir bürokrasi haline geldiğini savundular ve okyanus taşıyıcılarına, tüm nakliyecilere eşit davranma zorunluluğu getirilmezse ABD’nin daha yüksek ekonomik verimlilik sağlayabileceği ve nakliye fiyatlarını düşürebileceği gerekçesini öne sürdüler. Bu doğrultuda, Reagan ve Clinton yönetimleri sırasında Kongre, FMC’nin deniz taşımacılığı kartellerini düzenleme yetkisini ortadan kaldıran bir dizi yasa çıkardı.

Bunun ilk etkisi, 20. yüzyılın başlarındaki piyasaya özgü yıkıcı rekabet ve istismarın geri dönüşü oldu. Navlundaki konteynerleşmenin yükselişiyle birlikte gemiler büyüdü, sabit maliyetler arttı. Bu durum, navlun şirketlerinin gemilerdeki boş alanları, büyük indirimlerle bile olsa doldurma isteklerini artırdı, çünkü en azından boş kalan alan satılmasa kaybedeceklerinden daha az para kaybedeceklerdi. Ancak yine de kârlılık düştü ve taşıyıcılar, aynı anda hükümetin anti-tröst (tekelleşme karşıtı) yasalarını uygulamaktan geri çekilmesinden faydalanarak bir dizi birleşmeye yöneldi. Başkan Reagan’ın 1984 Denizcilik Yasası’nı imzalamasının ardından geçen yedi yılda, yedi büyük navlun şirketi rakipleri tarafından satın alındı; oysa 1966–1983 dönemi boyunca sadece bir şirket rakipler tarafından satın alınabilmişti.

Yabancı rakiplerine kıyasla daha yüksek maliyetlerle faaliyet gösteren Amerikan bayraklı navlun şirketleri, özellikle Reagan yönetimi, mürettebatlara yaşanabilir maaş ödenmesini sağlayan sübvansiyonları kaldırdıktan sonra, fiyat savaşlarından ağır şekilde etkilendi. Dönemin en büyük iki Amerikan navlun şirketi olan American President Lines ve SeaLand, sırasıyla 1997 ve 1999’da yabancı şirketlerce satın alındı ve böylece ABD’de, küresel ölçekte rekabet edebilen hiçbir deniz taşımacılığı şirketi kalmadı. Bu sırada, Asya’daki tersaneler devasa devlet sübvansiyonları almaya başladı.

Sonuçlar, 1900'lerin başındaki tabloyla neredeyse aynıydı. ABD'de gemi inşa kapasitesi neredeyse tamamen yok oldu. Bugün ABD, yılda beşten az büyük ticari gemi üretiyor ve tersaneler neredeyse tamamen donanma sözleşmelerine bağımlı durumda. Daha da kötüsü, Çin'le gerilimin arttığı bir dönemde ABD'nin deniz veya destek gemisi üretiminde acil bir durumda devreye alabileceği üretim kapasitesi neredeyse hiç yok. Gerçekten de, ABD hükümeti askeri destek sağlamak için ihtiyaç duyduğu tüm ticari gemileri Çin'de yaptırıyor.

Kongrede sunulan partilerüstü ortak bir yasa tasarısı ve yakın zamanda yayınlanan bir yürütme emri bu soruna çözüm getirmeyi amaçlıyor. Bu planlar, Çin'e ait gemilere gümrük tarifeleri getirmeyi ve tersane yatırımlarını teşvik etmek için yeni vergi teşvikleri oluşturmayı öngörüyor.

Bu fikirler faydalı olsa da, fazla basit ve dar kapsamlı. Asıl sorun sadece yetersiz yatırım ya da düşük gümrük vergileri değil.

Esas mesele, sektörü kamu yararına göre yapılandıran ve yasaya dayanan rekabet sisteminin terk edilmiş olmasıdır.

Bu sistemin güçlü bir versiyonunun yeniden kurulması, hükümete kartelleri kamu yararı doğrultusunda yönlendirme yetisini kazandıracaktır. Navlun şirketleri, büyük-küçük tüm taşımacılara benzer fiyatlar ve hizmet şartları sunmak zorunda kalacaktır. Bu da piyasadaki rekabetin, hangi şirketin daha iyi ürün ve hizmet sunduğuna dayanmasını; birkaç yabancı kartelin lütfuna dayalı olmamasını sağlayacaktır. Devletin navlun şirketleri düzenlemesi, taşıma kapasitesinin daraldığı dönemlerde fiyatların fahiş şekilde artırılmasını ve talebin düştüğü dönemlerde yıkıcı fiyat savaşlarını engelleyecektir. Deniz taşımacılığı, gemi inşası, liman hizmetleri ve denizci eğitimi alanlarında güçlü kamu yatırımlarıyla birlikte, bu sistem, okyanus taşımacılığındaki yasal olmayan düzenlenmemiş tekeller sorununu çözmek için bir zamanlar kullandığımız piyasa kurallarını yeniden oluşturacaktır. Yeni bir Amerikan büyük denizcilik çağı mümkündür.

Dipnot:

*Arnav Rao, Open Markets Institute'te ulaşım politikası analistidir.

Kimse bir robotun kendisine hikaye okumasını istemez!

"A MASTERPIECE

...THE EMINENT FICTION WRITER OF OUR TIMES"

IRVINE WELSH

YAZAR: EMİNE SANER

İş yerinde ve evde yapay zekayı reddeden yaratıcılar ve akademisyenler

Yapay zeka herkesin işine göz mü dikti? Eğer bu insanlar söz sahibi olursa, hayır. Ewan Morrison, *Nine Inches Pleases a Lady* ("Dokuz İnç Bir Kadını Memnun Eder") adında bir kitap yazdığını keşfettiğinde hem şaşırdı hem de eğlendi. Üretken yapay zekanın sınırlarını merak eden Morrison, ChatGPT'ye bugüne dek yazdığı 12 romanın adını sormuştu. "Ben yalnızca dokuz tane yazdım," diyor. "Her zaman memnun etmeye hevesli olan sistem, üç tanesini uydurmaya karar verdi." Sahte başlıktaki "nine inches" (dokuz inç) ifadesi, Robert Burns'ün müstehcen bir şiirinden alınmıştı. "Bu sistemlerin doğruluk konusunda güvenilir olduğunu düşünmüyorum," diyor Morrison. Henüz *Nine Inches*'i yazmadı - "ya da devamı olan *Eighteen Inches*'i," diye gülüyor. Gerçekte yayımladığı son kitabı *For Emma*, yapay zeka beyin implantı çiplerini hayal eden ve teknolojinin insani bedellerini irdeleyen bir eser. Morrison, OpenAI'nin ChatGPT'si gibi makineleri ve onların yeteneklerini gözlemlemeye devam ediyor, ancak bu sistemleri kendi yaşamında ya da işinde kullanmayı kesinlikle reddediyor. O, giderek büyüyen bir grubun parçası: üretken yapay zekanın gücünden ve zarar potansiyelinden dehşet duyan, bu canavarı beslemek istemeyen insanlar; ya da sadece bunun biraz saçma olduğunu ve uğraşmaya değmeyeceğini düşünenler; yahut yalnızca robotlar yerine insanları tercih edenler. İnternete girin, yapay zeka destekçileri tarafından bu reddedicilerin kolayca "cahil Luddit'ler" - hatta daha kötüsü, "kendini beğenmiş hipsterlar" - olarak küçümsendiğini görebilirsiniz.

Ben muhtemelen her iki gruba da giriyorum, zira son derece Amish tarzı ilgi alanlarım var (masa oyunları, bahçecilik, hayvan yetiştiriciliği) ve Guardian için yazıyorum. Arkadaşlarım ebeveynlik tavsiyeleri için ChatGPT'ye bayılıyor, danışmanlık işinde bunu gün boyu kullanan bir tanıdığım da var ama ben 2022'de piyasaya çıktığında biraz kurcaladıktan sonra bir daha kullanmadım.

Kabul ediyorum, belki ChatGPT bu işi benden daha iyi yapabilirdi ama bu yazı, zanaatkar yazarlık stüdyomda organik kelimelerle elde hazırlanmıştır. (Tamam, yani yatakta yazdım.)nChatGPT gibi sosyal medya gönderilerini ve araştırma makalelerini yağmalayarak, görüşme yaptığım kişilerin ne düşündüğünü tahmin edebildim ama insan olarak telefonu elime alıp konuşmak çok daha keyifliydi.

Röportaj yaptığım iki kişi, evcil hayvanları tarafından kesintiye uğradı ve her ikisi de beni bir şekilde güldürdü (tam açıklama: sesleri sonra yapay zeka transkripte etti). Morrison'ın zaman zaman AI meraklılarıyla çatıştığı X (eski adıyla Twitter) platformunda, sıkça kullanılan bir hakaret "decel" (yani "decelerationist", yavaşlamacı) kelimesi.

Ancak insanların onun geri kaldığını düşünmesi onu sadece güldürüyor.

"Verdiğin sözünü tutamamak, hızlanmacılığı durdurmanın en etkili yoludur. Bir duvara çarpıp, yavaşlamanın gayet iyi bir yoludur," diyor.

Yakın tarihli bir araştırmaya göre, yapay zeka sistemleri soruların %60'ından fazlasına yanlış cevap verdi.

Morrison, bu tartışmaya, şimdi "süper zeka ve kontrolden çıkmış AI konusunda abartılı korkular" diye adlandırdığı şeyler aracılığıyla çekilmiş.

“Bu işe ne kadar çok girdiysem, bunun aslında dünya çapındaki yatırımcıların önüne sallanan bir kurgu olduğunu o kadar çok anladım. Böylece bu insanlar, yapay süper zeka arayışına milyarlarca – hatta yarım trilyon dolara kadar – yatırım yapıyorlar. Bu bir fantezi, çılgına dönmüş girişim sermayesinin ürünü.”

Bir yazar olarak kendisini ve senarist olan eşi Emily Ballou’yu tehdit eden bir başka konu da telif hakkı ihlalleri. Çünkü üretken yapay zeka mevcut içeriklerle eğitiliyor. Morrison’a göre eğlence endüstrisinde insanlar artık “hangi projelerin onay alacağını belirlemek için AI algoritmaları kullanıyor, bu da geçmişte tekrar tekrar yeniden üretmeye mahkum olduğumuz anlamına geliyor.” Algoritmalar “Aynısından biraz daha fazlası” diyor, çünkü yapabilecekleri tek şey bu. Morrison, elinde uzun bir şikayet listesi olduğunu söylüyor. “Son birkaç yıldır birikiyorlar.” Yapay zeka yüzünden iş kayıplarından endişeli (Bill Gates kısa süre önce AI’nın haftada iki günlük iş haftasına neden olacağını öngördü).

Ayrıca “teknoloji bağımlılığı, ekolojik etkiler, eğitim sistemine verilen zarar – şu anda öğrencilerin %92’si yapay zeka kullanıyor” gibi sorunlar da var. Teknoloji şirketlerinin AI’yı kişiselleştirmek için bizi gözetlemesinden kaygı duyuyor ve Ukrayna’da AI destekli silahların kullanılması karşısında dehşete kapılıyor.

“Bunu etik açıdan tiksindirici buluyorum,” diyor.

AI kullanmama gerekçesi olarak benzer nedenler öne süren başkaları da var. Bir sesli kitap anlatıcısı olan April Doty, yapay zeka kullanımının çevresel maliyetleri karşısında dehşete düşüyor, çünkü bir AI araması yapmak ve yanıt almak için gereken hesaplama gücü devasa boyutlarda.

“Google aramalarında AI özetlerini kapatamıyor olmanız beni çileden çıkarıyor,” diyor. “Artık neye bakarsanız bakın, temelde gezegeni yakıyorsunuz.”

Alternatif arama motorları kullanmaya başlamış. “Ama giderek daha fazla bu şeyle çevriliyiz ve bir kapatma düğmesi yok. Bu beni öfkeliyor.” Hâlâ mümkün olan yerlerde “AI kullanmamayı seçiyorum,” diyor.

Kendi alanında ise, makineler tarafından ‘okunan’ kitapların sayısından endişeli. Amazon’a ait sesli kitap platformu Audible, yayınevlerinin AI teknolojisi kullanarak sesli kitap oluşturmaya artık izin vereceğini duyurdu.

“Kendisine bir hikaye robotun okumasını isteyen kimseyi tanımıyorum ama bunun deneyimi öyle bir noktaya getireceğinden korkuyorum ki insanlar artık sesli kitap platformlarına abone olmak istemeyecek,” diyor Doty.

Şimdilik AI nedeniyle işini kaybetmemiş ama başka meslektaşları kaybetmiş ve büyük ihtimalle sırada o da var.

AI modelleri “anlatamaz,” diyor. “Anlatıcılar sadece kelimeleri okumaz; o kelimelerin altında yatan duyguları hisseder ve ifade eder. AI bu işi asla yapamaz, çünkü bu, insan olmanın ve yıllarca deneyim biriktirmenin işidir.”

Washington Üniversitesi’nde dilbilim profesörü olan ve The AI Con adlı yeni kitabın ortak yazarı Emily M. Bender, ChatGPT gibi büyük dil modellerini (LLM) kullanmak istememesinin birçok nedeni olduğunu söylüyor.

“Ama belki de en başta geleni, kimsenin yazmadığı bir şeyi okumak istemememdir,” diyor.

“Ben okurum çünkü birinin bir şeyi nasıl gördüğünü anlamak isterim ama sentetik metin üreten makinelerin içinde ‘birisi’ yok.”

“Bu sadece birçok farklı insanın sözlerinden rastgele derlenmiş bir kolaj, diyor.”

Peki, AI meraklılarının dediği gibi “geride kaldığını” düşünüyor mu?

“Hayır, hiç de değil. Benim tepkim ‘Herkes nereye gidiyor?’ oluyor,” diyor. Sanki “iyi bir yere değil” der gibi gülüyor.

“Gerçek medya yerine sentetik medyaya yöneldiğimizde, insanlarla olan bağımızı kaybediyoruz,” diyor Bender. “Bu hem kişisel düzeyde – yani başka insanlarla bağlantı kurmaktan elde ettiğimiz şeyler – hem de topluluğun gücü açısından geçerli.”

Gözetim ve gizlilik araştırmacısı Chris Gilliard’dan alıntı yapıyor:

“O, bunun şirketlerin bizi birbirimizden izole etmek ve tüm etkileşimlerimizi kendi ürünleri üzerinden gerçekleştirmemizi sağlamak için attığı teknolojik bir adım olarak görülebileceğini çok önemli bir şekilde vurguladı. Ne bizim ne de topluluklarımızın buna ihtiyacı var.”

Bender’ın büyük dil modellerine (LLM) karşı uzun süredir açıkça dile getirdiği karşıt görüşlerine rağmen – bu konuda oldukça tanınmış biri – şaşırtıcı biçimde, bazı öğrencilerin AI ile üretilmiş ödevler teslim ettiğini gördüğünü söylüyor.

“Bu çok üzücü.”

Öğrencileri denetlemek ya da suçlamak istemediğini söylüyor.

“Benim işim, öğrencilerin büyük dil modellerine başvurduklarında aslında kendi yapacakları çalışmalardan elde edecekleri bir öğrenme fırsatını kendilerinden çaldıklarını anlamalarını sağlamak.”

Peki, insanlar üretken yapay zekayı boykot etmeli mi? “Boykot, organize bir politik eylem anlamına gelir; elbette, neden olmasın?” diyor. “Ayrıca bence insanlar bireysel olarak da bunları kullanmadıklarında daha iyi durumda olurlar.”

Bazı insanlar bugüne dek direnmeyi başardı, ancak sonunda kullanmak zorunda kalabileceklerini istemeyerek fark ediyorlar.

Hükümet için bilgi teknolojileri (IT) alanında çalışan Tom, teknik işlerinde AI kullanmıyor ama meslektaşlarının farklı şekillerde kullandığını fark etmiş. Terfiler kısmen, yazmaları gereken yıllık değerlendirme formlarına göre belirleniyor ve Tom, değerlendirmesi onu etkilemiş bir yöneticiye bunu nasıl yaptığını sormuş (günlerce uğraştığını sanıyormuş).

“Bana dedi ki, ‘Sadece 10 dakikamı aldı – ChatGPT kullandım,’ diye hatırlıyor Tom.

“Aynısını benim de yapmamı önerdi ama ben katılmadım. Bu konuyu açtım ve o da, ‘Eğer yapmazsan muhtemelen bir yere varamazsın,’ dedi.”

Tom için yapay zeka kullanmak hile yapmak gibi geliyor ama şu an bunu reddetmenin onu dezavantajlı konuma sokacağından endişe ediyor.

“Bu noktada, neredeyse kullanmaktan başka seçeneğim kalmamış gibi hissediyorum. Ahlaki değerlerimi göz ardı etmek zorunda kalabilirim.”

Bazı kişiler, endişelerine rağmen, yapay zekayı sadece belirli görevlerle sınırlı bir şekilde kullanıyor. Warwick Üniversitesi’nde hücre biyolojisi profesörü olan Steve Royle, verileri analiz etmek için bilgisayar kodu yazmanın “angarya kısmı”nda ChatGPT kullanıyor.

“Ama sınıırım bu kadar. Sıfırdan kod üretmesini istemem. Buna izin verdiğinizde, sonrasında hataları ayıklamak için çok daha fazla zaman harcıyorsunuz. Bence ona fazla iş yaptırırsanız bu tam bir zaman kaybı olur,” diyor. Doğruluğu bir yana, Royle yapay zekaya fazla güvenirse kendi kodlama becerilerinin köreleceğinden de endişe ediyor.

“AI meraklıları diyor ki, ‘Endişelenme, sonunda kimse hiçbir şey bilmek zorunda kalmayacak.’ Ben bu görüşe katılmıyorum, böyle bir inancı paylaşmıyorum.”

İşinin bir parçası da araştırma makaleleri ve hibe teklifleri yazmak.

“Metin oluşturmak için kesinlikle kullanmam,” diyor Royle.

“Benim için yazmak, fikirlerinizi şekillendirme sürecidir ve yeniden yazıp düzenleyerek ne söylemek istediğinizi gerçekten netleştirirsiniz. Bu işi bir makineye yaptırmak, işin ruhunu yok eder.”

Film yapımcısı ve yazar Justine Bateman, üretken yapay zekayı “toplumun şimdiye kadar ortaya attığı en kötü fikirlerden biri” olarak nitelendiriyor.

AI’nın bizi işlevsizleştirmesinden tiksindiğini söylüyor.

“İnsanlara, yıllardır kolaylıkla yaptıkları şeyleri artık yapamayacaklarına inandırmaya çalışıyorlar; e-posta yazmak, sunum hazırlamak gibi. Kızınız sizden köpek yavruları hakkında bir masal uydurmanızı istiyor, bunu bile sizin yerinize yazmasını istiyorsunuz.”

Bateman, acı bir gülümsemeyle şöyle diyor:

“Sonunda, yalnızca kemik ve organlardan oluşan bir deri torbasına indirgeneceksiniz; insana dair hiçbir şey kalmayacak. Hiçbir şey bilmeyeceksiniz ve size sürekli ‘bunu yapamazsın’ denilecek, bu da hayatın sunduğunun tam tersi. Tatile nereye gideceğinizi, bugün ne giyeceğinizi, kiminle çıkacağınızı, ne yiyeceğinizi gibi her türlü kararı teslim edeceksiniz. İnsanlar bunu zaten yapıyor. Yas tutmak zorunda da kalmayacaksınız, çünkü yeni ölen annenizin fotoğraflarını ve sesli mesajlarını yükleyeceksiniz ve o da her gün yapay zeka aracılığıyla görüntülü aramayla sizinle konuşabilecek.

Nükleer bir felaketten çok önce, insanlığı yok edecek şeylerden biri, insanların duygusal olarak içinin boşaltılması olacak.”

Bateman ilgilenmiyor.

“Bu, benim bir film yapımcısı ve yazar olarak gitmekte olduğum yönün tam tersi,” diyor.

“Üretken yapay zeka bir blender gibidir; istediğiniz türden milyonlarca örnek koyarsınız ve size Frankensteinvari bir kaşık dolusu şey verir.”

Bunun hırsızlık ve geviş getirme (regurgitation) olduğunu söylüyor.

“Bu yapı gereği orijinal hiçbir şey ortaya çıkarmaz. Üretken yapay zeka kullanan ve kendisini sanatçı sanan herkes aslında yaratıcılığını durduruyordur.”

Bazı stüdyolar (örneğin animasyon şirketi Studio Ghibli) AI kullanmamaya yemin ederken, diğerleri bu ihtimal karşısında adeta ağzının suyunu akıtıyor gibi görünüyor. 2023’te DreamWorks’ün kurucusu Jeffrey Katzenberg, AI’nın animasyon filmlerinin maliyetlerini %90 oranında düşüreceğini söyledi.

Bateman, seyircilerin AI ile üretilen içeriklerden sıkılacağını düşünüyor.

“İnsanlar buna tıpkı abur cubura verdikleri tepki gibi tepki verecek,” diyor.

Bazıları için yapay ve lezzetli olabilir ama besleyici değildir; çoğumuz ise uzaklaşacağız.

Geçen yıl, Credo 23 adında bir organizasyon ve yapay zeka kullanılmadan çekilmiş filmleri sergileyen bir film festivali kurdu.

Bunu, “izleyiciye bu filmde AI kullanılmadığını gösteren organik bir damga”ya benzetiyor.

İnsanların “ham, gerçek ve insani” bir şeye aç olacağını söylüyor.

Gündelik yaşamında da Bateman, “AI’dan olabildiğince kaçınmaya çalıştığım paralel bir evrende yaşamaya” çalışıyor.

Teknoloji karşıtı olmadığını özellikle vurguluyor.

“Bilgisayar bilimi diplomam var, teknolojiyi seviyorum. Tuzu da seviyorum ama her şeye koymam.”

Aslında konuştuğum herkes bir şekilde teknoloji meraklısı.

Doty kendisini “çok teknoloji odaklı” biri olarak tanımlıyor ama insan bağlantısına da değer verdiğini ve AI’nın bunu tehdit ettiğini söylüyor.

“Kimsenin gerçekten yaşamak istemediği bir dünyaya zombiler gibi ilerliyoruz.”

Royle, hem kod yazıyor hem de sunucuları yönetiyor ama kendini “vicdanlı bir AI karşıtı” olarak tanımlıyor.

Bender, hesaplamalı dilbilim konusunda uzman ve Time dergisi tarafından 2023’te AI alanında en etkili 100 kişiden biri seçilmiş.

“Ben bir teknoloji uzmanıyım,” diyor,

“ama teknolojinin büyük şirketler için değil, toplulukların kendi amaçları için inşa edilmesi gerektiğine inanıyorum.”

Gülerek ekliyor:

“Luddites harikaydı! O rozeti gururla takardım.”

Morrison da şöyle diyor:

“Luddites’ı oldukça seviyorum, ailelerini ve topluluklarını ayakta tutan işleri korumak için direnen insanlar.”

İnsanlar Dinden Gerçekte Ne Bekliyor?

YAZAR: KAYA OAKES

Daha İyi Sorular Sorun

2015 yılında yayımlanan *The Nones Are Alright* adlı kitabım, Amerikalıların örgütlü dinden uzaklaşma sürecini inceliyordu. Birkaç yıl boyunca konferanslara ve kilise konuşmalarına katıldım; insanlar hep aynı soruyu soruyordu: İnsanları nasıl geri getirebiliriz? Bu soruya kimseyi memnun eden bir cevabım olmadı, çünkü ben de onları nasıl geri getireceğimi bilmiyordum. Gemi çoktan limandan ayrılmıştı ama insanlar hâlâ kıyıda bekliyor, onun geri dönmesini umuyordu. Aradan geçen on yılda, aynı konuda birçok kitap daha yazıldı. Bunlar arasında Tara Isabella Burton'ın popüler kültür odaklı *Strange Rites: New Religion for a Godless World* adlı eseri ve sosyolog Ryan P. Burge'un grafiklerle dolu *The Nones: Where They Came From, Who They Are, and Where They Are Going* başlıklı çalışması da var. Bu kitaplar da dini aidiyetin geleceği üzerine benzer sorular soruyor ve benzer sonuçlara ulaşıyor: Din geriliyor, ama inanç ve iman bir şekilde hâlâ varlığını sürdürüyor. Sorun şu ki, insanların inanç ve iman kavramlarını tanımlama biçimi, içinde yaşadığımız kültür kadar bireyselleşmiş durumda. Ve bu uzaklaşmanın asıl nedeni hâlâ tartışmaya açık.

Sosyolog Christian Smith bu konuya mesleki uzmanlığıyla yaklaşıyor. Tezinin temelinde, kitabının alt başlığında da yer alan bir düşünce var: Gerileyen şey Tanrı'ya ya da daha yüce bir varlığa inanma fikri değil, "geleneksel" din anlayışı. "Dinin işlevsizleşmesi" fikrini irdeleyen ve bu sürecin özellikle Y kuşağına odaklanarak Baby Boomer sonrası nesillerle başladığını öne süren Smith, insanların sadece dinden uzaklaşmadığını, dinin bu uzaklaşmaya birçok neden sunduğunu da belirtiyor:

KAYNAK: WWW.COMMONWEALMAGAZINE.ORG

"Bir şeyin işlevsiz hale gelmesi, insanların çoğu tarafından artık işe yaramaz, gereksiz ya da başka bir şeyin onu işlev, verim, değer veya ilgi açısından geçtiği düşünülmeye başlandığında gerçekleşir." Dinin işlevsizleşmesi planlı bir şey değildi; zamanla değişen toplumsal ve kültürel yapıların doğal bir sonucuydu. Smith, bu durumu birçok iç içe geçmiş nedene bağlıyor. Bunlar arasında kitleler için yükseköğretimin yaygınlaşması, kadınların iş gücüne katılması, evlilik ve ailenin kurumsal yapısının zayıflaması, kitlesel tüketim kültürü ve bireycilik gibi etkenler yer alıyor. Smith'e göre "hiçbir sebep tek başına bu sonucu doğuracak kadar güçlü değildi."

Bunun yerine, bu etkenlerin birbirini beslemesi, genç yetişkinlerin dinden uzaklaşmasına yol açtı.

Smith'in analizine göre, 1990'lar dinin gerileme hikayesinde bir dönüm noktasıydı. Benim gibi X kuşağı mensupları için—çalışma hayatına yeni girdiğimiz o dönemde—Baby Boomer kuşağının olağan karşıladığı toplumsal imkanlar gözümüzün önünde yok oluyordu. Kalıcı kariyerler, ulaşılabilir ev sahibi olma fırsatları ve hayat boyu aynı toplulukta kalma ayrıcalığı artık mümkün görünmüyordu.

Bu durum, birçok X kuşağı bireyinde dine dair faydalar konusunda bir kuşku yarattı. Üstelik din adamlarının cinsel istismar skandallarının ana akım medyada ilk kez yer bulması, dine olan ilgideki düşüşü daha da hızlandırdı. Bu istikrarsızlık, Y kuşağında daha da arttı; bugün benim Z kuşağı öğrencilerim, Berkeley'den lisans diploması almış olsalar bile, güvenli bir işe veya kalıcı bir eve sahip olmanın garanti olmadığı acı biçimde farkında.

Din, topluluk sayesinde varlık bulur. Ancak Smith'in işaret ettiği yapısal nedenlerin yanı sıra pandemi ve 2024 başkanlık seçiminin son etkileri düşünüldüğünde, günümüzde çoğu genç Amerikalı için topluluk gerçek anlamda erişilebilir değil. On yıl önce görüştüğüm kişilerin bahsettiği sorunlar hâlâ geçerliliğini koruyor. Geçimini sağlamak için hafta sonları DoorDash teslimatı yapmak zorunda olan birinin bir kiliseye katılıp oraya yerleşmesi kolay değil. İklim değişikliği ve küresel siyasi tablo, pek çok genç yetişkinin, kiliselerin eğitmek için can attığı çocukları dünyaya getirme konusunda tereddüt yaşamasına neden oldu. Din adamlarının karıştığı istismar skandalları, tam da Baby Boomer sonrası nesillerin yetişkinliğe adım attığı döneme denk geldi. Tüm bu faktörler, toplumsal cinsiyet ve cinsellik konusundaki değişen fikirlere karşı duyulan direnişle birleşince, birçok insan için örgütlü dine katılmanın anlamlı olup olmadığını sorgulamak kaçınılmaz hale geldi.

Zaman ve kaynak kıtlığı yeni bir mesele değil. Smith'in ifadesiyle, "herhangi bir dini yaşamda çok fazla geçişlilik ve girip çıkma hali yaşanması normaldir." Bir yerde kalıcı olmak bir ayrıcalıktır; bu ayrıcalığa sahip olanlar için ise "sürüklenmenin" aslında kalıcılıktan daha yaygın olduğunu anlamak zor olabilir.

Kültür dalgalar halinde ilerler ve 90'larda başlayan bu uzaklaşma eğiliminin ortaya çıktığı dönemle bugünün kültürü arasında birçok ortak yön var. 90'ların sanatında nihilizm ve bireycilik yaygındı. İnternetin yükselişiyle birlikte insanlar, dinin uzun süredir bağlı olduğu yüz yüze topluluklarda daha az vakit geçirmeye başlamıştı. Bugün Z kuşağı için durum yine benzer. Ancak Smith'in özellikle altını çizdiği temel mesele, tüketim kültürünün insanların dinle kurduğu ilişkiyi ne kadar derinden dönüştürdüğüdür. "Tüketimciliğin hikayeleri genç Amerikalıların değerlerini, arzularını ve kimliklerini ne kadar çok şekillendirdiyse," diye yazıyor Smith, "geleneksel dini anlatılar da o kadar yabancı ve uyumsuz hissettirmeye başladı."

Bu uyumsuzluk farklı şekillerde ortaya çıkıyor ama hepsi, uzun zamandır içselleştirilen şu düşünceye geri dönüyor: Ne satın alırsak, oyuz. Bu düşünce ne kadar sorunlu olursa olsun, bir gerçeği de kabul etmemiz gerekiyor: Target sadece tek bir marka kâğıt havlu satmıyor ve Amazon, insanların istediklerini hızlıca bulabilmesini sağladığı için milyarlarca dolar kazanıyor. Buna karşılık, dinin sunduğu tatmin soyut ve zaman alıcı. The Nones Are Alright için görüştüğüm kişiler, dinin onları oldukları yerde karşılayamadığını düşünüyor. Kiliseler öylece içeri girip sohbete başlayabileceğiniz yerler değil; bazen bu olasılığa karşı açıkça düşmanca bile olabiliyorlar. Kiliseler, her zaman insanların istediklerini veya ihtiyaç duyduklarını sağlayamaz ya da onların kimliklerini inşa etmelerine yardımcı olamaz. Tüketimcilik ise her yeredir.

Tüketim kültürünün bizi şekillendirme biçiminden hoşlanmasak da, hiç kimse bu kültürün kendi kimliğine hiçbir katkısı olmadığını inandırıcı şekilde gösteremez.

Papa Francis bu yılın başlarında hastanedeysen, Vatikan onun durumunu sosyal medya aracılığıyla duyurdu. Sosyal medya doğası gereği bir tüketim alanıdır—ürünlerin, bilgilerin, mizahın, capslerin ve bazen de haberlerin tüketildiği bir yer. Ama aynı zamanda, sosyal medya çoktandır insanların kimliğini şekillendiren ilgi alanlarını keşfettiği bir mecra haline geldi. Kiliseler sosyal medyayı kullandığında ise çoğu zaman çıtayı çok yükseğe koyuyormuş gibi görünürler; dinden bir anlam çıkarabilmek için sanki aziz olmaya niyetli olmanız gerekiyormuş gibi bir izlenim yaratırlar. Bir de öğrencilerimin "cringe" olarak nitelendirdiği dini içerik sorunu var: TikTok'ta Kendrick Lamar'ın "Not Like Us" şarkısıyla dans eden rahipler (şarkının "sertifikalı sapık" gibi bir hakaret içerdiğini görmezden gelerek); Evangelist gençlik papazlarının 500 dolarlık koleksiyon Nike ayakkabılarıyla poz verdiği PreachersNSneakers Instagram hesabı; insanlara günah çıkarabileceğini iddia eden yapay zekayla yaratılmış Fr. Justin adında bir rahip figürü barındıran Catholic Answers hesabı; komplo teorisyeni ve cinsel istismar suçlamaları bulunan Russell Brand'in yüzü olduğu Hallow dua uygulaması... Eğer din buysa, insanların neden sırtını döndüğünü anlamak zor değil. Katolik rahip eksikliği bunun sadece bir örneği; kapanan kilise sayısı ve eski boyutlarının çok küçük bir kısmına inmiş mezhepler de birer başka örnek.

Üyelik kaybı sadece kiliselerle sınırlı değil. Smith, "Amerikalıların son yarım yüzyılda neredeyse her büyük toplumsal kuruma olan güvenini giderek kaybettiğini" hatırlatıyor. Politikacıların ve şirket liderlerinin iki yüzlülüğü ve açgözlülüğü ne kadar barizse, dinin içindeki iki yüzlülük ve açgözlülük de o kadar bariz. Katolik Kilisesi, Güneyli Baptistler Birliği ve neredeyse her mezhep ya da inanç grubundaki skandallar, giderek daha fazla insanı dinden uzaklaştırdı—ve bu, oldukça geçerli nedenlere dayanıyordu. Ahlaki saflık vadeden ancak istismar ve hırsızlık sunan bir kurum, bir insanın zamanına ve bağlılığına layık görünmeyebilir.

Ancak Smith'in açıkladığı ve birçok verinin de gösterdiği gibi, bu durum insanların maneviyat ya da inanç arayışında olmadıkları anlamına gelmiyor. Dindeki düşüş, sekülerleşme "kazandığı" için değil, "sekülerlikten çok dine benzeyen kültürel alternatiflerin

ortaya çıkması” nedeniyle yaşandı. Bu kültürel seçenekler, Baby Boomer sonrası nesillere geleneksel dinden daha cazip geldi. Kıyı eyaletleri bu değişimi uzun süredir gözlemliyordu: her kiliseye karşı on yoga stüdyosu, yasal psikedelikler ve esrar, farkındalık uygulamalarının ve “wellness” akımının yayılması, ve Presbiteryenliği değil ama Budizm ya da Wicca’yı keşfetmek isteyen insanlar. Kiliseler bu dönüşümden sıkça şikayet ediyor ama bunun neden olduğunu pek sormuyorlar.

Smith’in ve bu olguları inceleyen çoğumuzun vardığı sonuç şu: dinin düşüşü durmayacak. Ancak dini topluluklarda hâlâ inatçı bir inkâr kültürü varlığını sürdürüyor. Geleneksel dinin olası bir yeniden yükselişine dair her veri kırıntısı internette coşkuyla karşılanıyor—örneğin pandemi kapanmaları sırasında çevrim içi kilise katılımındaki artış gibi. Ama kapanmalar sona erdiğinde, sıralar yine boş kaldı.

“İnsanları geri ne getirir?” sorusu; her Hristiyan mezhebinde yaşanan yaygın istismar skandallarından sonra, Covid’in birbirimize karşı ne kadar az şefkat taşıdığımızı ortaya koymasından sonra, Trump 2.0 felaketinin yaşandığı bir dönemde ve kiliseler kendi düşüşlerini kabullenmeyi reddederken hâlâ “sadece programa uysalar, o eski görkemli günlere geri döneriz” diye ısrar ettiklerinde—yanlış bir sorudur.

Bir zamanlar insanların kilise sıralarında neden kuyruk oluşturduğunu anlamak için, o sıralarda yer almazsanız dışlanacağınızı bilmenin yeterli olduğunu hatırlamak gerek.

Manevi disiplin adına insanları hizaya sokmak için utanç duygusuna başvurmak zorunda olduğumuza inanmak istemiyoruz, ama anne babalarımızın ve büyüklerimizin yaşadığı gerçeklik buydu. Geleneksel dini ayakta tutmak uğruna, gerçekten buna geri mi dönmek istiyoruz?

Smith, pek çok sosyoloğun dinin “toplumsal faydalar” sağladığını gösterdiğini kabul ediyor, ancak şunu da ekliyor:

“bu faydaları sürdürebilmek adına geleneksel dini desteklemeye çalışmak boşuna olur.”

Çünkü “kendini bu kadar araçsal gerekçelerle meşrulaştırmaya çalışmak, dini baştan itibaren geçersiz hale getiren nedenlerden biridir.” Bu yüzden bir kez daha: “İnsanları geri ne getirir?” sorusu yanlıştır. Dini kurumlar ve din adamları için daha iyi sorular şunlar olabilir:

“Neyi yanlış yaptık?”, “Verdiğimiz zararı nasıl onarabiliriz?” ve “İnsanlar gerçekte ne arıyor?” Çünkü Smith’in kitabının da gösterdiği gibi, insanlar Tanrı’yı, aşkınlığı, ruhu ya da topluluğu aramaktan hiç vazgeçmedi.

Sadece artık bunları kiliselerde bulamıyorlar.

İSRAİL GAZZE'Yİ NASIL YOK EDİYOR? AÇLIK, SOYKIRIM, TERÖR VE İŞGAL

DR. MEHMET RAKİPOĞLU

www.kritikbakis.com

İsrail'in 7 Ekim 2023'ten beri canlı yayınla sürdürdüğü Gazze soykırımı yalnızca modern savaş stratejilerinin değil, aynı zamanda geçmişin en karanlık politikalarının güncellenmiş biçimlerinin sahaya sürüldüğünü göstermektedir. Özellikle İsrail tarafından açlık politikası, sivil altyapının hedef alınması, sağlık sisteminin çökertilmesi ve kitlesel yerinden etmeye dayalı stratejiler, uluslararası hukukta "soykırım" olarak tanımlanabilecek bütün unsurları bünyesinde taşımaktadır. Gazze'deki nüfusa yönelik uygulamalar, Nazi Almanyası'nın 1941 tarihli "Hungerplan" (Açlık Planı) ile Yahudi ve Sovyet sivillere karşı yürüttüğü sistematik aç bırakma ve fiziksel çökertme politikasıyla paralellik arz etmektedir. Dolayısıyla bugün Gazze, yalnızca bombalanan bir coğrafya değil; aynı zamanda açlıkla sindirilmeye, ruhsal olarak yok edilmeye ve demografik olarak tasfiye edilmeye çalışılan bir halkın yaşadığı insanlık trajedisinin merkezidir. Bu anlamda İsrail'in Gazze'yi açlık, soykırım, sürgünle nasıl yok etmeye çalıştığı, bu hukuksuz eylemlerin İsrail halkı nazarından nasıl karşılandığı ve İsrail'in Gazze'de nasıl bir terör politikası uyguladığı merak konusu haline gelmiştir.

Açlık Politikası ve Psikolojik Savaş

İsrail'in Gazze halkına yönelik açlık politikası, doğrudan bir askeri hedef olmaktan öte, Filistinli sivillerin direnme ve hayatta kalma iradelerini kırmaya, toplumsal çözölmeyi hızlandırmaya ve nihai olarak Gazze'yi yaşanamaz kılmaya dönük sistematik bir imha mekanizmasıdır. İsrail'in Gazze'de estirdiği terör nedeniyle ortaya çıkan bu durum, yalnızca bir yardım krizinden ibaret olmadığı, aksine bilinçli ve hedeflenmiş

bir strateji olduğu ifade edilebilir. Bu anlamda İsrail'in ABD desteğiyle kurduğu ve görünürde insani yardım sağlayan Gazze İnsani Yardım (GİY) Vakfı, aslında bir denetim ve yönlendirme aracıdır. Yardımlar, Filistinli sivilleri belirli bölgelere doğru göçe zorlamak amacıyla stratejik biçimde dağıtılmakta, bu alanlarda toplanan aç siviller ise sıklıkla doğrudan hedef alınarak öldürülmektedir. Bu politikanın arkasındaki mantığın insanları yalnızca bombalarla değil aynı zaman açlıkla da teslim olmalarını sağlamak olduğu ifade edilebilir. Bu strateji, yalnızca fiziksel bir imhayı değil, aynı zamanda kolektif iradenin kırılmasını amaçlamaktadır. Nitekim GİY'nin verdiği yardımın kişi başı günlük 1.750 kalori olduğu iddia edilse de sahadan gelen bilgiler bu rakamın iddia edilenden çok altında olduğunu rapor edilmektedir. Oxfam'ın 2024 yılı raporuna göre, Gazze'nin kuzeyindeki insanlar ortalama 245 kalori ile yaşam mücadelesi vermektedir. Bu rakam, Nazi Almanyası'nın Varşova Gettosu'nda Yahudilere ayırdığı günlük kalori miktarından oransal olarak aşağıdadır. Dahası, Gazze'de insanların yere dökülmüş un parçalarını toplayarak çocuklarını doyurmaya çalıştığı, çamura karışmış gıda atıklarının bile birer yaşam umudu haline gelmiştir. Bu sadece fiziksel bir açlık değildir; aynı zamanda derin bir psikolojik yıkım ve onur kırılmasıdır. Gazze'de bir annenin, yerdeki un kırıntılarını toplayarak "çocuklarım toprakla karışık un yesin, yeter ki ölüp gitmesinler" diye haykırması, modern çağın en büyük utançlarından biridir. Açlığın Gazze'de yalnızca bir semptom olmadığı aynı zamanda İsrail tarafından bir silah olarak kullanıldığı rahatlıkla ifade edilebilir.

Bu durumun sistematik oluşu, İsrail'in açlığı bir savaş suçu ya da insani kriz olmaktan çıkarıp, planlı bir yok etme biçimine, yani soykırıma dönüştürmektedir.

Soykırımın Hukuki Çerçevesi ve İsrail'in Fiili İhlalleri

1948 tarihli Birleşmiş Milletler Soykırım Sözleşmesi, soykırımı bir ulusal, etnik, ırksal veya dinsel grubun tamamını ya da bir bölümünü fiziksel olarak yok etmeye yönelik niyetle işlenen fiiller bütünü olarak tanımlar. Bu tanıma göre, grup üyelerinin öldürülmesi, ciddi fiziksel ya da zihinsel zarar verilmesi, yaşam koşullarının sürdürülemez hale getirilmesi, doğumların engellenmesi veya çocukların zorla başka gruplara aktarılması soykırımın temel bileşenleridir.

Uluslararası Soykırım Çalışmaları Derneği Başkanı Dr. Melanie O'Brien, bu çerçeveden hareketle İsrail'in Gazze'de yürüttüğü politikaların, soykırım tanımına açık biçimde uyduğunu belirtmektedir. O'Brien'a göre, İsrail tarafından gerçekleştirilen saldırılar yalnızca askeri hedeflere yönelik değil; hastaneler, yardım merkezleri, sığınaklar ve eğitim kurumları gibi temel sivil altyapıya yöneliktir. Bu alanların hedef alınması, yalnızca savaş hukukunun değil, aynı zamanda insanlığa karşı işlenen suçlar kategorisinin de ihlalidir. Üstelik, O'Brien'in altını çizdiği üzere, soykırımın niyetini ortaya koymak için resmi devlet belgeleri gerekmez; liderlerin kamuya açık beyanları, eylem örüntüleri ve sahadaki sonuçlar bu niyeti doğrudan ortaya koyabilir.

Başta Başbakan Netanyahu olmak üzere İsrailli yetkililerin "Gazze bir daha asla toparlanmamalı", "bu kez tamamen yok edilmeli", "Gazzeliler insanımsı hayvanlar" gibi söylemleri, bu tür bir niyetin yalnızca ima değil, açık bir beyan biçiminde dile getirildiğini göstermektedir. Üstelik, soykırım suçu için "meşru müdafaa" savunusu geçerli değildir. O'Brien'in vurguladığı üzere, hiçbir güvenlik tehdidi, bir halkın açlığa mahkûm edilmesini, sistematik olarak bombalanmasını ya da yardıma ulaşmasının engellenmesini haklı çıkaramaz. Bu nedenle, Güney Afrika'nın Uluslararası Adalet Divanı'na sunduğu soykırım davası, yalnızca hukuki bir süreç değil, aynı zamanda uluslararası sistemin ahlaki kapasitesinin sınındığı bir vaka olarak değerlendirilmelidir.

Tepkiler, İsrail Radikalleşmesi ve İşgalin Yeni Tanımı

İsrail'in Gazze politikasına yönelik tepkiler yalnızca Arap ve Müslüman ülkelerle sınırlı değildir. Pew Research Center tarafından 2025 yılında yayımlanan kapsamlı bir anket çalışmasına göre, İtalya, İspanya, Japonya, Güney Kore, Hollanda ve Yunanistan gibi ülkelerde İsrail'e yönelik olumsuz görüş oranı %70'i aşmıştır. Özellikle Batı Avrupa ve Doğu Asya kamuoyunda İsrail karşıtı eğilimlerin hızla arttığı; ABD'de ise genç nesillerin, hatta genç Cumhuriyetçilerin dahi İsrail'e karşı eleştirel tutumlar geliştirdiği gözlemlenmektedir. Bu durum, yalnızca diplomatik düzlemde değil, meşruiyet düzeyinde de İsrail'in ciddi bir gerileme yaşadığını göstermektedir. İsrail'in bu meşruiyet krizine yanıtı ise daha da radikalleşmek olmuştur. İç siyasette aşırı sağın güçlenmesiyle birlikte, devlet politikası haline gelen

"Gazze'yi tamamen boşaltma" fikri, bizzat kamuoyu tarafından da desteklenmektedir. Haaretz gazetesinde yayımlanan bir kamuoyu araştırmasına göre, İsrailli Yahudilerin çoğunluğu Gazzelilerin sürgün edilmesini desteklemekte; hatta önemli bir kesim, "Gazze'de kalan herkesin tehdit unsuru olduğunu" savunmaktadır. Bu görüş, bir halkı kolektif biçimde kriminalize etmenin, modern çağda ne denli olağanlaşabildiğini göstermektedir. Bu çerçevede ortaya atılan "Emirlik Modeli", İsrail'in Filistinlilere yönelik yönetim anlayışının yeni bir tezahürüdür. İsrail Ekonomi Bakanı Nir Barkat'ın savunduğu bu model, Batı Şeria ve Gazze'de seçimle gelmeyen, İsrail ile uyumlu yerel aşiret liderleri aracılığıyla oluşturulacak mikro-yönetim birimlerinden oluşmaktadır.

Barkat'ın "Dubai'de de seçim yok" söylemi, bu modelin otoriterliğini ve demokratik temsili reddedişini açıkça göstermektedir. Filistinli kaynaklara göre, bu modelle Gazze nüfusunun büyük bölümünün ya öldürülmesi ya da çöl bölgelerine sürülmesi, geri kalanların ise yüksek güvenli bantlarda, fiilen birer toplama kampına dönüştürülmüş bölgelerde yaşamaya zorlanması planlanmaktadır.

Bu planın arka planında ise yalnızca demografik tasfiye değil; aynı zamanda ekonomik sömürü hedefi de bulunmaktadır. Diğer bir ifade ile yerleşimci kolonyal projeler İsrail'in işgal mantığında bir süreklilik arz etmektedir.

Bu anlamda Gazze açıklarındaki 1.1 trilyon metre küplük doğal gaz rezervi ve 2 milyar varillik petrol potansiyeli, İsrail'in göz diktiği doğal kaynaklardır. Bu kaynaklara erişim için halkı açlığa, ölüme ve göçe zorlamak, yalnızca insani değil, stratejik bir yıkım planının parçasıdır.

Ayrıca Başbakan Netanyahu'nun Gazze'de Hamas'a karşı terör örgütlerini desteklediği de ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla İsrail, Gazze'de terörü benimsemek, uygulamak, sivilleri katletmek, terör örgütlerini desteklemek gibi birçok hukuksuz eyleme imza atmıştır. Bu politikanın İsrail tarihi açısından bir süreklilik arz ettiği, Netanyahu'ya has olmadığı da görülmektedir. Sonuç olarak İsrail'in Gazze'ye yönelik politikası, yalnızca bir savaş değil; çok boyutlu bir imha planıdır. Açlıkla teslim alma, kitlesel bombardımanla sindirme, yerinden etme yoluyla tasfiye ve alternatif yönetim modelleriyle kimliksizleştirme gibi birbirini tamamlayan unsurlar, bu stratejinin yapı taşlarını oluşturmaktadır. Bu süreç, uluslararası hukukun en ağır suçlarından biri olan soykırım kategorisine açıkça uymakta, birçok soykırım çalışmaları uzmanı e uluslararası örgüt İsrail'in soykırım suçu işlediğini raporlamıştır. İsrail'in bu soykırım stratejisi, İsrail halkının kahir ekseriyeti tarafından benimsenmiş, İsrail toplumu gün geçtikçe daha radikal, barıştan uzak bir uzlaşıya ulaşmıştır. Bu durum İsrail'in uluslararası izolasyon sürecini hızlandırmış, "Emirlik Modeli" olarak tanımlanan Gazze işgal planı Siyonist rejimin uluslararası sistemin dışına itme sürecini tekrar gündeme getirmiştir.

Gazze'den Mektup: Yaşadığımız Nekbe

YAZAR: HAMZA M. SALHA

KAYNAK: WWW.DROPSİTENews.COM

Gazze'deki soykırımın başlamasından bu yana yaklaşık 20 ay geçti. Ailem ve ben, Cibaliye mülteci kampındaki evimizden birkaç kez yerinden edildik, ancak bu, ilk kez kuzeyi terk edip güneye, şu an size yazmakta olduğum Deir al-Balah'a kaçmak zorunda kaldığımız zaman oldu. Cibaliye'de yaşamak artık imkânsız hale gelmişti. Süregelen yerinden edilme süreci sağlığını ve paramızı elimizden alarak bizi değişime zorladı: gururlu bir aileyken aşağılanarak yaşayan bir aileye dönüştük. Geçen ay, Mayıs ortasında İsrail'in Cibaliye'ye dördüncü kez düzenlediği kara harekâtı sırasında güneye sürüldük. Yeni bir kara işgaline hazırlık olarak, İsrail ordusu Cibaliye'yi hava saldırılarıyla dövmeye başladı, binaları yerle bir etti. İsrail askerleri kuzeyden ve doğudan ilerlemeye başladı ve her gün biraz daha yaklaştılar.

Biraz daha güvenli olan ve bir tür barınak bulabileceğimiz Gazze şehrinin batısında kiralık bir ev aramaya başladım. 20 Mayıs'ta, bu arayıştan dönerken, babam panik içinde arayıp batı Cibaliye kampındaki evimize bir quadcopter'in yoğun ateş açtığını söyledi. Zamanımız dolmuştu. Kaçmamız gerekiyordu. Bu yüzden geceyi Cibaliye'nin merkezinde, kardeşimin yanmış evinde geçirmeye karar verdik. Geceyi orada geçirip ertesi sabah ayrılmayı planlamıştık, ama o gece cehennemin dibine düştük. Kardeşimin evine vardığımızdan sadece iki saat sonra dışarıdan birinin "Mahalle halkı! Ordu bölgeyi bombalayacak! Hemen tahliye olun!" diye bağırıldığını duyduk. Bacaklarımız titremeye başladı. Daha on saniye geçmeden yanımızda-

ki ev bombalandı. Sanki kıyamet günü gelmişti ve sıradaki ev kardeşimin evi olacaktı. Panikle annemin bazı eşyalarını kaptım, beş yaşındaki yeğenim Deema'yı kucağıma aldım ve merdivenlerden aşağı koştum. Alt katta, altmışlı yaşlarında yaşlı bir kadın olan annemi, kaçmaya çalışırken enkazın arasında buldum. Ayakta durmakta zorlanıyordu ve zifiri karanlıkta hiçbir şey göremiyordu. Elini tuttum, çantaları aldım ve hâlâ Deema'yı kucağımda taşıırken dışarı çıktık. Nereye gittiğimizi bilmeden yürümeye başladık. Körlemesine yürüyorduk. Şoktan birbirimizin sesini duyamıyorduk. Biri bir şey söylerdi, diğeri başka bir şey cevap verirdi. Ben sessizdim; konuşmıyor, düşünemiyordum. Sonunda Gazze şehrinin batısındaki Al-Jalaa Caddesi'nde kuzenimin evine vardık. Nasıl başardık bilmiyorum. Annemin o kadar yolu nasıl yürüdüğünü bilmiyorum. Deema'nın, hem onu hem çantaları taşıırken omzumda nasıl uyuduğunu bilmiyorum. Ertesi sabah, ordu gündüzleri biraz geri çekilme eğiliminde olduğu için eve dönmeyi başardık. Bu kısa fırsat penceresini değerlendirerek, Cibaliye'nin batı ve merkezindeki evlerimizden eşyalarımızı toplayıp Deir al-Balah'a gitmek üzere yola çıktık. Savaştan iki yıl önce, babam Cibaliye'de terk ettiğimiz evi inşa etmişti. Öğretmenlikten yeni emekli olmuştu ve bütün hayat birikimini, yedi çocuğunun her biri için 180 metrekairelik dairelerin bulunduğu çok katlı bu eve yatırmıştı. Ağabeyim de çocukları için yakınlarda arsalar satın almıştı.

Nihayet biraz istikrar ve gelecek umudu doğmuştu. Soykırım tüm bunları yerle bir etti. İsrail her seferinde yeni bir yerinden edilme emri verdiğinde, her şeyi geride bırakmak zorunda kaldık. Yine de hep bir şekilde geri dönmeyi başardık. Bu savaşın başından bu yana, yeni inşa ettiğimiz evimizde toplamda yalnızca iki ay yaşayabildik; tekrar tekrar yerinden edilerek oradan oraya taşındık. O evin ne tadını çıkarabildik ne de güzelliğini görebildik. Her yeni yerinden edilme emri geldiğinde babam artık bir alışkanlık haline gelen şu sözleri söylerdi: “Nereye gideceğiz? Ruhum bedenimden ayrılıyor gibi hissediyorum. Midemde derin bir acı var.”

Daha Acımasız ve Yıkıcı Bir Nekbe

Şu anda, 1948 Nekbesi’nde büyükbabamın yaşadıklarını biz yaşıyoruz. O dönemde, Gazze şehrinin yaklaşık 17 kilometre kuzeybatısında, bugün İsrail’in Aşkelon şehri yakınlarında bulunan Barbara köyündeki 75 dönüm bağını kaybetmişti. Büyükbabam, Ekim 2024’te, Cibaliye’ye yönelik üçüncü işgal sırasında evimiz kuşatma altındayken hayatını kaybetti. Savaşın başlamasının ardından çok az yiyecek ve suyla yaşamaya çalışırken sağlığı bozuldu ve her İsrail kara işgalinde durumu belirgin şekilde kötüleşti. 7 Ekim 2024 akşamı, korkunç derecede yakınımıza düşen bir hava saldırısının ardından son nefesini verdi. İsrail ordusu evimize sadece birkaç metre mesafedeydi. Mezarlığı kuşattıkları için onu evimizin bahçesine gömmek zorunda kaldık. Birkaç saat sonra, tanklar ve buldozerlerden kaçarak Gazze Şehri’ne sığındık. İsrail’in Cibaliye’ye dördüncü işgali, Nekbe’nin 77. yıldönümü olan 15 Mayıs’ta başladı. Şu anda yaşadığımız Nekbe, 1948’dekinden bile daha acımasız ve yıkıcı. O zamandan bu yana İsrail, her Filistin neslinin Nekbe’nin acısını tatmasını sağladı; böylece asla huzur bulmamız ya da barış içinde yaşamamız mümkün olmadı.

Artık iki kez mülteci oldum: ilki tarihi köyümüz Barbara’dan, ikincisi ise ailemin sonraki kuşaklarının doğup büyüdüğü Cibaliye’den. Büyükbabamın torunları olan bizler için her şey yok edildi ve bizler hiçbir şey haline geldik. İlk Nekbe’den bu yana hayatımızı sıfırdan inşa etmekle geçirdik ve İsrail ordusu her şeyi yok etmeye koyuldu. Onlar çalışıyor, biz kaybediyoruz. Bunların hepsini aşmaya çalışıyorum, aklımı kaybetmemek için. Bir zamanlar kendimi en rahat hissettiğim, babamın benim evlilik hazırlıklarımı yaptığı geniş evimizi kaybetmeyi görmezden gelmeye çalışıyorum. Önümüzde daha iyi bir gelecek olduğuna inanmaya çalışıyorum. Bardağın yarısını dolu görmeye, hayatı bir yolculuk, bir hareketlilik olarak düşünmeye çalışıyorum. Ama 2022’de İspanya’da yaşamaya başladığımdan beri biliyorum ki, vatansız bir insan hiçbir değere sahip değildir. Evimi ve ülkemi terk etmek, boğazımda bir yumru gibi hissettirdi. İspanyol sınıf arkadaşlarımla yan yana kendimi aşağılık hissediyordum, çünkü onların bir vatanı vardı—onları koruyan, onlara sığınak olan bir şey. Seyahat etmekte hiçbir zorluk yaşamıyorlardı, istedikleri her yere gidebiliyorlardı. Bizim hayatımızı gün içinde tüketebileceğimiz kalori

miktarına kadar kontrol eden bir işgalin uzağında yaşıyorlardı.

Cehennemin Derinliklerinden

İsrail ordusu bizi yerinden etmek istediğinde, adına “tahliye” emri dedikleri bir şey yayınlar. Bunu, uluslararası hukuka uygun savaştan, sivillerle savaşçıları ayıran ve çocuklara zarar verme niyeti olmayan bir ordu gibi görünmek için yapar. Bu, gerçeklerden çok uzaktır. İsrail ordusu, Refah ve Şucaiyye’de olduğu gibi, bu sözde tahliye emirlerini yayınlamadan önce birçok bölgeyi işgal etti ve kuşattı. İsrail’in işgalleri, insanları yoğun bombardıman altında sözde “güvenli bölgelere” kaçmaya zorluyor; insanlar, üzerlerindeki diğerden başka hiçbir şeyle geçemeyecekleri kontrol noktalarından sürünerek geçiyor, bir günlük yiyecek, belge ya da geceleri üzerlerini örtecek bir battaniye bile taşıyamıyorlar. Ordu tarafından sivillere atılan broşürlerin çoğu, psikolojik savaşa varan korkunç tehditler içeriyor. Ve ardından, bu sözde güvenli bölgeler bile bombalanıyor. Gazze’de yerinden edilmiş insanların koşullarını gözlemleyen herkes, İsrail ordusunun sivillerin kaderini umursamadığını açıkça görebilir. İsrail güçleri sadece onlara “kaçın, koşun” diyor; nerede kalacakları, ne yiyecekleri ya da nasıl yaşayacakları hiç umurlarında değil. İsrail, Gazze’deki iki milyon Filistinliyi güneyde küçücük bir toprak parçasına sıkıştırmak; altyapısız çadır kamplarında, ayaklarının altında lağım nehirlerinin aktığı yerlerde yaşamaya zorlamak istiyor. İsrail’in planı, insanların mahallelerini “savaş bölgesi” ilan ederek terk etmeye zorlanmaları, böylece o bölgelerin yerle bir edilerek yaşanmaz hale getirilmesi—hatta sakinleri bir gün geri dönebilse bile. İsrail’in tek istediği yıkım ve harabe; daha fazla toprak ele geçirmek, sonunda yerleşim yerleri kurmak ve birçok kişinin, tekrar tekrar yerinden edilerek kırılmasının ardından kabullenmek zorunda kalacağı sözde “gönüllü” göçün önünü açmak. Bu savaş boyunca, evime yakın kalmak ve ordu geri çekildiğinde geri dönebilmek umuduyla güneye hiç tahliye olmadım. Bu kararımın bedelini yaralanma ve açlıkla ödedim. Ama şimdi, ilk kez Deir al-Balah’ta yerinden edilmiş durumdayım ve teyzemin evinde kalıyorum. Yaklaşık 15 yıldır, yani dokuz ya da on yaşımıdayken teyzemi ziyaret ettiğimden beri ilk kez güneye geliyorum. Teyzemin bizi ne kadar süreyle ağırlayabileceğini ya da buradan ayrıldığımızda nereye gideceğimizi bilmiyorum. Kendime, uzun bir aradan sonra teyzemi ziyarete geldiğimizi, dünyanın başka bir yerinde inzivaya çekildiğimi ya da tatilde olduğumu söylüyorum—sadece geride bıraktıklarımız yüzünden kalp kırıklığından ölmek için. Cibaliye’den kaçtığımız gece, savaşın en kötü ya da en şiddetli gecesi değildi. Önceki her gece gibi, cehennemin derinliklerinden gelen sıradan bir geceydi. Ama bu sefer başka seçeneğimiz yoktu. Soykırımın başlangıcından beri tek bir gece bile huzurlu bir uyku uyuyamadık. Gözlerimin altındaki derin, koyu halkalar bunun kanıtı. Yine de bunu normal kabul etmeyi reddediyorum. Acıya alışmadım. Ölmeden önce sadece bir gece huzur içinde uyumak istiyorum.

Ukrayna'nın Örümcek Ağı Operasyonu

YAZAR: BENJAMIN JENSEN

KAYNAK: WWW.ASIATIMES.COM

2025'in 1 Haziran günü Rusya'nın derinliklerindeki hava üslerinde meydana gelen bir dizi patlama, Moskova'nın askeri stratejistleri için sert bir uyarı oldu. Ukrayna'nın Rusya'nın stratejik bombalama kabiliyetine yönelik bu saldırısı, geleneksel savaş kurallarını da altüst edebilir: Daha küçük çaplı ordulara, cephe gerisinden hava saldırıları başlatma kabiliyetine karşı koymak için bir plan sunar. Ukrayna'nın Örümcek Ağı Operasyonu, 18 ay boyunca Rusya içine gizlice sokulan ve kilometrelerce uzaktaki operatörler tarafından yerdeki uçaklara yönlendirilerek fırlatılan 117 uzaktan kumandalı iha saldırısı olarak gerçekleştirildi. Kiev yetkililerine göre baskın sırasında 40'tan fazla Tu-95, Tu-160 ve Tu-22 M3 stratejik bombardıman uçağı ile bir A-50 erken uyarı uçağı imha edildi ya da işlevsiz hale getirildi. Bu, Rusya'nın uzun menzilli hava filosunun yaklaşık üçte birine ve yaklaşık 7 milyar Amerikan dolarına denk gelen bir donanım karşılık geliyor. Uydu görüntüleri nihayetinde bu sayıları azaltsa bile, hasarın ölçeğini gözden kaçırmak zordur. Saldırının ardındaki mantığı görmezden gelmek daha da zordur. Modern geleneksel askeri harekâtlar derinlik üzerine kuruludur. Savaşan ülkeler, yeni askeri birliklerin oluşturulduğu ve Ukrayna'daki 1 Haziran operasyonunda yok edilen uzun menzilli bombardıman uçaklarının konuşlandığı lojistik merkezler gibi cepheden yüzlerce hatta binlerce mil uzaktaki "cephe gerileri"nde savaş gücü inşa etmeye çalışır. 2022'de Ukrayna'yı işgalinden bu yana Kremlin,

cepheden 2.000 mil uzaktaki bombardıman üslerini yoğun bir şekilde kullandı. Bu taktiği, Ukrayna şehirlerini her gece tehdit altında tutmak için İran yapımı Şahid saldırı ihalarıyla başlattığı dalgalarla birleştirdi. Rus zafer teorisi acımasızca basittir: zorlayıcı hava gücü. Füzeler ve tek yönlü insansız hava araçları Kiev'e yeterince sık düşerse, Rus kara kuvvetlerinin ilerlemesi cephede çıkmaza girse bile Ukrayna'daki sivililerin morali bozulacaktır. Kiev'in askeri planlamacıları için, fırlatma platformlarını imha etmek, diğer tek seçenek olan ve şu ana kadar %80 başarı oranına sahip olan ancak giderek azalan Batı bağışlı ekipmanlara dayanan her seyir füzesini uçuş sırasında engellemekten çok daha ucuza mal olarak bu Rus teorisini büyük ölçüde çürütüyor.

Hava üslerinin kırılabilirliği

Modern savaşta hava üsleri her zaman kritik hedefler olmuştur; çünkü yerdeki bombardıman uçakları ve savaş uçakları daha savunmasız ve vurulması daha kolaydır. İkinci Dünya Savaşı sırasında Kuzey Afrika çölünde, Birleşik Krallık'ın Özel Hava Servisi, cephane baskınları ve gecikmeli patlayıcılarla Kuzey Afrika'ya dağılmış yaklaşık 367 düşman uçağını imha etti — Alman Hava Kuvvetleri bu gücü bir daha toparlayamadı. Aynı yıl, Alman paraşütçüler Girit'teki havaalanlarını ele geçirerek, İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin ileri bir üs edinmesini engelledi ve tüm ada harekâtının gidişatını altüst etti.

Bir nesil sonra Vietnam'da, el bombaları ve havanlarla donatılmış Viet Cong ve Kuzey Vietnam Ordusu saldırı timleri, tekrar tekrar ABD'nin Phan Rang, Da Nang ve Bien Hoa'daki üs çevrelerine sızdı ve park halindeki savaş uçaklarını yaktı, binlerce Amerikan askerini bu üslerin savunmasına yönelmek zorunda bıraktı.

Yerdeki uçaklara saldırı taktiği etkili kalmaya devam ediyor çünkü zincirleme maliyetler yaratıyor. Açılan her pist ve yakılan her bombardıman uçağı, orduyu bu tür saldırıları engellemek için sığınakların güçlendirilmesi veya filoların birden fazla üsse dağıtılması gibi alternatif güvenli yollara para akıtmaya zorluyor.

Bu tür hava saldırıları ayrıca cephedeki savaş uçaklarını koruma görevine çekerek, cephe hattından da uzaklaştırıyor.

Yeni bir drone savaş çağı

Örümcek Ağı Operasyonu ile Ukrayna, bu stratejiyi tekrarlamayı hedeflerken aynı zamanda sürpriz etkisinden faydalanarak psikolojik şok ve dengesizlik yaratmaya çalıştı. Ancak bu operasyon, savaşın kendine özgü 21. yüzyıla ait bir boyutuna da dayanıyor.

İnsansız hava araçlarının savaş alanına girişiyle birlikte, askeri uzmanlar giderek daha sık "hava kıyısı"ndan yani yer birliklerinin hemen üstünde, fakat geleneksel yüksek performanslı savaş jetleri ve bombardıman uçaklarının genellikle uçtuğu irtifanın altında kalan atmosfer katmanından daha sık söz etmeye başladı.

İhalar, yakıt tankerleri veya yerdeki stratejik bombardıman uçakları gibi hedefleri etkisiz hale getirebilmelerine rağmen, piyadelerin kullandığı pek çok silahı atlattıkları ve geleneksel radar güdümlü savunma sistemlerinin güvenilir bir şekilde takip edemeyeceği kadar alçaktan uçtukları bu bölgede operasyon gerçekleştiriyorlar.

Kiev, her pistin birkaç mil yakınına küçük İHA fırlatma ekipleri göndererek Rusya'nın derinliklerinde geçici fırlatma rampaları oluşturdu ve düşmanı hazırlıksız yakalamayı başardı.

Ukrayna'nın bu yaklaşımının ekonomik avantajları oldukça çarpıcı. Bir drone, lityum batarya ve bir savaş başlığı toplamda 3.000 doların çok altında bir maliyete sahipken, bir Rus Tu-160 bombardıman uçağının maliyeti yaklaşık 250 milyon doları buluyor.

Rusya'ya etkisi

Ukrayna'nın Örümcek Ağı Operasyonu, Kiev'in açıkladığı kadar yıkıcı olmasa bile, Rusya açısından hemen hissedilecek maliyetli sonuçlar doğuracaktır.

Hayatta kalan bombardıman uçaklarının taşınması gerekecek. Üslerin tekrarlanan saldırılardan korunması için toprak siperler inşa edilmesi, radar güdümlü 30 mm topların ve olası saldırı vektörlerini kapsayacak elektronik harp sinyal bozucuların yerleştirilmesi gerekecek.

Tüm bunlar büyük harcamalar anlamına geliyor. Daha da önemlisi, bu operasyon, önümüzdeki yaz taarruzunu desteklemek üzere cepheye dönmesi planlanan eğitimli askerlerin ve teknisyenlerin görev yerlerini değiştirmesine neden olacak.

Bu baskın aynı zamanda Rusya'nın nükleer silah kapasitesinde bir boşluk da yaratıyor.

Nükleer kabiliyetli bombardıman uçakları olan bir düzine kadar Tu-95 ve Tu-160 uçağının kaybedilmesi stratejik açıdan utanç verici olabilir ve Kremlin'i uzun menzilli hava devriyelerinin sıklığını yeniden düşünmeye sevk edebilir.

Rusya'nın filosuna verilen fiziksel ve maddi zararın ötesinde, Ukrayna'nın harekâtı aynı zamanda güçlü bir psikolojik etki de yaratıyor. Bu, Ukrayna'nın moral bozmaya yönelik üç yılı aşkın savaşın ardından, Rus topraklarının derinliklerinde sofistike operasyonlar düzenleyebildiğini gösteriyor. Ukrayna güvenlik servisi operasyonu sabırlı ve detaylı adımlarla yürüttü: 18 ay boyunca masum görünen yüklerin içine parçalar halinde gizlenmiş ihalar ve bataryalar sınırdan geçirildi; haftalarca süren sessiz kurulumlar yapıldı; fırlatma kamyonlarının ticari uydu görüntülerinde sıradan depo trafiğinden ayırt edilemeyeceği kamera açıları dikkatle belirlendi.

Operatörler, önceden keşfedilen ateşleme noktalarına bu kamyonları sürdü ve ardından ihaları ağaç boyu irtifada konuşlandırdı.

Her bir iha tek yönlü bir silah olduğundan, bir düzine pilot, fırlatma sahasına yakın veya uzaktan paralel olarak çalışabiliyor ve canlı video yayınlarını park halindeki bombardıman uçaklarına yönlendirebiliyordu. Çarpma anlarını gösteren videolar, pistin geniş bir alanında birbirine çok yakın zamanlı çoklu isabetler olduğunu ve bu hızlı saldırının çevre güvenliğini sağlayan askerlerin hızlı küçük silah müdahalesini etkisiz kılmaya yetecek düzeyde kısa zamanda gerçekleştiğini ortaya koyuyor.

Yeni bir cephe hattı mı?

Ukrayna için bu olay, Rusya'nın derinliklerinde, iyi korunan hedeflere yönelik tekrarlanabilir bir saldırı yöntemini ortaya koyuyor. Aynı strateji, teorik olarak, füze depolarına ve daha da önemlisi, Rusya genelinde Şahid saldırı ihalarını seri üretmekte olan fabrikalara da uyarlanabilir. Kiev, son aylarda Rus seyir füzelerinden daha fazla hasar yaratan iha ve balistik füze saldırılarına karşı bir çözüm bulmak zorundaydı. Stratejik ve Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nin (CSIS) Ateş Gücü Saldırı Takip Sistemi'ne göre Şahid ihaları şu anda Rusya'nın kampanyasındaki en sık kullanılan ve maliyet açısından en etkili hava silahı konumunda.

Ancak Örümcek Ağı Operasyonu'nun sonuçları, Rusya-Ukrayna çatışmasının çok ötesine uzanıyor; çünkü derinliklerde bulunan cephe gerisi bölgelerin güvenli olduğu yönündeki eski anlayışı temelden sarsıyor. Rusya'nın kendi topraklarından fırlatılan, nispeten ucuz insansız hava araçları, milyarlarca dolara mal olan ve Moskova'nın uzun menzilli saldırı ve nükleer sinyalizasyonunun temelini oluşturan uçakları yok etti. Bu, başka saldırganlar tarafından başka ülkelere karşı kolayca taklit edilebilecek bir stratejidir.

Fark edilmeden sızabilen, gizlenebilen ve küçük ihaları kullanabilen herkes, bir düşmanın hava saldırısı kapasitesini sabote edebilir. Büyük ve sabit üslere dayanan hava kuvvetleri ise ya üslerini sağlamlaştırmalı, ya birliklerini dağıtmalı ya da pistlerinin artık yeni cephe hattı olduğunu kabul etmelidir.

ABD’de En Hızlı Büyüyen Hristiyan Grup Bize Ne Anlatıyor

YAZAR: ARTHUR C. BROOKS*

KAYNAK: [HTTPS://WWW.THEATLANTIC.COM](https://www.theatlantic.com)

Modernite inancı ortadan kaldırmak yerine, onun en çarpıcı tezahürlerinden bazılarını adeta süper güçlerle donattı. Durham, Kuzey Carolina’da, büyük üniversitelerden, eğitim hastanelerinden ve diğer bilim merkezlerinden sadece birkaç mil ötede, Kutsal Ruh (19 Haziran 325 tarihli İznik Konsülü Bildirgesinin son cümlesi olarak yazılan ve karara bağlanan inanç umdesi. Bildirgede kavrama “Tanrı” olarak atıfta bulunulmuştur.) hâlâ güçlüdür. Geçen yıl bir Cuma akşamı Catch the Fire (Ateşi Yakala) Kilisesi’nde (Catch the Fire Church ağırlıklı olarak Kanada merkezli, Kutsal Ruh’un, Hz. İsa’nın çarmıha gerilmesinin 3 gün ardından tekrardan dirilişi olarak kutlanan Paskalya Yortusu’ndan 50 gün sonra (Hamsin/Pentikost Yortusu) havarilerin üzerine inen Kutsal Ruh dolayısıyla gerçekleşen mucizevi hallerin yaşandığı ve Charismatic Christians: Mucize Gerçekleştiren Hristiyanlar, olarak formüle edilen inananların mucizevi haller göstermelerini benimseyen, mucizelere inanan kilise) bir buluşmaya katıldığımda, küçük sarışın bir kadın koridorda yürüyordu, ellerini başlara ve omuzlara koyup Kutsal Ruh’a yalvarıyordu. Eflatun rengi tuniği gömme ışıkların altında parlıyordu. Mikrofonundan sertçe nefesleri duyuluyordu. Toronto merkezli bir evanjelist olan Carol Arnott adlı kadın, ara sıra durup bir parmağını ibadet edenlerin sırasına doğrulttu ve “Onlara Ateş ver Tanrım!” diye bağırdı. Ayine katılanların dizleri büküldü; insanlar koltuklarına yığıldılar.

Arnott vaazına devam ederken, kapüşonlu bir adam —“yakalayıcı/avcı”—arkasında yürüyordu, “Ruh tarafından yere serilen” insanlara yardım etmeye hazırdı. Arnott’un elinin tek bir dokunuşu Tanrı’ya dua eden daha fazla inananın yere düşmesine neden oldu. Halının üstünde serilmiş sersemlemiş bir kişiye, “Çok erken kalkma,” dedi Arnott. “Bir biftek gibisin, marine oluyorsun.” Yürürken vaazını veriyordu, bir rüyasını anlattı: İsa ona vadideki zambaklardan oluşan bir buket vermiş, başına çiçekli bir taç ve duvak takmıştı. “Damat geliyor. Hazır mısın?” diye sordu Arnott. İnlemeler, kahkahalar ve kutsal kahkahalar arasında onu duymak çok zordu.

Catch the Fire (Ateşi Yakala) Kilisesi, gezegende en hızlı büyüyen Hristiyan grubuna aittir, bunlar; tıpkı Hz. İsa’nın ilk havarilerinin 2000 yıl önce yaptığı gibi, Kutsal Ruh’un kendilerine bilmedikleri dillerde konuşma, şifa verme ve kehanette bulunma gücü verdiğine inanan karizmatik Hristiyanlardır. Grup, bazı değerlendirmelere göre, kendilerini “yeniden doğmuş” olarak tanımlayan yaklaşık 60 milyon ABD’li yetişkinin yarısından fazlasını (30 milyon) temsil ediyor. Bu gelişen ve güçlü bir şekilde doğaüstü olan inanç, laik çağın paradoksuna işaret ediyor: Kiliseye katılımın azaldığı modern çağ, dinin en dramatik tezahürlerinden bazılarını besledi.

Sekülerlik dini öldürmek yerine onun olağanüstü yönlerini daha da canlandırdı.

Mucize Gerçekleştiren Hristiyanlar (Charismatic Christians), modern ve akılcı çağımızda yersiz gibi görünen bir maneviyatı benimseyen tek grup değil. Amerikalıların yüzde 87'si karma, reenkarnasyon veya telepati gibi en az bir Yeni Çağ inancına sahiptir. Yeni kitabım Spellbound için Mucizelere İnanan Hristiyanlık (Charismatic Christianity) hakkında araştırma yaptığım sırada, Silikon Vadisi'nde ayahuska (Ayahuasca bitkisinin dal ve yapraklarının suda kaynatılmasıyla elde edilen halüsinojen bir içecek) satan podcast yayıncılarıyla ve Reiki'den müşterilerinin geçmiş yaşamlarını incelemeye kadar uzanan tedaviler sunan, kendini spiritüel koç olarak tanımlayan kişilerle de röportajlar yaptım.

Denver yakınlarındaki bir Yeni Çağ cemaatinde, evrenin görünmez enerjilerini kullanarak kanser ve eklem iltihabı hastalıklarını iyileştirme atölyesine ve eski bir yazılım mühendisi olan Greg'in katılımcıları ruhsal rehber hayvanlarıyla tanıştırmak üzere ruhlar dünyasına yönlendirdiği şamanik davul çemberine katıldım. Eğer bu bir "seküler çağ" ise, sekülerleşme kavramını yeniden düşünmemiz gerekebilir.

Bu gelişen alt kültürler, kısmen, Kutsal Ruh'u kanalizetmenin veya bir hayvan rehber aramanın Amerika'da bir zamanlar bu tür tuhaf maceraların taşıdığı utancı taşımadığının kanıtıdır. Catch the Fire'ı (Ateşi Yakala) ziyaret ettiğim sırada, bir papaz, kikirdeyen ve sere serpe yere yayılan inananlarla dolu salonu inceledi ve "aptal görünmeyi biz seçiyoruz" dedi. Artık yüzyıl önce yabancı dillerde konuşan Hristiyanların karşılaştığı gibi, polis inşaatı ibadeti durduracağından veya doktorların ibadet edenlerin akli dengelerinin yerinde olup olmadığını teyit ettirmek için mahkemeye başvuracağından endişe etmeleri gerekmiyor. Günümüzde Amerikalıların çoğu, başkalarının teolojik garipliklerine omuz silkip hakikat testlerini daha çok siyaset için saklamaya meyilli.

Mucize Gerçekleştiren Hristiyanlar (Charismatic Christians), İncil'in katı kurallarına boyun eğmek kadar, engellerden kurtulmayı da vaaz ederler. Catch the Fire (Ateşi Yakala) Kilisesi ile uzun süredir bağlantısı olan bir papaz olan Randy Clark, hizmetinin başlarında Ruh tarafından yere serilenleri izlerken kendisinin özel bir şey hissetmediğini bir arkadaşına itiraf etmiş. Arkadaşı ona şöyle demiş: "Sadece direniyorsun. Bir dahaki sefere, numara yapma ama direnme de. Rüzgârdaki bir yelken gibi ol." Clark bu tavsiyeye uymuş ve bir dahaki sefere biri onun için dua ettiğinde, "fiziksel bir tezahür" yaşadığını söylemiş. "Sağ baş parmağımda başladı. Hareket ettiğini gördüm ve düşündüm, bu garip. Bunu durdurabilirim. Ama bir karar verdim. İrademi kullanarak açık olacağım, hiçbir şeyi durdurmayacağım, hiçbir şeyi zorlamayacağım."

Kutsal Ruh'a açık olmak, geleneksel dini öğretilere bağlı olmayı dışlamaz. Aslında, çoğu Mucize Gerçekleştiren Hristiyanların kilisesi İncil'in geleneksel yorumunu benimser ve oldukça doktrinsel bir grup olan Katoliklerin bir çoğu da kendilerini mucize gerçekleştirenler olarak tanımlar. Günümüz dünyasının en başarılı evanjelik girişimlerinden biri olan Alpha, Hristiyanlığın doğruluğuna dair klasik argümanların yanı sıra Tanrı'nın varlığının

somut deneyimini vurgular. 1977 yılında Londra'da mucize gerçekleştirenlerden oluşan bir Anglikan cemaati tarafından kurulan Alpha, Hristiyanlığın temellerini öğreten 11 haftalık bir kursa dönüşmüştür ve bugün dünya genelinde 112 dilde sunulmakta, dua dolu bir "Kutsal Ruh hafta sonu" ile sona ermektedir.

"Oldukça şüpheci olan insanlar bile çoğunlukla güçlü bir deneyim yaşar, sonra da ne olduğunu anlamaya çalışırlar," dedi bana uzun yıllardır Alpha ile çalışan bir Anglikan rahibi olan Graham Tomlin. "Bu, evangelizm açısından öncelikle bir programlar bütünü ya da doktrinlerin açıklaması değildir—bunu da yapar elbette—ama özü itibarıyla Tanrı ile karşılaşmaya bir davettir."

Belli bir açıdan bakıldığında, bu gruplar yalnızca ortodoks (ana akım anlamında) özlemleri kendi doğaüstü sonuçlarına ulaştırıyorlar. Ruh'la dolu ibadetin artan popülaritesi ve Tanrı ile kişisel temasa verilen önem, laik toplumun gelenek veya mantıklı argüman yerine kişisel deneyimi yüceltmesiyle paralellik göstermektedir. Mucize gerçekleştirenlerin ibadeti, 1960'lı yıllarda Protestan ve Katolik kiliselerinde yükselişe geçti; bu, popüler psikolojinin "kendini gerçekleştirme"yi ve otantik olmayı mutluluğun temel şartı olarak öne çıkarmaya başladığı döneme denk geliyor. Bireysel ve deneyimsel dine yönelik artan ilgi, Amerikalıların son yarım yüzyılda yerleşik kurumlara ve uzmanlığa olan güvenlerinin aşınmasıyla da örtüşür.

Bazı dini liderler bu subjektif eğilimin fazla ileri gitmesinden endişe duyuyor. "Duygulara ve hislere vurgu yapmak iyi bir şey, ancak tehlike, nesnel gerçeğe aykırı olmaya başlaması. 'Hissediyorum, bu yüzden benim gerçeğim' oluyor," diyor Alpha kursunun küresel genişlemesine öncülük eden ve programa dahil olmaya devam eden Anglikan rahip Nicky Gumbel. "Yaşanmış deneyim her şeyin hakemi haline gelir."

Ancak kendini optimize etme, Amerikan kültürünün gizli girdabıdır. Evrensel bir gerçeği bulma ve ilan etme gibi geleneksel buyruklara karşı güçlü bir çekim yaratır. Denver'da ziyaret ettiğim New Age topluluğunda vaiz, tüm insanların "benzersiz, özgün, Tanrı'nın ifade ettiği benliklerini" sahiplenmeleri gerektiğini vaaz etti. Bir başka seferde bir ruhsal koç bana şöyle demişti: "Yeni ay ve dolunay ritüellerini yaptım. Kristallerle oldukça fazla çalıştım, adaçayı, buhar locası ritüeli. O kadar çok şey denedim ki, sadece kendi yolumu, bana doğru gelen şeyi bulmaya çalıştım."

Bu kültürel manzarayı anlamak, bu grupları sadece oy verme alışkanlıklarına indirgeme cazibesine direnmeyi gerektirir. Elbette birçok Yeni Çağ ruhsal deneyimci ile mucize gerçekleştiren Hristiyanlar arasında ahlaki konularda ve siyasi meselelerde anlaşmazlıklar olacaktır. Ancak varsayılan kültür savaşı başlığı, bu Amerikan dinî çeşitliliğinin sahip olduğu ortak, daha derin, siyasi olmayan dürtüleri gizler: bu dürtüler ilahi bir güçle somut temas kurma arzusu ve sözde uzmanlar yerine kişisel deneyime duyulan güvendir. Bu dürtüler, ülkenin siyasetini maviye karşı kırmızı şeklindeki anlatılara dayanan herhangi bir teoriden daha iyi açıklar.

Bu manevî açlık ve elit otoriteye güvensizlik karışımı, belirli bir lider türünü gerektirir, davet eder. Son on yılda Donald Trump, destekçilerini Amerika'nın çöküşü ve iyileşmesine dair siyasi olmaktan çok ruhsal bir hikâyeye çekti. Daha az Amerikalının kiliseye gittiği ancak bir çoğunun YouTube'dan guruları takip ettiği, kurumsallık karşıtı, geleneklere şüpheyile yaklaşan, deneyime tapan bir çağın başkanıdır Donald Trump. Bir adayın temsil ettiği öfke ve kırgınlık duyguları, onun politik programından daha önemlidir çünkü bu çağda.

Kurumların zayıf, yozlaşmış olduğu ve hiçbir sadakati hak etmedikleri yönündeki mesajı; ekonomistler ne derse desin refahı sırf hayal ederek var edebileceğinize dair üstü kapalı vaadi; Cumhuriyetçi Parti üzerindeki kişisel hakimiyeti: Tüm bunlar başarılı oldu çünkü artık sadece geleneksel kiliselerin değil, her türlü kuruma duyulan toplumsal güven çökmüş durumda. Bu kuşkuculuk, çoğu insanın günlük yaşamına en büyük damgayı vuran kurum olan işyerlerine de uzanıyor. ABD'de çalışanların sadece yüzde 21'i, kendi organizasyonlarının liderlerine güçlü bir güven duyduklarını söylüyor. Bu arada, daha dindar, daha az hoşgörülü bir çağla ilişkilendirdiğimiz toplumsal alışkanlıklar (sınırları gözetmek, sapkınları kovmak, düşmanlarınızın üzerine ilahi bir ceza yağdırmasını beklemek) kiliselerden siyasete intikal etti. Pek çok Amerikalı, "Tanrı tarafından kurtarıldığını" söyleyen siyasi bir kurtarıcıya inanmaya hazır.

Partizan siyaset, köktendinci mezheplerin dinamiklerini sergilemeye başlasa da, Batı'da örgütlü dinin 60 yıllık düşüşünün yavaşladığına dair işaretler var. Hatta sessiz bir toparlanma süreci başlamış olabilir. 20 yıl boyunca istikrarlı bir şekilde artan dini bir aidiyeti olmadığını söyleyen Amerikalıların sayısı artık sabitlenmiş görünüyor. Daha fazla genç erkek kiliseye gidiyor ve bunların çoğu Katolik ya da Ortodoks cemaatlere katılıyor. İngiltere ve Galler'de, Z Kuşağı kilise katılımında bir artışa öncülük ediyor; sadece altı yıl içinde nüfusun kiliseye katılım oranı %8'den %12'ye yükseldi.

Dosyayı hazırlama sürecinde, kuşkuculuktan ve kendi kendine (DIY, 'do it yourself') anlam yaratma çabalarından yorulmuş ve kadim kurumlara ve doğaüstü inançlara yönelmiş Milwaukee dışında ailesiyle birlikte yaşayan Christine Flynn gibi insanlarla karşılaşmaya devam ettim. Christine, genç yetişkinlik yıllarında kitapçılardaki Yeni Çağ dinleri bölümlerinde gezinmiş, kendi içgüdülerine güvenerek "kendini gerçekleştirmeye" çalışmış. "Araştırmamı yaparım, düşüncelerim nereye varırsa, doğru olan da odur diye düşünüyordum. Kimseyle konuşmam gerekmezdi o zamanlar," dedi bana. Ama anne olduktan ve ateist olan kocasının Hristiyanlığı araştırdığını gördükten sonra "bu kadar kuşkucu olmaktan yoruldum." Kocasının ortalıkta bıraktığı Hristiyanlıkla ilgili kitapları okumaya başladı. Artık altı çocuk annesi ve çocuklarını evde eğiten Flynn, geçen yıl Katolik Kilisesi'ne uzanan yolculuğunu anlattığı bir anı kitabı yayımladı.

Flynn'inki gibi dönüşümler küresel bir hikâyenin parçası. Hem Hristiyanlık hem de İslam Batı dışında büyük bir hızla yayılıyor. Dünyada kendisini ateist olarak tanımlayanların oranı—bazı araştırmalara göre yaklaşık %7—önümüzdeki yıllarda muhtemelen azalacak. Alpha programı ile çalışan Anglikan rahibi Nicky Gumbel, programın en büyük başarısını, komünizm geçmişiyle yüzleşen Çince konuşan topluluklarda elde ettiğini söyledi. "Saf sekülerizm tatmin etmiyor," diyor. Amerika Birleşik Devletleri gibi küreselleşmiş bir toplumda, dini inanç ve pratiğin uzun vadeli çöküşüne dair kehanetler artık erken yapılmış, zeminsiz gibi görünüyor.

İnsan doğası itibarıyla dindardır; çünkü varoluşun kaosuna bir düzen dayatmak ve nihai anlamın kaynağı olan bir şeyi yüceltmek isteriz. Katolik filozof Charles Taylor, 1989 tarihli Sources of the Self adlı kitabında, herkesin bir tür "dolu yaşam" arzusunda olduğunu, hayatlarını "daha büyük bir gerçeklik ya da hikâye" ile bağlayan bir "yüce eylem deseni" peşinde olduğunu yazar. Taylor, "Bu tür bir arayışın, dünyamızdaki inançsızlar için bile ortadan kalktığını düşünmek bir hata olur," diye uyarıyor. Sekülerizm bu içgüdülerimizi ifade ediş biçimimizi değiştirebilir, ama onları ortadan kaldırmaz: İnançsızlar, düşündüklerinden çok daha fazla Holy Rollers'larla (Kiliselerde ayinler sırasında dans eden, sallanan ve yuvarlanan ve bu hallerin Kutsal Ruh tarafından kendilerine yaptırıldığını söyleyen Protestan Hristiyanlar) ortak noktaya sahiptir.

Dipnot:

***Molly Worthen**, Chapel Hill'deki Kuzey Karolina Üniversitesi'nde tarihçidir ve Spellbound: How Charisma Shaped American History From the Puritans to Donald Trump adlı kitabın yazarıdır.

Büyüyen Çatışma ve Belirsiz İttifaklar: Avrupa Güvenliğinin Geleceği

YAZAR: MICHAEL FROMAN

Normandiya Çıkarması'nın seksen birinci yıldönümünde, CFR Başkanı Michael Froman ve kıdemli araştırmacılar, Rusya-Ukrayna savaşı sürerken Trump yönetiminin Avrupa güvenliği meselelerine olan ilgisinin azalmasını tartışıyor.

Seksen bir yıl önce bu sabah, Amerika Birleşik Devletleri'nin öncülüğündeki Müttefik kuvvetler, Avrupa'yı Nazi yönetiminden kurtarma harekâtına başlamak üzere Normandiya sahillerine çıkarma yaptı. Bugün ise kıtanın doğusunda Rusya ile Ukrayna arasında yeni bir savaş, batısında ise Amerika Birleşik Devletleri ile Avrupa'daki müttefikleri arasında yeni bir ayrışma yaşanıyor. Trump yönetimi, Rusya-Ukrayna savaşının hızla sona ermesini istediğini ve bu uğurda yeni askeri, mali veya siyasi taahhütlerde bulunmaktan kaçınmak istediğini açıkça ortaya koymuştur.

Bu yaklaşım, başkan ve danışmanlarının kan dökülmesini durdurma arzusuna dayanmakla birlikte, aynı zamanda savaşın esasen Avrupa'ya ait bir sorun olduğu ve Amerika Birleşik Devletleri için yalnızca sınırlı sonuçlar doğurduğu, bu nedenle de çözümün nihayetinde Avrupalılar tarafından bulunması gerektiği inancını da yansıtmaktadır.

Daha dün, Oval Ofis'te Almanya Şansölyesi Friedrich Merz ile yaptığı görüşmede Başkan Donald Trump, ABD'nin çatışmaya müdahil olma konusundaki artan ilgisizliğini şimdiye kadarki en açık ifadeyle dile getirdi: "Bazen iki küçük çocuğun deli gibi kavga ettiğini görürsünüz.

Birbirlerinden nefret ederler, parkta kavga ederler, siz de onları ayırmaya çalışırsınız. Ama onlar ayrılmak iste-

KAYNAK: [HTTPS://WWW.CFR.ORG](https://www.cfr.org)

mez. Bazen bırakıp bir süre kavga etmelerine izin vermek ve sonra ayırmak daha iyidir." Trump'ın barış sürecinden tamamen çekilme eğilimi, sahadaki gelişmelerde de kendini gösteriyor.

Bu hafta, Savunma Bakanı Pete Hegseth, üç yıl önce kurulan Ukrayna Savunma Temas Grubu'nun aylık savunma bakanları toplantısına katılmama kararı aldı—bu, ABD'nin bu gruba katılmadığı ilk toplantı oldu. Ayrıca, ABD Ukrayna'ya sağladığı ileri düzey insansız hava aracı karşıtı teknolojiyi Orta Doğu'ya yönlendirdi. Trump, hızla tükenmekte olan Ukrayna'ya yönelik ilave askeri yardımı gündeme getirmediği gibi, Rusya'yı müzakere masasına çekmek için öne sürdüğü ek yaptırım tehditlerini de hayata geçirmede.

Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'daki en büyük kara savaşından tamamen elini çekmek oldukça karmaşık bir mesele hâline geliyor.

İstanbul'da süren barış görüşmelerine rağmen, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Ukrayna'ya yönelik kapsamlı bombardıman kampanyası devam ediyor. Geçtiğimiz hafta sonu ise Ukrayna, "Örümcek Ağ Operasyonu" (Operation Spider's Web) adı verilen insansız hava aracı saldırısıyla Rusya'nın derinliklerine uzanarak çok sayıda stratejik bombardıman uçağını ve diğer yüksek değerli platformları imha etti.

Bu ölümcül karşılıklı saldırılar ve Trump yönetiminin Avrupa güvenliği konusundaki ilgisinin giderek azalması karşısında, Avrupa'nın büyük kıta güçleri ve daha küçük cephe ülkeleri, stratejik özerklik elde etme ve Ukrayna'ya ek destek sağlama amacıyla yeniden silahlanma çabasına girmiş durumda.

Avrupa güvenliğinin geleceğini ve Rusya-Ukrayna savaşındaki son gelişmeleri analiz etmek üzere CFR'nin kıdemli araştırmacıları Michael Horowitz, Charles Kupchan ve Stephen Sestanovich ile bir araya geldim:

FROMAN: Putin, Truth Social'daki paylaşımlar da dahil olmak üzere, kolay kolay ikna edilebilecek biri değil. Bu hafta Trump ile yaptığı telefon görüşmesinde, Ukrayna'nın Rusya'nın stratejik askeri hedeflerine yönelik insansız hava aracı saldırısına sert biçimde karşılık vereceğini söyledi. Steve, sen Putin'in zihnini okumaya çalışmanın riskli olduğunu söylemiştin, ama sence nasıl tepki verebilir?

SESTANOVICH: Onun zihnini okuyamayız ama seçeneklerini yazabiliriz. Misilleme seçeneği var: şehirler ve altyapıya yönelik daha büyük, daha acımasız saldırılar. Bu neredeyse kesin—nitekim dün gece, Rusya Ukrayna'daki kasaba ve şehirleri karadan, havadan ve denizden 407 insansız hava aracı ve sahte hedef, yaklaşık 40 seyir füzesi ve altı balistik füze ile vurdu. Sonra tırmanma seçeneği var: NATO hükümetlerini tedirgin edecek bir hamle—örneğin, silah tedarik yollarına saldırmak ya da Romanya'yı korkutmak için Moldova'ya daha fazla asker göndermek gibi. Son olarak, gerilimi azaltma seçeneği var: belki bu yaz ilerleyip daha fazla toprak aldıktan sonra, tüm süreci yatıştıracak bir yol bulmak. Putin biraz kararsız biridir ve kendi yarattığı karmaşalardan kurtulmakta pek başarılı değildir, bu yüzden bu üç seçeneği birden denemesi mümkündür. Unutmayın, “gerilimi artırarak gerilimi azaltmak” (escalate-to-de-escalate) ifadesini ilk kullananlar Ruslardı. Putin, çok sayıda Ukrayna vatandaşını öldürmenin barışı sağlamaya çalışmanın bir yolu olduğunu söyleyecektir. Trump'ın bu hafta yaptığı açıklamalara bakılırsa, belki buna gerçekten inanabilir. Ya da en azından omuz silkerek Putin'in kendisine İran anlaşmasını nasıl sağlayacağını sormayı tercih edebilir.

FROMAN: Charlie, gerilimin yatışması olasılığı açısından, Türkiye'de devam eden Rusya-Ukrayna müzakerelerinden ne çıkarabiliriz? Müzakereler samimiyetle mi yürütülüyor?

KUPCHAN: Temel konular üzerinde neredeyse hiç ilerleme kaydedilmedi. Beklendiği üzere, Putin'in samimi bir şekilde müzakere ettiğine dair hiçbir işaret yok. Putin'in bir ateşkes konusunda ciddi görüşmeler yapması için elinde çok önemli bir fırsat var. Ama bunun yerine, Trump'la oyun oynuyor gibi görünüyor. Askeri saldırılarını sınırlamadı ve Ukrayna'yı fiilen boyun eğdirmeyi hedefleyen maksimalist savaş amaçlarından vazgeçmeye istekli olduğuna dair bir işaret de vermedi. Ayrıca, Türkiye'de Zelensky ve Trump ile doğrudan müzakere etme fırsatını da geri çevirdi; bunun yerine, Ukraynalılarla müzakere etmek üzere düşük düzeyde bir heyet gönderdi. Türkiye'deki görüşmelerden sağlanan tek somut gelişme, esir değişimi oldu. Trump, kendisini kandırılmış gibi hissetmeye başlamakta haklı. Bu eğilim devam ederse, diplomatik denge Ukrayna lehine değişebilir.

Çünkü Putin fazla ileri gidiyor ve bu da Trump'ın ondan giderek daha fazla hayal kırıklığı duymasına neden olabilir; bu da onu Ukrayna'yı desteklemeye sevk edebilir. Ama bekleyip görelim.

FROMAN: Söylem düzeyinin ötesinde, Trump henüz Ruslara karşı sert bir tutum sergilemedi. Steve, yönetim neden Rusya'ya yönelik yeni ve anlamlı yaptırımlar uygulamadı? Senatör Graham ve Senatör Blumenthal'ın yeni yasa tasarısı gibi Kongre'den gelen baskılar bir fark yaratabilir mi?

SESTANOVICH: Seksen iki destekçisi olan bir yasa tasarısının mutlaka kabul edileceğini düşünürsünüz ve bu tasarı gerçekten de Kongre'nin Ukrayna'ya güçlü desteğini yansıtıyor. Ancak, tasarının sunduğu en büyük tehdit—Rus enerjisini ithal eden ülkelere %500 gümrük vergisi uygulama önerisi—asla hayata geçirilemez. Bu, küresel ekonomiyi mahveder. Bu hafta, Senato'nun bu tasarıyı daha etkili hâle getirmek için neler yapabileceğini yazdım—bunlar arasında Rusya'nın büyük petrol şirketleri Rosneft, Gazprom ve Lukoil'e yaptırım uygulanması; Rus petrolünü satın alan Çinli ve Hintli kuruluşlara ve işlemleri gerçekleştiren bankalara ikincil yaptırımlar getirilmesi; ve Rusya Merkez Bankası'na ait dondurulmuş yüz milyarlarca dolarlık varlığa el konulması yer alıyor. Ancak Trump ve Putin yeniden telefon görüşmeleri yapmaya başlamışken, başkanın bunlara onay vereceğinden şüpheliyim.

Ama yaptırım rejimini sıkılaştırmamak çok büyük bir hata olur. Bu savaş hâlâ ABD için stratejik bir felakete dönüşme potansiyeline sahip. Eğer öyle olursa, Trump bundan kaçamaz. Putin'i bu girişimi yeniden düşünmeye zorlayacak tüm araçları kullanması gerekir.

FROMAN: Sık sık söylediğim gibi, Nobel Barış Ödülü teslim olana ya da zorlu bir müzakereye sırtını dönene verilmez. Ve Charlie, seninle daha önce yazdığımız gibi, Batı'ya entegre, egemen ve güvenli bir Ukrayna sağlanamazsa, ülkenin başarısız bir devlete dönüşme riski var ki bu da uzun vadede ABD için büyük bir baş ağrısı olur.

KUPCHAN: Kesinlikle öyle. Mevcut bir ateşkesin sürdürülmesi en doğru yol. Ancak kabul edilebilir herhangi bir anlaşma, hâlâ özgür olan Ukrayna topraklarının %80'inin egemen, güvenli ve müreffeh bir demokrasi olarak varlığını sürdürmesini güvence altına almalıdır.

FROMAN: Biraz daha geniş bir açıdan bakalım. Sonbaharda, transatlantik ilişkiler, güvenlik garantileri ve NATO'nun genişlemesi konularında bir CFR bilgi toplama gezisi kapsamında Belçika, Finlandiya ve Polonya'ya seyahat ettik. Bu gezide siyasi liderler, diplomatlar, askeri yetkililer ve sivil toplum temsilcileriyle bir araya geldik; en büyük kaygıları Rusya'dan gelen tehditti. Geçen ay yeniden Avrupa'ya gittin. O zamandan bu yana Avrupa güvenliği konusundaki tartışmalarda ne gibi değişiklikler oldu? Avrupa, askeri kapasitesini ve hazırlığını, Ukrayna'ya desteği de kapsayacak şekilde artırmak adına ne tür somut adımlar attı?

KUPCHAN: Şu anda Avrupa siyasetini harekete geçiren temel motivasyon, güvenliği artırmak ve Amerika Birleşik Devletleri'ne olan bağımlılığı azaltmaktır, nokta. Ukrayna'daki savaşa gelince, Biden yönetiminin 61 milyar dolarlık yardım paketinin ötesinde yeni bir ABD askeri yardımının gelmeyeceği konusunda bir farkındalık var. Trump yönetimi, bu yardım paketini kullanarak ek silah sevkiyatlarını sürdürüyor, ancak bu kaynak bu yaz tükenmek üzere. Trump yönetimi henüz Kongre'den yeni bir bütçe talebinde bulunup bulunmayacağını açıklamadı. ABD yardımlarının kesilmesi, Ukraynalıların kendilerini savunma kapasitesini doğrudan etkileyecektir ve Avrupalı müttefiklerimiz arasında, Ukrayna'ya gönderilmek üzere Amerikan silahlarının satın alınması ya da Avrupa menşeli silahların tedarikinin artırılması hakkında sessiz tartışmalar yürütülüyor.

Cephe ülkeleri yalnızca Ukrayna'ya değil, Putin'in bir sonraki hamlesine de odaklanmaya başladı. Örneğin Finlandiya'da, Rusya sınır boyunca altyapısını güçlendiriyor ve savaş sona erdiğinde Finliler bu sınırda daha fazla Rus askeriyle karşı karşıya kalabilir. Bu nedenle, Finlandiya hükümeti barış zamanı ordusunun büyüklüğünü artırmak amacıyla yedek askerlik yaşını altmıştan altmış beşe çıkarma sürecinde. Ayrıca Finliler, "tüm toplumun dahil olduğu güvenlik" yaklaşımı olarak tanımladıkları stratejiyi de iki katına çıkarıyor. Steve'in de belirttiği gibi, Rusya'nın Moldova'nın ayrılıkçı bölgesi Transdinyester'e kayda değer miktarda asker göndermesi de gündemde. Tüm bunlar, Avrupalıların hem Ukrayna'da hem de Avrupa'nın diğer bölgelerinde Rusya kaynaklı uzun vadeli güvenlik tehditlerine hazırlık yaptığını gösteriyor. Şu an için ABD'nin bu tehditlere nasıl yanıt vereceği ise belirsiz. Elbette, Trump'ın Avrupa'daki Amerikan askerlerinin sayısını azaltmaya karar vermesi ihtimal dışı değil.

Daha genel olarak transatlantik ilişkiler açısından bakıldığında, ne ben ne de çoğu Avrupalı, Amerika Birleşik Devletleri'nin NATO'dan çekileceğini düşünmüyoruz. Tehlikeye atılacak çok şey var ve Başkan Trump, Ukrayna'yı kaybeden ya da Batı'yı dağıtan başkan olarak anılmak istemiyor. Ancak, gelecekte bu ittifakın daha fazla sorumluluğu Avrupalılara, daha azını ise Amerikalılara yüklemesi kuvvetle muhtemel. Avrupalılar bu geleceğe hızla hazırlanıyor; bu hazırlık, Almanya'nın uzun süredir uyguladığı borç frenini kaldırma kararı sayesinde mümkün hâle gelen tüm blok için iddialı yeni savunma harcama hedeflerini de içeriyor. Almanya Savunma Bakanı Boris Pistorius kısa süre önce Alman ordusunun büyüklüğünü önemli ölçüde artırma planlarını açıkladı.

Avrupalıların bu kaynakları en etkili askeri sistemlere ne ölçüde akıllıca harcaacakları ve savunma tedariki ile savunma politikalarında egemenliklerini birleştirmeyi kabul edip etmeyecekleri ise başka bir soru. Ancak şu açık: Avrupa savunma alanında bir kırılma noktasından geçiyor; Ukrayna'daki savaş adeta bir uyandırma çağrısı oldu.

FROMAN: Mike, tedarik ve Avrupa'nın yeniden silahlanma süreci bağlamında, Rusya-Ukrayna savaşı, özellikle insansız sistemler olmak üzere, yeni nesil askeri teknolojiler için nihai bir test alanı hâline geldi. Geçtiğimiz ay CFR'de tüm Amerikan silahlı kuvvetleri komutanlarıyla bir araya gelerek silahlı kuvvetlerin geleceğini tartıştığımızda ortaya çıkan temel temalardan biri, hızla artan teknolojik değişime en iyi şekilde nasıl yanıt verileceği konusuydu—özellikle otonom platformlarla geleneksel silah sistemlerinin entegrasyonu ve artık görevle ilgisi kalmamış programların iptal edilmesi veya sonlandırılması ihtiyacı. Bugüne geldiğimizde, bazı askeri analistler, Örümcek Ağı Operasyonu'nu Rusya'nın "Pearl Harbor"u olarak nitelendirecek kadar ileri gittiler. CFR'den Max Boot, bu hafta Washington Post'ta yayımlanan yazısında, Ukrayna'nın insansız hava aracı saldırısının yalnızca Rusya'nın bombardıman filosuna zarar vermekle kalmadığını, aynı zamanda dünya genelindeki hava üslerinin zayıf yönlerini de ortaya çıkardığını belirtti ve hatta "Ukrayna, savaşın kurallarını yeniden yazdı" iddiasında bulundu. Geçtiğimiz hafta sonu Ukrayna'nın düzenlediği saldırıdan, sahadaki en yeni taktik ve teknolojiler hakkında ne gibi dersler çıkarabiliriz?

HOROWITZ: Bu hafta başında CFR için yazdığım üzere, Ukrayna'nın yıkıcı Örümcek Ağı Operasyonu saldırısı, savaşta "hassas kitlenin" (precise mass) çağına girdiğimizi bir kez daha ortaya koydu. Bu, savaşın karakterinde bir dönüşüm ve savaş alanını yeniden şekillendiriyor. Yapay zekâ (AI), otonom silahlar, hassas güdüm sistemleri ve ticari üretimin birleşimi, düşük maliyetli hassas saldırıları neredeyse tüm devletler ve silahlı gruplar için erişilebilir kılıyor. Görünüşe göre Rusya bu saldırıdan tamamen habersizdi—bu, Ukraynalılar için büyük bir istihbarat zaferiydi—ve saldırılar, Ukrayna'nın teknoloji ve taktik konularında en ileri seviyede olduğunu bir kez daha gösterdi. Ukrayna, eski askeri teknolojilerden hazır ticari sistemlere ve yapay zekâyâ kadar her şeyi tutarlı ve başarılı biçimde entegre ederek askeri operasyonlarında etkili biçimde kullanıyor. Yapay zekâ özelinde, Ukrayna'nın saldırının en azından bazı bölümlerinde kullandığı algoritmaların, Ukrayna'daki müzelerde sergilenen Rus uçaklarının modellerinin görselleriyle eğitildiğine ve açık kaynaklı otomatik pilot sistemleri kullanılmış olabileceğine dair raporlar var. Genel olarak Ukrayna'nın hızlı ve etkili inovasyon yeteneği, savaşın başından bu yana fark yaratan bir unsur oldu ve Ukrayna'ya Rus kuvvetlerine ve topraklarına sürekli olarak yeni ve beklenmedik saldırı vektörleri sağladı. Bu vakada, farklı boyut ve menzillere sahip tek yönlü saldırı dronları, Ukrayna'nın savaş boyunca avantajını sürdürmesine katkı sağladı. Örneğin, kısa menzilli tek yönlü saldırı dronları ve birinci şahıs görüşlü (FPV) dronların kullanımı, cephe hattındaki kayıpların %80'ine kadarını oluşturuyor ve Ukrayna'nın daha büyük Rus kuvvetleriyle mücadele edebilmesine yardımcı olurken ilave ateş gücü seçenekleri sunuyor.

FROMAN: Tüm bunlar bizi şu ciddi soruya getiriyor: Avrupa'da ve ötesindeki ABD ve müttefik üsleri benzer saldırılara ne ölçüde açık olabilir?

HOROWITZ: Örümcek Ağı Operasyonu, kritik ve askeri altyapının dünya çapında daha geniş bir alanda güvenlik açıklarına sahip olduğunu açıkça ortaya koyuyor; bu, son birkaç yıldır ABD askeri üsleri üzerinde uçan dronların işaret ettiği tehdidi somutlaştırıyor. Ukrayna'nın son saldırısı, artık bir ülkenin topraklarının derinliklerindeki hedeflerin bile risk altında olabileceğini net biçimde gösterdi. Bu durum, ülkeleri altyapılarını güçlendirmeye teşvik edecek—varlıkları basit saldırılardan korumak için sığınaklar inşa etmek, bir saldırının tüm varlıkları tehlikeye atmaması için varlıkları dağıtarak dayanıklılığı artırmak ve tek yönlü saldırı dronlarını etkisiz hale getirmek üzere yönlendirilmiş enerji gibi daha düşük maliyetli yöntemlere yatırım yapmak gibi karşı önlemler geliştirmek gerekecek. Özellikle, ABD ordusu bu tür sistemlere karşı koymayı "Replicator" girişiminin ikinci büyük hedefi hâline getirmiş durumda ve önümüzdeki yıl boyunca hem yurt içindeki hem de yurt dışındaki ABD üslerini savunmak üzere bu çözümlerin ölçeklendirilmesine odaklanmış durumda. Ukrayna'nın saldırısı, bu yatırımların gerekliliğini net biçimde ortaya koyuyor. Şimdi harekete geçme zamanı—özellikle daha uygun maliyetli savunma sistemlerini ölçeklendirmek adına.

Kaynak: <https://www.cfr.org/article/growing-conflict-and-uncertain-alliances-future-european-security>

İçimizdeki Hüznün Muhalefeti: Ahmet Kaya

Ahmet Kaya

1. Ağlama Bebeğim
2. Kara Yazı
3. Suskun
4. Geçmiyor Günler
5. Hasretinden Parangalar Eskittim
6. Kız Kaçıran
7. Şahin Gibi
8. Aynı Daldaydık
9. Maviye Çalar Gözlerin
10. Bırak Beni
11. Hikayemiz (Bizim)
12. Karanlıkta

SELÇUK KÜPÇÜK

www.kritikbakis.com

Temsili olarak Orhan Gencebay üzerinden biçimlendirilen, kırsalın kentsel ortama göçünün müzikal söylemini ifade eden arabesk için nasıl bir paradigma kuruluyorsa, 80 sonrasının toplumsal tanımlaması içerisinde Ahmet Kaya'nın varoluşu için de benzer tartışmaları yapabiliriz.

Her şeyden evvel Kaya'nın iyi bir sosyal okumaya sahip olduğunu görmek gerekli. Kendinden önceki kuşaktan Ruhi Su, Rahmi Saltuk, Cem Karaca, Zülfü Livaneli gibi isimler etrafında müziğin siyasallaşma ilişkilerinden bahsedilebilse de, Ahmet Kaya farklı bir görüngüde 1980 sonrasının içedönük, manipüle edilmiş, depolitize olmaklığı yaşamak zorunda bırakılan kütlenin/genelin dokusuna, duyumsallığına yakın yürümek gibi bir çoğunluk tercihini deneyerek açıkçası herkesi şaşkına düşüren bir popülaritenin de membaında durdu.

Her ne kadar varoluş olarak sol bir retoriği ve tavrı kullansa da birkaç kasetinden sonra dinleyicisinin ideolojik kimliği flulaşarak, daha doğrusu sol argümandan çıkıp her türlü muhalif, yenilmiş, kaybetmiş diğer bütün toplumsal

katmanları içine çeken bir büyüme çabucak gözlemlendi (28 Şubat'ta mağdur edilen başörtülü kızlardan yana tavır koyması gibi) Bu büyümenin zemininde ise Kaya'nın Türk solu içerisindeki fraksiyonları ifade eden herhangi bir örgütsel bağa yanaşmayıp popüler dili kendi jeneriğinde pragmatik yöntemle kullanması, 80 sonrasının sosyolojik bilinçaltını çok iyi okuması var. -O günlerin havasını yeniden solursak-, kimsenin kimseyi tanımadığı, yığınla gencin, siyasinin içerilere alındığı, işkence gördüğü, sıkıyönetimin ilan edildiği ve artık ortalıkta kimsenin bulunmadığı (siyasal müzik adına da) bir ortamda Ahmet Kaya'nın cesaretle çıkıp sansasyonel tavrı zorlaması ilginçtir. "Sansasyon" kelimesi aslında O'nun çıkışında önemli bir tavrı doldurmakta. Yapımcısı Hasan Hüseyin Demirel'in fotoğraf makinesini satıp, Kaya'nın annesinden -o günün parasıyla- 350 bin lira borç alıp 1985'te çıkardıkları "Ağlama Bebeğim" isimli ilk çalışması sonrasında "...kendimi tutuklatmak için bu kaseti yaptığım söylenebilir"(Boom Müzik Dergisi, Şubat 1990) demesi genel müzikal yaşamı boyunca da yayınlan bir tutumdur.

80 sonrası toplumunun duygusal göçünün müziğini keşfetti

Orhan Gencebay'ın 1970'lerde sanayileşmeye çalışan kentlere kırım/taşranın göçüyle yüzleşen müziği yanında, Ahmet Kaya da 1980 sonrası toplumunun duygusal göçünün müziğini keşfetmiş denilebilir. Bu duygusal göç, 80 öncesindeki toplumsal duruş, söylem ve tavır alıştan farklı şekilde içekapanık, belki biraz depresif, kırılğan, dağılmış siyasal yapı ve gruplar karşısında bireyin kendi öznel trajedisi ve acısıyla baş başa kalması, ölümler ve kayıplar karşısında hüznüyle yalnızlaşmış olan yeni toplumsal belleğe doğru bir akışkanlıktır daha çok. Aslında Gencebay'ın müziğinde de protest bir biçimden bahsedilebilir. Ancak O'nun müziğini besleyen, varoluşunu zenginleştirdiği yıllarda temsil ettiği toplumsal katmanın yaşadığı acı, daha çok kentin yeni yaşam örgüsü ve değerleriyle yabancılaşan, a'rafta kalan gettonun derin içsel protestosudur. Oysa Kaya'nın gitar gibi çaldığı bağlamasını eline aldığı 80 sonrasının acısı ise politize olmuş yığınların içerilere alınıp hücrelerde ömürlerinin tükendiği, idamların olduğu, ölümlerin ardından yas tutma zamanlarının yaşandığı daha siyasal ve ideolojik acıların protestosuydu.

Her ne kadar Kaya sol bir retoriği kullanarak çıkışını yaptıysa da "devrimci entelijansiya" ilk yıllarda O'nu daima "arabesk" bulmuş, ciddiye almamış, gerçekliği karşısında düşünmeye ihtiyaç duymamıştır. Bu durum karşısında Orhan Gencebay ile Kaya'nın ortak bir anlam örgüsünü ve kaderi paylaştıklarını düşünmek mümkün. Müziğinin işleyişindeki arabesk efekti reddetmeyen, hatta "benim duyarlılığım Orhan Gencebay'ın müziğinden beslenmiştir"(Boom Müzik Dergisi, Mart 1990) diyecek kadar açık sözlü olan Kaya, özellikle şarkıları okuyuşundaki ağlamaklı ve yayvan hâl, orkestrasyonda kimi zaman arabesk keman grubu kullanması ve tematik olarak hüznü tercih itmesi bakımından sürekli "devrimci arabesk" tanımlamasıyla yüz yüze kalmıştır. Aslında Nevzat Çelik, Attila İlhan, Yusuf Hayaloğlu gibi isimlerin şiirlerini şarkı sözü olarak seçerken, o gün herhangi bir insanın mevcut bilinç ve duygusal durumunu anlatmaktan öte bir şey yapmıyordu. Mesela Grup Yorum gibi devrimci günlerin yaklaşmakta olduğuna dair umudu muştulayan şarkı/marş yerine, daha çok içeriden yeni çıkmış, yalnız kalmış, hayal kırıklıklarıyla dolu politik bireyin öyküsünü/şarkısını söylemiştir. Ve bu şarkılar 1980 sonrasının hayat örgüsünde duygu olarak karşılığını kolayca bulduğu için Kaya'nın dinleyici katmanı giderek genişlemiştir.

Modernleşme serüveninde başarıya ulaşamamış, a'rafta kalmış toplumsal ve siyasal birçok kurumsal yapıda arabesk döngü hâkimken, O da toplumsal tarihimizin 80 sonrasının arabesk nosyonlu siyasal kırılmışlığının şarkılarını keşfetmekten başka bir şey yapmadı diyebiliriz. Belki hepimizi birbirimize yaklaştırdı. Yani acılarını bölüşmek isteyenler için "Ağlama Bebeğim" çalışmasından bu yana geniş bir mevzi kurdu toplumsal belleğimize. O, sol entelijansiyanın olmasını beklediği

sanatçı çizgisinden çok, keşfettiği boşluğu geniş alana yaymaya çalışan birisi olarak yükseldi. Neler istediğini de aslında birçok söyleşisinde belirtmişti. Meşhur olmak, herkesçe dinlenmek konusunda kaygıları baskın değildi hiçbir zaman.

Şarkılarının popülerleşmesinde Osman İşmen etkisi

Ahmet Kaya'nın birçok albümünün aranjörlüğünü yapan Osman İşmen Türkiye'nin yetiştirdiği ve aynı zamanda caz müzik geçmişli olan önemli bir isim.

Müziğindeki kalıcılığa ivme sağlayan önemli etkenlerden birisi ise Osman İşmen gibi bir aranjörün Kaya'nın bestelerine çok seslilik ve müzikal zenginlik üzerine oturan bir koridor aralamasıdır bana göre. Kuşkusuz, şarkılarını yerli bir okuyuşla varetmesi, türkü ve şarkı formunun, uzun havanın imkânlarını kendi eserlerinde yeniden özgürce yorumlaması, bazen çekinmeden Doğulu bir otantizme açılan gırtlığını kullanması, geniş kitlelerce daha tanıdık olarak kabulünde konuşulması kaçınılmaz gerekçeler. "Müziği çok Türkiyeli, bütün hissettikleriyle buraya ait. Evrenselleşeyim, Batı'da bilmem ne olayım gibi bir kaygısı hiç olmadı... burada yaşayan herkesi buranın müziğini yaptığı için yakaladı"(Roll Müzik Dergisi, Ağustos 2001) diyen eşinin izlenimleri de O'nu anlamamızda bize yol gösterecek ifadeler.

-Ömründe sol düşünceyle ilişki kurmamış sıradan insanlardan İslamcısına ve milliyetçisine kadar Kaya'nın şarkılarının kabulünde hiç kuşkusuz hayat karşısında takındığı "delikanlı" tavrın etkili olduğunu iddia etmek mümkün.

"Harbi delikanlı tavırlarıyla isyan etmeye her an hazır bir üslubun egemen olduğu bu şarkılarla, birçok taşra kasabasının liselerinde okuyan ve Müslüm Gürses dinleyerek isyanını dışavuran gençlerin en azından kolayca geçiş yapabileceği bir yapıdır" (Folklor / Edebiyat 2001. sayı 26) sözüyle Murat Okan'a katılmakla beraber, Kaya'nın bu geçişkenlikten hiç şikayet etmeyeceğini, hatta bu söylem üzerine yürüdüğünü, arabesk'in bizzat bu toplumun kendisi olduğunu belirtip, "hüznün muhalefeti" dediğini ve bu hüznün muhalefetinin caz içerisinde de bulunduğunu söyleyen bir duruş taşıdığından bahsedebiliriz.

1970'lerdeki süreçle birlikte kentsel kuşatımın gönüllü ya da gönülsüz parçası olmuş, politik işleyişe katılmış, en azından zihinsel bir beceri şeklinde siyasal tavır geliştirmiş göç toplumunun (daha çok bilinçsel ve duygusal göçü kastediyorum) 1980 sonrasına cevabıdır O'nun müziği. "Ahmet Kaya, adına ne denirse densin toplumda yıllardır dinlenmekte olan arabesk müziğin tekdüze, içedönük, dinamizmden uzak havasına bir canlılık getirmiş oldu" (Nazife Güngör, Bilgi Yay., 1993). Hatta ilk birkaç çalışmasından sonra daha oryantal ritimlerle altyapısı bezenmiş ve enstrüman seçiminde daha Doğulu bir tercih benimsemiştir. O, bütünüyle yaşanan ve görünen gerçekliği yakalayıp bu gerçekliğin şarkılarını söyledi. Kayıp evlatlarını arayan Cumartesi annelerinin yanı sıra başörtüsü mağdurlarının varoluşu da anlamlıydı Kaya için.

Teşkilat-ı Mahsusa

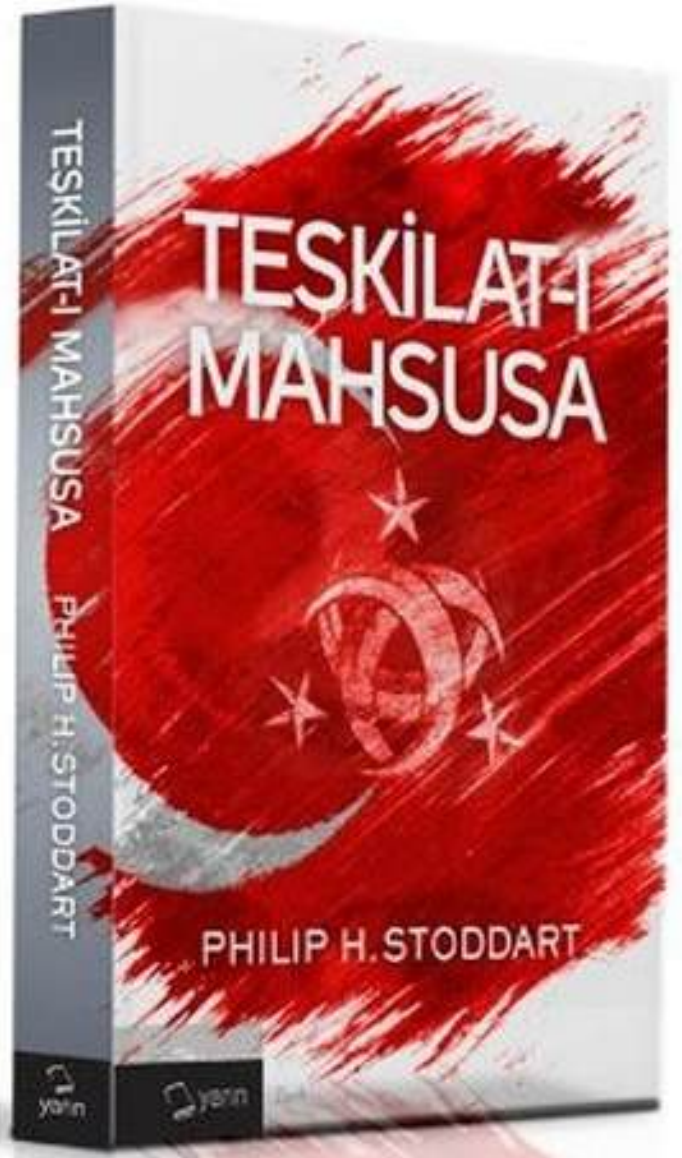
Philip H. Stoddart

YAZAR: TARIK PARLAK

Araştırmacı ve yazar Philip H. Stoddard'ın, Teşkilat-ı Mahsusa başlıklı metni başta 150'liklerden Eşref Kuşçubaşı olmak üzere birçok teşkilatçı ile yapılmış mülakatlarla beslenen bir ön çalışma, derleme ve giriş metnidir. 1950'lerin sonları ile 1960'ların başlarında gerçekleşen Teşkilat-ı Mahsusa kitabının hazırlık sürecinde Stoddard, yaşayan teşkilat mensuplarının kişisel gözlemlerinden basına yansıyanlara, teşkilatın kuruluş sürecinden Arap vilayetlerindeki faaliyetlerin çözümlenmesine kadar bir panorama sunuyor.

Aslında diyebiliriz ki Stoddard'ın metni, "Osmanlı Devleti'nin modern dünya problemleriyle başa çıkmadaki başarısızlığına rağmen, belli belirsiz, amaçlarıyla ilgili sınırlı zaman ve mekana yayılmış başarılar sağlamıştır." dediği örgütün, psikolojik bir betimlemesini sunuyor ki, bu üslup tarih çalışmalarında boşluk doldurulmasına sebep olurken, öte yandan örgütlerin, yapıların ve teşkilatların köksüz ve sebepsiz olduğu hissini barındıran uç yorumları mahkum ediyor. Yapılar, toplumların ızdıraplarından türerler. Beğenelim, beğenmeyelim bu böyledir.

Böyle bir durumun örneği olması bakımından, derlenmesi ve gündeme alınması gereken dağınık ve ayrılmış bilgi ve belgelerin olduğu Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili olarak böyle bir kitabın yayınlanması ile Yarın Yayınları, mühim bir boşluk doldurmuştur denilebilir zira Stoddard'ın, yayınevine yaptığı teşekkür bunu gösteriyor. Stoddard'ın da belirttiğine göre Teşkilat-ı Mahsusa dediğimizde, dağıtıldıktan sonra dahi üyelerinin var olan farklı çatılara dahil olarak savaşıma devam eden adanmış fedailerden bahsetmiş oluruz. Bu adanmış fedakar adamlar, İttihat Terakki sonrasında ve Türkiye Cumhuriyeti kurucu öncüler tarafından, her türlü kişisel hırs ve despotik arzularını gerçekleştirmek için uğraşan maceracılar olarak itham etmişlerdir. Halbuki bu macera esprisinin nereye kadar uzandığını ve nelere mal olduğunu, kimlerin nasıl ve ne bedeller ödediklerini Stoddard'ın kitabına dahil ettiği birinci tanıklıklardan anlayabiliriz.

Teşkilat-ı Mahsusa boyunca okuyucu, yazarının belirlediği bir hat üzerinde, teşkilatın panoramasını şu cephelerden seyredebiliyor:

a.) Teşkilat-ı Mahsusa aracılığıyla İttihat Terakki hükümetinin elinde gerçekleşen Pan-İslamist politika ve mücadele.

a.a.) I. Dünya Savaşı'na kadar uzanan tarihte, Almanya ile siyasi arenada gerçekleşen siyasi temaslar.

a.b.) Pan-İslamizm akımı çevresinde gelişen siyasi ve askeri temaslar.

b.) Teşkilat-ı Mahsusa'ya dair öne çıkan kimliksel değerlendirmeler, tespitler, öne çıkanlar.

b.a.) "Beşinci Şube" sorgulamaları.

b.b.) Hükümet ve teşkilat mensuplarının ifadeleri, karşı ithamlar vs.

b.c.) Çeşitli coğrafya ve görevliler elinde gerçekleşen birden fazla operasyon ve gizli görevler.

c) İtalyanların, Kuzey Afrika'yı işgali sırasında Osmanlı'nın direnişi.

c.a.) Yazar Philip Stoddard, doğrudan görüşme yaptığı kişilerden biri olan Salih Harb Paşa'nın, bu direniş sürecindeki askeri operasyonlar için "20. Yüzyılda Arap-Türk işbirliğinin genellikle pek iç açıcı olmayan tarihinde en parlak sayfa."

dediğini nakleder.

d) Mısır ve Süveyş Kanalı'nda gerçekleşen, İzmitli Mümtaz Bey liderliğindeki Teşkilat-ı Mahsusa Birliği'nin icraatları ile Süleyman Askeri Bey'in, Irak'taki faaliyetleri

d.a.) Yazar Philip Stoddard der ki: "Süleyman Askeri'nin Irak'taki faaliyetleri, Teşkilat-ı Mahsusa'nın bağlantılı olduğu ve Arap düzensiz kuvvetlerinin de yer aldığı, gerilla tipi eylemlerin iyi bir örneğidir."

e.) Genel olarak Arap vilayetlerindeki çözülmeyi bekleyen askeri ve siyasi sorunların çözümü ile ilgili İttihatçı idarenin takip ettiği yol ve bu yolda Teşkilat-ı Mahsusa'nın oynadığı aktif rol.

e.a.) Suriye ve Lübnan'da yerel milliyetçi hareketlerin kontrol edilebilmesinde Teşkilat-ı Mahsusa'nın önemi.

Philip Stoddard'ın işaretledikleriyle Teşkilat-ı Mahsusa; Batı tarzı örgütlenme biçimlerinden etkilenmiş, Enver Paşa'ya bağlı yarı askeri bir yapı olarak yapılanma ve teşkilatlanma kapasite ve dehası yüksek bir hiyerarşiye sahip, asker, ajan vs gibi farklı görev tanımları ve kimlikleri bünyesinde barındıran bir istihbarat gücüdür. Ve yine sahip olduğu teşkilatlanma biçimi ve görevlilerinin yeteneksel dağılımları ile Teşkilat-ı Mahsusa, farklı görevleri bir anda gerçekleştirebilecek üyelere sahip olup, gerilla tipi direnişi farklı coğrafyalarda gerçekleştirebilecek yerli bir milis gücüdür.

Stoddard'ın, Osmanlı'nın geleceğine dair pek net görüşlere sahip olmasalar da hayatları pahasına fedakarlık ve adanmışlık ruhu ile çalışan mücahitlerden müteşekkil Teşkilat-ı Mahsusa'nın amaç ve hedefleri ile ilgili belirttikleri de şöyle özetlenebilir: iç güvenliği sağlamak, dış tehdide karşı teyakkuzda bulunmak, 1908 devrimini savunmak, İttihat Terakki'nin siyasetteki muhaliflerinden Hürriyet ve İtilafa karşı mücadele etmek, düzenli ordunun kayıplarına karşı faydalı eylemlerde bulunabilecek yan destek, özellikle İngilizlerin hakimiyetine karşı farklı coğrafyalarda eylemler yapmak şeklinde.

Teşkilat-ı Mahsusa hakkında, kaynaklardaki bilgi ve verilerin dağınık, yetersiz, düzensiz oluşu olağan olmakla birlikte Stoddard'ın eseri gibi metinler bu dağınık verileri derlemeye, verimli hale getirmeye ve gerekli ilişkileri kurmaya yönelik çalışmalardır.

Stoddard'ın ön çalışma veya belgesel şeklinde tamımlanabilecek tez metni, tarih olarak oldukça erken bir zaman diliminde çalışılmış bir metindir. Kitap boyunca yapılan tespitler ile bu alanda boşluk doldurmaya aday ve devam edebilecek özverili çalışmalar için gerekli birikimi sunuyor.

Son söz Stoddard'ın şahitliğinde Kuşçubaşı Eşref Bey'den olsun:

"İçimizde kimsenin kaybedecek bir şeyi yoktu. Davamızın haklı olduğuna ve çalışmalarımızın mühim olduğuna inanmıştık."

Dipnot:

*Teşkilat-ı Mahsusa-Philip H. Stoddard, Yarın Yay.

Birleşmiş Vicdanlı Milletler

KEMAL ÖZTÜRK

www.kritikbakis.com

Gazze insanlığın sahip olduğu değerleri, kurumları, inançları, yapıları yıkıp yeniden inşa ediyor. Madeleen gemisindeki 12 kişi farklı inançlara, dinlere, fikirlere, etnik kökenlere sahipti ama Gazze onları birleştirdi.

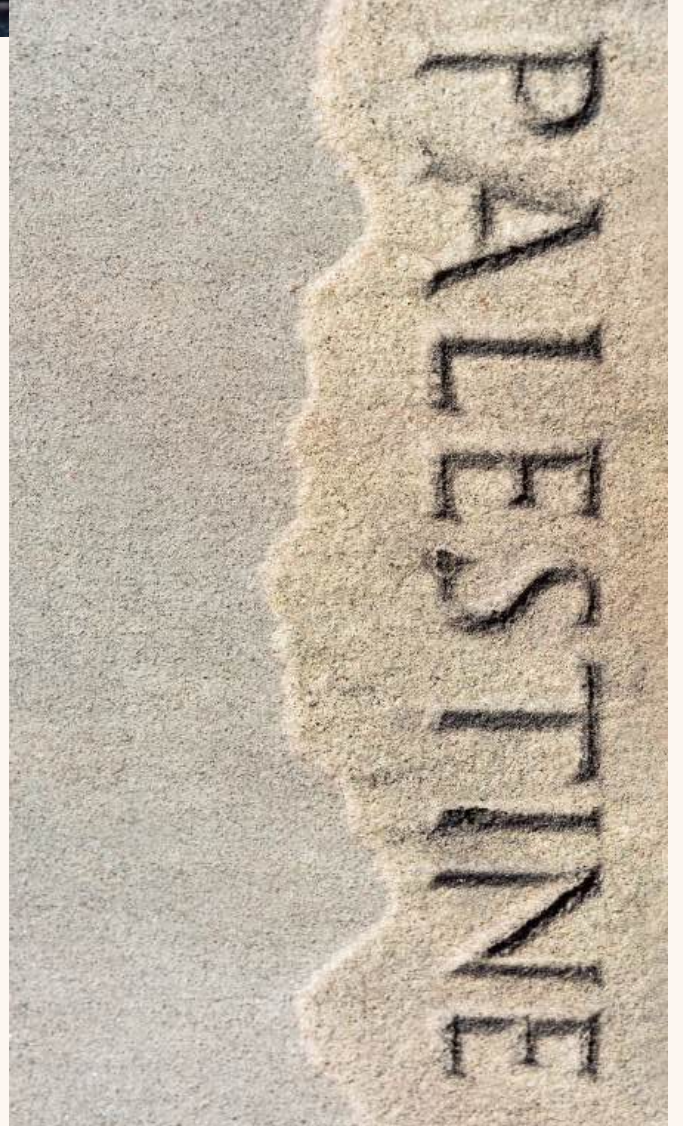
200'den fazla devletin bir arada olduğu Birleşmiş Milletlerin yapamadığını bu 12 kişi yaptı. Böylece yeni bir topluluğu doğurdu Gazze: "Birleşmiş Vicdanlı Milletler"...

Sadece Birleşmiş Milletler değil, İslam İşbirliği Teşkilatı, Arap Ligi, Afrika Birliği, NATO, Avrupa Birliği gibi bir çok kurum, kuruluş, organizasyonun da içinin boş olduğunu gösterdi bize Gazze.

Koca koca devletlerin yapmaya cesaret edemediği şeyi yaptı bu vicdan gemisindekiler. Gazze'ye uygulanan utanç ablukasını yıkmak için denizleri aştılar, dalgalarla boğuştu, terör devleti İsrail'den korkmadan Gazze'ye girmeye çalıştılar.

Söyler misiniz dünya üzerindeki hangi kurum, hangi kuruluş, hangi devlet bu cesareti gösterebildi?

Ne silahları ne zırhlı gemileri, ne de koruma kalkanları vardı. Sadece çoğu kişide olmayan vicdanlarını yelkenlerine bir bayrak gibi çekip yola çıktılar.

Kimliğini, pasaportunu taşıdıkları devletler dahil, hiçbir ülkenin kendilerine yardım etmeyeceklerini biliyorlardı. Sadece vicdanlı insanların sesine güvendiler ve bir korku duvarını yıktılar.

Şimdi Tunus'tan, Cezayir'den, Mısır'dan, Libya'dan, Fas'tan, Türkiye'den yüzlerce otobüs Gazze'ye doğru yol çıkıyor.

Madeleen denizden, onlar karadan korku duvarlarını yıkmak için vicdan bayrağı açtılar, insanlığın en büyük utancı ablukayı kırmak için yollara döküldüler.

Muhtemelen ambargoyu kıramayacaklar, muhtemelen Gazze'ye ulaşamayacaklar, muhtemelen engellenecekler...

ancak onlar yangını söndürmek için çaba gösteren, katliama isyan eden, vicdan bayrağını yücelten insanlar olarak tarihe geçecekler.

Bir hikaye anlatılır, Nemrut'un Hz. İbrahim'i ateşe atıp yakmak istendiği zamanlarda bir karınca ağzında bir damla suyla ateşi söndürmek için yola çıkmış. Demişler ki "bir damla suyla ne yapabilirsin?" O karınca demiş ki, "hiç olmazsa İbrahim'den yana saf tuttuğumuz belli olsun."

Madeleen gemisinde olanlar, otobüslerle yola çıkanlar Gazze'den yana olduklarını gösterdiler, tarihe böyle geçtiler. Yarın Mahşer gününde hesaba çekildiklerinde "elimden geleni yaptım, gücüm bu kadardı" diyecekler. Eminim Yüce Allah onları mükafatlandıracaktır.

Peki ya elinde uçağı, gemisi, tankı topu olan devletler?

Ya İsrail'i perişan edecek ekonomik gücü, siyasi gücü olan devletler, kurumlar, kuruluşlar "ne yaptın?"

denildiğinde ne cevap verecekler?

Eminim hiçbir cevap veremeyecekler.

Bu soruyu kendimize de sormalıyız. Karınca ancak bir damla su taşıyacak güce sahipti ve onu yaptı. Peki bizim gücümüz sadece sosyal medyada tivit atmak mı, sadece sözlü kınama mı, sadece retorik tepkiler mi?

Herkes kendi hesabını verecek. Hem bu dünyada hem öteki dünyada. Yarın çocuklarımız, torunlarımız "Gazze'de binlerce çocuk öldürülürken sen ne yaptın?" diye sorduklarında hangi cevabı vereceğiz, herkes kendini buna göre hazırlasın.

Gazze'deki soykırımdan sonra hiçbir şey eskisi gibi olmayacak buna eminim. Her şeyi yeniden sorgulayacağız, yeniden düşüneceğiz. Buna inancımız da dahil.

Belki yeniden iman edeceğiz. İslam inancını, Hristiyan inancını, Musevi inancını yeniden sorgulayacak insanlar. Ahlak, vicdan, ilke, değer, insanlık yeniden tanımlanacak.

İşlevsiz, anlamsız, değersiz hale gelmiş her kurum, her kuruluş, her iktidar yıkılıp yeniden kurulacak belki de.

Gazze putları yıkan bir devrim başlattı dünyada. Vicdanlı Hristiyan, Yahudi, Müslüman, ateist bir araya gelip yelkenlerine vicdan dolduruyorsa, yarın insanlık için başka şeyler de yapacaklar buna eminim.

Denizlere açılmış Madeleen gemisi, yollara düşmüş küçük büyük arabalar, yürüyenler insanlar Gazze'ye doğru bir sel olup tüm putları yıkacaktır.

Dünyayı "Birleşmiş Vicdanlı Milletler" yönetecek bir gün inşallah.

Madleen'e Ne Oldu?

SEVRANUR YETKİN
www.kritikbakis.com

Dalga dalga soruyor dünya:

“İyilik neden durdurulur gecenin ortasında?”

Tarih 1 Haziran 2025... İtalya'nın Catania (Sicilya) limanından yola çıkan 12 yürekli insan... Madleen gemisi Gazze'ye insani yardım ulaştırmak amacıyla yola çıktı. Gemi, “Özgürlük Filosu” (Freedom Flotilla) adlı sivil girişimin bir parçasıydı ve 2025 baharında başlayan bir dizi organizasyonun devamı niteliğindedir. Amaç İsrail'in Gazze ablukasını protesto etmektir. Gemi uluslararası sulara barışçıl bir şekilde ilerliyordu. Yaklaşık 2000 kilometre sürecek yolculuğun sonunda herhangi bir müdahale olmazsa 7 Haziran'da Gazze'ye ulaşması bekleniyordu. Gemide Bebe maması, un (~100 kg), pirinç (~250 kg) Bez, hijyen ürünleri, su arıtma kiti, tıbbi malzeme, koltuk değnekleri, çocuk protezleri vardı. Gemide toplam 12 kişi vardı: 11 aktivist ve 1 gazeteci. Gemidekiler; Greta Thunberg - İsveçli iklim aktivisti, Rima Hassan - Fransız Filistinli, Avrupa Parlamentosu Üyesi, Yasemin Acar - Alman-Türk aktivist, Baptiste Andre - Fransız doktor ve aktivist, Thiago Ávila - Brezilyalı sosyo-çevreci aktivist, Yanis Mhamdi - Fransız gazeteci/yönetmen, Pascal Maurieras - Fransız aktivist ve denizci, Reva Viard (Reva Seifert-Viard) - Fransız aktivist, Sergio Toribio - İspanyol aktivist, Sea Shepherd üyesi, Marco van Rennes - Hollandalı aktivist, Suayb Ordu - Türk aktivist ve Omar Faiad - Fransız Al Jazeera Mubasher muhabiri

1 Haziran 2025'te, 18 metre uzunluğundaki insani yardım yelkenlisi “Madleen”, İtalya'nın Katanya Limanı'nda Gazze kentine doğru yola çıktı. Uluslararası sulara, barışçıl bir görevle ilerliyordu.

İsrail ordusu, geminin Gazze kıyısına doğru ilerlemesine karşı çıkıyor ve “Gazze deniz sahasının kapalı” olduğunu öne sürerek rotasını değiştirmesini talep etti. 9 Haziran 2025 sabahı erken saatlerde, Madleen gemisinin çevresi

farklı yönlerden İsrail savaş botları tarafından kuşatıldı. Bu sırada gemiye İHA (drone) ile beyaz, tahriş edici bir sıvı püskürtüldü, ardından iletişim sistemleri engellendi. Yaklaşık saat 03:00'te, 5 adet İsrail Deniz Kuvvetleri botu gemiye müdahale etti. İsrail askerleri gemiye çıktı, aktivistler can yelekleriyle ellerini kaldırmaya hazırlanırken videosuz hiçbir iletişim kalmadı.

Özgürlük Filosu Koalisyonu, bu operasyonla birlikte “aktivistlerin kaçırıldığını” açıkladı.

Baskının ardından gemi, İsrail'in Aşdod (Usdud) Limanı'na çekildi. Aktivistler - aralarında Türkiye'den Hüseyin Şuayb Ordu ve Yasemin Acar gibi isimlerin de olduğu 12 kişi - Ben Gurion Havalimanı'na götürüldü. Bazı aktivistlere, sınır dışı edilme belgelerini imzalamaları teklif edildi, kabul etmeyenler ise mahkemeye sevk edildi.

Uluslararası ve Yerel Tepkiler

BM, AB ve Avrupa ülkeleri

Birleşmiş Milletler uzmanları, geminin uluslararası sulara durdurulmasını kınayarak güvenli geçiş talep ettiler .

İrlanda Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Simon Harris, “Gazze'deki aç insanlara gıda ve ilaç ulaştırma konusunda inanılmaz bir çaba” olarak nitelendirdi .

Birleşik Krallık milletvekili Jeremy Corbyn, gemi mürettebatına desteğini açıkladı .

Avrupa Parlamentosu, özellikle MEP Rima Hassan'ın güvenliğinin sağlanması için İsrail ile temasa geçti ve İspanya da İsrail büyükelçisini çağırarak protestoda bulundu .

İsrail'in yorumu

İsrail Dışişleri, gemiyi “ünlü selfie yata”, aktivistleri ise “antisemit” olarak tanımladı .

Savunma bakanı Israel Katz, bu harekâtı “blokajı korumak” amacıyla ilan etti .

Sivil toplum ve insan hakları örgütleri

Freedom Flotilla Coalition, bu eylemi “uluslararası hukuk ihlali” ve “deneysel kaçırma” olarak nitelendirdi . Amnesty International ve Amerikan-İslam İlişkileri Konseyi (CAIR) olayı “yasa dışı alıkoyma” ve “uluslararası korsanlık” olarak tanımladı .

Hükümetlerden resmî tepkiler

Türkiye, İsrail’i “uluslararası hukuku açıkça ihlal etmek”le suçlayıp, müdahaleyi “devlet terörü” olarak nitelendirdi . İspanya, gemideki İspanyol aktivist Sergio Toribio için konsolosluk müdahalesiyle tepki gösterdi . Fransa, Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron ve Dışişleri Bakanlığı, gemideki 6 Fransız vatandaşı için hızlı geri dönüş ve konsolosluk ziyaretini talep etti .

Brezilya, aktivist Thiago Ávila’nın serbest bırakılması ve yardım girişimlerine yönelik engellerin kaldırılması çağrısında bulundu .

İsveç, özellikle Greta Thunberg’in durumu nedeniyle süreci sıkı takibe aldı .

Amerika’dan siyasî yorumlar

Senatör Lindsey Graham, “Umarım Greta ve arkadaşları yüzme biliyordur!” diyerek tartışmalara neden oldu; muhalifler bu ifadeyi “askeri tehdit” olarak değerlendirdi

Eski ABD Başkanı Trump ise Thunberg’i “tuhaf ve öfkeli” olarak niteleyip, ona “öfke kontrolü” tavsiyesinde bulundu.

Hamas, operasyonu “uluslararası hukuka aykırı” ve “devlet terörü” olarak tanımladı . Çeşitli Avrupa ülkelerinde, Avustralya, Brezilya ve Türkiye’de protestolar düzenlendi.

Göstericiler İsrail’e tepki gösterip, hükümetlerini kınadı . Madleen, uluslararası kamuoyuna Gazze’deki insan hakları ihlallerini duyurmak ve Filistin halkına uluslararası dayanışmayı göstermek istemişti. Madleen sadece yardım taşıyan bir gemi değil, aynı zamanda Gazze’ye uygulanan ablukanın meşruluğunu sorgulayan ve uluslararası toplumun dikkatini çeken barışçıl bir eylem platformuydu.

Gemi uluslararası seyir halindeyken İsrail tarafından durdurulması, yardım misyonunun sembolik değerini daha da arttırdı.

Gemi Gazze’ye ulaşsaydı İsrail’in 2007’den beri uyguladığı deniz ablukasının “aşılabilirdiğini” görmüş olacaktık.

Bu durum bölgesel dengeleri ve uluslararası diplomatik tutumları etkileyebilecek sembolik bir zafer olacaktı...

NADİR AŞÇI
www.kritikbakis.com

Statlar Da Bakım İstiyor Aşklar Gibi

Önümüzde seraserpe uzanan yaz, çoğu kimse için bulunmaz bir nimet olsa da hakiki bir futbolsever için katlanılmaz bir çileye dönüşebilir. Neredeyse üç günde bir maç seyreden insanların birdenbire kocaman bir boşluğa düşmesi her ne kadar gelişen demeyelim ona ama ilerleyen günümüz şartlarında biraz olsun kapanıyor gözükse de, ucunda bir amaç taşımayan futbol gaileleri bir futbolseveri ne kadar tatmin edebilir bilmiyorum. Televizyon kanallarının çoğalması ve sermayenin futbolu tamamen satın almasından sonra dünyanın en ücra köşesinde oynanan maçları bile seyredebildiğimiz gibi, hafta sonunu beklemek zorunda kalmadığımız yoğun kış maç trafiğinden sonra, ister istemez biraz yedek kulübesine doğru gidip oturacağız. Fakat eskisi gibi çok sürmüyor bu ayrılık. Liglerin başlaması için, okulların açılmasını bekler gibi Eylül ayını beklemiyoruz malum. İki aya yakın süren bu yeni sezon hazırlık sürecinde, futbol seyredebildiğimiz gün sayısı azalsa da futbol konuştuğumuz gün sayısında bir değişme olmuyor. Ağustos'un ilk haftasına yetiştirilen, tamam edilen hazırlığın neresindeyiz futbolsever olarak? Elbette sadece transfer sergüzeştini dört gözle takip ediyoruz. Doğal olarak mesul olduğumuz daire orası fakat bizi çok ilgilendirmese de hatta hiç ilgilendirmese de, otomobillerin periyodik bakımı gibi statlarımızın bakımı için elverişli bir süreyi kapsıyor bu uzun sayılabilecek ara. Kırılmış koltuklar yenileriyle değiştirilecek, çizilmiş duvarlar boyanacak, artık stadın

organik bir parçası olan mescit ve büfeler tadilata uğrayacak, eskiyen levhalar değiştirilecek, çimlerin kış boyu ara ara yapılan düzenlemelerine ilaveten gerekli tedbirler alınıp yeşil zemin yeni sezona hazır hale getirilecek. Ne demişti Cemal Süreya, "Bahçelerden geç, köprülerden parklardan geç git / Aşklar da bakım istiyor öğrenemedim gitti" Süreya'nın affına sığınıp şöyle diyelim biz o zaman. Statlar da bakım istiyor aşklar gibi... Şunu da ekleyelim. Bütün statlarımızın bakımı, profesyonel şirketler tarafından yapılıyor. Endüstrileşen futbolun bir ucundan tutan profesyonel ekiplerin sorumlu olduğu bu alan, stadın alanında bazen istenilen sonucu vermese de, kış döneminde zemini değiştirmek zorunda kalan bazı takımlarımız olsa da, gerekli düzeneğin sağlanması ve artık yoğun geçmeyen kış şartları sebebiyle patates tarlasını andıran statlara pek rastlamıyoruz. Buna sermayenin hatırı da diyebiliriz elbette. Zira sermaye dahil olduğu hiçbir yerde kimseye söz hakkı tanımayan, kuralları kendisi belirleyen, kendisi çalıp kendisi oynayan koca bir figürden ibarettir. Ülkemizde sermayenin palazlanması ve ekonomik büyüme 2001 krizi sonrası iktidara gelen Ak Parti eliyle hayata geçirilirken, aynı zaman diliminde eskiyen statların yıkılıp yerlerine yenilerinin yapılması esnasında stat isimlerinin değiştirilmesine cılız tepkilerin gelmesini, laikliğin odağa konulup onun elden gittiğine dair protestoların yapılmamasını "sermaye ve söz hakkı" parantezine alabiliriz.

2000 sonrasında doğan futbolseverler belki de bu satırları okuyunca stat isimleri ile laiklik ne alaka diye bir şaşkınlığa uğrarlar mı bilmiyorum ama seksenler boyunca radyodan maç dinleyen nesil söylediğini hafızasında çok net olarak canlandıracaktır. Antalya Atatürk Stadı'ndan maç naklederken TRT Radyoları, merkez stüdyo bir anda sesi devralıp "mikrofonlarımız şimdi Bursa Atatürk Stadı'nda" diyebiliyordu. Ya da Konya Atatürk Stadı'nda ara verilen yayın bir anda Sakarya Atatürk Stadı'na verilebiliyordu. Veya Giresun, Eskişehir, Antakya, Denizli'de oynanan maçlar için spikerler "mikrofonlarımız Atatürk Stadı'nda" diyebiliyorlardı. Elbette bir istatistikten haberim yok fakat 2000 öncesi, ülkemizdeki her lig kategorisinde Atatürk Stadı'na rastlamak mümkündü. Sayı o kadar çoktu ki, belki de tam anlamıyla kesin sayıya hiç ulaşılammıştır.

Kemalizm'in her tarafta görünme güdüsüne dayanan bu isim verme telaşında nasıl ki bir caddeye, bir okula, bir hastaneye, bir köprüye isim verilmesi gündeme geldiğinde ikinci bir isim önerisi şiddetle reddediliyorsa, aynı vaziyet statlarımızın isimlendirmesinde de yaşanmış, kimse itiraz etmeye bile yeltenememiştir. Ta ki sermaye gelene kadar. Öyle ki, Dolmabahçe Stadı gibi güzel bir ismi İnönü Stadı olarak kolayca değiştirebilen zihniyet, Vodafone Park ismine karşı el pençe divan durmak zorunda kalmıştır. Her ne kadar İslâmcılığın Kemalizm karşısında bir politikası olarak gözüke de bu stat ismi değişiklikleri, baştan beri vurgulamaya çalıştığım gibi, hiçbir dini, hiçbir ideolojisi olmayan sermayenin, Kemalizm gibi bir tabu karşısında bile zaferinden başka bir şey değil. O cılız dediğim tepkiler içinden gelen "İslâmcı iktidar Kemalizm'den intikam alıyor" yollu itirazlar bu bağlamda birdenbire geçersiz akçeye dönüşüyor aslında. İslâmcılığın değil ama İslâmcıların, Kemalizm gibi artık iptidai bir din haline gelen sistemi yıkmak yerine zaman zaman Kemalizm'in değirmenine su taşıdığını görünce zaten, statlardan Atatürk isimlerinin kaldırılıp sponsor isimlerine devredilmesinin tamamen sermayenin bir oyunu olduğunu rahatlıkla müşahade edebiliriz sanırım.

İşin doğrusu farklı şehirlerde aynı isimde (ismi ne olursa olsun) statların olması aslında bir ayrıcalık taşıması elzem bir mekan olan stat için talihsizlikten başka bir şey değil. Farzımuhal Tokatspor'un stadının adı ile (tekrar söylüyorum ismi ne olursa olsun) Niğdespor'un stadının adının aynı olması hem Tokat seyircisinde hem de Niğde seyircisinde -belki de taraftarında demeliydim- bir hayal kırıklığı meydana getirecektir, ya da getirmelidir. Çünkü şehrin takımı nasıl ki biricik ise, stadının ismi de biricik olmalı bana göre. Aynı isim başka takımlar tarafından paylaşılmamalı. Kemalizm ne kadar içe kapalı dışa tahakküm kuran bir yapılanma ise taraftarlık da o kadar dışa kapalı içe tahakküm kuran bir yapılanma çünkü. Netice itibarıyla, her takımın içinde efsane olmuş futbolcular, kulüp başkanları vesaire vardır. İlk etapta, taraftarda büyük bir coşku meydana getirecek bu isimlerin statlar için düşünülmesi isabetli

olacaktır kanaatindeyim. Sınırlarımız dışından Milan'ın stadının isminin Giuseppe Meazza, Kaiserslautern'in stadının isminin Fritz Walter olması gibi... Sınırlarımız içindense Ali Sami Yen Stadı, Hüseyin Avni Aker Stadı gibi...Fakat sermaye ya da kapitalizm, aynı isimleri, yıkılan bu statların yerine yapılan modern devasa statlara değil o stadın içinde bulunduğu komplekse uygun görüp daha büyük bir jسته imza atıyor gibi gözüke de kazın ayağı öyle değil. Zira yazılı ve görsel medya telaffuzunda bir defa Ali Sami Yen Spor Kompleksi veya Şenol Güneş Spor Kompleksi deniliyorsa onlarca defa Telekom Arena ya da Papara Park Arena deniliyor. Sermaye bunu istiyor keza.

Arenalardan söz açılmışken, bir spor yazarımız, "statlarımıza niye arena ismini veriyoruz, orada gladyatörler dövüşmüyor ki, futbol oynanıyor" demişti. Evet futbolcular top oynuyor daha güzel ifadeyle Cem Dizdar'dan ödünç alarak söyleyecek olursam maç ediyorlar ama şirketler, reklamcılar, ajanslar tam anlamıyla gladyatör gibi dövüşüyor o statlarda. Oysa yakın zaman kadar Alanyaspor'un stadının ismi ne kadar güzel ne kadar içtendi mesela. Oba Stadı. Türklerin Uzak Asya'dan getirip Müslüman bir kimlik kazandırdığı ender kelimelerden biri olan Oba adı da çok yaşayamadı maalesef. Sponsor baskısına direnemeyip Bahçeşehir Okulları Stadı ile yer değiştirmişti. Ne kadar soğuk bir isim. Alanyaspor'un stadının ismi de birkaç yıl Antalya Stadı olarak kaldıktan sonra (ne sade bir isimdi) sponsor baskısına boyun eğince ne kadar üzümüşüm.

Giuseppe Meazzalar, Fritz Walterler de geride kalıyor artık. Bayern Münih yılların Münih Olimpiyat Stadı'nı Allianz şirketine ipotek edip Allianz Arena yaparken de Alanyaspor ve Alanyaspor'un yaptığının yapıyordu. Sermaye ve kapitalizmin dini, ideolojisi yok demistik değil mi? Ha unutmadan, tartan pistleri tedavülden kalksa da varlığını devam ettiren birkaç olimpiyat stadı var ki dünyada, onlardan biri de İstanbul'da. Ve adı hâlâ Atatürk Olimpiyat Stadı. İslâmcı iktidarın, orada bir isim değişikliğine gitmemiş olması, bari orası o isimle kalsın deyip Kemalizm dininin mensuplarını hayal kırıklığına uğratmamak düşüncesinden kaynaklanmıyor. "Mütayitlerin" fırsat bulup bir araziye çöreklenememesi gibi, şirketlerin coğrafi olarak gözden uzak olan bu stada henüz bir imkân bulup çöreklenememesinden kaynaklanıyor sadece.

Statlar da bakım istiyor aşklar gibi demistik. Gördüğümüz üzere o bakım sadece periyodik bakımlar değil. Üç beş yılda bir sponsor öncülüğünde isim değişiklikleri de bakım kapsamına giriyor artık.

Soykırım için kırmızı kart: FIFA neden hesap vermeli?

YAZAR: RAMZY BAROUD

KAYNAK: WWW.MIDDLEEASTMONİTOR.COM

Dünya çapındaki taraftarlar, FIFA'nın İsrail'e verdiği sürekli desteği açık bir şekilde sorguluyor ve Filistin için benzeri görülmemiş bir birlik içinde organize oluyor. Önceki eylemlerden farklı olarak, bu seferki seferberlik dikkat çekici derecede iyi koordine edilmiş, yaygın ve tutarlıdır. Celtic, Deportivo Palestino ya da Arap takımları gibi kulüplerin taraftar tabanından doğan spor dayanışmasının hâkim olduğu günler artık geride kaldı. Bugün Gazze, dünya çapındaki spor dayanışmasının tartışmasız odak noktası hâline gelmiştir. Bu durumun sonuçları, özellikle Gazze'deki İsrail soykırımının, ama aynı zamanda işgal altındaki tüm Filistin'de İsrail'in askerî işgali ve apartheid rejiminin küresel ölçekte farkındalık kazanması açısından muhtemelen en önemli sonuçlardır. Yıllar boyunca ana akım medya, Filistin yanlısı bayrakları, pankartları ve sloganları görmezden gelmek için elinden geleni yaptı. Dayanışma İskoçya'da ya da Şili'de tolere edilebilir seviyeleri aştığında, FIFA para cezaları ve çeşitli cezai önlemlerle karşılık verdi. Ancak günümüzde bu tür taktikler tamamen işe yaramaz hâle gelmiştir. Celtic Park zaman zaman devasa bir Filistin yanlısı mitinge dönüşmekte, çok sayıda başka kulüp de bu harekete katılmakta ya da çabalarını

genişletmektedir.

31 Mayıs'ta Paris Saint-Germain'in Inter ile oynadığı UEFA Şampiyonlar Ligi finalinde, PSG taraftarlarının tüm etkinlikleri adeta Filistin'e odaklanmış gibiydi. "Nous sommes tous les enfants de Gaza" ("Hepimiz Gazze'nin çocuklarıyız") sloganları stadyumun içinde ve dışında yankılandı. Achraf Hakimi açılış golünü attığı anda, arka planda devasa bir bayrak açıldı: "GAZZE'DEKİ SOYKIRIMI DURDURUN".

Bu tür benzeri görülmemiş spor dayanışması eylemleri, 1960'ların ortalarında başlayan apartheid Güney Afrika'ya yönelik spor boykotlarıyla güçlü biçimde kıyaslanabilir. Bu boykotlar, apartheid söylemini özgürleştirmede ve bu tartışmayı akademik salonlardan sokaklara taşımada önemli bir rol oynamıştır.

Yukarıda söylenenler doğru olsa da, iki durum her zaman birbirine tam olarak kıyaslanabilir değildir. O dönemde, Küresel Güney ülkelerinin çabaları sayesinde boykotlar büyük ölçüde kurumsal düzeyde başlamış, ardından geniş halk desteği kazanmıştır.

Filistin örneğinde ise, FIFA gibi kurumlar ahlaki açıdan tamamen çökmüş durumdayken, dayanışmayı sahiplenenler futbol taraftarlarıdır.

Ancak FIFA, İsrail'in spor kurumlarındaki açık ırkçılığa ve Filistin sporuna verdiği doğrudan zarara rağmen hâlâ İsrail'e karşı herhangi bir önlem almamıştır. FIFA'nın başvurduğu klasik mazeret ise şu slogandır: "Spor ve siyaset birbirine karışmaz." Peki öyleyse, FIFA Rusya'nın Ukrayna'yı işgalinin ardından bu ikisini nasıl bu kadar kolay karıştırabilirdi? Savaşın başlamasından hemen sonra, uluslararası toplum adına konuştuklarını iddia eden Batılı ülkeler, Rusya'ya yüzlerce — ve nihayetinde binlerce — yaptırım uygulamaya başladı. Rusya spor dâhil her alanda izole edildi. FIFA da bu sürece hızla katıldı. Filistin örneğinde ise ikiyüzlülük sınır tanımıyor; üstelik bu, İsrail'in Gazze'deki soykırımından çok önce başlamıştı. Filistinlilerin — genellikle Arap, Müslüman ve Küresel Güney örgütlerinin desteğiyle — İsrail'i apartheid ve askerî işgalden sorumlu tutma yönündeki her çabası istisnasız başarısızlıkla sonuçlandı. Her seferinde verilen yanıt aynıydı.

FIFA'nın Ekim 2017'de yaptığı eleştirel açıklama buna iyi bir örnektir.

Söz konusu açıklama, "FIFA İsrail-Filistin İzleme Komitesi"nin nihai raporuna bir yanıtı. Bu rapor, uluslararası grupların, İsrail işgali meselesinin araştırılması ve FIFA'nın İsrail'i sorumlu tutması gerektiğine dair defalarca yaptığı çağrılarının ardından hazırlanmıştı.

Verilen yanıt netti: "Mevcut durum (...) futbolla hiçbir ilgisi yoktur."

Bu durum "olağanüstü karmaşık ve hassastır" ve "FIFA gibi sivil toplum kuruluşları tarafından tek taraflı olarak değiştirilemez." "Batı Şeria topraklarının nihai statüsü" ise yetkili uluslararası kamu hukuku makamlarının konusudur.

Açıklama şu sonuca varıyordu: "FIFA... siyasi konularda tarafsız kalmalıdır" ve federasyonun İsrail'e yönelik "herhangi bir yaptırım uygulamaktan kaçınacağı" ve "konunun kapandığı ilan edilmiştir."

Ancak o zamandan bu yana çok şey değişti. Örneğin, Temmuz 2018'de İsrail, kendini yalnızca Yahudilere ait bir devlet olarak ilan etti ve böylece "Ulus Devlet Yasası"nı kabul etti. Temmuz 2020'de ise işgal altındaki Batı Şeria'nın ilhakına izin veren bir yasa yürürlüğe koydu. 7 Ekim 2023'ten itibaren ise Gazze'ye karşı bir soykırım başlattı.

Bu kez suçlayıcı dil, Filistinlilere ya da onların müttefiklerine değil; Gazze'deki korkunç ihlalleri aktif olarak soruşturan uluslararası kurumlara aittir.

FIFA hâlâ bu konunun "fazlasıyla karmaşık" ve "hassas" olduğunu öne sürebilir; ancak savaşın ilk 14 ayında 700'den fazla Filistinli sporcunun öldürüldüğü ve 270'ten fazla spor tesisinin yok edildiği gerçeğini nasıl görmezden gelebilir?

Burada, Filistinlilerin azminden söz etmek gerekir. Bu azim, FIFA'nın eylemine ya da eylemsizliğine bağlı değildir. Filistin Millî Futbol Takımı her geçen gün daha da güçlenmeye devam ederken, Gazze'deki Filistinli çocuklar ise şehirlerinin enkazları arasında bile bir şekilde top oynayacak alanlar yaratarak, soykırımın dehşeti içinde bir anlık mutluluğu çalmayı başarıyorlar.

FIFA Filistin'i yüzüstü bırakmaya devam etse de, sporseverler bu ahlaki rezilliğe ortak olmayı reddediyor. Ve nihayetinde, FIFA'yı harekete geçmeye zorlayacak olan şey; yalnızca Filistin'in çıkarı ya da sporun geleceği için değil, bizzat FIFA'nın kendi varlığının anlamı için, Filistinlilerin azmi ve davalarına artan küresel dayanışma olacaktır.

I. Dünya Savaşı'nda Siyonizmle Mücadele ve Yahudi Tehciri: Gazze ve Yafa'nın Tahliyesi

YAZAR: CELİL BOZKURT*

Özet

Birinci Dünya Savaşı'nda Hahambaşılık ve Alyans okullarının Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü savunmasına karşılık Siyonistler, ayrılıkçı faaliyetlerini savaş boyunca sürdürdü.

Osmanlı Devleti'nin aldığı askeri ve mülki önlemlere rağmen Siyonistlerin Filistin Cephesi'ndeki nüfuzu kırılmadı. Osmanlı Devleti, Birinci Gazze Savaşı'nın ardından Gazze ve Yafa şehirlerini askeri gerekçelerle tahliye etti.

Tehcir edilen Yahudiler, Osmanlı Hükümeti'nin aldığı yoğun güvenlik önlemleri altında Filistin'e komşu Yahudi yerleşimlerinde iskân edildi. Yahudi tehciri, basında güçlü nüfuzu bulunan Siyonist hareket tarafından Osmanlı Devleti aleyhinde bir karalama ve iftira kampanyasına dönüştürüldü.

Tehcir vakası, Avrupa kamuoyunda Ermeni tehcirini gölgeleyecek boyutlarda Türk karşıtı bir tepkiye zemin hazırladı. Osmanlı Devleti, Avrupa'da yürüttüğü başarılı bir kamu diplomasisiyle Osmanlı aleyhtarı havanın büyük oranda dağılmasını sağladı.

Fakat Siyonist propagandanın istismar ettiği Yahudi tehciri, Osmanlı aleyhtarı kimi iddiaların günümüze kadar gelmesine neden oldu.

Giriş

Geçmiş Hristiyanlığın doğuşuna kadar uzanan Yahudi aleyhtarlığı, Avrupa'da 19. yüzyılın sonunda örgütlü bir yapıya büründü.

Avrupa'da seküler milliyetçiliğin doğuşuyla birlikte Avrupalı milletlerin Yahudilere bakışı olumsuz olarak değişmeye başladı. Başta Almanya, Fransa ve Rusya gibi ülkelerde kurulan Yahudi aleyhtarı örgütler, Yahudileri kamusal hayattan dışlayan ırkçı ve ayrımcı politikalar takip etmeye başladı.

Yahudiler, birçok Avrupa ülkesinde türlü baskı ve sindirmelere maruz kaldı. Zamanla şiddetlenen Yahudi aleyhtarlığı, kimi ülkelerde Yahudilere karşı sistemli cinayet ve katliamlara dönüştü. Bunun sonucunda binlerce Yahudi, Avrupa'dan dünyanın farklı ülkelerine göç etmeye başladı¹.

Avrupa'da alevlenen Yahudi aleyhtarlığı, politik Siyonizm'in bir siyasal hareket olarak dünya siyasetine girmesine zemin hazırladı. Yahudilere yönelik katliamların zirveye çıktığı Rusya'da 1882'de Chibbath Zion (Siyon Aşkı) olarak bilinen hareket doğdu. 1885 yılında 14.000 üyeye ulaşan hareket, binlerce Yahudi'nin Filistin'e göçünü organize ederek burada bir "ulusal vatan" kurmalarını teşvik etti².

Filistin'deki Yahudi yerleşimlerine en büyük katkısı ünlü Yahudi iş adamı Baron Edmond de Rothschild yaptı. Bir Siyonist olan Rothschild, Filistin'de binlerce dönümlük arazi satın alarak göçmen Yahudilerin kullanımına açtı³. Macaristanlı bir Yahudi olan Thodorl Herzl, 1897'de Basel'de topladığı Birinci Siyonist Kongre ile birlikte Siyonizm'i politikleştirdi. Kongre, Filistin'de Yahudiler için kamu hukukuyla güvence altına alınmış bir "ulusal yurt" kurmaya karar verdi. Kongre Herzl'e, bu amacın gerçekleşmesi için ilgili hükümetler nezdinde teşebbüste bulunmak yetkisini verdi. Filistin, Osmanlı Devleti'ne bağlı bir eyalet olduğu için Siyonistler, öncelikle Osmanlı Hükümeti'yle temasa geçti. Herzl, Osmanlı padişahı İkinci Abdülhamit'e 20 milyon sterlin karşılığında Filistin'de bir Yahudi yurdu kurulmasını teklif etti. Ayrıca Yahudilerin basın üzerindeki nüfuzunu kullanarak Osmanlı'nın batıdaki olumsuz imajını düzeltmeyi ve mevcut dış borçlarını kapatmayı vaat etti. Fakat Herzl'in Filistin üzerinden yürüyen tek taraflı pazarlık diplomasisi, Abdülhamit'in Filistin'i pazarlık dışında tutan çok yönlü stratejisi karşısında sonuçsuz kaldı. Osmanlı Devleti için Siyonizm'i ayrılıkçı ve bölücü bir hareket olarak değerlendiren Abdülhamit, Yahudilerin Filistin'e göçüne ve burada mülk edinmesine karşı ciddi yasaklar getirdi. Fakat bu yasaklar, Yahudilerin Filistin'e göçüne ve burada koloniler kurmasına engel olamadı. Rothschild'ler ve Baron Hirsch gibi Osmanlı bürokrasisinde nüfuz sahibi kişiler ve Siyonist-Yahudi örgütler, Filistin'e Yahudi göçünü teşvik etti. Ayrıca Filistin'deki mahalli idarecilerin ve menfaat gruplarının gösterdiği kayıtsızlık ve işbirlikçi tavır, yasakların delinmesine neden oldu. Yahudiler, müstear isim ve sahte belgelerle Filistin'de toprak sahibi olurken; rüşvet, baskı, tehdit ve gasp gibi yöntemlerle yerli nüfusun direncini kırmayı başardı. Filistin'deki Yahudi nüfusu, 1876'dan 1908 yılına dek 3 kat artarak 80.000'e ulaştı. Siyonistler, Filistin'de 40.000 dönüm arazi almayı ve 33 yerleşim birimi kurmayı başardı.

İkinci Abdülhamit'in 1909'da İttihatçılarca tahtan indirilmesi Siyonistler için yeni bir dönemin başlangıcı olarak yorumlandı. Abdülhamit döneminde başlamış olan Siyonist-İttihatçı yakınlaşması, İkinci Meşrutiyet'ten sonra zirveye çıktı. Filistin'le ilgili imtiyazlar bekleyen Siyonistler, İttihatçıları Osmanlı Devleti'nin imarında kullanılmak üzere Yahudi sermayesini kullanmaya davet etti. Devrim sonrasında yapılması planlanan reformlar için şiddetle paraya ihtiyaç duyan İttihatçılar, teklifi kabul etti. Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa, Filistin'de Yahudilere konulan yasakları tedricen kaldırmaya başladı. Fakat Siyonist Hareket Komitesi liderlerinden Jakobus H. Kann'ın 1909'da yayımladığı Eretz İsrail (İsrail Ülkesi) adlı kitap, İttihatçıların Siyonizm'e bakışını olumsuz yönde değiştirdi. İttihatçılar, Siyonizm'in Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı planlayan ayrılıkçı bir hareket olduğunu gördü. Abdülhamit döneminde Filistin'de Yahudilere uygulanan yasaklar, yeniden

yürürlüğe konuldu. Ayrıca Siyonizm'in başkent İstanbul'da etkinliğini kırmaya yönelik bazı önlemler alındı¹⁰.

1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, Siyonistler için bir dönüm noktası oldu. Dünya Siyonist Teşkilatı, savaşın başında Almanya ile İngiltere arasında gelip giden bir diplomasi yürüttü. Fakat Rusyalı bir Siyonist olan Haim Weizman'ın İngiltere'de gerçekleştirdiği temaslar, Siyonist hareketi İngiltere tarafına çekti. Weizman'a göre, İngiltere'nin savaşı kazanması halinde Osmanlı Devleti çökecek ve Filistin bağımsız hale gelecekti. Böylelikle İngiliz yönetiminde bir Filistin, Yahudi göçüne ve mülküne ardına kadar açılabilirdi¹¹. Bu bağlamda Siyonist diplomasi, İngilizlerin savaşı kazanmasına azami ölçüde destek vermek ve Filistin'i İngiliz işgaline açmak gibi komplike bir stratejiye yöneldi.

Siyonistlerin İngilizlerin savaş gücüne ilk katkısı, Rus Yahudileri olan Wladimir Jabotinsky ve Joseph Trumpeldor'un katkılarıyla oluşturulan Siyon Birliği oldu. Albay John Henry Patterson tarafından eğitilen birlik, 26 Nisan 1915'te Türklerle savaşmak üzere Gelibolu Cephesi'ne çıktı. İngilizlerin 29. Tümeni'nde görevlendirilen birlik, İngilizlerin Gelibolu'yu tamamen boşalttığı 6 Ocak 1916'ya kadar cephede kaldı¹². Diğer taraftan Filistin'de faaliyet gösteren NİLİ ve Hashomer gibi ayrılıkçı Yahudi örgütleri, casusluk yaparak Osmanlı orduları hakkında İngiliz istihbaratına bilgi sağladı¹³.

I. Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Yahudileri

1908'de gerçekleşen Jöntürk Devrimi, basındaki sansürün ardından siyasal hayattaki kısıtlamaları da kaldırdı. II. Abdülhamit döneminde uygulanan katı denetim ve sansürün etkisiyle yer altına inen düşünce akımları da kendilerini serbestçe ifade etmeye başladı. Bu hürriyet ikliminde Siyonizm, Selanik ve özellikle İstanbul'daki Yahudiler arasında popülerlik kazanmaya başladı. Siyonistler, İbranice yayımlanan ha-Mevaser ile Fransızca yayımlanan Le Jeune Turc (önceki adıyla Courier d'Orient) gazeteleriyle etkinliğini daha da arttırdı. Ayrıca Makabi¹⁴ ve Bene Yisrael gibi üye sayıları 2.000'i bulan kulüplerle kamuoyunda önemli bir güç haline geldi. Siyonizm hareketi, Yahudilerin içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmesi gerektiğini savunan Alliance İsrailite ile Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü destekleyen Hahambaşılıkla kaçınılmaz olarak çatışmaya girdi¹⁵.

Hayim Nahum öncülüğündeki Osmanlı Yahudi Cemaati, Osmanlı Devleti'nin savaş sürecinde yürüttüğü politikalara destek verdi. Osmanlı Hükümeti'nin 18-45 yaş aralığında yabancı ülke vatandaşı olmayan erkekleri askeri hizmete davet eden genel seferberlik kararlarına olumlu yanıt veren Yahudiler, Balkan ve Birinci Dünya Savaşı'nda Türk ordusunda görev yaptı¹⁶. Osmanlı Yahudileri ayrıca, genç Yahudilerin de orduya yazılmalarını teşvik ederek cemaatlerinin hükümete sadakatini ve savaş sürecinde yardımcı olma kararlılıklarını gösterdi¹⁷. Osmanlı ve yabancı ülkelerde bulunan Yahudi bankacılar, savaş masraflarının

karşlanması ve devlet memurlarının maaşlarının ödenmesine yönelik Osmanlı Hükümeti'ne mali yardım sağladı. Osmanlıdaki Yahudi yatırımcılar, özellikle Filistin'dekiler, yerel ordu birliklerine hayvan, alet edevat ve kağnılar yetiştirmek için Müslümanlarla işbirliği yaptı. Yahudi vakıfları, Osmanlı asker ailelerine yardım maksadıyla kampanyalar düzenledi¹⁸.

Osmanlıya sadık Yahudilerin aksine Siyonist Yahudiler, İtilaf Devletleriyle işbirliği yaparak Filistin'i Osmanlı egemenliğinden çıkartmak niyetindeydi. Bu bağlamda Siyonistlerin en kayda değer faaliyeti, Botanik bilimci Aaron Aaronsohn'un liderliğinde Hayfa'da kurulan NİLİ Casusluk Örgütü'yü. Örgüt, 23 üst düzey üye ve yaşları 24-27 arasında değişen yüzlerce gönüllü gençten oluşmaktaydı. Aaron, 1916 yılında Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu cephelerine ait savunma planlarını çalarak İngilizlere sığındı. Akabinde İngilizlerin Mısır'daki istihbarat üssünde Yahudi Bürosu'nun başına getirildi. Aaron'un firarının ardından NİLİ'nin Filistin'deki faaliyetlerini kardeşi Sarah Aaronsohn üstlendi. Örgüt, Yossef Lishansky ve Naaman Belkind gibi uluslararası ölçekte faaliyet gösteren casuslara sahipti¹⁹.

1. Osmanlı Devletinin Filistin'de Siyonizm'e Karşı Aldığı Önlemler

Birinci Dünya Savaşı'nda Mısır, İngilizler için taktik, strateji ve lojistik yönünden hayati bir öneme sahipti. Ülke, hem Akdeniz hem de Ortadoğu bölgesinin en önemli üssü idi. Süveyş Kanalı'na hâkim olan Mısır; Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan'dan gelen birliklerin Avrupa ülkelerine ve cephelerine en önemli geçiş noktasında bulunuyordu. Ayrıca Çanakkale, Selanik ve Batı Osmanlı cephesine hatta kısmen de Irak Cephesi'ne gönderilen birliklerin pek çoğu Mısır'dan sevk ediliyordu. İskenderiye Limanı da savaş gemilerinin ikmali için önemli bir deniz üssüydü²⁵.

Osmanlı Devleti, İngilizlerin Çanakkale ve İskenderun'a askeri bir çıkartma yapacağından kuşku duymaktaydı. Askeri otoritelere göre, buna meydan vermeden Süveyş Kanalı'nın denetim altına alınması zorunluydu. Böyle bir denetim, İngiltere'nin Hindistan ve Avustralya gibi sömürgelerinden topladığı askerlerin İttifak Devletleri'ne karşı kullanılmasını önleyebilirdi. Ayrıca, Kanalı'nın kontrolüyle birlikte 1882'den beri hukuki anlamda Osmanlıya bağlı olan Mısır'ın İngiliz işgalinden kurtarılması mümkün olabilirdi²⁶. Enver Paşa, bu düşüncelerle Cemal Paşa'yı 18 Kasım 1914 tarihinde Bahriye Nazırlığı uhdesinde kalmak üzere, Dördüncü Ordu Komutanlığı ile Suriye, Filistin, Hicaz ve Kilikya Valiliği'ne getirdi²⁷.

Osmanlı Hükümeti, Siyonist faaliyetler hakkında Filistin'den gelen askeri ve mülki raporlar doğrultusunda kanuni bir düzenlemeye gitti. Talat Bey'in verilerine göre Filistin'de yaşayan Yahudiler, 120.000'in üzerindeydi. Bunların %90'ı düşman devletler uyruğundaydı. Bundan dolayı Meclis-i Vükela, Filistin'de bulunan düşman uyruklu Yahudilerin, "mevcudiyet-i siyasiye-i Osmaniye'yi âtiyen tehlikeye ilka eylemek [atmak istidadında olan bu cereyanın bir an evvel tevkifi ve

badema havali-i mezkurede ecnebi müdahalatının temadisine [sürmesine mahal ve imkân bırakılmaması için el-yevm mevcut olan düvel-i muhasama [düşman devletler tebaası Musevilerden tâbiyet-i Osmaniye'yi kabul etmek istemeyenlerin hudud- Osmani haricine çıkarılması" kararını aldı²⁹.

1. Gazze ve Yafa'nın Tahliyesi

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'yla birlikte Ermeni komitelerinin düşmanla işbirliği yapması ve Anadolu'nun birçok ilinde isyan çıkarması üzerine bazı güvenlik tedbirleri aldı. Osmanlı Hükümeti, 27 Mayıs 1915'te Vakt-i Seferde İcraat-1 Hükümete Karşı Gelenler İçin Cihet-i Askeriyece de İttihaz Olunacak Tedabir Hakkında Kanun-ı Muvakkatı çıkardı. Dört maddeden oluşan ve kamuoyunda Tehcir Kanunu olarak bilinen Sevk ve İskân Kanunu, askeri otoriteleri, hükümetin emirlerine muhalefet eden ve asayişin sağlanmasına engel olanlara karşı kuvvet kullanmada yetkili kılıyordu. Kanun ayrıca, casusluk veya ihanetleri sabit olan köy ve kasabaları bireysel veya toplu olarak sevk ve iskânına yetki veriyordu⁵³. Kanunun akabinde Anadolu'nun farklı illerinden binlerce Ermeni, savaşın dışında kalan Musul, Halep ve Zor gibi vilayetlere tehcir edildi. Sevk ve İskân Kanunu, ilerleyen süreçte Rumlara, Süryani ve Keldani gibi Hristiyanlara ve Yahudi unsura karşı da uygulandı. Ayrıca Arap, Arnavut, Boşnak, Çingene, Çerkez, Gürcü, Kürt, Laz ve Türkler de gerekli durumlarda tehcire tabi tutuldu⁵⁶.

Dördüncü Ordu Komutanlığı, başarısız Kanal Harekâtı'nın ardından Suriye ve Medine'de geniş çaplı bir Arap tehciri gerçekleştirdi. Düşmanla işbirliği yapan ve stratejik mahallerde bulunması mahsurlu görülen Araplar, Anadolu'nun farklı şehirlerine sevk edilerek iskân edildi. Bu arada muhacirlerin gönderileceği vilayet ve mutasarrıflıklar, gerekli hazırlıkları yapmaları hususunda uyarıldı. Daha sonra çıkarılan bir talimatname ile Dördüncü Ordu mıntıkasından sevk edilen ailelerin sevk ve iâşe işlemleri ayrıntılı olarak düzenlendi⁵⁸.

İngilizler, 26 Mart 1917 tarihinde Gazze-Birüssebi hattında mevzilenen Osmanlı birliklerine saldırdı. Büyük direniş gösteren Türk birlikleri, ertesi gün İngilizleri büyük kayıplar verdirerek geri püskürttü. Fakat günlerce düşman donanması ve uçaklarının bombardımanına maruz kalan Gazze ve Yafa'da büyük mal ve can kayıpları yaşandı. Dördüncü Ordu Komutanlığı, "mıntika-i harb" olmasından dolayı Gazze ve Yafa'yı sivil unsurlardan tahliye etme kararı aldı. Gazze, 28 Mart'ta tahliye edilerek kontrolü askeri makamlara devredildi. Kaza merkezi de Faluce Nahiyesi merkezi olan Mesihiye karyesine nakledildi⁶¹. 9 Nisanda da Yafa, Kudüs Mutasarrıfı Münir Beyin nezaretinde tahliye edildi. Yafa'nın haneleriyle burada kalan eşya ve malların muhafazası, 37 bekçi, 13 polis ve 3 jandarma kuvvetinden oluşan mahalli bir inzibat kuvvetine bırakıldı. Dahiliye Nezareti, 12 Nisan 1917 tarihinde Kudüs-ü Şerif Mutasarrıflığı'na gönderdiği bir telgrafta tahliye edilenlerin nerelerde iskân edildiği, bunlar

hakkında uygulanan işe, nakil, sıhhiye ve konaklama işlemleri hakkında ayrıntılı bilgi istedi⁶⁴. Cemal Paşa, Yafa'dan tahliye edilen hiçbir ahalinin iadesinin mümkün olmadığını vurgulayarak "bazı mülahazat-ı askeriye yeni köylerin tahliyesini bile icap ettirmektedir" bilgisini verdi.

1. Avrupa Kamuoyunun Tahliye Tepkileri

Filistin-Suriye Cephesi'nde faaliyette bulunan NİLİ casusları, Gazze ve Yafa'nın tahliye haberlerini ivedi olarak örgütün lideri Aaron Aaronsohn'a ulaştırdı. Bunun üzerine Aaronsohn, Londra'daki Siyonist Büro başta olmak üzere diğer ülkelerdeki Yahudi kurumlarını harekete geçirdi. Fransız Havas ve İngiliz Reuter haber ajansı, tahliye haberlerini çarpıtarak Avrupa basınına servis etti. Bu haberler, basın üzerinde güçlü nüfuzları bulunan Siyonist çevreler tarafından Osmanlı aleyhinde bir karalama ve iftira kampanyası dönüştürüldü. Londra Yahudi Cemaati tarafından yayımlanan Jewish Cronicle gazetesi, Cemal Paşa'nın yalnızca binlerce Yahudiye değil Filistin'de sakin bütün ahaliyi vahşice yok etmek niyetinde olduğunu iddia etti. Londra menşeli The Times (19 Mayıs), yollarda "aç susuz" kalan binlerce Yahudiye dikkat çekti. The Manchester Guardian, 8-9 Mayıs 1917 tarihli sayılarında Cemal Paşa'nın soğukkanlı bir şekilde Yahudileri açlıkla, susuzlukla ve salgın hastalıklarla imha ettiğini ileri sürdü. The Times in London, The Daily Telegraph ve The Morning Post gibi İngiliz gazeteleri de benzer içerikli haberleri okuyucularına duyurdu. Fransa'da da Le Temps gazetesi, Osmanlı Hükümeti'nin tahliye kararını çarpıtan haberler yaptı. İtalya'da da Corriere della Sera, Il Cittadino ve L'unita Cattolica (21 Mayıs) gazeteleri, Filistin'de Yahudilerin maruz kaldığı sözde vahşeti okuyucularına duyurdu⁸⁵.

Havas ajansı, askeri gerekçelerle perdelenen tahliyenin gerçekte Suriye ve Filistin'deki Yahudileri yok etmeyi planladığını, tahliye edilen Yahudilerin açlıktan ve ilaçsızlıktan yollarda telef olduğunu, geride bıraktıkları hanelerin Türk ve Alman askerleri tarafından yağmalandığını iddia etti. Ayrıca, Kudüs'ten de 7.000 Yahudi'nin ihraç edildiğini ileri sürdü. Ajansın iddiaları, bununla sınırlı değildi. Hristiyan ahaliyi de istismar eden ajans, bunlara ait kilise ve manastırlarının tahrip edildiğini ve kıymetli mallarının çalındığını ileri sürdü. Arapları da tahrik eden ajans, Cemal Paşa'nın Suriye'de 1.000 kişiyi siyasi nedenlerle asarak infaz ettiğini savundu⁸⁷. Ajans, Cemal Paşa'nın Yahudilerin de Ermenilerin akıbetine uğrayacağına dair sözde beyanatına dikkat çekerek Avrupa kamuoyunu Türklere karşı kıskırttı. Bu sırada İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nın Lord Bryce ve asistanı Arnold Toynbee yönetimindeki "Gizli Savaş Propagandası Departmanı", Osmanlı askerinin tahliye edilen Yahudilere kötü davrandığı ve geride kalan sinagogları yağmaladığı yönünde kara propaganda başladı⁸⁹.

1. Osmanlı Devletinin Suçlamalara Karşı Savunması

Siyonistlerin Gazze ve Yafa'nın tahliyesini istismar ederek Avrupa basınında başlattığı karalama kampanyası, Osmanlı Hükümeti'ni harekete geçirdi.

Hükümet, Hariciye Nezareti ve yurt dışında bulunan Türk elçilikleri vasıtasıyla iddiaları tekzip etme yoluna gitti. Özellikle tarafsız ve Müttefik devletler basınında yapılan tekziplerde, tahliyenin askeri gerekçelerle yapıldığı, etnik ve dini kimliğine bakılmaksızın tüm ahaliyi kapsadığı ve sorunsuz gerçekleştiği yönünde vurgular yapıldı. Hariciye Nezareti, Dâhiliye Nezareti ve Başkumandanlık Vekâlet'ine gönderdiği "mahrem" yazıda, "Musevilerin matbuat-ı cihan üzerindeki nüfuzlarının azim" olduğunu hatırlatarak körü körüne tekziplerle yetinilmemesini istedi. Avrupa'da Yahudi tehcirine Ermeni tehciri derecesinde önem atfedildiğini vurgulayan nezaret, konunun geniş ölçüde ele alınarak önlem alınmasını istedi. Hariciye Nezareti; Osmanlı Devleti'nin Stockholm, Lahey, Kopenhag ve Bern elçiliklerine gönderdiği telgrafta, tahliyenin askeri gerekçelerle yapıldığını ve Hükümetin, nakliye ve işe hususunda göçmenlere gerekli yardımları yaptığını belirtti. Ayrıca, Batı basınında yayımlanmak üzere Cemal Paşa'dan "müdellel tafsilat" istendiğini belirterek Kudüs'ün tahliyesiyle ilgili herhangi bir plan ve düşüncenin olmadığına dair gerekli tekzipleri yapılmasını istedi. Bunun üzerine Berlin Osmanlı Elçiliği, Madrid Osmanlı Elçiliği'ni bu hususta bilgilendirdi ve Prusya'nın resmi gazetesi olan Nord Deutsche Allgemeine Zeitung'da Osmanlı aleyhtarı iddiaları tekzip etti⁹⁹.

Sonuç

Siyonizm, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda mücadele ettiği gayri nizami bir savaş unsuruydu. Hahambaşılık ve Alyans okullarının Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü desteklemesine karşın Siyonistler, Filistin'de ayrılıkçı faaliyetlerini devam ettirdi. İkinci Abdülhamit ve İttihatçılar döneminde istedikleri tavizleri alamayan Siyonistler, Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmanın ancak Osmanlı Devleti'nin çökmesiyle mümkün olacağı kanaatindeydi. Bu bağlamda Siyonist diplomasi, savaşta Filistin'i İngiliz işgaline açmak ve buna azami oranda destek vermek yönünde bir stratejiye yöneldi. Gelibolu Cephesi'nde Türklere karşı savaşan Siyon Birliği, NİLİ Casusluk Örgütü ve Hashomer gibi gizli cemiyetlerin kurulma nedeni bu stratejiye yönelik hamlelerdi.

Osmanlı Hükümeti, savaşla birlikte Filistin'de Siyonizm'e karşı güvenlik önlemlerini yoğunlaştırdı. Öncelikle düşman devletler uyruğunda bulunan Yahudiler, Osmanlı uyruğuna geçmeye davet edildi. Hükümet, yabancı devletlerin adli kapitülasyonlara dayanarak Osmanlı'nın içişlerine müdahalesini engellemek amacındaydı.

Idari makamlar, Osmanlı uyruğuna geçmek isteyen Yahudilere türlü kolaylıklar sağlayarak onları kazanma yoluna gitti. Buna rağmen, Osmanlı uyruğunu kabul etmeyen yaklaşık 13-14.000 Yahudi Osmanlı topraklarını terk etti.

Batı kamuoyunda "Yahudi Tehciri" veya "sürgün" olarak istismar edilen olay, gerçekte Osmanlı uyruğuna geçmeyi reddeden Yahudilerin kendi tercihleri sonucunda gerçekleşmişti.

Dipnotlar:

¹ Mim Kemal Öke, *Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2002, s. 18-22.

² D. K. Fieldhouse, *Ortadoğu'da Batı Emperyalizmi 1914-1958*, (çev. Merve Şahin), Tarih&Kuram Yayınevi, İstanbul 2018, s.170.

³ Sezai Balcı-Mustafa Balcioğlu, Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu, Erguvani Yayınevi, Ankara 2017, s. 233-245.

¹⁰ Örneğin, Siyonist liderlerden Nahum Sokolov'un İstanbul'da bazı gazeteleri satın alarak Siyonizm'i yaymaya çalıştığı yönünde ilgili birimler uyarılmaktaydı. Bk. BOA.DH.EUM.THR 9/2. Yine Osmanlı Hükümeti, Emniyet Genel Müdürlüğü'nden Sokolov'u İstanbul'da izlemesini ve Siyonizm adına iş yaptığı takdirde sınır dışı edilmesini istemektedir. Bk. BOA.DH.MUI.27/66.

¹² Mete Tunçoku, "İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşlarının Önemi", *Belleken* 55/212, (1991), s. 102-105.

¹³ Celil Bozkurt, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde NİLİ Casusluk Örgütü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (2019), C 35/S. 99, s. 7-15.

¹⁴ Beyoğlu'nda Makabi adıyla kurulan Musevi Jimnastik Cemiyeti'nde yapılan bir araştırmada gençlere Siyonizm adı altında siyasi bir cereyan empoze edildiği ve cemiyetin, mavi ve beyaz renkli yıldız taşıyan bir bayrağa sahip olduğu anlaşılmıştı. Bu hususta bk. BOA.DH.EUM.THR. 105/9.3.

¹⁵ Aron Rodrigue, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması*, (Çev. İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara 1997, s. 189-219.

¹⁶ Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, (Tercüme: Meriç Sobutay), Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 367-368.

¹⁷ Salahi R. Sonyel, *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 20014, s. 502.

¹⁸ Shaw, age., s. 368.

¹⁹ Bozkurt, agm., s. 5.

²⁵ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, C III/Kısım III, TTK Basımevi, Ankara 1991, s.181-182.

²⁶ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C IX, *Türk Tarih Kurumu*, 3. Baskı, Ankara 2011, s. 424-425.

²⁷ Nevzat Artuç, *Cemal Paşa*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2008, s. 208-209.

²⁹ BOA.HR.SYS. 2160/3; BOA.DH.ŞFR. 48/277.

⁵³ BOA. MV. 240/24. Sevk ve İskân Kanunu hakkında yapılan bir değerlendirme için bk. Kemal Çiçek, *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2005, s. 45-46.

⁵⁶ Süleyman Beyoğlu, "Tehcir Kanunu ve I. Dünya Savaşı'nda Arap Tehciri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 11, İstanbul 2004, s. 33.

⁵⁸ BOA. DH.ŞFR. 63/123; BOA. DH. ŞFR. 63/124. Ayrıca bk. Ortak, age., s. 71-72.

⁶¹ BOA. DH.ŞFR. 548/23. Lef 1. Ayrıca bk. BOA. DH.ŞFR. 558/2.

⁶⁴ BOA. DH.ŞFR. 75/118.

⁸⁵ Friedman, age., s. 358.

⁸⁷ BOA. HR.SYS. 2332/1.82. Ayrıca bk. BOA. HR.SYS. 2332/1.13.

⁸⁹ Shaw, age., s. 378-379. Ayrıca bk. Friedman, age., s. 354.

⁹⁹ BOA. HR.SYS. 2332/53.01.

KAYNAKLAR:

Arşivler

* Cumhurbaşkanlığı, Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)

* Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE)

Süreli Yayınlar

* İkdan

Araştırma ve İnceleme Eserler:

* Aaronsohn, Ran, *Rothschild and Early Jewish Colonization in Palestine*, Rowman & Littlefield Publishers, 2000.

* Arşiv Belgelerine Göre Ermeni Faaliyetleri 1914-1918, C VIII, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2008.

* Artuç, Nevzat, Cemal Paşa, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2008.

* Atay, Fahri Rıfki, *Zeytinadağı, Pozitif*, İstanbul 2004.

* Atılhan, Cevat Rifat, *İslam ve Beni İsrail*, Aykurt Neşriyat, İstanbul 57.

* Balcı, Sezai – Balcioğlu, Mustafa, Rothschildler ve Osmanlı İmparatorluğu, Erguvani Yayınevi, Ankara 2017.

* Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılabı Tarihi*, C III/Kısım III, TTK Basımevi, Ankara 1991.

* Beyoğlu, Süleyman, "Tehcir Kanunu ve I. Dünya Savaşı'nda Arap Tehciri", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S. 11, İstanbul 2004, s. 31-52.

* Bozkurt, Celil, "Osmanlı Arşiv Belgelerinde NİLİ Casusluk Örgütü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (2019), C 35/S. 99, s. 1-30.

* Çiçek, Kemal, *Ermenilerin Zorunlu Göçü 1915-1917*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 2005.

* Çiçek, M. Talha, Cemal Paşa Suriye'de Birinci Dünya Savaşı Yılları, *Kronik Kitap*, İstanbul 2020.

* Dündar, Fuad, *Modern Türkiye'nin Şifresi*, İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 2015.

* Engle, Anita, *The Nili Spies*, Frank Cass, London 1996.

* (Erkilet), Hüseyin Hüsnü Emir, Yıldırım, Genelkurmay Basımevi, Ankara 2002.

* Fieldhouse, D. F., *Ortadoğu'da Batı Emperyalizmi 1914-1958*, (çev. Merve Şahin), Tarih&Kuram Yayınevi, İstanbul 2018.

* "Filistin Musevileri", İkdan, 22 Ağustos 1917.

* Friedman, Isiah, *Germany, Turkey and Zionism*, Oxford University Press, 1977.

* Halaçoğlu, Yusuf, *Ermeni Tehciri*, 12. Baskı, Babıali Kültür Yayıncılığı, İstanbul 2007.

* Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C IX, *Türk Tarih Kurumu*, 3. Baskı, Ankara 2011.

* Karasapan, Celal Tefik, *Filistin ve Şark-ül-Ürdün*, C II, Ahmed İhsan Matbaası, İstanbul 1942.

* Kress, Von, *Son Haçlı Seferi Kuma Gömülen İmparatorluk*, 2. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2007.

* Laqueur, Walter, *A History of Zionism*, MJF Books, New York 1972.

* Mutlu, Cengiz, *Mütareke Döneminde Rum Nüfus Hareketleri (1918-1922)*, *Atatürk Araştırma Merkezi*, Ankara 2014.

* Ortak, Şaban, *Suriye ve Garbi Arabistan Tehciri*, Pegem Akademi, Ankara 2011.

* Öke, Mim Kemal, *Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, Ufuk Kitapları, 4. Baskı, İstanbul 2002.

* Rodrigue, Aron, *Türkiye Yahudilerinin Batılılaşması*, (çev. İbrahim Yıldız), Ayraç Yayınevi, Ankara 1997.

* Sachar, Howard M. *A History of Israel*, Alfreda Konopf, New York 1988.

* Shaw, Stanford J., *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, (trc. Meriç Sobutay), Kapı Yayınları, İstanbul 2008.

* Sonyel, Salahi R., *Osmanlı Devleti'nin Yıkılmasında Azınlıkların Rolü*, *Türk Tarih Kurumu*, Ankara 20014.

* Talat Paşa, *Hatıralarım ve Müdafaa*, (haz. Atatürk'ün Bütün Eserleri Çalışma Grubu), 2. Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.

* Taylor, Alan R, *İsrail'in Doğuşu*, (Türkçesi: Murat Karaşahan), Pınar Yayınları, İstanbul 1992.

* Telloğlu, Ömer, *Filistin'e Musevi Göçü ve Siyonizm*, Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul 2018.

* Tunçoku, Mete, "İsrail'in Kuruluşuna Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Savaşlarının Önemi", *Belleken* 55/212 (1991), s. 101-108.

* Vital, David, *The Origins of Zionism*, Clarendon Press, 1975.

Yazan:

Doç. Dr. Bozkurt; Düzce Üniversitesi, Akçakoca Bey Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Düzce/TÜRKİYE

Kaynak: Belleken, Nisan 2021, Cilt: 85/Sayı: 302; 193-225

PROF. DR. EROL GÖKA
www.kritikbakis.com

İNSANI VAMPİRE ÇEVİREN TAMAHKÂRLIK

“Örnek bir yurttaş olabilirsin, belki de Hayvanları Koruma Derneği üyesisindir ve hatta dindarlığınla da tanınıyorsundur, fakat senin bana karşı temsil ettiğin şeyin göğsünde kalp yoktur. Onda atar gibi görünen şey, benim kendi kalbimin atışıdır. Diğer her satıcı gibi metanın değerini istediğim için, normal bir iş günü talep ediyorum.” (s.231) Bu sözler Karl Marx’ın ünlü Kapital’inden alınmıştır.

Doğrudur; ilk gençlik yıllarımdaki düşüncelerimde Marx’ın belirleyici bir etkisi vardır ama daha 23 yaşımı doldurmadan onunla işimi bitirdiğim daha doğrudur. Doğrudur; Marx, insanın zihninden bir anda koparılıp atılacak kadar basit bir düşünür değildir ama hayatımın her döneminde, gerektiği her zaman onunla hesaplaştığım daha doğrudur. “Marx ile yolculuğum” boyunca yaptığım bu hesaplaşmaları Hece Dergisi’nin Karl Marx Özel Sayısı’nda yazmaya çalıştım. Geçenlerde [burada da](#) özetledim.

Kanaatimce, Marx’ın insan ve toplum ile ilgili birçok eksik ve hatalı kavrayışına rağmen en çok haklı olduğu yan, insanın zihnine ve bilincine maddi yaşam pratiklerinin mutlaka etkide bulunacağı idi. Yazının başındaki alıntı da bu haklı ifadelerinden birisi. Ona göre bir sarayda ve bir kulübede yaşamak doğrudan doğruya insan zihnini değiştirici bir etkiye sahipti; bir sarayda ve bir kulübede aynı şekilde düşünülemezdi. Marx’ın bu fikri, Hz. Ali’nin “Neye inandığımız nasıl yaşadığımızı belirlemez. Nasıl yaşadığımız neye inandığımızı belirler” (Nehcü’l Belaga) sözüyle birlikte düşünüldüğünde çok geniş ve derin bir anlam kazanır ama şimdilik konumuzdan ayrılmayalım...

Kapitalizm, insanlık tarihinde üretim ilişkilerinin

yepyeni bir hali; öncekilerle kıyaslayarak onu anlamamız, mesela efendi-köle diyalektiğinden giderek kapitalist-işçi ilişkisini çözümlememiz mümkün değil. İster işçi ister patron ister ikisi birden dindar olsun, üretim sürecinin kendine has işleyen bir kuralı var.

Ancak “doymak bilmez tamahkârlık ve büyüme isteği”yle açıklayabileceğimiz bu kuralı anlamadan sürece müdahil olmak, dönüştürebilmek imkânsız. Yanlış anlaşılmasın, sadece kapitalizmde sistem insanı, içinden çıkamayacağı şekilde biçimlendiriyor demek istemiyorum.

Kapitalizm insana bir tür format attığı gerçek ama insanın içeriğinin, arzu akışının da buna uygun olması lazım.

Bence kapitalizm insanda zaten var olan haset ve tamahkârlık yanlarının (dileyen şeytani yanlar diye okuyabilir), tarihte olmadık biçimde önünü açıyor, daha önceki toplumsal formasyonlarda sadece küçük bir azınlık için geçerli olan işleyişi tüm toplum kesimlerine yaymayı başarabiliyor.

O yüzden toplumda yaşayan herkesi içerebilen bu heves ağının içinden çıkmak imkânsıza yakın hale geliyor. Bu öylesine bir güç ki, muhalif olan, isyan eden güçleri bile bir süre sonra kendisine benzetiyor, tüketim zincirine dâhil ediyor.

Marx, kapitalistin doymak bilmez tamahkarlığını “vampir metaforu” ile açıklamaya çalışır ve bu metafor başta “Kapital” olmak üzere onun tüm eseri için temeldir.

Sözünü ettiğim Hece Dergisi’nin Karl Marx Özel Sayısı’nda Mustafa Ertürk, vampir metaforunun Marx’taki anlam katmanlarıyla ilgili şunları söylüyor:

“Birinci düzlemde kapitalist ve burjuvaziyi temsil eder; ikinci düzlemde sermayenin bızatıhi kendisini temsil eder; kapitalist ve sermayenin yaşayan-ölü veya “emekle yaşayan-ölü” olma halini temsil eder ve son olarak kapitalist ve sermayenin genişleme nosyonunu temsil eder. Toplumsal gerçekliği ekonomik gerçeklik dolayımıyla aslında metaforlaştıran Marx, döngüsel ve görünmez olan ekonomik gerçekliğin sermaye, emek ve sömürü ilişkisini görünür kılmaktadır.”

Vampirden Zombiye

Gerçekten de vampir metaforu, kapitalist sermayenin ancak düzenli biçimde artarak yaşamını sürdürebileceği gerçeğine tıpatıp uygun. Ama tam da burada durmak ve şu soruyu sormak gerekiyor. Peki, bu üretim ilişkilerinin içinde bu süreci tersine çevirmenin yegâne yolu, işçilerinin üretim araçlarına el koyarak onları kamulaştırması mıdır, yok mudur bu işin başka çaresi? Marksistlere göre yoktur.

Portföy Toplumu (Açılım Kitap) yazarı Ivan Ascher çok daha umutsuzdur. Ascher, Marx'ın Kapital'de yaptığı meta fetişizmine dair analizleri bugünün finans dünyasına uygulamanın sonucunda vampir metaforunun bile yetersiz kaldığı, “vampir”in artık “zombi”ye dönüştüğü sonucuna ulaşır. Zombilerden kaçıp kurtulmaktan başka kimsenin çaresi kalmamıştır.

Ascher'e göre günümüzde finans piyasaları, toplumları allak bullak etmektedir, zira kapitalist üretim tarzı, kapitalist öngörü tarzına dönüşmüş, ekonomiye hükmedenler, üretimden öngörüye kaymışlar, ekonomiyi ve toplumsal alanı bir kumar salonuna çevirmişlerdir. Artık bir şeyler üretmenin veya doğrudan hizmet sağlamanın zorluklarıyla kimse uğraşmamaktadır. İnsanlar günümüzde risk toplumunun alt katmanlarına iştirak etmek, riski ve disiplini aşağı doğru dağıtırken işleyişini gizleyen bir sistemi desteklemek zorunda bırakılıyorlar. Günümüzün finans kapitalizmi, Marx'ın çözümlemeye çalıştığı zamanlardan çok daha hızlı ve derin karmaşıklık içeriyor, kendi çelişkilerini toplumu büyüleyerek örtüyor. Ascher, günümüz portföy toplumunda herkesin piyasaları, borsayı, dünya paralarını, petrol ve altın gibi değerli madenleri ve bitcoin fiyatlarını takip etmekten, sözüm ona en karlı olana yatırım yapacağım derken asla denetleyemeyeceği bir süreçte oradan oraya atlayıp durduğunu ve âdeta zombileştiğini öne sürüyor. Evet, bende aynı kanaattemyim; herkes gibi biz de adeta insanlıktan çıkıyor, zombileşiyoruz. Yaşadığımız toplum, piyasaları; moda, reklam ve halkla ilişkiler sektörleri aracılığıyla hayat planlarımızı, kararlarımızı ve seçimlerimizi yaparken neredeyse şans oyununa benzer bir zihin işleyişine bizi zorluyorlar. Hayatlarımız her geçen gün giderek daha fazla kumar oyununa, zihinlerimiz her geçen gün giderek daha fazla kumarbazın zihnine benzemeye başlıyor. Hayat Oyunu (Kapı Yayınları) kitabımda piyasa yüzünden farkında varmadan hepimizin nasıl kumarbaz zihnine sahip olmaya başladığımız anlatmaya çalıştım. Zihinlerimiz temelde aynı türden bir işleyişe sahipse

“faizsiz bankacılık” vs. gibi direniş yolları da elbette yetersiz kalacaktır.

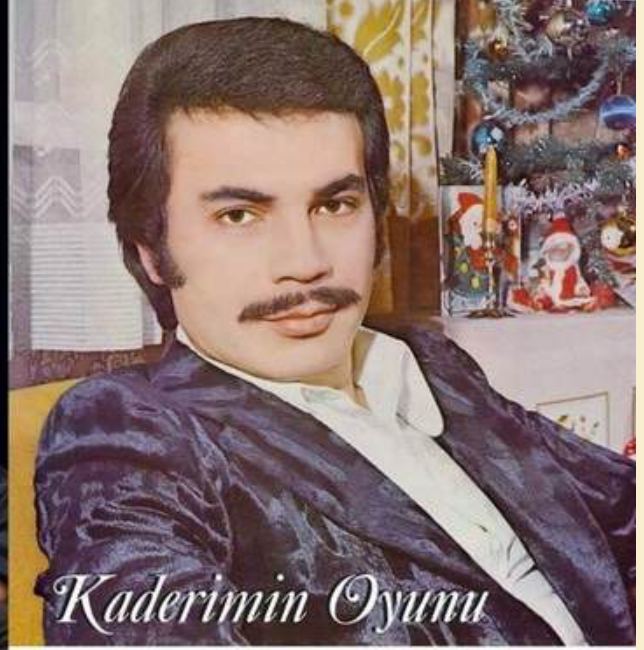
Çıkış yok mu bu tünelden?

Marksistlerin ve umutsuzların görüşlerine yine de bir noktaya kadar katıldığımı söylemeliyim. Zira biz insandan ve umuttan yana olanlardan, umutsuzluğu büyük günah olarak görenlerdeniz. Marx, her yıl yeni baştan Shakespeare okuyacağına, keşke daha çok insan varoluşu ve psikolojisi üzerine kafa yorsaydı, kapitalizm altında dünyanın neden kalpsizleştiğini düşünseydi, “kalpsiz bir dünyanın kalbi” dediği din üzerine biraz daha kafa yorsaydı diye hayıflanıyorum elbette. Ama bu noktada çakılıp kalmamamın, umuda imkân aramam gerektiğinin de bilincindeyim.

Umut, doğrudan doğruya kapitalizme savaş açmak, üretim araçlarına el koymakta değil, insanın maneviyatındadır. Bizi önce vampire şimdi de zombiye çeviren haset ve tamahkârlıktan kurtulmak için yakıp yıkıp yeni bir dünya kurma hayalinden vaz geçip maneviyata ve derin düşünceye, tefekküre dönmek gerekir. Maddi yaşam pratiklerinin müthiş gücü, insan tamahkârlığının en yalın biçimde gözüküğü ekonomik işleyişteki adaletsizlikler ancak insanın derununda sakladığı maneviyatla ve onun yol gösterdiği akılla aşılabılır. Gerçeklikten kopmadan, bilimsel bakıştan ayrılmadan bu yolda ilerlemek gerekir. Geçenlerde bir yazımızda (<https://kritikbakis.com/sermaye-devlet-ve-adam-smith/>) ele aldığımız Adam Smith'i ve onun ekonomi politik bakışını, hakikate ve çözüme Marx'tan daha yakın görüyorum.

Biraz daha konuşmalıyız...

Şerif Mardin'den, Gencebay'a; “Merkez Ve Çevre” Çatışırken Arabesk

SELÇUK KÜPÇÜK

www.kritikbakis.com

Şerif Mardin'in, muhtelif makalelerinden müteşekkil “Türkiye’de Toplum ve Siyaset” adlı kitabında yer verdiği “Türk Siyasetini Açıklayacak Bir Anahtar: Merkez-Çevre İlişkileri” başlıklı metni salt Osmanlı’dan günümüze nükseden toplumsal çatışmaların siyasal çözümlemesini yapabileceğimiz verileri değil, müzikten kültürel hareketliliğe kadar birçok alanda ortaya çıkan yeni durumları anlamamıza kapılar aralar. Dolayısı ile “çevre” dediğimiz ve ekonomi-politik olarak “merkezi” meydana getiren yapının dışında kalan toplumsal kuvvetlerin hareketliliği üzerine kafa yorarken, ötekileştirilmiş bu katmanın sosyo-psikolojik belleğini taşıyan müzikal yolculuğu da bu gerilim üzerinden okumak mümkündür.

Çünkü Türkiye’de merkez’in modernleş(tir)me girişimlerinde ilk müdahale ettiği alan, müziğin bizatihi kendisidir. Radyolardan yasaklanan klasik Osmanlı Musıkisi ve 1970’lerin ortalarına kadar devlet konservatuarlarında eğitiminin verilemediği Türk müziği nazariyatını düşünürsek, merkez’in Batı müziği karşısında takındığı destekleyici tercihin çevre’nin anlam haritasında nasıl bir travmaya neden olduğu anlaşılabilir.

Çevre’nin siyasetten, kültüre kadar merkezce dayatılan uygulamalar karşısında takındığı pasif direniş tutumunun aynısını müzikal tercihlerinde de sürdürdüğünü görürüz. Resmi eğitim kurumlarında modernleşmesi amacıyla öğretilmeye çalışılan Batı müziğine karşın halk, bütün yasaklamalara rağmen kendi kullerinden bu topraklara ait yeni bir müzikal kanal aralamıştır. O kanal, çevre’nin modernleşmeye ilişkin direniş biçimini içerdiği kadar, kendi modernleşme algısını da barındırıyordu. Burada protest bir yanının olduğunu dahi söyleyebiliriz. Türk modernleşmesinin tipik izlerini taşıyan sağ-sol entelijansıya, Batıcı zihniyetin tedrisatından geçtiği için bir bakıma kentin kenar mahallelerinden merkez’e doğru akan toplumsal katmanı algılamakta yabancı kalmıştır. Yabancı kaldığı için de “yoz” olarak değerlendirmiştir ne yazık ki. Bu bakımdan Meral Özbek’in, Gencebay’ın müziğinden hareketle çözümlemeyle çalıştığı “Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski” isimli kitabı, bahsi geçen müziğin sürecini anlamaya çalışması bakımından önemli olduğu kadar, entelektüel dünyada da bazı “yabancı” kalıpların, verili algıların kırılmasını sağlamıştır.

Arabeski sadece şarkı sözleri üzerinden anlayamayız. Ama bütün bunların dışında asıl önemsenmesi gereken, arabesk üzerine o zamana dek yapılan çoğu sosyolojik çözümlemelerin salt şarkı sözlerine sıkışıp kalarak bütünü kavramadaki yetersizliği idi. Oysa bu türü belirleyen asıl doku sözlerin altını dolduran müzikal yürüyüştür. Çünkü bu yürüyüş zamanın sosyolojik dönüşümünü ve hızını karşılıyor, kentin ürettiği sesi form olarak stüdyoya ve orkestrasyona taşıyordu. Özbek bu konuyu özellikle kitabında vurgular ve Gencebay ile yaptığı söyleşide hepimize veri olabilecek müthiş malzemeler sunar.

Bu form aslında devletin müdahale ederek yakalayamadığı orkestrasyonun halk tarafından keşfidir. Merkez, dayatarak Batıcı paradigma üzerinden şekillendirmeye çalıştığı “ulusal müziğin” nasıl olması gerektiğini bir türlü halka öğretememiş, ama halk kendi sağlam kulağı ile çağın sesini, kendi duyarlılıkları ile özgün bir forma dönüştürmüştür. Yani zamanın ruhunu taşıyan hızlı ritm, dünya müziğinin geldiği teknik kavrayışta armonik yürüyüş ve bu iki nosyonun üzerine oturan yerli sazlar, sözler. Ki sözler de artık çevre’nin kopup geldiği kıra ilişkin değildir. 1950’lerden itibaren yoğun göç dalgaları ile aktığı kentte karşılaştığı yeni sorun öbekleri ve duyarlılıklarıdır şarkılarının anlattıkları.

Kenar mahallelerde tutunmaya çalışan çevre’nin de kendi içerisinde zamanla farklı katmanlara ayrıştığı söylenebilir. Bu katmanların taşıdıkları duygu ve anlam dünyaları, modernleşme karşısında verdikleri tepkiler arabesk içerisinde tonların oluşmasına yol araladı. Özellikle Müslüm Gürses’in 2000’lere kadar ürettiği müzikal dil, duygu yoğunluğu, modernleşme süreci içerisinde belki de en geride kalan ve coşkusal patlamalar yaşayan genç kuşağın öyküsünü anlatır o dönem. Caner Işık/Nuran Erol “Arabeskin Anlam Dünyası-Müslüm Gürses Örneği” başlıklı kitaplarında bu alt katmanın anlam haritasını çözümlemeye çalışır.

1980 sonrasındaki ikinci büyük göç dalgası, çevrenin sermaye biriktirmeye, sosyolojik, politik merkezin görünür olduğu mekanlarda yeni aktör olarak belirmeye başlaması sadece yaşam alışkanlıklarını değil, ürettiği müziğin formunu da dönüştürmüştür. Bu dönüşümü “Anadolu’nun Türküsünden Arabeskin II. Dönemine” isimli kitabı ile Akın Ok inceler ve bu müziği “pop-besk” olarak tanımlar. Gerçekten de önümüzde 70’lerin orkestrasyon anlayışından farklı bir saund ve müzikal form durmaktadır yeni dönemde. Ancak günümüzde bu sürecin de tamamlanarak yeni bir evreye geçildiğini görmek gerekli. Müslüm Gürses artık Teoman’ın rock şarkılarını söylerken, yeni kuşak arabeskçilerin de hip-hop müziğinin formundan yararlandıkları ortada.

Müslüm Gürses’in Radikal Kitap’a kapak olduğu, Murathan Mungan’ın süpervizörlüğünde “Aşk Tesadüfleri Sever” (2006) isimli albümünün yayınlandığı, rock sanatçısı Teoman’ın şarkılarını okuduğu 2000 sonrası, arabesk için “merkez-çevre” çatışmasının başka bir aşamaya geçtiğini gösteriyor

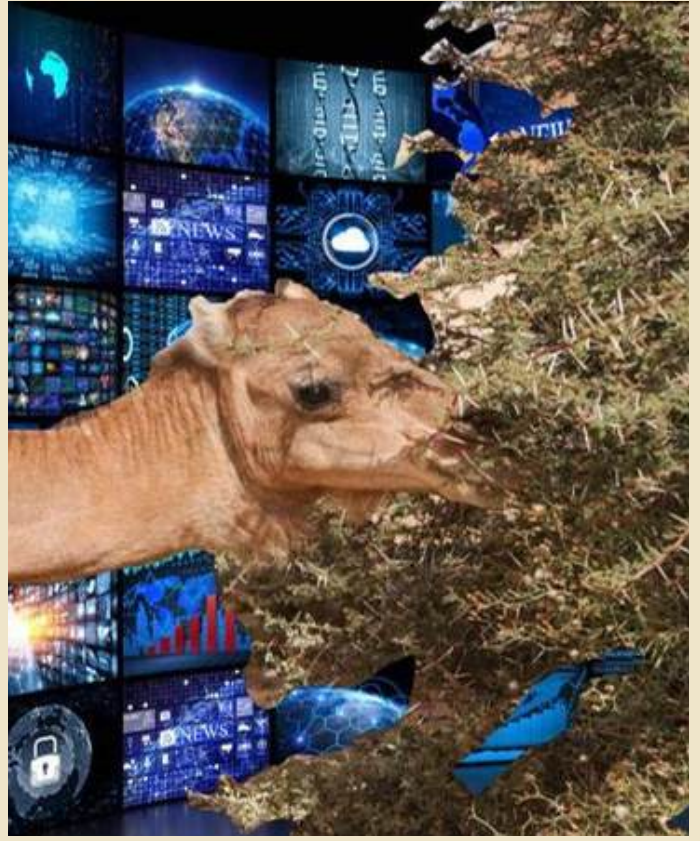
Hırs-İhtiras

Yazan: Mustafa Çağırıcı

Kaynak: TDV İslam Ansiklopedisi

Sözlükte “bir şeyi şiddetle arzu etme, ona aşırı derecede tutkun olma, şiddetli ve sonu gelmeyen istek, taşkın arzu, aç gözlülük” gibi anlamlara gelen (Cevherî, eş-Şîhâh, “hırş” md.; Lisânü’l-‘Arab, “hırş” md.) bir masdar-isim olan **hırs** İslâmî literatürde genellikle mal, mevki, şöhret, ilim gibi maddî veya mânevî imkânları elde etme yahut daha genel olarak belli bir amacı gerçekleştirme hususunda kişinin bütün benliğini saran tutkular için kullanılır; sadece mal tutkusu için kullanıldığı da görülür. Cürcânî’nin, “elde edilmesi yönünde yoğun çaba göstererek bir şeyi isteme” şeklindeki tarifinden de anlaşılacağı üzere (et-Ta’rîfât, “hırş” md.) istenilen şeyin meşrû veya gayri meşrû oluşuna göre hırsın ahlâkî değeri değişir. Bununla birlikte yalın olarak kullanıldığında genellikle kötü huyu ifade eder. Nitekim Feyyûmî’nin “mezzum bir rağbet” şeklindeki açıklaması da bunu göstermektedir (el-Mişbâhu’l-münîr, “hırş” md.). İbn Hazm’a göre haset duygusundan tamahkârlık, tamahkârlıktan da hırs doğar. Buna göre hırs, nefiste yerleşmiş olan tamahkârlığın dışa yansıması halidir (el-Ahlâk ve’s-siyer, s. 59). Fahreddin er-Râzî, geniş ölçüde Gazzâlî’nin İhyâ’ü ‘ulûmî’d-dîn’deki açıklamalarından faydalanıp incelediği mal tutkusu zaafının, hırs ve cimrilik şeklinde iki huyun birleşmesinden meydana geldiğini belirterek hırsın mal kazanma ve biriktirmeyle, cimriliğin ise koruma ve saklamayla ilgili olduğunu belirtir (Kitâbü’n-Nefs ve’r-rûh, s. 113 vd.). Aynı anlamda **ihtirâs** kelimesi de kullanılır; böyle bir huya sahip olan kişiye **harîs** veya **muhteris** denir. Hadislerde ve ahlâk kitaplarında hırs ve ihtirasa yakın bir anlamda **tûl-i emel** de kullanılmaktadır (bk. **EMEL**).

Kur’ân-ı Kerîm’de hırs kelimesi geçmez. Bir âyette (et-Tevbe 9/128), Hz. Peygamber’in ümmetine olan sevgisi ve düşkünlüğü haris kelimesiyle ifade edilmiştir. Ayrıca iki âyette (Yûsuf 12/103; en-Nahl 16/37), yine Resûl-i Ekrem’in insanların iman edip hidâyete ermeleri hususundaki şiddetli arzusu, bir âyette (en-Nisâ 4/129), birden fazla kadınla evli olan erkeklerin bunlar arasında adaletli davranma istekleri, diğer bir âyette de (el-Bakara 2/96) yahudilerin dünya hayatına olan aşırı düşkünlükleri hırs kökünden gelen kelimelerle anlatılmıştır. Hadislerde hırsın yöneldiği amaca göre anlamının değiştiği görülür. Meselâ bazı hadislerde yöneticilik ihtirası taşıyanlar yerilir (Müsned, II, 148; Buhârî, “Ahlâm”, 7; Müslim, “İmâre”, 14). “İnsanoğlu yaşlansa da onda iki şey, hırs ve haset hep genç kalır”

meâlindeki hadiste (Müsned, III, 115, 119, 169) haset gibi hırs da aşağılayıcı bir anlamda kullanılmıştır. Buna karşılık hayır yapma arzusunu hırs kelimesiyle ifade edip öven hadisler de vardır (meselâ bk. Buhârî, “Vekâlet”, 10; Müslim, “Kader”, 34; İbn Mâce, “Muqaddime”, 10). Hatta iyilik peşinde koşan bir kişiye Hz. Peygamber, “Allah hırsını artırsın” diye dua etmiştir (Müsned, V, 39; Buhârî, “Ezân”, 114; Ebû Dâvûd, “Şalât”, 100).

Ahlâk ve tasavvuf kitaplarında hırs kelimesi, zühd ve kanaatin zıddı olarak daha çok para ve mal düşkünlüğünü ifade etmek üzere kullanılmış; dinî, ahlâkî ve psikolojik zararları üzerinde durulmuş; kaderci bir yaklaşımla herhangi bir şeyi şiddetle arzu etmenin o konudaki ilâhî takdiri etkilemeyeceği belirtilmiştir. Özellikle, “İnsanoğlunun iki vadi dolusu altını olsa mutlaka bir üçüncüsünü ister; onun gözünü ancak toprak doyurur; tövbe edenlerin tövbesini Allah kabul eder” meâlindeki hadis (Buhârî, “Rikâk”, 10; Müslim, “Zekât”, 116, 119; Tirmizî, “Menâkıb”, 32), insanın haris ve tamahkâr bir tabiata sahip olduğuna delil olarak gösterilmiş, bu duygunun dizginlenmesinin gerekliliği üzerinde ısrarla durulmuştur. Bilhassa tasavvuf literatüründe hırsın ahlâkî ve mânevî hayat üzerinde meydana getireceği tahribata ağırlık verildiği görülür. Gazzâlî İhyâ’ü ‘ulûmî’d-dîn’in hırs, tamahkârlık, başkalarının elindekine göz dikme ve kanaat konularını işlediği bölümünde (III, 237-243), insanın en çok bir aylık geçimiyle meşgul olmasını tavsiye ederek daha ilerisinin kaygısını taşımayı hırs saymakta, bu duygunun kişiyi kötü ahlâka ve yanlış tutumlara sevkedeceğini belirtmek suretiyle hırsın kişilik aşınmasına yol açtığına işaret etmekte ve bu duygunun yenilmesi için çareler önermektedir.

Bu çareler içinde en dikkate değer olanı kanaati şeref, hırsı da zillet bilmektir (İhyâ, III, 242). Gazzâlî, şeytanın kalpleri etkileme vasıtalarından biri olarak gördüğü haset ve hırsın insanların gözlerini kör, gönüllerini duyarsız hale getireceğini belirtir ve bu düşüncesini, “Senin bir şeye olan aşırı sevgin gözünü kör eder, kulağını da sağırlandırır” meâlindeki hadisle delillendirir (Müsned, V, 94; VI, 450; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 116).

Mutasavvıfların dışında kalan âlimlerin hırs hakkındaki değerlendirmeleri daha ılımlıdır. Bu âlimler, konuya insanları zorunlu dünyevî faaliyetlerden soğutacak derecede olumsuz yaklaşan tutumun, “âlemin harap olması” şeklinde ifade ettikleri iktisadî gerileme ve çöküntüye yol açacağından kaygı duymuşlardır. Meselâ İbn Hibbân Ebû Hâtim el-Büstî, hırsı cimrilikten kaynaklanan ve insanı sürekli huzursuz eden bir mânevî yoksulluk alâmeti olarak değerlendirmekle birlikte bu duyguyu büsbütün kötü saymaz; yererken de “ifrat” kavramıyla birlikte kullanmaya özen gösterir. İbn Sîrîn’in, “Eğer istediğin olmuyorsa olabilecek şeyleri iste” anlamındaki bir vecizesini aktararak insanın gerçekçi olması ve isteklerine bir sınır çekmesi gerektiğini, aksi halde kendisine eziyet etmiş olacağını belirten müellif, “Zenginlerin en zengini hırsına esir olmayandır” der; buna karşılık elde edilmesi mümkün görülen şeyleri istemeyi de “övgüye değer hırs” diye nitelendirir. Esasen ona göre, yüce Allah’ın beşer tabiatına hırs ve arzu duygularını aşılması, kötülükler gibi iyiliklerin de yurdu olan dünyanın harap olmaması hikmetine dayanır. Eğer insanlar hırstan yoksun olarak yaratılmış olsaydı dünyanın düzeni bozulurdu. Şu halde kötü olan hırs değil hırsta ifrata kaçmaktır (Ravzatü’l-‘ukalâ, s. 129-132).

İbn Hibbân’ın bu görüşü, hırs yerine “geniş emel” tabiri kullanılarak biraz daha ayrıntılı ve felsefî bir üslûpla Mâverî tarafından tekrar edilmiştir. Her ne kadar Mâverî Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn adlı eserinde (s. 222-224) kişinin bütün benliğini kaplayarak onu erdemlerden yoksun bırakacağını, ibadetlerden alıkoyacağını ve şüpheli işlere bulaştıracağını ifade ederek hırsı yermekteyse de yine aynı eserde (s. 135-147) dünya düzenini ve huzurunu sağlamanın vazgeçilmez altı ilkesinden birinin geniş boyutlu bir gelecek kaygısı ve projesi (geniş emel) olduğunu söyler (diğer ilkeler yaşanan din, otoriter yönetim, kapsamlı adalet, genel güvenlik ve yaygın refahtır). İbn Hibbân gibi Mâverî de insanların ve nesillerin sadece kendi ihtiyaçlarıyla yetinip gelecek kaygısı taşımamaları, geleceğe ait projelerinin bulunmaması ve buna göre çalışmamaları halinde sonraki nesillere giderek harap olan bir dünya bırakmış olacaklarını, bu tehlikenin önlenmesi için Allah’ın insanoğlunu geleceği düşünüp tedbirli olma istidadında yarattığını, bu istidat sayesinde her neslin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamada bir önceki neslin bıraktığı şeylerden yararlanırken kendisinden sonraki nesle de daha mükemmel şartlar bıraktığını belirtir; dünyanın ancak bu ilâhî kanuna uyulması sayesinde giderek daha çok gelişip mâmur olduğuna dikkat çeker.

İbn Miskeveyh (Tehzîbü’l-ahlâk, s. 49, 147) ve Râgıb el-İsfahânî (ez-Zerî’a ilâ mekârimi’s-şerî’a, s. 321-322, 377) gibi âlimler de zühd kavramını dünya işlerini terketmek şeklinde anlayan sûfî eğilimi tenkit ederek böyle bir anlayışın ekonomik çöküntüye yol açacağını belirtmişlerdir.

Hiçbir İslâm âlimi ve düşünürü başkalarının malına, canına, mevkiine, namus ve şerefine zarar verici sonuçlar doğuran hırsı hoş karşılamamıştır. Nitekim bu anlamdaki hırsın ferdin dinî, ahlâkî ve psikolojik hayatına zarar vermekle kalmayıp sosyal hayatın düzenini bozduğu, toplumda barış, kardeşlik, adalet, eşitlik, özgürlük gibi yüce değerleri tahrip ettiği, dayanışma ve paylaşma ruhunu öldürdüğü, haksızlık ve zulümlere yol açtığı her dönemde görülmüştür. Yönetimin ehliyetsiz, kabiliyetsiz kişilerin ve çıkarıcıların eline geçmesi; kumar, hırsızlık, dolandırıcılık, karaborsacılık gibi ahlâk ve hukuk kurallarına aykırı yollardan kazanç sağlanması gibi sosyal problemlerin temelinde de genellikle kontrol edilmeyen hırs duyguları yatmaktadır. Bundan dolayı başta Kur’an ve Sünnet olmak üzere İslâmî kaynaklar aşırı ferdî tutkuları dizginleyici ve düzenleyici bir ahlâk öğretisi ortaya koymuşlar; birçok çağdaş müslüman âlim ve düşünürü de bu ahlâkî öğretiyle bağdaştırmakta güçlük çektikleri Batı’da gelişen aşırı liberalizme kuşkuyla bakmışlardır. İslâm dünyasında kapitalizmin uzun süre gelişmemesinin temelinde de bu sistemi İslâm’ın adaletçi, dayanışmacı ve paylaşımcı ahlâk zihniyetiyle bağdaştırma hususunda karşılaşılan güçlüklerin bulunduğu kabul edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

- Cevherî, eş-Şihâh, “hrş” md.
Lisânü’l-‘Arab, “hrş” md.
Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, el-Mişbâhu’l-münîr, “hrş” md.
et-Ta’rîfât, “hrş” md.
Wensinck, el-Mu’cem, “hrş” md.
M. F. Abdülbâkî, el-Mu’cem, “hrş” md.
Müsned, II, 148; III, 115, 119, 169; V, 39, 94; VI, 450.
Buhârî, “Ezân”, 114, “Ahkâm”, 7, “Vekâlet”, 10, “Rikâk”, 10.
Müslim, “Zekât”, 116, 119, “Kader”, 34, “İmâre”, 14.
İbn Mâce, “Mukaddime”, 10.
Ebû Dâvûd, “Şalât”, 100, “Edeb”, 116.
Tirmizî, “Menâkıb”, 32.
İbn Hibbân, Ravzatü’l-‘ukalâ ve nüzhetü’l-fużalâ (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd v.dğr.), Beyrut 1397/1977, s. 129-132.
İbn Miskeveyh, Tehzîbü’l-ahlâk, s. 49, 147.
Mâverî, Edebü’l-dünyâ ve’l-dîn, Beyrut 1978, s. 135-147, 222-224.
İbn Hazm, el-Ahlâk ve’s-siyer, Beyrut 1405/1985, s. 59.
Râgıb el-İsfahânî, ez-Zerî’a ilâ mekârimi’s-şerî’a (nşr. Ebû’l-Yezîd el-Acemî), Kahire 1405/1985, s. 321-322, 377.
Gazzâlî, İhyâ, III, 237-243.
Fahreddin er-Râzî, Kitâbü’n-Nefs ve’r-rûh (nşr. M. Sagîr Hasan el-Ma’sûmî), Tahran 1364 hş., s. 113-121.
Nüveyrî, Nihâyetü’l-ereb, III, 376-378.

Bu madde TDV İslâm Ansiklopedisi’nin 1998 yılında İstanbul’da basılan 17. cildinde, 383-384 numaralı sayfalarda yer almıştır. [Matbu nüshayı pdf dosyası olarak indirmek için tıklayınız.](#)

Bölgesel Parçalanma İsrail Saldırganlığının Önünü Açıyor

NECMETTİN ACAR
www.kritikbakis.com

Uluslararası kamuoyunun dikkati “Madleen Gemisi” ve “Vicdan Konvoyu” gibi insani girişimler üzerinden İsrail’in Gazze’de yürüttüğü soykırımı durdurmaya odaklanmışken, İsrail el yükselterek İran’a yönelik yoğun bir saldırı gerçekleştirdi. Saldırılarda İran Savunma Bakanlığına bağlı üst düzey isimlerin ve kritik altyapıların hedef alınması, İsrail’in önceki örtülü operasyonlarını aşan, açık ve yüksek yoğunluklu bir askeri angajmana yöneldiğini gösteriyor. İran’ın bu saldırılara Tel Aviv’i hedef alan balistik füze atışlarıyla karşılık vermesi ise, iki ülke arasındaki doğrudan çatışma riskinin yeni bir evreye geçtiğine ve önümüzdeki süreçte benzer karşılıklı hamlelerin artabileceğine işaret ediyor.

Bu yazının amacı, İsrail’in İran’a yönelik gerçekleştirdiği son saldırıyı analiz etmektir. Yazıda, Ortadoğu’da son yıllarda derinleşen bölgesel parçalanmanın, İsrail’in revizyonist politikalarının önünü açtığı savunulacaktır. Bölge devletleri arasındaki artan anlaşmazlıklar ile toplumsal düzeyde yoğunlaşan etnik ve mezhepsel ayrışma, bölgesel dayanışmayı baltalayarak İsrail revizyonizmine karşı oluşması beklenen bölgesel direnci zayıflatmaktadır.

Derinleşen bölgesel rekabetin gölgesinde İsrail’in güç asimetrisini kendi lehine çevrime politikası

Yapısal olarak zaten parçalı bir görünüm sergileyen Ortadoğu bölgesi, Arap Baharı’nın başlangıcından itibaren gittikçe derinleşen yeni bir parçalanma sürecine girdi. Bu süreçte, İran öncülüğündeki revizyonist eksen, Türkiye ve Katar’ın iş birliğiyle şekillenen reformist eksen ve Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri’nin (BAE) liderliğini üstlendiği statükocu eksen, bölgesel parçalanmanın başlıca kutuplarını oluşturdu.

Bu aktörlerin Arap Baharı’nın yarattığı sarsıntılı dönemde jeopolitik nüfuzlarını artırma yönündeki yoğun rekabeti, bölge genelinde kalıcı bir istikrarsızlık ortamının oluşmasına zemin hazırladı. Devletler arasında yoğunlaşan bu jeopolitik rekabet ve düşmanlık etnik ve mezhepsel seviyeye taşınarak bölge hakları arasında düşmanlıkları körükledi.

Arap Baharı sonrasında Ortadoğu genelinde derinleşen istikrarsızlık ortamı, birçok bölgesel aktörün revizyonist politikalar geliştirmesine zemin hazırlarken, İsrail bu süreçte dikkat çekici bir biçimde kendi revizyonist eğilimlerini erteleyerek farklı bir stratejik yönelim benimsedi.

2010-2020 döneminde İsrail, bölgedeki çalkantılı dönüşüm süreçlerine doğrudan müdahil olmak yerine, askeri-endüstriyel kapasitesini güçlendirmeye ve güvenlik mimarisini tahkim etmeye odaklandı. Bu yaklaşım, bölge ülkelerinin sokak hareketleri ve kendi aralarındaki jeopolitik rekabette yıprandıkları bir süreçte İsrail'in mevcut güç dengesindeki asimetrisini kendi lehine derinleştirmesini mümkün kıldı.

İsrail'in doğrudan askeri angajmanlardan kaçınması, görünüşte istikrarı gözetken bir tutum olarak değerlendirilebilse de, bu politikanın bölgedeki parçalanmışlığın ve güç boşluklarının kalıcı hale gelmesine dolaylı katkı sunduğu söylenebilir.

Bu durum, İsrail'in uzun vadeli stratejik çıkarları doğrultusunda bölgesel düzenin yeniden şekillenmesinde pasif değil, dolaylı biçimde yönlendirici bir aktör olarak rol oynadığını ortaya koyuyor.

Ortadoğu'da geçici normalleşme dönemi

2020'li yılların başından itibaren Ortadoğu'da bölgesel düzenin doğasına ilişkin dikkat çekici bir ivmelenme gözlemlenmeye başladı. 2021 yılında Körfez İşbirliği Konseyi'nin (KİK) El-Ula'da düzenlenen 41. Zirvesi'nde Katar ile BAE-Suudi Arabistan eksenindeki krizin sona ermesi, uzun süredir devam eden bölgesel parçalanmışlığa son verilebileceğine dair güçlü bir umut ortaya çıkardı.

Bu uzlaşmayı takip eden dönemde İran ile Suudi Arabistan arasında Çin'in arabuluculuğuyla Pekin'de gerçekleştirilen diplomatik temaslar sonucunda ilişkilerin normalleşmesi sağlandı, aynı şekilde Türkiye ile Körfez ülkeleri ve Mısır arasında da kapsamlı bir normalleşme süreci başladı. Daha da önemlisi, 1980'lerden bu yana kopuk olan Mısır-İran ilişkilerinde diplomatik yeniden yakınlaşma süreci kayda değer şekilde ilerleme gösterdi.

Bu gelişmelerin birikimli etkisiyle, 7 Ekim 2023'teki Hamas saldırıları öncesine kadarki iki yıllık dönemde Ortadoğu'da, bölge ülkelerinin kendi aralarındaki ihtilafları diplomatik yollarla çözme eğiliminde olduğu, rekabetin yumuşadığı ve düşmanlık dozunun azaldığı görece istikrarlı bir bölgesel atmosfer ortaya çıkmaya başladı.

2021-2023 döneminde bölge ülkeleri arasında gözlemlenen diplomatik normalleşme girişimlerinin en belirgin sonuçlarından biri, uzun süredir devam eden bölgesel parçalanmışlığın kademeli olarak hafiflemesi ve bunun doğal bir uzantısı olarak İsrail'in bölgesel düzlemde giderek yalnızlaşması oldu.

Türkiye, Suudi Arabistan, İran, Katar, BAE ve Mısır gibi başlıca aktörlerin ikili ilişkilerde gerilimi düşürmeye yönelik adımlar atması, Ortadoğu'daki iç rekabetin şiddetini azaltırken, bölge içi rekabet ve çatışmaların yönetilebilir hale gelmesini sağladı.

Bu yeni işbirliği atmosferi, İsrail'in bölgedeki geleneksel "düşmanlık ve tehdit" algılarını manipüle etme kapasitesini sınırlayarak Filistin meselesi bağlamında İsrail'in takip ettiği bölgeyi istikrarsızlaştırıcı politikaların daha net biçimde görünür hale gelmesine

ve İsrail'in gerçek bir güvenlik tehdidi olarak algılanmasının önünü açtı. Bu bağlamda, bölge ülkeleri arasındaki yumuşama eğiliminin, İsrail'in stratejik yalnızlığını derinleştiren yapısal bir değişimi beraberinde getirdiği söylenebilir.

Ancak 7 Ekim 2023 sonrası yaşanan gelişmeler, 2021-2023 döneminde şekillenen bölgesel normalleşme ve yakınlaşma atmosferini kesintiye uğratan yeni bir dönemin başlangıcını oluşturdu.

Bu saldırıların ardından İsrail'in başta Gazze olmak üzere Filistin'in tamamına ve Lübnan, Suriye, Yemen gibi bölgelere yönelik yoğun askeri operasyonları, bölge ülkeleri arasında oluşan ılımlı diplomatik iklimi büyük ölçüde zayıflattı, yerine artan bir güvensizlik ortamı doğurdu.

İsrail'in özellikle Hizbullah ve Husiler gibi İran destekli vekil aktörler üzerindeki askeri baskıyı artırması, buna karşılık İran'ın hem doğrudan hem de vekilleri aracılığıyla İsrail'e yönelik misillemeleri, bölge siyasetinde yeniden güvenlik merkezli ve kutuplaştırıcı bir yönelimin öne çıkmasına neden oldu.

Bu gelişmeler, Körfez ülkeleri başta olmak üzere bazı bölgesel aktörlerin tehdit algılarını geçici olarak İsrail ile örtüştürdüğü, askeri kapasitenin ve güvenlik iş birliklerinin yeniden öncelik kazandığı bir süreç başlattı. Böylece, bölgesel normalleşme sürecinin yerini, vekalet savaşlarının sertleştiği ve jeopolitik kırılğanlıkların derinleştiği yeni bir stratejik konjonktür aldı.

İsrail'in bugün İran'a yönelik doğrudan ve yoğun askeri saldırılar gerçekleştirebiliyor olması, 7 Ekim sonrası dönemde bölgesel düzlemde yeniden derinleşen parçalanmışlığın ve güven bunalımının doğal bir yansımasıdır.

Ürdün, Suriye, Irak ve Suudi Arabistan gibi ülkelerin hava sahalarının İsrail tarafından görece rahat bir biçimde kullanılabilmesi, bölge ülkelerinin bu saldırılara karşı açık ve net bir tutum almaktan kaçınmaları, İsrail'in bu tür operasyonları gerçekleştirme konusunda daha cesur ve pervasız hareket etmesine zemin hazırlıyor.

Bölge güvenlik mimarisinin çöküşü, karşılıklı güvenin zayıflaması ve aktörler arasındaki stratejik koordinasyon eksikliği, İsrail'in operasyonel manevra alanını genişletti, askeri kapasitesini yalnızca savunma değil, proaktif saldırı stratejileri için de kullanabilmesine imkân tanımaya başladı.

Bu tablo, bölge siyasetinde İsrail'in yalnızca diplomatik değil, aynı zamanda askeri anlamda da avantajlı bir konuma yerleştiğini ve bu konumun mevcut bölgesel parçalanma dinamikleriyle doğrudan ilişkili olduğunu gösteriyor.

İsrail'in pervasızca tüm bölgeye yaymaktan çekinmediği saldırgan eğilimleri ancak bölge ülkeleri arasında yakın işbirliği ve koordinasyon ile durdurulabilir.

Bölgesel parçalanmışlık atmosferi mevcut haliyle devam ettiği sürece İsrail kendisine yeni kurbanlar bulmaktan çekinmeyecektir.

MUSTAFA EKİCİ

www.kritikbakis.com

Çocuk Öldürme Oyunu ve Evrenin Efendileri

Sunuş:

Nisan 2024'de bazı insan hakları aktivistleri ve muhabirlerin araştırması sonucu medyaya ürkütücü bir haber yansıdı. Habere göre İsrail Ordusu, Gazze'de sürdürmekte olduğu katliamda yapay zeka teknolojileri kullanmaktaydı. Levander ya da daha geniş bir yapay zeka tabanlı hedef belirleme teknolojisi olarak Gospel, meta datalardan edinilen verilerle hedefleri tespit ediyor, İsrail'in bu teknolojiyi kullanmakla görevli istihbarat birimi 8200'ün belirlediği kriterlere uygun silahları belirliyor ve çok kısa bir insani onay sürecinden (bu da zamanla terk edilmiştir) sonra ateşliyor. Belirlenen hedefin önemine göre 10 ile 100 sivil can kaybını kabul edilebilir kayıp eşiği olarak işaretleyen bu yapay zeka teknolojileri ile artık çocuk, kadın, yaşlı, sivil, hastane, okul ayırt etmeksizin katliamlar gerçekleştiriliyor. Medyada çokça yer bulan bu ürkütücü gelişme, bu hastalıklı iş ve teknoloji modelinin arkaplanına dair ister istemez merak uyandırıyor. Bu teknolojilerin geliştirilmesinde öncü bir rolü olan Palantir firmasının CEO'su Alex Karp ile 2024 yılında yapılmış ilginç bir röportaj, bu konuda oldukça ufuk açan detaylar içeriyor.

Bu teknolojilerin geliştirilmesinde öncü rolleri olan Palantir ve Meta'nın kurucu beyinlerinin Yahudilik ve İsrail istihbaratı ile ilişkileri de ayrıca üzerinde durulması gereken bir konu.

Amerikan sağı içinde Gazze soykırımından sonra alevlenen Yahudi karşıtlığı ve ABD'nin bütün stratejik kurumlarının Yahudilerce ele geçirildiği tartışması, bütün bu gelişmeler ışığında yeniden değerlendirilmelidir. Özellikle güvenlik ve stratejik karar mekanizmalarındaki şahsiyetlerin sadakatlerini tartışmaya açan bu değerlendirmeler, Palantir örneğinden de açıkça anlaşılacağı üzere hayati önemdedir.

Hastalıklı biçimde kibirli, seçilmiş psikozuyla malül bu şahsiyetlerin genel olarak insana bakış açıları, ürettikleri teknolojilerin karakterini de belirlemektedir. İnsan öldürmeyi ve savaşı bir tür oyuna dönüştüren bu teknolojilerin arka planında insanı insanlıktan çıkaran, aşağı bir tür olarak kodlayan net bir ideolojik, dini referansın bulunduğu tartışmadan halidir. İsrail yönetici elitinin, din adamlarının, siyasi ve askeri liderlerinin, Gazze soykırımı boyunca medyaya yansıyan ifade ve beyanları bu konuda mebzul miktarda örnekle doludur.

Palantir CEO'sunun röportajındaki ilginç konulardan biri de, söz konusu şahsiyetlerin kimliklerini saklama konusundaki cüretleridir. Alex Karp'i okuyan bir Amerikalının ya da genel olarak Batılının, onun kadar Amerikan veya Batı çıkarlarını savunabilmesi akla ziyan, bu çıkarlar için zorlanacak olan ahlaki ve insani sınırlar akıl karıştırıcıdır.

Amerikan teknoloji şirketlerinin kahir ekseriyetini oluşturan ve yine çoğu Yahudi olan bu şahsiyetlerin değerden bağımsız pür kapitalist oldukları fikri gerçeğe oldukça uzak duruyor. Tersine, Batılı beyaz insanın ırkçılığına rahmet okutacak düzeyde ve dini/kültürel referanslara dayandırılan bir seçilmişlik evreninde yaşadıkları açık olan bu şahsiyetlerin kendilerini evrenin efendileri olarak gördükleri açıktır. Bu bakış açısıyla Gazzeli 20.000 çocuk ve bebeğin katliamı ile, kasaplarda satılan kuzuların tek farkı, siyasi ve kültürel sebeplerden kaynaklı ekstra insan nefretidir. Evet, söz konusu teknolojilere sirayet eden şey buz gibi bir insan nefretidir.

Mustafa Ekici

Batı'yı Kurtarmak İçin Düşmanı Korkutmak: Alex Karp ile Savaş, Yapay Zekâ ve Amerika'nın Geleceği Üzerine Maureen Dowd

The New York Times, 17 Ağustos 2024

Alex Karp araba kullanmayı hiç öğrenmedi.

“Çok fakirdim,” dedi. “Ve sonra çok zengin oldum.”

Aslında, gizemli ve güçlü veri analitiği firması Palantir Technologies'in kurucu ortağı ve CEO'su olan Bay Karp, araba kullanmaya güvenmiyor. Ya da bisiklete binmeye. Ya da yokuş aşağı kayak yapmaya.

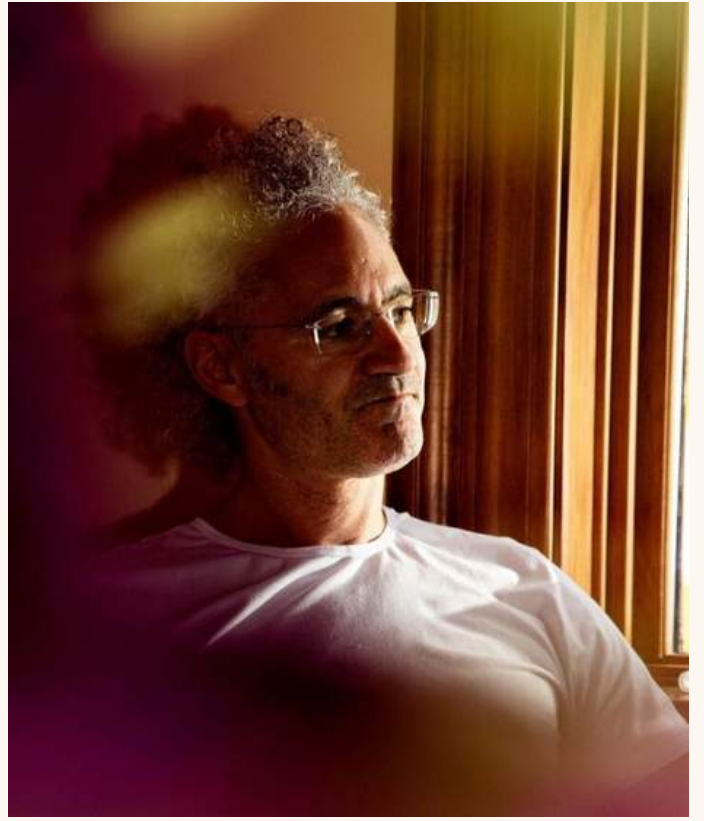
“Ben bir hayalperestim,” diyor. “Hayal kurmaya başlıyorum ve sonra düşünüyorum. Bunu önlemek için tai chi yapmaya başladım. ciddi odaklanma sorunları yaşıyorum. 15 yıl önce benimle tanışmış olsaydınız, konuşmanın üçte ikisi boyunca sizi dinlemek yerine sadece hayal kuruyor olurdum.”

Ne hayal ederdi acaba?

“Gerçekten, beş yıl önce yaptığım bir yürüyüş olabilir,” dedi. “Lisansüstü okulda yaptığım bir konuşma olabilir. Ailemden birinin beni rahatsız eden davranışları ya da. Bir meslektaşımın söylediği bir şey, örneğin: ‘Bunu neden söyledi acaba, ne kast etti? Aslında ne söylemek istedi?’” Bay Karp, siyahlı beyazlı bukelleriyle asi, zayıf, son derece formda bir milyarder. İçeride dönük-çekici. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu var ve birinin söyledikleriyle ilgilenmiyorsa bunu gizleyemiyor. Bir konuşma patlamasından sonra enerjisini kaybediyor ve sabit bisiklette veya okuyarak kendini şarj etmek zorunda kalıyor. Kendini farklı biri olarak görse de, farklı olmayı seviyor gibi görünüyor. Sahnede ve röportajlarda kışkırtıcı olmaktan hoşlanıyor.

“Ben **Yahudi**, irksal olarak belirsiz bir **disleksiyim**, bu yüzden her şeyi söyleyebilirim” dedi gülümseyerek.

Silikon Vadisi'ndeki birçok yöneticinin aksine, Bay Karp, sınır yönetimi ve Jeffrey Katzenberg gibi Hollywood elitlerine aşırı bağımlılığı konusundaki şüphelere rağmen Başkan Biden'ı destekledi ve ona büyük bir bağış çekti. Şimdi Başkan Yardımcısı Kamala Harris'i destekliyor, ancak partisi hakkında hala bazı şikayetleri var. Bağış yaptığında, bunu 18'in katları halinde yaptığını çünkü “gizemli olduğunu” söyledi. çünkü 18 sayısı, Yahudi Kabala geleneğinde şanslı sayı. Biden'a 360.000 dolar verdim.”

56 yaşındaki adam, Norveçli kayak eğitmeni, İsviçreli-Portekizli şefi, Avusturyalı asistanı, Amerikalı atış eğitmeni ve korumaları dışında, ücra bir ormanlık alanda tek başına yaşamaktan son derece mutlu. (Hiç evlenmemiş olan Bay Karp, bir keresinde korumaların flört etme yeteneğini kısıtladığından şikayet etmişti.)

“Burası içe dönüklerin cenneti” dedi, kapısında bir Mezusa olan Avusturya tarzı evinin verandasından kırmızı ahırına bakarak: “İnsanları buraya nezaketle davet edebilirsiniz, ancak kimse gelmez.”

Ev mobilya bakımından fakir, ancak Bay Karp hala çok dağınık olduğundan şikayet ediyor. “Bende Spartalı bir karakter var,” dedi. “Etrafımda çok fazla eşya olduğunda kesinlikle kısıtlanmış ve biraz hapsedilmiş hissediyorum.”

Peki Alman felsefesi alanında hayalperest bir doktora öğrencisi, nasıl oldu da, casusluk servisleriyle birlikte çalışarak otonom savaşın geleceğini planlayan, büyük bir Amerikan savunma yüklenicisi haline gelen karanlık bir veri analitiği şirketinin başına geçti?

Bay Karp, çok bilinen bir isim değil, ancak emekli general ve eski Genelkurmay Başkanı Mark Milley'nin “tarihte kaydedilmiş en önemli temel savaş karakteri değişikliği” olarak adlandırdığı şeyin öncülüğünü yapıyor. Bu yeni dünyada, Bay Karp ve Elon Musk gibi alışılmışın dışında Silikon Vadisi girişimcileri, Amerika'nın ulusal güvenliğinin adeta karakterini dokuyorlar.

Bay Karp ve Palantir gibi şirketlerin, (sosyal medyadan devlet kayıtlarına, bankalardan tatil ve seyahat verilerine kadar altına imza attığımız evrak ve işlerin) kişisel verilerimizin çoğuna erişerek mahremiyetimizi ihlal eden bir tür Büyük Birader olup olmadıklarına dair etik meselelerin de merkezinde yer alıyor.

Ve yapay zekanın dost mu düşman mı olduğu, katil robotların ve bedensiz yapay zekanın bir gün bize karşı dönüp dönmeyeceği konusundaki tartışmanın ortasında. Bay Karp'ın pozisyonu, istesek de istemesek de bu yeni dünyaya doğru hızla ilerlediğimizdir. Ona hükmetmek mi istiyoruz, yoksa Çin tarafından hükmedilmek mi istiyoruz?

Eleştirmenler, silahlar otonom hale geldiğinde ve insanlar öldürme sürecinde gereksiz hale geldiğinde ne olacağı konusunda endişeleniyorlar. Teknoloji, aslında onu tasarlayan ve kullanacak olan operatörlerinin değerlerini yansıtır, peki ya modern bir Caligula'nın eline geçerse?

Bay Karp, ev terlikleri, kot pantolon ve dar beyaz bir tişört giyerek oturma odasında tai chi ritminde dolaşırken bana, "Bence sorunların çoğu 'Bu şeylere yatırım yapmak zorunda olduğumuz tehlikeli bir dünyada mıyız?' sorusuna dayanıyor." dedi. "Ve ben de evet, çok tehlikeli bir dünyadayız diyorum. Tüm bu teknolojiler tehlikeli." Şunu da ekliyor: "Yapay zekanın kötüye kullanımını durdurmanın tek çözümü yapay zekayı kullanmaktır."

Tolkien'den esinlenildi

Palantir'in adı, JRR Tolkien fantezilerindeki görme taşları olan palantiri'den türemiştir. Şirketin Palo Alto, (Silikon vadisinin de bulunduğu şehir) Kaliforniya'daki ofisi "Yüzüklerin Efendisi" dekoruna sahiptir ve Shire lakabına sahiptir. Yıllarca radar altında kaldıktan sonra, Bay Karp artık halkın gözü önünde. Daha normal olmayı öğretecek bir koça ihtiyacı olduğunu şakayla karışık söyledi. New York'ta doğup Philadelphia dışında sol görüşlü bir ailede büyüyen Bay Karp'ın çocuk doktoru olan Yahudi bir babası ve sanatçı olan siyah bir annesi var. Genç Alex'i sivil haklar yürüyüşlerine ve diğer protestolara götüren sosyal aktivistlerdi. Amcası Gerald D. Jaynes, Yale'de ekonomi ve Afrika Amerikan çalışmaları profesörü; kardeşi Ben, Japonya'da yaşayan bir akademisyen.

"Sanırım kendimi her zaman uyumsuz biri olarak gördüm ve biriyle uyumlu olmayı gerçekten deneyemem," dedi Bay Karp. "Ebeveynlerimin geçmişi bana 'Birbirimize uyuyoruz' gibi bir durum içeren hiçbir şeyin beni kapsamadığı yönünde ilkel bir bilinçaltı önyargısı verdi."

"Evet, sanırım bunu politik olarak şöyle açıklıyorum: Faşizm gelirse, silinecek ilk veya ikinci kişi ben olurum." Bay Karp'ın kendine özgü bir karizması var. Palantir'in gayriresmi danışmanı olan Demokrat stratejist James Carville, "En azından türünün tek örneği" dedi.

Palo Alto ofisini ziyaret ettiğimde, Bay Karp bir tai chi hareketi gösterirken yanlışlıkla bir ziyaretçiyi yere düşürdü. Özür diledi, sonra koşarak gidip Goethe'nin "Faust"unun Almanca bir baskısını getirdi ve İngilizce çevirisinden daha iyi olduğunu göstermek için yüksek sesle okumaya başladı.

"Palantir hakkında bir durum komedisi yapsaydınız, içinde eşit miktarda Larry David, felsefe dersi, teknoloji ve James Bond olurdu," dedi.

Palantir, 2003 yılında Karp ve Stanford Hukuk Fakültesiden sınıf arkadaşı Peter Thiel (şimdi şirketin başkanı) dahil olmak üzere beş kişilik bir çete tarafından, CIA'nın risk sermayesi kolu olan In-Q-Tel'den yaklaşık 2 milyon dolar destek alarak kuruldu.

Bay Karp bana, "Hayat kurtarmak ve zaman zaman da (öldürmek) hayat almak çok ilginç," dedi.

Şirketinin yaptığı işi "gizli şeyleri bulmak" olarak tanımlıyor; şüpheli veya anormal davranış kalıpları da dahil olmak üzere kalıpları algılamak için dağlarca veriyi elemek anlamına geliyor.

Bay Karp uzlaşmaya inanmıyor. "Rakiplerinizi korkutuyorsunuz," dedi. Taşkın bir Amerikan şovenizmiyle dolup taşıyor, yazılım konusunda Çin ve Rusya'dan çok önde olduğumuzla övünüyor.

"Amerika'daki teknoloji sahnesi 1950'lerdeki caz sahnesi gibi," dedi bir forumda. Bana şunları söyledi: "İnsanlara sürekli olarak dünyadaki en iyi 50 teknoloji şirketinin sadece piyasa değerine göre yüzde 86'sının Amerikalı olduğunu söylüyorum ve insanlar sandalyelerinden düşüyorlar. Bazı sektörlerde ne kadar baskın olduğumuzu anlamak bizim için zor."

11 Eylül'ün ardından CIA, Palantir'in eldeki bütün verileri işlemesine ve bir sonraki terörist saldırıların nereden geleceğini tahmin etmesine dair bir iş verdi. Palantir, kötü adamı bulmak için birden fazla veritabanını kullanıyor, hatta Bay Karp'ın dediği gibi, "kötü adam gerçekten sizin için çalışıyorsa."

Şirket, genellikle Usame bin Ladin'i bulmada yardımcı olarak anılır, böylece Özel Kuvvetler gidip onu öldürebilir, ancak bunun doğru olup olmadığı belirsizdir. Washington, Palo Alto ve New Hampshire'daki röportajlarımız sırasında ortaya çıkan birçok konuda olduğu gibi, Bay Karp, şirketinin 11 Eylül canavarını ortadan kaldırmada yer alıp almadığı konusunda hala ketum.

Bay Karp, "Papa ile görüştüğünüzde onun söyledikleri hakkında konuşmanızla tanınıyorsanız," diye açıkladı, "bir daha asla papa ile görüşemezsiniz."

Batı medeniyetinin güvenliğinin, Palantir'in ince omuzlarında yattığına dair abartılı şekilde övünüyor ve yazılımı olmasaydı "Avrupa'da 7 Ekim tarzında büyük terör saldırıları yaşanmış olurdu" diyor. Ve bu saldırıların aşırı sağ iktidara taşıyacağına inanıyor.

Palantir, Çin, Rusya veya Batı'ya karşı olan diğer ülkelerle iş yapmıyor. Bay Thiel, şirketin "daha müttefik" ve "daha az yozlaşmış" hükümetlerle çalışmaya özen gösterdiğini söyledi ve ideolojik duruşlarının yanı sıra "yozlaşmış ülkelerle asla para kazanamazsınız" dedi.

Bay Karp, "Batı'nın, özellikle de güvenlik alanındaki sorunlar giderildiğinde, üstün bir yaşama ve örgütlenme biçimine sahip olduğuna dair Batı yanlısı bir görüşe sahibiz," dedi. "Bunu radikal bulanlar bana ilginç geliyor, çünkü benim görüşüme göre o kadar da radikal değil."

Şunları ekledi: "Eğer İran, Rusya ve Çin'i yatıştırarak daha iyi olacağımızı düşünüyorsanız, elbette Palantir'e olumsuz bakacaksınız."

Bu ülkelerden bazıları, inandığınız şey için özür dilemenizi istiyorlar ve biz inandığımız şey için özür dilemiyoruz. Sınırdaki ABD hükümetini savunduğum, Özel Harekât'ı savunduğum, insanları eve getirdiğim için özür dilemeyeceğim. Ürünümüzü Ukrayna'ya veya İsrail'e veya başka birçok yere verdiğimiz için özür dilemeyeceğim."

Karp'ın bir tanıdığının söylediği gibi: "Alex ilkeli. Siz onun ilkelerinden hoşlanmayabilirsiniz."

"Burn Book: A Tech Love Story" kitabının yazarı Kara Swisher bana şunları söyledi: "Palantir savaşı yürütmenin daha verimli ve uygun maliyetli bir yolunu vaat ederken, amacımız onu daha az masraflı, zahmetli ve acı verici hale getirmek mi olmalı? Sonuçta, savaş bir video oyunu değil ve olmamalı da."

Bay Karp'ın arkadaşı Diane Furstenberg bana, Karp'ın kendisini Batman olarak gördüğünü ve tehlikeli bir dünyada taraf seçmenin önemine inandığını söyledi. (Kullandığı New York ofisi Gotham olarak adlandırılıyor ve bir Batman heykeli ve posterleri sergileniyor.) Ancak bazı eleştirmenler daha karanlık bir görüşe sahip, Palantir'in "dijital bir öldürme zinciri" yaratmasından endişe ediyor ve Bay Karp'ı bir kahramandan çok bir kötü adam olarak görüyor.

2016'da bazı Demokratlar, Bay Thiel'in eski Başkan Donald J. Trump'a verdiği destek nedeniyle Palantir'i uğursuz olarak görüyordu. Daha sonra, şirketin Covid-19 aşı programını, klinik deneyleri henüz tamamlanmamış olan aşılara uygulanmasına zorlayan Warp Speed'teki etkileri dolayısıyla da eleştiri konusu oldu.

Bazı eleştirmenler, ABD Göçmenlik ve Gümrük Muhafaza Dairesi'nin (ICE) sınır dışı edilmek üzere belgesiz göçmenleri takip etmesine yardımcı olan Palantir'in sınırdaki çalışmalarına odaklandı. 2019'da yaklaşık 70 gösterici Palo Alto ofisinin dışındaki kafeteryayı işgal edip "Göçmenler burada hoş karşılanıyor, Palantir'i durdurma etme zamanı," diye slogan attılar.

Aynı yıl, 200'den fazla Palantir çalışanı, Bay Karp'a yazdıkları bir mektupta, ICE'ye yardımcı olan yazılım hakkındaki endişelerini dile getirdiler. Ve Palantir'in içinde, 49 milyon dolarlık bir ICE sözleşmesinin gelirlerini hayır kurumlarına bağışlaması için boşuna bir kampanya yürütüldü.

Bay Karp'a, ortağı ve şirket başkanı Thiel'in Trump'ı kamuoyu önünde desteklemesinin, hükümetten ihale almayı kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını sordum.

"Bundan hoşlanmadım," dedi. "Biden'a bağış yapmamın birçok nedeni var. Her gün protesto edilmekten hoşlanmıyorum. Tamamen saçma ve gülünçtü. Aslında tam tersiydi. Thiel, Trump'ı desteklediği için işler daha zorlaşmıştı."

Bunu konuştular mı?

"Peter ve ben her şey hakkında konuşuyoruz," dedi Bay Karp. "Evet, kesinlikle Peter'a 'Bu hayatımızı kolaylaştırmıyor' dedim."

Bay Thiel bu sefer Trump'a para vermedi veya kongresinde konuşmadı, ancak girişim sermayesi

şirketindeki eski koruyucusu JD Vance'i destekliyor ve Vance üzerinden şimdi Trump kadrosuna daha çok etki edecek.

Palantir, istihbarat ve savunma alanında başladı — şimdi Uzay Kuvvetleri ile çalışıyor — ve o zamandan beri bir dizi sözleşme aracılığıyla hükümet genelinde yaygınlaştı. IRS'nin vergi dolandırıcılığını tespit etmesine ve Gıda ve İlaç Dairesi'nin tedarik zinciri kesintilerini önlemesine ve ilaçların daha hızlı pazara sunulması alanlarında da çalışıyor.

Ukrayna ve İsrail'e, özel kuvvetlerin yeteneklerini haritalayarak cephe hatlarında nasıl korunacağı, birliklerin güvenli intikali ve insansız hava araçları ile füzelerin daha isabetli hedeflenmesi konusunda önemli istihbarat toplamak için meta datalarda taramalar yaptı. 2022'de Bay Karp, savaştan harap olmuş Kiev'e gizli bir seyahat gerçekleştirerek Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelensky ile görüşen ilk büyük Batılı CEO oldu ve ülkesine Rusya'nın Golyat'ına karşı Davut olmasını sağlayacak teknolojiyi teklif etti. Time dergisi, Ukrayna'yı yapay zeka savaşı için bir laboratuvar ve Palantir ajanlarının birliklere yerleştirildiği bir kapakla çıktı o ay.

Palantir'in Ukrayna'ya yardım etmedeki rolü takdir edilirken, düşmanın (Hamas'ın) sivillerle iç içe olması nedeniyle hedef almanın daha tehlikeli olduğu İsrail'le olan işbirliği çok daha tartışmalı.

Bay Karp, "Elitlerin Ukrayna ve İsrail'i nasıl gördüğü konusunda büyük bir ikilem olduğunu düşünüyorum," dedi. "Herhangi bir elit çevreye girerseniz, Rusya'ya karşı geri adım atmak açıktır ve İsrail karmaşıktır. Elit çevrelerin dışına çıkarsanız, tam tersi olur."

Bazı bağımsız analistler, İsrail'in Nisan ayındaki operasyonda Palantir teknolojileri olmadan İran füzelerini önlemesinin güç olacağını söylediler. Ancak Başbakan Netanyahu'nun Gazze'deki yakıp yıkma kampanyası, her gün ekranlara taşınan aç ve yetim çocuklar ve on binlerce sivilin ölümü, Bay Karp ve Bay Thiel'i hedef alan bir öfkeye yol açtı.

Mayıs ayında, protestocular Bay Thiel'i Cambridge Üniversitesi'ndeki bir öğrenci binasının içine hapsettiler. Son günlerde, üst düzey ABD yetkilileri İsrail'in savaşı yürütme şekli hakkında daha çok şüphe dile getiriyorlar.

Bay Karp'ın İsrail'i destekleme konusundaki tutumu katıdır.

Şirket geçen yıl The New York Times'da "Palantir İsrail'in yanındadır" ifadesini içeren tam sayfa bir ilan yayınladı.

"İsrail'e karşı çifte standart uyguluyormuşuz gibi," dedi bana. 7 Ekim saldırısı Amerika'da gerçekleşmiş olsaydı, dedi, düşmanlarımızın saklandığı yeri "bir otoparka çevirdik. Artık tünel olmazdı."

Bay Karp'ın Mart ayında CNBC'ye söylediği gibi:

"Birçok çalışanımızı kaybettik. Daha fazlasını da kaybedeceğimizden eminim. Bir çalışanınızı kaybetmenize asla mal olmayacak bir pozisyonunuz varsa, bu bir pozisyon değildir."

Bana, “Batı’nın kaybetmesi gerektiğine inanıyorsan ve kendini savunmanın tek yolunun her zaman söz olduğunu ve eyleme gerek olmadığını düşünüyorsan, bize karşı şüpheli olmalısın.” dedi.

Şunu da ekledi: “Bu her zaman zordur çünkü eleştirenlerin haklı olduğu yerde yaptığımız şey ahlaki açıdan **karmaşıktır**. Savaşta kullanılan ürünlerle Batı’yı destekliyorsanız, (çiğnenmiş bu ahlaki sınırın) basit bir cevabı olduğunu iddia edemezsiniz.”

Şirketinin yaptıklarından dolayı herhangi bir çekincesi var mı?

“Rakiplerimizin hukukun üstünlüğü gibi bir şeye bağlı olduklarını düşünseydim çok daha fazla çekincem olurdu,” dedi ve ekledi: “Aslında bu, Amerika’yı ikinin sembolü görüp görmekle ilgili? Bence eleştirenlerin çoğu, aslında Amerika’yı iyiliğin sembolü olarak görmüyor..” Hissi şu: “Pollyanna gibi davranmadan, aptalca davranmadan veya herhangi bir ülkenin mükemmel olduğunu veya adaletsizliğin olmadığını iddia etmeden, marjinal olarak, Amerika’nın daha güçlü, daha sağlıklı, daha zengin olduğu bir dünya ister miydiniz, istemez miydiniz?”

Yaklaşan TikTok yasağıyla ilgili soruya “Çok olumlu” yanıtını verdi.

“Özellikle bizi daha yavaş, daha bölünmüş ve tartışmasız bir şekilde bilişsel olarak daha sağlıksız kılmak için tasarlanmış bir algoritmayı bir düşmanın kontrol etmesine izin vermemeniz gerektiğini düşünüyorum” dedi.

İsrail karşıtı gösterileri “toplumun içinde bir enfeksiyon” olarak değerlendirdi. Ve “sıradanlık, ayrımcılık, hoşgörüsüzlük ve şiddetin putperest bir dinini” yansıtan bu gösterilerden sonra, antisemitizmdeki artış nedeniyle kampüslerde kalmaktan korkan Yahudi öğrencilere 180 kişilik bir istihdam paketi açtı.

“Palantir o üniversitelerden çok daha iyi bir diplomadır” dedi bana. “Dürüst olmak gerekirse, bize yardımcı oluyor, çünkü Ivy League’de çok yetenekli insanlar var ve ‘Beni buradan çıkarın!’ diyorlar.”

Bay Karp, Palantir’i savunurken bazen duygusallaşıyor. Haziran ayında, ulusal güvenlik yöneticileri için düzenlenen bir DC galasında Dwight Eisenhower’ın adını taşıyan bir ödül aldığı gözyaşlarına boğuldu. Almanya’da yaşadığı dönemde, II. Dünya Savaşı sırasında “benim gibi insanları özgürleştirmek için” hayatlarını riske atan Iowa ve Kansas’lı gençleri sık sık düşündüğünü söyledi.

Ürünlerinin “terör saldırılarını durdurarak tarihin akışını değiştirdiğini” iddia eden Bay Karp, Palantir’in ayrıca “savaş meydanında erkeklerimizi ve kadınlarımızı koruduğunu” ve “düşmanlarımızın hayatlarını aldığını ve bunun utanılacak bir şey olduğunu düşünmüyorum” dedi. Galaya katılanlara, “Kendilerine ilerici diyen” kişiler tarafından “bağırıldığını” anlattı.

“Aslında ben ilericiyim,” dedi. “Daha az savaş istiyorum. Savaşı ancak en iyi teknolojiye sahip olarak ve düşmanlarımızı korkutarak durdurabilirsiniz – burada nazik olmaya çalışıyorum. Eğer korkmazlarsa, korkuyla

uyanmazlar, korkuyla yatağa girmezler, Amerika’nın gazabının üzerlerine ineceğinden korkmazlar, ve bize saldıracaklardır. Her yerde bize saldıracaklar.”

“Kurumsal dünyadaki bizlerin” Ivy League protestocuları gibi konularda “dikkatli olmamız” gerektiğini de sözlerine ekledi: “Fikir savaşını kazanıp temel normları ve Amerika’nın asil, büyük, harikulade bir rüya olduğu ve bunun bir parçası olmaktan mutluluk duyduğumuz temel, apaçık fikri yeniden öne sürmezsek, hepimiz için çok, çok daha kötü bir dünya olacak.”

Nasıl Başladı

Palantir’in vahşi köken hikayesi bir casus hicvi gibi işleniyor.

Bay Karp, Haverford Koleji’nden mezun olduktan sonra, “yetişkin hayatımın en kötü üç yılı” olarak adlandırdığı Stanford Hukuk Fakültesi’ne gitti.

Sınıf arkadaşlarının en iyi hukuk firmalarında prestijli işler elde etme takıntısıyla ilgilenmiyordu. “Hukuk fakültesinde inanmadığım bir şeyi yapamayacağımı öğrendim,” dedi, “sadece bir anahtar çevirmek bile olsa.”

Sınıf arkadaşı Bay Thiel ile tanıştı ve hemen kaynaştılar, hukuk fakültesi hakkında laf cambazlığı yaptılar ve biralar eşliğinde sosyalizm ile kapitalizmi tartıştılar.

Liberal Heidegger taraftarı ile muhafazakâr René Girard taraftarı olan tuhaf bir arkadaşlıktı, ama onları bir araya getiren şey muhtemelen bu tuhafıktı.

Bay Thiel bana, “Sanırım aramızda entelektüel bir bağ oluştu; o çılgın bir solcuydu ve ben çılgın bir sağcıyım,” dedi, “ama bir şekilde birbirimizle konuştuk.”

“Alex doktora yaptı,” diye devam etti, “bu bir bakıma hukuk fakültesinden sonra yapılacak çok, çok çılgınca bir şeydi, ama ben buna olumlu bakıyordum, çünkü bir hukuk firmasında çalışmaktan daha ilginç geliyordu.”

Bay Karp, neoklasik sosyal teori alanında doktorasını Frankfurt Goethe Üniversitesi’nden aldı. 2002’de San Francisco’daki Yahudi Hayırseverlik Ortaklığı’nda çalışırken Bay Thiel ile yeniden bağlantı kurdu. İkisi, Bay Thiel’in tabiriyle, başlayabilecekleri bir iş hakkında “belirsiz beyin fırtınası” yapmaya başladılar.

Bay Thiel, PayPal’ın kurulmasına yardımcı olduğu ve dolandırıcılık kalıplarını ortaya çıkarmak için geliştirilen paradigmalardan bazılarını kullanarak teröristleri nasıl bulabileceğini düşünmüştü.

Bay Thiel, “Havaalanına her gittiğinizde ayakkabınızı çıkarmak zorunda kalmanız veya tüm bu güvenlik önlemlerinden geçmeniz gerektiğinde her zaman çok sinirleniyordum. Bu hem biraz yorucuydu hem de gerçek güvenlikle ilgisizdi,” dedi.

Birkaç yazılım mühendisi getirdiler.

Bay Thiel, “11 Eylül’den iki buçuk yıl sonra, CIA veya bu örgütlerden herhangi biri hakkında hiçbir şey bilmeyen insanlarla bir yazılım şirketi kuruyordunuz” diye hatırlıyor.

Müfettiş Clouseau tarzında her şey çok gizli kapaklıydı. Modern gözetlemenin vaftiz babası olarak adlandırılan emekli bir tuğamiral olan John Poindexter’ı aramaya karar verdiler; Amiral Poindexter, İran-Kontra skandalı

patlak verdikten sonra Başkan Ronald Reagan'ın ulusal güvenlik danışmanlığından istifa etmek zorunda kalmıştı. 11 Eylül'den sonra Pentagon'da Total Information Awareness adlı bir gözetleme programı üzerinde çalıştı. Toplantı sırasında Bay Thiel, "Dr. Strangelove" filminden, madalyalarla donatılmış, Machiavelli hayranı bir askeri liderin huzurunda olduğunu hissettiğini söyledi.

'Süper-Duper Bilgisayar' olarak işaretlenmiş bir oda olduğunu tahmin ediyorduk ve içeri girdiğinizde, sadece boş bir oda bulduk," dedi Bay Thiel. Geliştirmeyi tasarladıkları algoritmalarının "Pentagon'daki bir süpürge dolabında son bulacağından" korkuyorlardı, bu yüzden devam ettiler.

2005 yılında Bay Thiel, Bay Karp'tan az sayıda çalışanla, sözleşmesi, yatırımcısı, ofisi ve işlevsel teknolojisi olmayan bir şirketin öncüsü olmasını istedi. Bay Thiel, "Bu, hayırseverce, devam eden bir çalışma olarak tanımlanabilirdi," dedi.

Bay Karp ve ekibi bir sürü masa aldı ve müşterilere, (hayali) mühendislerin daha sonra geleceğini, şu adan burada olmadıklarını söyleceklerdi.

"Tanrı bilir Peter beni neden kurucu ortak olarak seçti," dedi iş başında kodlama öğrenmek zorunda kalan Bay Karp. "Tüm alçakgönüllülüğümle, çok iyi bir seçim oldu."

Bay Thiel şöyle açıklıyor: "Bazı açılardan Alex, CIA'e göndereceğiniz bir satış elemanına benzemiyor. Benim her zaman kullandığım formül şudur: Eğer birine bir şey satmaya çalışıyorsanız, temel paradoks şudur: Tıpkı onlar gibi olmalısınız ki size güvenebilsinler - ama onlardan çok farklı olmalısınız ki sizde onların sahip olmadığı bir şey olduğunu düşünsünler."

Bay Karp'ın Airbnb veya Uber'i veya "bir tür kitlesel tüketim ürününü" işletmeye uygun olmayacağını söyledi. Ancak Palantir'in, "Batı dünyası ile yükselen otoriter güçler arasında büyük jeopolitik sorular dizisiyle bağlantılı siyasi bir iş alanı olduğunu" söyledi. Dolayısıyla, hükümetlerimizin biraz daha iyi işlemesini sağlayabilirsek, bu, işleri Batı lehine yeniden dengelemenin bir yolu olur.

"Normalde," diye devam etti Bay Thiel, "bir şirket olarak bunlar kötü fikirlerdir. Çok soyut, çok idealisttirler. Ama bence Palantir davasında buna benzer bir şey gerekliydi. Bunlar motivasyonu olmasaydı, dostum, şirketi üç yıl sonra satmış olurduk."

Bay Karp, Silikon Vadisi ve Washington için daha fazla yabancı olamazdı. Kendisi ve mühendisleri başkente yaptıkları ziyaretler için takım elbise almak zorundaydı. "Bize inanan kimse yoktu," dedi. "Palantiri onlara anlatırken bana Alex demelerini söyleyip durdum ve onlar bana Dr. Karp demeye devam ettiler. Sonra inanabildikleri tek şeyin bir doktora derecesine sahip olmam olduğunu fark ettim."

Teknoloji yatırımcılarının telefon oyunları ile daha çok ilgilendiği ilk birkaç yıl zordu. Bay Karp, "Biz dışlanmış gibiydik," dedi. "Toplantı ayarlayamadık. Yapsalar bile, bu Peter'a bir iyilik olurdu."

Bay Karp, Washington'daki yöneticilerle birlikte şunları hatırladı: "Şöyleydi, Bu Frankenstein canavarı benim ofisimde ne arıyor, 12 yaşında görünen, çoğunluğu erkek olan bir ucube gösterisi ekibi, bizim milyarlarca dolarla yapamadığımızı, bunun yüzde biriyle yapmayı iddia ediyor?"

Bay Karp, "Palantir'de yazılım şirketimizi kurarken yaptığımız hiçbir şey MBA yapımı oyun kitabında yok," dedi. "Hiçbiri yok. Bu yüzden çok iyi gidiyoruz."

"İş dünyası için aldığım en değerli eğitim Sigmund Freud Enstitüsü'nde oturmaktı, çünkü tüm zamanımı analistlerle geçirdim." dedi. Bay Karp, doktora yaparken Frankfurt'taki enstitüde çalışırken puro içtiğini ve "bilinçli bilinçaltı" hakkında düşündüğünü söyledi.

"Analistlerin hastaları hakkında ne kadar çok konuştuklarına şaşırsınız," dedi. "Aslında rahatsız edici. İnsanların aslında nasıl düşündükleri hakkında çok şey öğreniyorsunuz." Bu bilginin mühendislerini motive etmesine yardımcı olduğunu söyledi.

Nasıl gidiyor?

Bay Karp, Palantir'in çalışanlarını bir sanatçı kolonisinin veya bir ailenin parçası olarak düşünmeyi sevdiğini söyledi; "personel" kelimesini kullanmıyor. Potansiyel çalışanlarla şahsen görüşmekten hoşlanıyor ve işe alımları iki dakikadan kısa sürede tamamlamakla övünüyor. (Almanca ve Fransızca felsefe ve edebiyat hakkında konuşabilen birkaç kişinin etrafında olmasını seviyor.)

"Popülist-sol siyasetimin çoğu aslında işe alım işlerime yansıyor," dedi. "Stanford, Harvard, Yale insanının binlerce kez yanıtladığı soruyu sorarsanız, öğrendiğiniz tek şey Stanford, Harvard, Yale insanının oyunu oynamayı öğrendiğidir."

"Ayrıcalıklı" bir adaydan iyi bir cevap, "bir tamircinin çocuğundan" kötü bir cevap olsa bile, "Kendimi yetenekli birinin huzurunda hissediyorum" diye düşünüyor, ikincisini tercih edebilir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin Çin, Rusya ve İran ile üç cephede bir savaşa girme olasılığının "çok yüksek" olduğunu düşünüyor. Bu nedenle, otonom silah sistemlerine tam gaz devam etmemiz gerektiğini savunuyor çünkü rakiplerimiz bunu yapacak ve onlar bizim sahip olduğumuz ahlaki düşüncelere sahip değiller.

"Bence nükleer caydırıcılığın aslında daha az etkili olduğu bir çağdayız çünkü Batı'nın nükleer bomba gibi bir şey kullanması pek olası değilken, rakiplerimizin bunu yapması mümkün," dedi. "Teknolojik eşitlik ama ahlaki eşitsizlik olduğunda, gerçek eşitsizlik insanların düşündüğünden çok daha büyük."

"Aslında," diye ekledi, "teknolojik olarak eşitliğimiz var ama ahlaki olarak eşitliğimiz yok, bu durumda onlar çok büyük bir avantaja sahipler."

Bay Karp, savaşçı robotlara "çok yakın" olduğumuzu ve "özerk insansız hava araçları ve bunun gibi cihazların savaşın en önemli araçları haline gelmesinin eşiğinde olduğumuzu" söyledi. Bunu Ukrayna'da zaten görüyorsunuz.

Palantir, başlangıçtaki bazı aksiliklerden ders çıkardı. 2011 yılında, hacker grubu Anonymous, Palantir çalışanlarının WikiLeaks'i itibarsızlaştırmak ve gazeteci Glenn Greenwald da dahil olmak üzere bazı destekçilerini karalamak için bir yanlış bilgilendirme kampanyasına dahil olduklarını gösterdi. (Bay Karp, Bay Greenwald'dan özür diledi.) Daha sonra, Cambridge Analytica'nın Trump kampanyasının 2016 seçimleri öncesinde kullandığı Facebook verilerini toplamasına yardımcı oldu. (bir çalışan diyerek küçültüyor.) New Orleans Polis Departmanı ile 2012 yılında başlayan ücretsiz bir sözleşme, "öngörücü polislik" uygulamasının mahremiyeti ihlal ettiği ve siyahi insanlar üzerinde taciz etkisi yarattığı yönündeki eleştiriler nedeniyle altı yıl sonra iptal edildi. Bay Karp, "New Orleans'ta Siyahlar arasındaki ölüm oranlarını düşürdük," dedi, "ve 'Palantir ırkçıdır' diye eleştiriyorlar. Bilmiyorum. Şu anda hayatta olan yüzlerce insan bizim ırkçı olduğumuzu düşünmüyor." New Orleans'ın ileri gelenlerinden Bay Carville, ortaklığın "sol görüşlü komplo teorileri" yüzünden sona erdiğini iddia etti. Palantir'in Silikon Vadisi'ndeki zorlu başlangıcının bir nedeni de Savunma Bakanlığı ile yaptığı çalışmalara birçok kişinin itiraz etmesiydi. Google, 2017'de ordunun şirketin yapay zekasını kullanarak drone görüntülerini analiz etmesine yardımcı olmak için Pentagon'dan Project Maven adlı bir sözleşme kazandı. Çalışanlar protesto ederek CEO Sundar Pichai'ye bir mektup gönderdi: "Google savaş işinde olmamalı," yazıyordu. Kısa bir süre sonra Google projeden çekildi. Palantir, buna karşılık Bay Karp'ın sözlerini alıntılamanın bir tweet'te Google'ı gölgeledi: "Silikon Vadisi, Amerika'ya düşman ürünler satarken ortalama bir Amerikalıya 'Savunma ihtiyaçlarınızı desteklemeyeceğim' diyor. Bu, kaybeden bir pozisyon." Palantir, ihaleyi 2019'da aldı. Aynı yıl, Bay Thiel, Google'ın Çin ile "hain" bir ilişkisi olduğunu söyledi. Google 2017'de, Thiel'e göre sivil-asker arasında pek bir ayrımın olmadığı Çin'de bir AI laboratuvarı açmıştı. Google'ın Amerika'ya yardım etmeyi reddederken fiilen Çin'e yardım ettiğini savundu. (Bu laboratuvar 2019'da kapandı, ancak Google hala Çin ile iş yapıyor, Apple da öyle.) "Tüketici internet şirketlerinde çalışan insanlar, Deniz Kuvvetlerine, Özel Kuvvetlere ve ABD ordusuna yardım ettiğimiz ve sınırı koruduğumuz için bize karşı protesto ediyorsa, -ve Amerika'nın ihracat ve iş hakkınızı koruması nedeniyle inanılmaz derecede, akıl almaz derecede zenginleştiginizde- hala bizi protesto ediyorlarsa, bana göre, nota kağıdını kaybetmişsinizdir," dedi Bay Karp. "Bunun Amerika için iyi olduğunu düşünmüyorum." New York Üniversitesi'nde profesör ve teknoloji şirketleri konusunda bir otorite olan Scott Galloway, Silikon Vadisi'ndeki birçok CEO'nun çalışanlarına erdemlilik mesajı verdiğini ve çalışanların ilerici siyasi

görüşlerini önemsemediğini iddia ettiğini, ancak aslında "annelerini beş sent karşılığında satabileceklerini" ifade ediyor. "Balinaları kurtarmak için orada değiller," dedi Bay Galloway. "Para kazanmak için oradalar." "Bazı büyük teknoloji şirketleri, Amerika'yı sevmeyen, Amerika'da sadece yanlış giden şeylere odaklanmış yeni nesil bir iş liderleri yetiştirmekle meşgul görünüyor." diye ekledi. "Alex Karp, 'Hayır, Pentagon'un çekini bozduk' ve düşmanlarımız hakkında veri toplayacağız' diyor. Tamamen zıt yönde hareket etti ve bence bu akıllıca bir hareketti." Bir yöneticinin ifade ettiği gibi Palantir'in "ürkütücü çağrışımları", şirketin 2020 yılında halka açılması ve daha ticari işlere yönelmesiyle büyük ölçüde ortadan kalktı; müşterileri arasında Airbus, JP Morgan, IBM ve Amazon bulunuyor. Bay Thiel, Palantir'in Ulusal Güvenlik Ajansı için bir pilot program üzerinde kısa bir süre çalıştığını ancak şirketin orada daha fazla çalışma yapmak istemediğini söyledi: "NSA, dünyadaki tüm verileri topluyor. Anladığım kadarıyla, temelde ABD dışındaki herkesi gözetledikleri inanılmaz medeni haklar ihlalleri var. Sonra da neyse ki verilerle pek bir şey yapamayacak kadar beceriksizler." Şirket kâr etmeye başladı ve hisse senedi yükseldi. Bu ayki muzafer kazanç raporunun ardından Palantir'in hisse senedi fiyatı tekrar yükseldi. Bay Karp, "Hisse senedi fiyatı bize daha fazla itibar kazandırıyor" dedi. Bay Karp, 2020'de Silikon Vadisi'nde geçirdiği 17 yılın ardından Palantir'in genel merkezini Denver'a taşıdı. "İlerici siyasetin gerici tarafı olarak gördüğüm şey yüzünden Silikon Vadisi'nden kaçırıyordum" dedi. Vadinin Amerika'da sınıf ayrımını derinleştirdiğini düşünüyor. "Silikon Vadisi'nin aşırılıkları olmadan bir Trump fenomeni olacağına inanmıyorum," dedi. "Maliyetini hiç üstlenmek zorunda olmadıkları politikaları destekleyen çok, çok zengin insanlar. Ayrıca bu insanların toplumumuza bağlı olmadıkları ve aynı zamanda milyarlar oldukları yönündeki genel his." "ABD ordusunu desteklemiyorum," dedi hayret dolu bir tonla. "Ortalama bir Amerikalıya multimilyarder olduğunuzu ve ürününüzü DOD'a tedarik etmeyeceğinizi nasıl açıklayacağınızı bile bilmiyorum. Bu sarsıcı derecede aşındırıcı. Bu, bu platformlardaki tüm aşındırıcı, bölücü şeylere gelmeden önce." Palantir'in baş mimarı Akshay Krishnaswamy, Silikon Vadisi eleştirmenleriyle aynı fikirdeydi: "Sebepleriniz olduğu için liberal demokratik Batı'da yaşıyorsunuz ve bu sebepler bedavaya gelmiyor. Bunun için mücadele edilmesi veya sıkı bir şekilde savunulması gerekmiyormuş gibi davranıyorlar." Bay Karp, işlerin evrildiğini söyledi. "Sanırım artık bizim hakkımızda biraz farklı bir algı var. Bunların çoğu Trump'a, ICE çalışmasına bağlıydı. Bu birikti ve biz kesinlikle dışarıdaydık. Hala dışarıdayız ama kesinlikle

daha az direnç hissediyorum. Ve insanlar bizim ne yaptığımız hakkında daha iyi bir fikre sahip, belki.” “Savunma teknolojisi artık Silikon Vadisi’nin büyük bir parçası.” diye ekledi.

Elon Musk’ın yapay zekanın sonunda herkesin işini elinden alacağı yönündeki görüşüne katılıp katılmadığını sordum.

Bay Karp, “Bence asıl tehlikeli olan,” diye yanıtladı, “bunu nasıl kullanacağını anlayan insanların piyasanın çoğunu ele geçirecek olması ve diğer herkesin geride kaldığını hissetmesi.”

Bay Karp’ın ikonoklastik tarzı ve sarsılmaz inançları birçok kişiye ilham verdi ve bir sürü çevrimiçi müridi oluştu – bazıları ona Papa Karp veya Daddy Karp diyor. Sosyal medyada varlığı yok, ancak çevrimiçi hayranları ona mistik gibi davranıyor, kazanç raporları için giydiği dar beyaz tişörtlere, Norveç kayak kıyafetlerine, tirbuşon saçlarına, İtalyan kot pantolonlarına ve güneş gözlüklerine ve aşırı dürüstlüğüne takıntılı. (Yakın tarihli bir kazanç raporunda, Bay Karp rakiplerini “kendini tatmin eden” ve “kendini kırbaçlayan” kişiler olarak nitelendirdi.)

Bir meslektaşının dediği gibi, “eş, çocuk ve köpek insanı” değil o.

“Uzun vadeli ilişkiler kurma eğilimindeyim,” dedi bana. “Ve genellikle çok yüksek IQ’lu kadınlarla birlikte oluyorum,” bazıları ona saçmaladığını söylüyor.

İlişkilere karşı “çok daha fazla mahremiyetinizin olduğu”, ayrı yatak odalarının ve “kendi dünyanızın, kendi düşüncelerinizin olduğu ve çok fazla yalnız kalabildiğiniz” bir Alman tutumunu tercih ettiğini söylüyor. Nerede olduğunuz veya kiminle olduğunuz konusunda “mikro yalan” söyleme gereksinimi çok daha az.

New Hampshire’da ıstakoz makarnasından oluşan bir öğle yemeği yedik – panik butonunu masanın üstünde tuttu – ve sonra mülkünde atış yapmaya gitti. 264 yarda mesafeden 9 milimetrelilik bir tabancayla hedefleri ustalıklı vurdu. Bir yardımcısı bir fotoğrafçının Bay Karp’ı atış sırasında çekmemesini önerdiğinde, bu fikri reddetti.

“Aslında, dürüst olmak gerekirse, silahlardan anlayan biri olsaydı silahlar çok daha iyi düzenlenirdi,” dedi. “Ben bir avcı değilim. Silahı olan bir sanatçıyım.”

(Daha sonra Bay Karp, kendisinin Bay Trump’ın suikastçısından yaklaşık iki kat daha uzaktaki hedeflere ateş ettiğini belirtti. “Gelecekteki başkanımız veya belki de gelecekteki başkanımız için güvenlikte gerçekten bir sorun var,” dedi. “Tüm bu insanların farklı bir güvenlik seviyesine ihtiyacı var.”) Bay Karp Demokratların daha fazla güç yansıtması gerektiğine inanıyor: “Rakiplerimizi korkutup savaşa girmememizi sağlayacak kadar güçlü müyüz? Çinliler, Ruslar ve Persler bizim güçlü olduğumuzu mu düşünüyor? Başkan onlara bu çizgileri aşarsanız, bunu yapacağımızı söylemeli ve sonra bunu uygulamalısınız.” Amerika ve Avrupa’da sınırları güvence altına alamamanın veya almak istememenin otoriterliği beslediğini düşünüyor.

“Bunu oldukça basit görüyorum: Açık bir sınırınız varsa, aşırı sağ elde edersiniz,” dedi.

“Ve bir kez onları ele geçirdiğinizde, onlardan kurtulamazsınız.

Bunu Brexit’te gördük, Fransa’da Le Pen’de gördük, Avrupa’nın her yerinde görüyorsunuz. Şimdi Almanya’da görüyorsunuz.”

“Çok daha katı olmalılar,” diye devam etti. “Sağ’ın yükselişinin tek nedeni bu, tek neden bu. İnsanlar size açık bir sınıra ihtiyacımız olduğunu söylediğinde, neden sağcı politikacıları seçtiklerini de söylemeliler, çünkü öyleler.”

“En büyük hata -ve bunu yapan tek bir politikacı değil, bir nesil- sınır sahibi olmanın bağnazca bir şey olduğuna inanmaktı ve buna inanan çok fazla insan var” dedi.

Haftalar sonra, Tolkien’in Orta Dünya’sındaki bir vadiden esinlenerek Rivendell adını alan Washington ofisindeydik; burası masa tenisi masası, bilardo masası ve Chewbacca’nın devasa bir kopyası gibi teknoloji harikalarıyla doluydu.

Konuşmamıza siyasetten devam ettik; Başkan Biden ile Başkan Yardımcısı Harris’in yer değiştirmesi, JD Vance’in yükselişi, suikast girişimi ve değişen siyasi manzara hakkında konuştuk.

Bay Karp’ın karma ırksal kimliği göz önüne alındığında, Bay Trump’ın başkan yardımcısının mirasına yönelik saldırısı hakkında ne düşündüğünü merak ettim.

“Bence insanlar bu Siyah-Yahudi olayının gerçeğiyle çok ilgileniyor,” dedi. “Ben bundan daha az etkileniyorum.”

Şunları ekledi:

“Bence insanlar her zaman benden dünyayı bir şekilde görmemi bekliyor ve bunun ne anlama geldiğini gerçekten anlamıyorum. Dünyayı gördüğüm gibi görüyorum. Bence, günün sonunda, insanlar kimliklerinin ne olduğunu seçmek isterlerse, onu seçerler ve bu onların tanımıdır.”

Yakın zamanda siyah milyarderlerden oluşan elit bir liste hazırladığını fark ettim.

Omuzlarını silkti. “Bazı siyahlar benim siyah olduğumu düşünüyor, bazıları düşünmüyor,” dedi.

“Ben kendimi kendim olarak görüyorum. Ve beni kabul edecek tüm gruplar tarafından onurlandırılmaktan büyük onur duyuyorum.”

Şunları ekledi:

“İrkçiliğin bu ülkedeki en önemli sorun olduğuna inanmıyorum. Sınıfın belirleyici olduğunu düşünüyorum ve ırk hakkında bu kadar sık konuştuğumuza şaşıyorum.

Var olmadığını söylemiyorum. İnsanların önyargıları olmadığını söylemiyorum.

Elbette hepimizin var, ancak bu kültürde sizin için en kötü şey, herhangi bir renkten fakir doğmanızdır.”

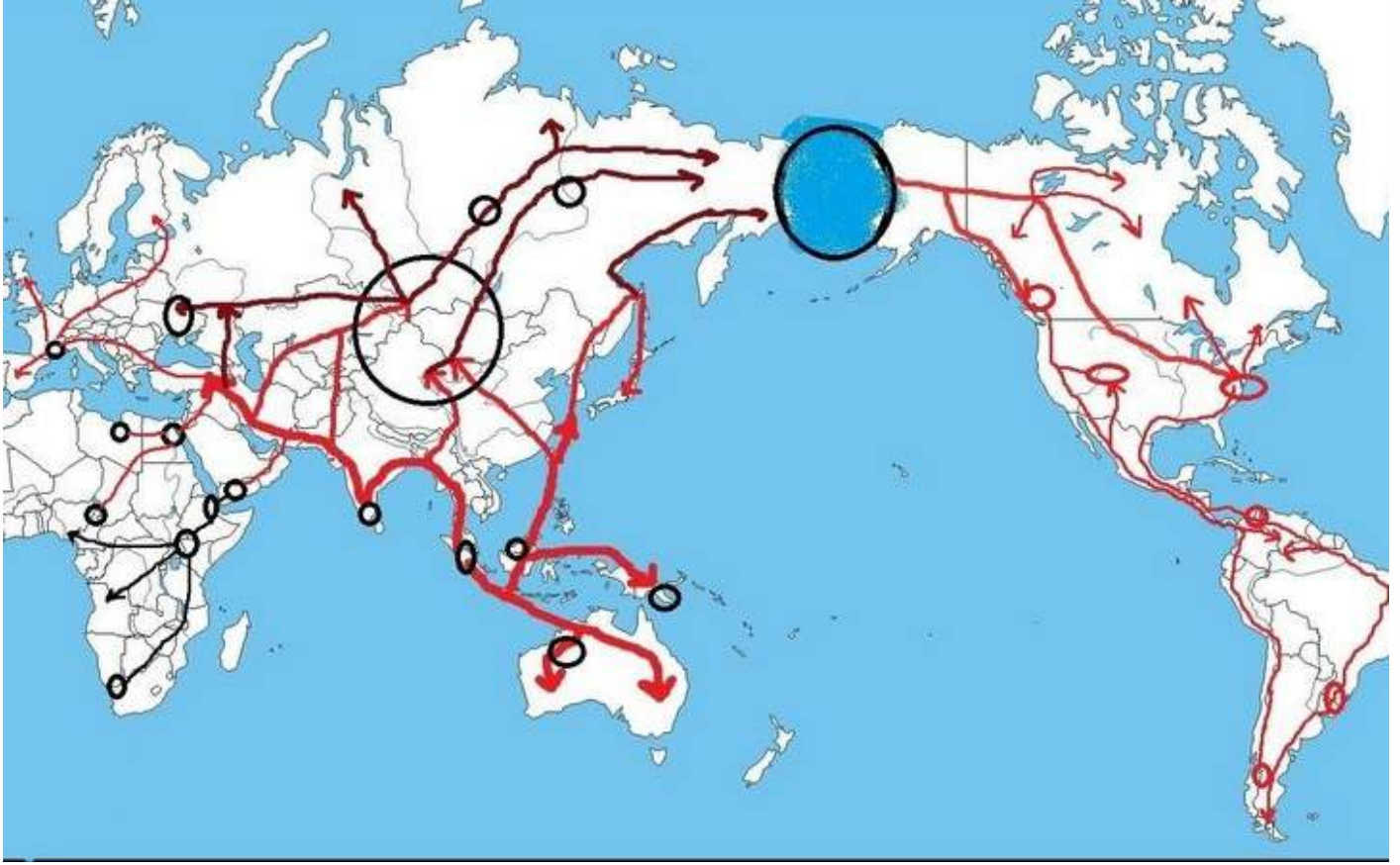
Sınıf temelli pozitif ayrımcılığı destekleyeceğini söyledi ve kendisini “askerlik yanlısı” ilan etti.

“Kültürümüzde bu kadar büyük bir uçurum olmasının sebeplerinden birinin, günün sonunda, büyük ölçüde, sadece orta ve işçi sınıfından insanların tüm mücadeleyi vermesi olduğunu düşünüyorum” dedi.

Notlar:

- Alex Karp: Palantir Technologies'in kurucu ortağı ve İcra Kurulu Başkanı. 1967'de New York'ta doğdu. Yahudi bir baba ve Siyah bir annenin oğlu olarak Philadelphia'da büyüdü. Haverford Koleji'nde felsefe, Stanford Üniversitesi'nde hukuk doktora ve Goethe Üniversitesi'nde neoklasik sosyal teori üzerine doktora yaptı. 2025'te Time 100 listesine girdi ve net serveti 11 milyar doları aşarak Forbes'un en zengin 300 kişisi arasında yer aldı.
- Maureen Dowd: The New York Times'ta köşe yazarı. 1999'da Pulitzer Ödülü kazandı. Karp ile derinlemesine bir röportaj gerçekleştirdi.
- Peter Thiel: Palantir'in kurucu ortaklarından, milyarder yatırımcı ve Facebook yönetim kurulu üyesi. Karp ile Stanford'da tanıştı ve Palantir'i 2003'te birlikte kurdu.
- Volodymyr Zelensky: Ukrayna Devlet Başkanı. Karp, 2022'de Kyiv'e gizli bir ziyarette bulunarak Zelensky ile buluştu ve Palantir'in teknolojisini Ukrayna'ya sundu.
- Gerald D. Jaynes: Karp'ın amcası, Yale Üniversitesi'nde ekonomi ve Afrika Amerikan çalışmaları profesörü.
- Ben Karp: Alex Karp'ın Japonya'da yaşayan akademisyen kardeşi.
- Larry David: Amerikalı komedyen ve Seinfeld ile Curb Your Enthusiasm dizilerinin yaratıcısı. Karp, Palantir'in kültürünü onun mizah anlayışına benzetiyor.
- Palantir Technologies: 2003'te Alex Karp, Peter Thiel ve diğerleri tarafından kurulan veri analitiği şirketi. CIA'nın In-Q-Tel kolu tarafından finanse edildi. Savunma, istihbarat, sağlık ve finans gibi alanlarda veri analitiği çözümleri sunuyor. Gotham, Foundry ve AIP gibi platformlarıyla tanınıyor.
- In-Q-Tel: CIA'nın girişim sermayesi kolu, Palantir'e başlangıç finansmanı sağladı.
- IRS (Internal Revenue Service): ABD Vergi Dairesi. Palantir, vergi dolandırıcılığını tespit etmek için IRS'ye destek sağlıyor.
- FDA (Food and Drug Administration): ABD Gıda ve İlaç Dairesi. Palantir, tedarik zinciri kesintilerini önlemek ve ilaçların piyasaya sürülmesini hızlandırmak için FDA ile çalışıyor.
- Uzak Kuvvetleri (Space Force): ABD'nin uzay odaklı askeri birimi, Palantir'in müşterileri arasında.
- JPMorgan Chase: Küresel finans devi. Palantir'in yazılımlarını dolandırıcılık tespiti ve risk yönetimi için kullanıyor.

Post-genomik çağın erken dönemlerinde Nature dergisinde çıkan ilginç bir araştırmada Avrupa'nın farklı bölgelerinden olan binden fazla kişinin DNA dizileri, matematiksel olarak özetleyen bir boyut azaltma yöntemiyle iki boyuta indirgenip görsel hale getirildiğinde ve deneklerin milli mensubiyetleri işaretlendiğinde görselde ortaya kabaca bir Avrupa haritası çıkmıştı*.

Bu oldukça ilginç bir bulguydu; tamamen biyolojik bilgileri tamamen matematiksel/yazılımsal olarak analiz edip deneklerin memleketlerini +/- 100km hassasiyetle tahmin edebilmişlerdi. Bunun sebebi aslında basit; insanların hareketliliği büyük savaşlar ve büyük göçler sayılmazsa binlerce yıldır oldukça düşük. İnsanlar köylerinden, bilemediniz komşu köylerinden evleniyordu. Akraba evliliğinin yaygın olmadığı kültürlerde bile gen havuzunun 20-30 km çapı aşması pek olası değildi. Kısmen bu ortak gen bakiyesi sayesinde bölgelere özgü yüz hatlarının ve bölgelere özgü fiziksel özelliklerin temayüz ettiğini gözlemliyoruz. Tabi bu durum hangi genin veya gen bölgesinin hangi özelliğimizi düzenlediğini tayin etmede bir nevi kısır döngüye yol açıyor. Şöyle ki, genlerin ne işe yaradığıyla ilgili elimizde bir kullanma kılavuzu yok. Bunları kaba istatistiksel analizlerle tayin ediyoruz. Mesela 50 multipl skleroz (MS) hastasıyla 50 sağlıklı kişinin DNA'ları istatistiksel olarak karşılaştırılıp MS hastalığı ile ilgili olan gen/genler/gen bölgeleri tayin edilmeye çalışılıyor. Bahsettiğim kısır döngü tam olarak burada devreye giriyor.

Bazı özellikler ve hatta bazı hastalıklar coğrafyayla/çevreyle

ilgili olabiliyor ve bu durumda DNA'nın coğrafyaya/çevreye özgü bölgeleri hatalı bir şekilde araştırdığımız özellikle veya hastalıkla ilgiliymiş gibi bir sonuç ortaya çıkabiliyor. Aslında bu hataları bertaraf etmenin de yöntemleri mevcut ancak daha zahmetli, uzun ve pahalı. Gen merkezci, indirgemeci ve militan ateist bilim çevreleri bu tip karıştırıcı etkileri bertaraf etme konusunda isteksiz bir görüntü çiziyorlar.

Derslerde öğrencilere korelasyon ile nedenselliği karıştırmamaları gerektiğini kavratmak için bazı bariz ve komik örnekler verilir. Örneğin, ABD'de yıl içinde dondurma tüketimi ile köpek balığı saldırısı vakalarının dağılımı arasında mükemmele yakın bir korelasyon (paralellik) gözlenir ancak dondurma tüketiminin köpek balığı saldırılarına yol açtığını düşünmeyiz. Çünkü her ikisine de yol açan şey sıcak havalardır. Sıcak havada bunalırız daha fazla dondurma tüketiriz. Yine sıcak havada bunalırız ve daha çok okyanusa gireriz bu da köpek balığı saldırısına uğrama ihtimalini artırır. İşte buradaki sıcak hava istatistikte karıştırıcı etki dediğimiz şeyi yaratır. Genlerin ne işe yaradığıyla ilgili yapılan ölçümlerdeki hata da buradakine benzer ama bu kadar bariz olmadığından gözden kaçması daha kolaydır. Çevre/coğrafya geninizde belirli bir örüntü oluşturur ve yine aynı çevre/coğrafya karıştırıcı etki ile bir fiziksel özelliğe yol açar. O fiziksel özellikle DNA'ları karşılaştırdığımızda bulacağınız paralellikler aslında dondurma tüketimi ile köpek balığı saldırısı kadar alakasız bir nedensellik taşıyor olabilir. Peki, gen merkezci tipler neden bu bilimsel hataya düşmeye

daha meyyaller? Çünkü merkeze aldığınız geni, etkilenen ve çevreye göre şekil alan bir şekilde tasavvur etmek indirgemeci söylemi baltalayabiliyor. İndirgemeci evrim söylemi inandırıcılığını yitirebiliyor. Platoncu bir bütün, yaşamı daha iyi ifade edip 150 yıllık kurguyu sarsabiliyor.

Gen merkezci çevreler zaman zaman kendilerini komik duruma düşürme pahasına bu ısrarlarından vazgeçmiyorlar. Oldukça yakın bir tarihte, 2024 sonlarında prestijli akademik dergilerden PNAS’de çıkan bir araştırmada Birleşik Krallık’a ait geniş bir veri tabanındaki 350 binden fazla denneğin DNA ları ile sosyo-ekonomik durumları karşılaştırılıp bir nevi “zenginlik geni” araştırılmış**. Ve evet DNA’da zenginlikle paralellik gösteren örüntüler yakalamışlar. Makalenin sonlarında çalışmanın aileden ve çevreden gelen karıştırıcı etkileri hesaba katmaması bir sınırlılık olarak kısaca zikredilse de bu sınırlılıktan ötürü böyle bir makale hiç yazılmamış olmalıydı. Tabi ki yüzyıllar süren aristokrasi çevresinde oluşan gen havuzu belli örüntüler oluşturmaktaydı ve tabi ki sosyo-ekonomik olarak avantajlı bu grupların zenginliği ile DNA’ları arasında bir dondurma-köpek balığı saldırısı nedensellik yanılması ortaya çıkacaktı.

Tüm bunlar işin DNA dizisine dair olan tarafı. Bir de biyolojik olayların konuşmamız gereken epigenetik boyutu var ki orada DNA dizisi sabit kalırken çevresel etmenlerle DNA dizisinin işlevini kalıtsal olarak değiştirebilen moleküler dönüşümler ortaya çıkıyor. Bunu bir örnekle biraz daha açayım. Kalıtsal yönü güçlü bir şeker hastalığı tipinde sağlıklı beslenme, düzenli egzersiz gibi çevresel aksiyonlar DNA’nızın kodunu değiştirmeden bir takım minik moleküler değişikliklere yol açabiliyor.

Ve bu değişiklikler kodda yazandan daha hafif bir hastalık geçirmenizi sağladığı gibi bu sonradan kazanılan moleküler avantajı çocuklarınıza aktarabiliyorsunuz. Bu epigenetik değişimler olumsuz da olabiliyor tabi. Yani sonraki nesillere biyolojik olarak sadece DNA dizinizi değil beslenme tarzınız, maruz kaldığınız çevre kirliliği, stres ve hatta belki de maneviyatınız neticesinde ortaya çıkan moleküler bir mirası da bırakıyorsunuz. Biyolojik bilginin akış yönünü değiştiren, biyolojik açıklamaları parçalara ayrılması mümkün olmayan kompleks bütünlere mecbur bırakan bu tip bulgular, indirgemeci biyolojinin tekerine çomak sokmaya devam ediyor.

Velhasıl çevre veya daha spesifik olarak coğrafyanın genle ilişkisini sadece gen havuzundan ortaya çıkan benzer DNA dizileriyle ilgili olarak değil epigenetik mekanizmalar üzerinden de okumak mümkün. İndirgemeci biyologlar zenginlik geni, ölümsüzlük geni, eşcinsellik geni, cennet-cehennem inanışına yol açan gen, hatta belki de nerede yerleşik hayata geçeceğimizi yani coğrafyamızı tayin eden genin peşinde beyhude koşursun dursun. Tercihlerimizle sonradan edindiklerimizin, çevremizin bize dikte ettiklerinin ve kalıtsal olarak devraldığımız mirasın karmaşık ve tamamen ön görülmesi imkânsız bir kader çizgisinde hayat akmaya devam ediyor. Günün sonunda sıklıkla ve yanlış bir şekilde İbni Haldun’a atfedilen “Coğrafya kaderdir” sloganından mülhem “Coğrafya gendir” desek pek de yanlış bir şey söylemiş olmayız.

Dipnot:

* doi: 10.1038/nature07331

** doi: 10.1073/pnas.2414018122

I. Dünya Savaşı Sırasında İran'da Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri

YAZAR: SADIK SARISAMAN

I. Dünya Savaşı Sırasında İran Elçiliğimiz İle İrtibatlı Bazı Teşkilat-I Mahsusa Faaliyetleri

Yazan: Yrd. Doç. Dr. Sadık SARISAMAN¹

Kaynak: OTAM Ankara Ün. Dergisi-1996

Teşkilat-ı Mahsusa Başkanı Süleyman Askeri Bey tarafından, savaşa girişimizin ilk günlerinde 14 kod numaralı Şuayb oğlu Ali Mürteza ve 15 kod numaralı Muhyiddin Bottay Kafkasya'ya ve Teymur Han da Şuray havalisine propaganda yapmak üzere gönderilmişlerdir. Ali Mürteza, Eylül 1914'te Odesa yolu ile sevk edilirken diğerleri 14 Kasım 1914 tarihinde yola çıkarılmışlardır. Daha sonra yine teşkilat tarafından Kafkasya'ya gönderilenler arasında Hacı Hüseyin oğlu Nur Mehmed Bey ile Adapazarlı Cemal Efendi de bulunmaktadır. Bu Türk casuslarının tamamı Tahran Sefaretimiz ile işbirliği içerisinde çalıştılar. Bilhassa da önceden Umur-ı Şarkiye Müdürlüğü yapmış olan Ataşemiliter Ömer Fevzi Bey bu konularla ilgilenmekteydi. Bunlar İran'a döndüklerinde Kafkasya'daki faaliyetlerine dair raporlarını genellikle Ömer Fevzi Bey'e sunuyorlardı.^{2 3 4}

1 Eylül'de Odesa yoluyla hareket eden Ali Mürteza Efendi, görev alanı olan Dağıstan'da özellikle nüfuz sahibi kişiler ile irtibata geçmeye gayret etti. Bu cümleden olmak üzere Eynhaf Köyü'nden Şeyh Şeraceddin'in dostluğunu kazandı.

Honzak Kalesi'nin yakınındaki Haraki Köyü'nde oturan bölgenin Avar hanlarını ziyaret etti. Avar hanları ancak isyanın büyümesinden sonra harekete geçebileceklerini ifade ettiler. Mürteza Efendi ayrıca Çüngütay Köyü'nde 15 kişilik bir komite teşkil etti.

Yukarı Argun, Dilim ve İyhali köylerinde de çeteler oluşturdu. Yanına almayı başardığı arkadaşları ile birlikte Dağıstan'daki köprüleri tetkik ederek önemli dört köprüden demiryolu üzerinde bulunanını havaya uçurmaya karar verdiler.

Teşkilat-ı Mahsusa'nın vaat etmiş olduğu para, silah ve cephane, aradan uzun zaman geçmiş olmasına rağmen gelmeyince, deri ve kösele tüccarı imiş gibi şifreli telgraflar çekilerek istekler yeniden merkeze ulaştırılmaya çalışıldı.

Ancak 7-8 ay geçmesine rağmen bir cevap alınamayınca Mürteza Efendi, burada bir şey yapamayacağını anladığından Bakü'ye geçmeye karar verdi. Burada Şerif Bey ile buluştu. Bakü'deki petrol kuyularını yakma kararı aldılarsa da yeterince patlayıcı madde temin edilemediği için teşebbüse geçilemedi.

Bunun üzerine Mürteza Efendi İran'a dönerek yeniden talimat almak ihtiyacını duydu. Mürteza Efendi'nin Tahran Ataşemiliteri'ne sunduğu rapora göre Kafkaslar'da ihtilal çıkarmak, köprüleri uçurmak, hatta Bakü petrollerini yakmak mümkün olabilir. Yeter ki para açısından gerekli yardım yapılabilsin.⁵

Mürteza Efendi, ataşemiliterimiz Ömer Fevzi Bey'in talimatı ile beraberinde Hacı Hüseyin oğlu Nur Mehmed ve Muhammed Efendiler olduğu halde 30 Kasım 1915 tarihinde Tahran'dan ayrıldı. Mürteza Efendi'nin bundan sonraki faaliyetleri şöyledir:

Ali Mürteza Efendi yol boyunca karşılaştığı Niki İmam, Kazvin, Müncil ve Reşt'te bulunan Rus kuvvetleri hakkında üç rapor gönderdi. Grup daha sonra Bakü'ye hareket etti. Bakü'ye gelindiğinde gruptan Muhammed Efendi Vilad-ı Kafkas'a gönderilerek Said Gabiyev'in Rus tahakkümünden kurtulmak maksadıyla oluşturduğu cemiyeti ile ilişki kurmakla görevlendirildi. Diğer taraftan da Müsavat cemiyeti ile irtibat kuruldu. Bu cemiyet, Rus Kafkas Ordusu'nda bulunan bir Gürcü subayı vasıtasıyla Rus orduları hakkında bilgi toplayarak Tahran Sefirimize ulaştıracak, İran üzerinden Bakü'ye kadar silah kaçırılması için gerekli tedbirleri alacaktı. Bu tarihlerde Müsavat lideri Mehmed Emin Resulzade'nin Tahran Sefaretimize iki rapor gönderdiğini görüyoruz. Resulzade raporlarında Rus orduları hakkında bilgi vererek kendilerine silah yardımı yapılmasını istiyor ve İran sınırında tespit etmiş oldukları tesellüm noktalarını açıklıyordu. O, Tahran'ın Türk kuvvetlerince tazyikini de istemektedir. Öyle anlaşıyor ki Resulzade böylece Tahran Hükümeti'nin tarafsızlığını bir tarafa bırakarak Osmanlı Devleti'nden yana bir tavır takınacağını ummaktadır.

Müsavat liderinin istediği silah yardımını bir türlü elde edemeyince Zengiyezorof adlı bir adamını Tahran Sefaretimize göndermek zorunda kaldığını görüyoruz. Zengiyezorof burada elçilik katipleri Nüzhet ve Ragıp Beyler ile görüştü. Kendisine Türk Ordusu Tahran'a gelmeden hiçbir şey yapılamayacağı net bir şekilde bildirildi. Bunun üzerine Zengiyezorof eli boş ve üzgün bir şekilde Bakü'ye döndü. Bu arada Ali Mürteza ve Mehmed Efendiler'in askeri ve stratejik önemi bulunan köprüleri havaya uçurmak, askeri erzak depolarını yakmak, Bakü'den Dağıstan taraflarına silah geçirebilmek için gerekli olan tedbirleri almak üzere Dağıstan'a gittiklerini görmekteyiz. Bunlar Dağıstan'da ileri gelenlerden Murteza, Hacı ve Farz Ali adlı kişileri çete teşkili için Çeçen ve Ahti taraflarına gönderdiler.

Ali Mürteza ve Nur Mehmed Efendiler yine Dağıstanlı nüfuzlu kişilerden olan Taceddin Efendi ile birlikte Kafkas Demiryolları'ndaki köprüleri gözden geçirerek Grozni ve Çiryort Köprüleri'ni dinamitlemeye karar verdiler. Müsavat Cemiyeti'nin Almanya'dan getirtmiş olduğu dört adet bombadan üç tanesini bu köprülerin uçurulmasında kullanmaya karar verdiler. Çiryort Köprüsü'nü bombalama hazırlıkları yapılmaya başlandı. Bombalardan bir tanesi köprü civarına getirildi. Ancak diğer bombaların getirilmesi hazırlıkları devam ederken Müsavat Cemiyeti'nin bombalamadan vazgeçilmesini istediği görüldü. Bunun nedeni Doğu Cephemiz'de ordumuzun Ruslar'a mağlup olması ve kendilerine şimdilik yardım edebilmemizin imkansız olduğunu kesin bir dille ifade etmemizdi.⁶ Cemiyet ileri gelenleri eldeki mevcut birkaç silahla teşekkül ettirilecek çetelerin de

halkı sıkıntıya sokmaktan başka bir şeye yaramayacağını bildirdiler. Bunun üzerine Ali Mürteza Bey, Nur Mehmed Efendi'yi Dağıstan'da bırakarak İran'a döndü. Yanına Tebrizli Hüseyin Efendi, Mülazım-i Evvel Tahir Bey⁷ ve Erzurumlu Mehmed Bey'i de aldı. Mürteza Bey, bir ara İran Hükümeti'nce gözaltına alındıysa da bir süre sonra kaçmayı başararak 1916 yılı Haziran sonlarında Gilan'da Mirza Küçük Han'a sığınmayı başardı. Bir süre sonra Dağıstan'da bıraktığı arkadaşı Mehmed Efendi de Küçük Han'ın Ruslar'a karşı yaptıkları baskınlarına bizzat katıldı. Enzeli yolu üzerinde bulunan Zimam Menzili'ne yapılan bir baskın sırasında Mehmed Bey şehit düştü. Dört ay kadar Küçük Han'ın yanında kalan Ali Mürteza Bey, kaçakçılardan silah satın alarak bir çete teşkil etmek maksadıyla Mülazım Tahir Bey ile birlikte tekrar Bakü'ye döndü. Ancak bu teşebbüslerinde de bir başarı sağlayamadılar. Bunun üzerine Ali Mürteza Bey, Horasan-Tahran yoluyla 31 Ocak 1917 günü Kirmanşah'a ulaştı.⁸

Tahran Sefareti ile irtibatlı Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarından bir tanesi de Peşaverli Abdurrahman Efendi'dir. Ataşemiliter Ömer Fevzi Bey, İngiliz Konsolosluğu eski baştercümanlarından Peşaverli Abdurrahman Efendi'yi 1915 yılı ortalarından itibaren istihbarat hizmetlerinde kullanmaya başladı. Abdurrahman Bey, İran'da Rus ve İngilizler'in işgali altında bulunan yerlerdeki düşman kuvvetleri, birliklerin hareketleri, halkın durumu hakkında teferruatlı istihbarat raporları göndermiştir. Onun, zaman zaman esirlerimizin kaçırılmasında da rol almış olduğunu görmekteyiz. Tahran'ın Rus tazyiki altında bulunduğu dönemlerde de bizim için kuryelik yapmıştır. Ömer Fevzi Bey, Abdurrahman Efendi'yi 1916 Aralığı'nda Afganistan ve Türkistan içlerinde beyannameler dağıtmak ve propaganda yapmakla görevlendirdi.^{9 10}

5 Şubat 1917 günü Horasan'a gelen Abdurrahman Efendi yol boyunca cihat ile ilgili beyannameleri aşirete ve halka dağıttı. Halkı cihada davet için bir adamını Necara'ya gönderdi. Serdar Becnurdi ile irtibata geçti ve onun yardımcıları ile Türkistan'da propaganda faaliyetlerinde bulundu. Şahrud, Esterabad, Aşkabad ve Merv yörelerinde de cihat beyannameleri dağıttı.¹¹ Bu arada Rus ihtilali olduğundan bir kısım tutuklama ve gözaltı olayları ile karşılaşan Abdurrahman Efendi iki aylık yorucu bir yolculuktan sonra Meşhed'e geldi. İki defa gizlice Meşhed sokaklarına beyannameler astırdı. Pazari, Akazade ve Ahond Molla Kazım Horasani kendisine yardımcı oldular. Burada da tutuklandı ise de birkaç günlük bir hapis hayatından sonra delil yetersizliğinden serbest bırakıldı. Daha sonra iki Afganlı arkadaşı ile birlikte güç şartlarda Afganistan'a geçmeyi başaran Abdurrahman Efendi, Herat valisi, kumandanı ve bazı önemli şahsiyetler ile birkaç defa görüşme imkanı buldu. Emir'in muhalifleri ile irtibata geçtiği gerekçesiyle bir süre Afganistan dışına çıkarıldı. Nihayet Sipehsalar'ın kardeşi olan Herat Garnizon Kumandanı'nın tavassutu ile Afganistan'dan ayrılmasına izin verildi.

Kardeşini ve arkadaşını Afganistan'da bırakan Abdurrahman Efendi Meşhed'e ve oradan da Tahran'a geldi. Bir süre sonra da sefaretin kendisine teslim ettiği gizli evraklarla beraber Kirmanşah'a ulaştı. Abdurrahman Efendi'nin Tahran Ataşemiliterliğimize sunduğu¹² raporuna göre Aşkabad'da Türkçe ve Farsça olarak tarafımızdan yayınlanacak bir gazetenin tesiri çok büyük olacaktır. Hatta Afganistan ve Horasan'a kadar etkileri görülecektir. Ona göre bütün İslam ülkelerini kapsayacak bir İttihad-ı İslam Cemiyeti kurmalı, İran, Afganistan ve Türkistan'a daha fazla propagandacı gönderilmelidir.¹³

Bursa Darülmualimin eski müdürü Şerif Efendi de Tahran'a gelerek sefirimiz Asım Bey ile irtibata geçenlerdendir. Kafkasya'da düşmanın önemli askeri noktalarının tahribi ile görevlendirilmiş olan Şerif Efendi 1915 Mart'ında Tahran'a ulaşmıştır. Dağıstanlı Necmeddin Efendi'nin bu sıralarda Tahran'a gelerek önemli bazı köprülerin ve Bakü petrol kuyularının tahribi için dinamit ve para temini maksadıyla Asım Bey'e başvurduğunu görmekteyiz. Asım Bey, Necmeddin Efendi'ye 200 lira para verdiği gibi dinamit teminine de çalıştı. Asım Bey köprülerin tahribinin ordunun ileri hareketi zamanına tesadüf ettirilmesini Harbiye Nezareti'ne tavsiye etti.¹⁴

Teşkilat-ı Mahsusa'ca İran'da İttihad-ı İslam için teşkilat yapmak, propaganda ile halkı düşmanlarımız aleyhine kışkırtmak, oluşturulabilecek milis kuvvetlerinin başına geçmek üzere konsolos vekili sıfatıyla İran'ın güney, güney-batı, güney-doğu, kuzey-doğu ve kuzey-batı tarafına birer subay gönderebilmek istendi. Bu maksatla bir de heyet oluşturuldu. Bu heyet kuzey vilayetlerine bir kısım memurlar gönderdi. Memurların görevi öncelikle kuzey aşiretlerini organize ederek Tahran ile Kirmanşah'a yürümeyi amaçlayabilecek Rus müfrezelerini tehdit etmek, nakliye ve menzil kollarını vurmaktır. Mümkün olursa Afganistan ile İran arasında Türk kontrolünde bir koridor açılmasına da çalışılacaktı.¹⁵ Bu meyanda Ömer Fevzi Bey'in Ruslar'ın nakliye hatlarını ve araçlarını tahrip için gönderdiği istihdam subay vekili Hüseyin Efendi'yi zikredebiliriz.¹⁶ Hüseyin Efendi eşkıyanın taarruzuna uğrayınca yanındaki bir miktar parası ve özel eşyaları eşkıyanın eline geçti. Ancak Hüseyin Efendi patlayıcı maddeleri saklamayı başaramamıştır.¹⁷

Teşkilat-ı Mahsusa elemanları Tahran Sefareti ile irtibata geçerek Rusya'dan firar edenlerin İran'a ve oradan da Türkiye'ye geçişlerinde de önemli rol oynamışlardır. Bu durum Rus esir kamplarından kaçan Türk esirlerinin İran yolunu kullanarak kaçırılmalarında da söz konusuydu.

Elimizdeki belgeler ışığında ve konumuz dahilinde Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarının görevlendirilmeleri hakkında şu değerlendirmeleri yapabiliriz. Bu örgütte rastgele görevlendirmeler yapılmazdı. Hem Osmanlı hem de yabancı uyruklu olanlardan görevlendirme yapılmıştır. Yabancı uyruklu olanlar genellikle gönderilen ülkenin halkından insanlar oluyordu. Bunlar

öğrenci, tüccar vs. Gibi herhangi bir sebeple Türkiye'ye gelmiş ve kendilerini Osmanlı Devleti'ne yürekten rapt etmiş kişilerdi. O bölgenin insanı değilseler bile mutlaka bölgeyi tanıyan, dilini, etnik ve sosyal özelliklerini çok iyi bilen kişiler oluyorlardı. Osmanlı vatandaşlarından görevlendirilenler ise herhangi bir sebeple veya resmi görev gereği söz konusu ülkede uzun müddet kalmış veya kalmakta olan, bölgeyi ve insanlarını tanıyan veya bu insanlar üzerinde etkili olabileceği düşünülen kişilerden seçiliyordu.

Yine elimizdeki belgelerin ışığında Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarının görevlerini şu şekilde maddelemek mümkündür:

* Faaliyette bulundukları ülkelerdeki düşman kuvvetleri hakkında istihbarat toplayarak düşmanın belgelere göre mevcutları, silah ve konuşlanmaları ile birliklerin hareketleri hakkında rapor vermek.

* O bölgedeki halkın rahatsızlıkları, sıkıntıları, ekonomik durumları hakkında raporlar hazırlamak. Bölgede meydana gelen garat, sirkat, isyan vs. Olaylarını rapor etmek ve bütün yukarıda bahsedilen sıkıntıları kullanarak isyanlar meydana getirilmesini sağlamak.

* Gidilen ülkede beyannameler dağıtmak ve cihat propagandası yapmak suretiyle halkı düşmanlarımız aleyhine yönlendirmek.

* Faaliyet bölgelerindeki eşraf ve ulemeden ileri gelen kişilerle irtibata geçerek onları elde etmeye çalışmak.

* Çeteler teşkil ederek düşmanın ekonomik ve askeri gücünü zayıflatmaya çalışmak. Bu maksatla bilhassa stratejik önemi bulunan köprü, petrol kuyuları gibi düşmanı zora sokacak ve büyük ses getirecek yerleri hedef almaktır.

Teşkilat-ı Mahsusacılar gidecekleri bölgelere önden gönderilir ve onların yapacakları çalışmalarla da irtibatlı olarak silah, bomba ve gereği kadar para sevk edilirdi. Öyle anlaşıyor ki önce Teşkilat-ı Mahsusa elemanları çete oluşturma, berhava edilecek yerlerin tespiti vs. Ön çalışmaları yapıyorlar, daha sonra uygun olan ve kararlaştırılan tesellüm noktalarında silah, bomba vs. Malzemeler teslim ediliyordu. Yanlış anlamalara mahal bırakmamak için şunu da kesinlikle ifade etmeliyim ki, Teşkilat-ı Mahsusa'nın bu tür faaliyetleri kesinlikle zamanımızdaki terör olaylarına benzetilmemelidir.

Çünkü Teşkilat-ı Mahsusa asla sivil insanlara zarar verecek faaliyetlerde bulunmamıştır. Sadece ve sadece düşmanın askeri gücünü zayıflatmaya yönelik çabalara girmiştir.

Bu elemanların başarı durumlarını değerlendirmek gerekirse makalemizin metninde de görüldüğü üzere konumuzu teşkil eden bölgelerde Teşkilat-ı Mahsusacılar'ın üzerlerine almış oldukları görevleri genellikle başaramadıklarını görüyoruz. Bu başarısızlığın sebepleri şunlardır: Tamamıyla düşman kontrolü altındaki bölgelerde faaliyet gösteren casuslarımızın muhatap aldıkları kitlelere her açıdan güven telkin etmeleri gerekirken aksine fakr ü zaruret içerisinde bulunmaları halkın onlara katılmakta tereddüt etmesine hatta uzak durmasına sebep oluyordu. Teşkilat-ı Mahsusacılar'ın bırakın buralarda oluşturdukları çetelerine dağıtacak para, silah ve mühimmata sahip olmalarını, zaman zaman kendi güvenlik ve ihtiyaçlarını karşılayacak maddi imkanlardan da yoksun olduklarını görmekteyiz. Öyle ki Müsavat Cemiyeti ve Mirza Küçük Han zor durumda kalan casuslarımıza para yardımında bulunmuşlardır.¹⁸

¹⁹ Bu tür faaliyetlerde başarı sağlayabilmek için gerekli şartlardan birisinin de maddi imkanları sağlamak olduğunu kabul etmek zorundayız. Eğer bu topluluklar Türkiye'nin her an kendilerine ulaşabileceği ve yardım edebileceğine inanmış veya inandırılmış olsaydı durum daha farklı olabilirdi.

Ayrıca düşmanlarımızın cihat ilanımızın aleyhindeki karşı propagandalarını da gözden uzak tutmamalıdır. Bu propagandalar halkın bize mesafeli durmasına sebep teşkil etmiştir. Düşmanlarımızın hakimiyetleri altındaki Müslüman toplulukları sıkı bir kontrol ve baskı altında tutmaları ise zaten bilinen bir husustur ve üzerinde ayrıca durmaya gerek yoktur.²⁰

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz ki Teşkilat-ı Mahsusa faaliyetlerinden istenilen başarılar elde edilememiştir. Ancak yine de düşman bazı bölgelerde huzursuz ve hatta meşgul edilmiştir. Bu tür askeri faaliyetlerin savaş zamanlarında geçmişteki hatalardan ders alınarak ve eksiklerinin ikmali sağlanarak devamında ülkemizin menfaatleri açısından yarar vardır.

Dipnotlar

¹ A.L.B.Ü. Eğitim Fakültesi Öğretim Görevlisi.

² Ali Mürteza 1908 yılında İstanbul'a gelmiş olup Dar-ül-Alam ve Talim Mektebi'nde 5. Sınıfa kadar tahsil gördükten sonra Darülfünun'un Edebiyat Bölümü'nde öğrenci oldu. 1913 yılında Süleyman Askeri Bey ile irtibata geçerek hizmet etmek istediğini bildirdi. O da Ali Murteza'yı Teşkilat-ı Mahsusa'ya dahil ederek memleketi olan Kafkasya'da çete teşkili vazifesiyle görevlendirdi. (ATASE Arşivi; K:1931, D:835/17, F:1-79)

³ ATASE Arşivi, K:1931, D835/17, F:1-47

⁴ ATASE Arşivi: K:1931, D835/17, F:1-46, 1-47

⁵ ATASE Arşivi; K:1931, D835/17, F:1-79

⁶ ATASE Arşivi; K:1931, D835/17, F:1-79, 1-80, 1-81

⁷ Tahir Bey Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Rus Ordusu'ndan firar etmiş olup Sarıkamış Harekatı sırasında Ruslar'a esir düşmüş ve yeniden firar ile Tahran'a gelmiştir. (ATASE-Arşivi: K:1837, D:44/41, F:1-26)

⁸ ATASE Arşivi: K:1837, D:44/41, F:1-25, 1-26, K:4276, D:53/584, F:47

⁹ ATASE Arşivi K:394, D:643-A/1559, F:1-59; K:1837, D:44/41, F:1-54; K:1664, D:27/38, F:8

¹⁰ Kendilerine beyanname gönderilen Göklan ve Dimet Türkmenleri'nin cevapları çok ilginçtir. "Biz biçare müslümanlar Ruslar'ın zulm ve tazyikinden ne malımız, ne atımız hiçbir şeyimiz kalmadı. Bu hal-i perişani ile ne yapabiliriz" demektedirler. (ATASE Arşivi: K: 1644, D:27/38, F:8-8)

¹¹ ATASE arşivi: K:1644, D:27/28, F:8,8-6

¹² Bu raporun sunulduğu tarihte (17 Ekim 1917) Tahran Ataşemiliterimiz Ömer Fevzi Bey Kirmanşah'da bulunuyordu.

¹³ ATASE Arşivi: K:1644, D:27/28, F:8-7, 8-8

¹⁴ ATASE Arşivi: K:250, D:28/1040, F:9

¹⁵ ATASE Arşivi: K:1834, D:32/25, F:33

¹⁶ ATASE Arşivi: K: 195, D:814/824, F:43

¹⁷ ATASE Arşivi: K:1664, D:27/38, F:32

¹⁸ ATASE Arşivi: K01831, D:835/17, f:1-79, 1-80

¹⁹ ATASE Arşivi: K:1837, D014/41, F:1-26

²⁰ Halifenin İttihatçılar'ın elinde esir olduğu, İttihatçılar'a Osmanlı Devleti'ni Hristiyan Almanlar'a sattıkları, Şerif Hüseyin'in ırkçı İttihatçılar'a cihat ilan ettiği vs.

ADNAN BOYNUKARA
www.kritikbakis.com

SİLAH BIRAKMAYA KARŞI KİM, NEDEN DİRENİYOR?

Silah bırakma süreçlerinde ortaya çıkan dirençleri iki ayrı kategoride değerlendirmek mümkün. İlki, silahı araç olarak kullanan örgütlerle görüşmelere başlanmasına ve silah bırakılmasına itiraz eden ulusalcı, aşırı sağcı çevrelerin verdiği tepkiler.

İkincisi ise silahı araç olarak kullanan grup ve yürüncesindeki kimi isimlerin başını çektiği gruplar. Her iki kesim de çatışmanın tarafı olan ve bu ortamın ürünü ideolojik ve psikolojik özellikleri karakter edinmiş unsurlardan oluşur. Çatışma süreci, acı, ölüm, yaralanma gibi birçok maliyetinin yanında, çatışma sonrası da devam eden husumet, intikam, rövanş ve yok etme arzusunun oluşan bir kültürü içselleştirmeyi sağlar. Normalleşme bu kültürün hazmedemeyeceği bir ortamdır.

Pierre Clusters'in Vahşi Savaşçının Mutsuzluğu'nda betimlediği gibi, savaş sona erince kahramanlar toplumdan ödül bekler. Ama toplum, savaşçıyı sadece savaşta ödüllendirir, barışta ise işlerine karışmasını istemez. Bu gerçekleşmemiş vesayet, savaşçıları mutsuz kılar. Terörsüz Türkiye sürecinde tanık olduğumuz silah bırakma karşısındaki mutsuz reflekslerin de benzer bir psikolojik zemini var. Zira hem silah bırakan hem de bıraktıran taraflarda duran unsurların, örneğin sürece dair psikolojik tepki dışında başka bir somut önerisi, farklı bir politik projesi veya kendi taraflarına dair daha yapıcı-kurucu bir öngörüsü yoktur. Adeta esiri oldukları ve içselleştirdikleri çatışma kültürünün alışkanlıklarının sona ermesinden rahatsızlık beyan ederler. "Peki, sonsuza kadar bu çatışma sürsün mü" sorusuna ise bir cevapları yoktur.

Silah bırakma sürecinde en sert tepkiyi veren ilk kesim ulusalcı ve aşırı sağcı unsurlardır. Bu terimler birbirinden farklı ancak büyük oranda örtüşen refleksleri ifade ederler. Ulusalcılık, daha seküler ve devlet merkezli bir perspektiften hareket ederken; aşırı sağ, daha çok etno-kültürel üstünlük ve dışlayıcılık özelliğiyle ortaya çıkar. Ancak çözüm ve silah bırakma süreçlerinde bu ikisinin direnç hattı örtüşür.

Çelişkili bir şekilde, örgütlerin yürüttüğü terör faaliyetleri, ulusalcı dili, anlatıları pekiştirir ve toplumun genelinde ulusalcı, aşırı sağcı duyguları mobilize eder. Çözüm arama ya da silah bırakma süreçleri başladığında ise ulusalcı, aşırı sağcı çevrelerin muhalefeti yoğunlaşır. Çözüm ve silah bırakma süreçlerinin selameti için bahsettiğimiz olgunun psikolojik, politik ve kimlik temelli nedenleri üzerinde durmak, toplumsal barış açısından taşıdığı riskleri ortaya koymak ve bu direncin nasıl yönetileceğini tartışmak gerekir.

Silah Bırakmada Ulusalcı Muhalefetin Kökleri

Bu çerçevede dört ayrı başlığın üzerinde durmakta yarar var.

İlki, ulusal birliğe ilişkin 'ihanet' algısı. Ulusalcı, aşırı sağcı gruplar siyasi kimliklerini genellikle ulusal birliğin, toprak bütünlüğünün ve yekpare bir ulusal kimliğinin kutsallığı üzerine inşa ederler. Bu çevreler için örgütlerle yürütülen her türlü görüşme, "ihaneti meşrulaştırmak" ya da "devletin egemenliğinden taviz vermek" anlamına gelir.

Terörist veya hain olarak gördükleri bir grupla görüşme fikri, sadece ayrılıkçılara değil, onlarla görüşen kamu görevlilerine karşı da bir ihanet ithamı oluşturur.

Halbuki, devlet ve devleti yönetenler için asıl mesele sorunları sürüncemede bırakmak değil, çözmektir. Ayrıca ülkeyi yönetenler açısından en temel konulardan bir başkası ise sorunları en düşük ‘maliyetle’ çözmektir. Görüşme ve sivil siyaset imkânlarının genişletilmesi buna olanak tanıyan en temel çözüm alanlarıdır.

Dikkate alınması gereken ikinci mesele, sıfır toplamı kimlik siyasetidir. Ulusalçılık, çoğu zaman sıfır toplamı bir anlayışla işler. Sıfır toplamı kimlik siyaseti, bir grubun kazancının diğer grup tarafından kayıp olarak algılandığı siyasal ve toplumsal düşünce tarzıdır. Bu yaklaşımda, kimlik temelli hakların, özgürlüklerin ya da görünürlüğün artırılması, diğer kimlik gruplarının (özellikle çoğunluk kimliğinin) gücünün azalması, statüsünün zayıflaması, hatta tehdit altında olduğu biçiminde yorumlanır. Bu nedenle, anayasadaki temel haklarının tanınması, eşit vatandaşlık vurgusu, sivil siyasete katılımın sağlanması gibi konular, çoğunluk için bir kayıp olarak kabul edilir. Bu ifade edilmez ama bilinçaltında derin bir yer kaplar. Bu dinamik, terör faaliyetlerinin derin tahribatlar oluşturduğu, mağduriyetlerin ve mağdurların anlatılarının güçlü olduğu toplumlarda etkili olur. Bu nedenle ulusalcı ve aşırı sağcı gruplar silah bırakma, çözüm bulma görüşmelerini toplumsal barışa giden bir yol değil, bölünme ya da ayrılma yönünde bir kaygan zemin olarak görürler.

Üçüncüsü, adalet ve hesap verme korkusudur. Çözüm ve silah bırakma süreçleri gündeme geldiğinde farklı konular da gündeme gelir. Özellikle adalet mekanizmalarının işletilme olasılığı, geçmiş süreçlerde görev yapmış kimi aktörleri ürkütür. Bu aktörler kendi korkularını ulusalcı ve aşırı sağcı grupların tepkileri üzerinden dışa vururlar. Açıkça dile getirilmeyen bu tür korkular, örgütün silah bırakması süreçlerine yönelik direnci besler. Bu noktada ülkenin geleceğini bu tür korkuların esiri etmemek için dikkatli bir yol izlenmelidir.

Dördüncüsü ise siyasi sermaye ve mobilizasyon meselesidir. Ulusalcı ve aşırı sağcı liderler, çözüm için yapılan görüşme süreçlerini tabanlarını harekete geçirmek, gücü konsolide etmek ve ılımlı aktörleri itibarsızlaştırmak için kullanmaya çalışırlar. Bu tür süreçleri, hatta örgütün silah bırakma kararını dahi tehlikeli tavizler olarak çerçeveleyip anlatırlar ve kendilerini ise “vatanın gerçek savunucuları” olarak sunarlar. Bu nedenle silah bırakmaya karşı çıkış sadece ideolojik değil, aynı zamanda araçsaldır, siyasi görünürlüğü artırma ve etkisini sürdürme aracıdır. Bu çevrelerin kendilerini vatanın-devletin ev sahibi, ulusal güvenlik ve birliğin teminatı olarak sunması, normalleşme sürecinin, yani demokratik müesses düzenin en ciddi sorunudur. Nitekim 2013-2015 Çözüm Süreci’nde HDP heyetinin İmralı’ya gidişi, Oslo görüşmelerinin sızdırılması ya da Habur’dan gelen grupların karşılanması gibi olaylar, kamuoyunda büyük tepkiyle karşılanmış ve ulusalcı reflekslerin nasıl kolayca harekete geçebileceğini göstermiştir.

Oysa bu reflekslerin, bahsi geçen olayların yarattığı olumsuz sonuçlardan hiçbir farkı yoktur. Sonunda devam eden çatışmalarda ödenen maddi-manevi kayıplar, bedeller, acılar ülkeye, siyasete, topluma ve devlete sorunun yeni bir travması olarak eklenmiştir.

Ulusalcı Tepkileri Görmezden Gelmek Doğru mu?

Farklı gerekçelerle ortaya çıkmış olsa dahi, ulusalcı ve aşırı sağcı tepkileri görmezden gelmek doğru değildir. Çünkü ulusalcı ve aşırı sağcı direncin dikkate alınmaması, uzun vadeli istikrarı zayıflatabilir. Özellikle bürokratik pozisyonlardan beslenen reflekslerin maliyeti daha önemlidir. Bu tür tepkiler dört alanda sorun üretebilir.

İlki, kamu bürokrasisi içinde yer alan, sürecin başarıya ulaşmasını istemeyen ya da geçmişten gelen güvenlikçi reflekslere sahip isimlerin/unsurların aktif ya da pasif dirençleridir. Bu konu, sıradan bir dirençten öte hem siyasi hem de yapısal soruna da işaret eder. Bürokratik ulusalcılık, bu sürecin içten sabote edilmesinde kritik bir rol oynayabilir. Hükümetin bu alandaki duyarlılığı çok önemlidir.

İkincisi, varılan çözüm ve silah bırakma kararının sabote edilme olasılığıdır. Ulusalcı ve aşırı sağcı fraksiyonlar, silah bırakma süreçlerinin uygulanmasını engelleyebilir ve yasal reformları tıkamak için çaba gösterebilirler. Bunu ise uygulama süreçlerinin içinde olan ve ilk maddede de ifade ettiğimiz kimi kamu görevlilerine nüfuz ederek yapmayı deneyebilirler. Bu faaliyetin yanı sıra protestolar ve şiddet yoluyla süreci sabote etmeye de çalışabilirler.

Üçüncüsü, kutuplaşma ve radikalleşmenin artmasıdır. Burada, öncelik bu kesimlere gerçeği aktarmak olmalıdır. Buna rağmen faaliyetlerin sürme olasılığı vardır. O zaman yapılacak şey, ulusalcı ve aşırı sağcı grupların yürüttüğü faaliyetlerin gerçek amaçlarının kamuoyu ile paylaşılması ve gerekli tedbirlerin alınmasıdır. Bu tür adımlar atılmaz ve bu eğilim yokmuş gibi davranılırsa, toplumun ılımlı kesimleri bile, süreç içinde, daha sert çizgilere savrulabilirler. Bu ise toplumsal kutuplaşmayı derinleştirebilir.

Dördüncüsü, doğru yönetilemeyen süreçlerin demokratik aşınmaya neden olmasıdır. Ulusalcı ve aşırı sağcı tepkiler ile yüzleşilmediği ve tedbir alınmadığında ortaya çıkacak olan siyasal dalgalanma, demokratik normların, ‘ulusal bütünlüğü koruma’ gerekçesiyle askıya alınması olasılığıdır. Bu olasılığı akıldan tutmak ve bu tür kesimleri baskılamak önemlidir.

Ulusalcı ve Aşırı Sağcı Direnci Yönetmek

Çözüm ve silah bırakma süreçleri, ulusalcı ve aşırı sağcı dirençleri yönetmeyi gerektirir. Bunun için üç ana dinamikten bahsetmek mümkün. İlki, kapsayıcı çözüm/barış mimarisi. Bu tür süreçlerin, toplumun tüm sosyal ve siyasi aktörlerini kapsayacak şekilde tasarlanmasında yarar var. Bu grupların sürece erken dâhil edilmesi, korkuların ifade edilmesini, yanlış anlamaların giderilmesini ve ulusal birliğin sembolik temellerinin tehdit değil, yeniden yorumlama zeminine dönüşmesini sağlayabilir.

Ayrıca süreç, “teröre boyun eğmek” değil, soruna demokrasinin gücüyle çözüm üretmek olarak sunulmalıdır.

İkincisi, stratejik iletişim ve liderlik konusudur. Siyasi liderlerin cesur ve stratejik bir iletişim yürütmeleri önemlidir. Bu, özellikle çoğunluk kesimlerini çözüme hazırlamak için kapsayıcı bir dili, şeffaf süreçleri ve kendilerini ‘tehdit’ altında hisseden topluluklara yönelik doğrudan temasları gerektirir. Siyasal elitler, vatanseverlik dilini aşırı uçlara bırakmamalıdır. Çözüm bulma cesareti, yeni bir yurtseverlik tanımı olarak benimsenmelidir.

Üçüncüsü, duygusal zemine hitap. Çözüme karşı çıkış sadece ideolojik değil, aynı zamanda derin bir şekilde duygusaldır. Kendini ‘değersiz’ hissetme, kaybetmişlik ve güvensizlik gibi duygular mutlaka ele alınmalıdır. Sembolik jestler, kamuya açık tutumlar, ortak anma gibi faaliyetler önemlidir. Ulusalçı tepkilerin önemli bir kısmı, geçmişin mağduriyetlerini tek taraflı olarak görme eğiliminden beslenir. Ayrıca yerli ve milli olma üzerinden kurulan siyasal kimlik, çözüm süreçlerinde bazı kesimlerin kendini değersiz hissetmesine yol açabilir. Bu nedenle ulusal onur, aidiyet ve tarihsel yas gibi konuların her kesimi kapsayacak bir duygusallık olarak işlenmesi gerekir.

Silah Bırak(a)mama ve Ayak Sürme

Süreçe ilişkin ikinci direnç örgüt tarafından gelmektedir. Çatışma sonrası siyasal geçiş süreçlerinin en kritik evrelerinden biri silah bırakmadır. Bu süreç yalnızca teknik bir askeri tasfiye değil, aynı zamanda sembolik, örgütsel ve toplumsal bir ‘vazgeçiş’ pratiğidir. Bu anlamda, PKK’nın silah bırakması, sadece bir örgütsel dönüşüm değil, Türkiye’nin demokratikleşme süreci açısından da tarihi bir dönüm noktası olma potansiyeli taşıyor. Ancak mevcut gelişmeler, bu potansiyelin hayata geçmesi konusunda kimi ayak sürmelere ilişkin kaygıları üretiyor.

Konuyu somutlaştırmak için üç temel noktaya değinmek mümkün. İlk konu, demokratik rejimlerde barış ve normalleşme sürecinin, devletin hukuk çerçevesinde atacağı adımlardan önce, örgütlerin silahlı araçlardan vazgeçmeleri ve bunu hayata geçirmeleriyle başlayacağıdır. Bu sıranın tersine çevrilmesi hem süreci hem de çözüm fikrini itibarsızlaştıran bir çarpıklık üretmektedir.

İkinci konu, örgütün kimi unsurlarının, var olan uluslararası konjonktürden yararlanma amacıyla kurmaya çalıştıkları yeni işbirliği arayışlarıdır. Özellikle İsrail’in bölgedeki revizyonizmi ve işlediği suçlar, örgütün iştahını artırıyor.

Bu ise örgütü tarihsel bir hata yapmaya yönlendirir ve bölge halkları arasında derin düşmanlıklara yol açar. Ortaya çıkabilecek bu tür bir işbirliğinin doğal sonucu ise karar vericilerin süreci yeniden değerlendirme olasılığıdır.

Bu durumun ne anlama geleceğini hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla temel mesele, “Çözüm mü yoksa yeni proxy arayışı mı” sorusunda düğümlenir.

Üçüncü konu, tartışmaların büyük oranda lideri, örgütü ve savaşı mitolojik düzeyde kutsama odaklı olmasıdır. Kutsama teolojinin ilgi alanına girer. Kutsamanın siyasal alanda yapılması, siyasi tartışmayı rasyonel zeminlerden koparır ve demokratik siyasetin önünü tıkayan dogmatik bir bağlılığa dönüşür. Bununla birlikte, şahısların kutsanması ve kendilerine mutlak temsil atfedilmesi, siyasi temsilde çoğulculuğu ortadan kaldıran hegemonik bir inşa çabasına dönüşür. Bu durum, sadece farklı kesimlerin siyaset yapma hakkını değil, aynı zamanda demokratik siyasetin rasyonel zeminde gelişmesini de tehdit eder.

Sonuç olarak, çözümün/barışın paradoksu, çoğu zaman çatışmadan daha çok dirence yol açmasıdır. Silah bırakmaya yönelik ulusalcı, aşırı sağcı ve örgüt çevrelerinden kaynaklı karşı çıkışlar rasyonel değildir. Kimlik, hafıza ve siyasal çıkarlarla derinden ilişkilidir. Dolayısıyla olan ve olası dirençler, çözüm/silah bırakma çabaları kadar ciddiyetle ele alınmalıdır. Çözümün ilk adımlarından birisi de, ortak vatan bilinci, eşit vatandaşlık anlayışı ve yeni bir yurttaşlık zemini inşa etmeyi gerektirir. Birlikte yaşamı ve çeşitliliği bölünme olarak okumayan bir anlayış, çözüm arayışını zayıflık olarak kabul etmeyen perspektif şarttır. Tam tersine bu adımların sahici bir siyaset ve cesaret gerektirdiğini kabul eden bir anlayış egemen olmalıdır.

Ülkemizde var olan siyasal pozisyonlar büyük bir imkândır.

Bu imkânın küçük siyasal hesaplara, dar ulusalcı reflekslere, aşırı sağcı anlayışlara ve örgüt için kimi aktörlerin çocuksu heveslerine kurban edilmemesi için tek ihtiyaç, cesaretle ortak irade sergilemektir. Barış, çözüm, yaraları sarmak, ortak bir geleceğin inşası, geçmişten ders almak, daha fazla bedel ödmeden, yeni acılar yaşanmadan ortak evin ortak sorunlarına odaklanıp yapıcı-kurucu bir pozisyon almak, rasyonel bir akıl ve derin bir irfan gerektirir. Ülkemizin küresel ve bölgesel tehdit ve endişelere rağmen topyekûn huzur, barış ve demokratik hukuk düzeni içinde varlık ve bekasını temin etmek, sadece buna inanan samimi devlet adamlarının değil, kendi ulusunun çıkarlarını herkesten fazla düşünüp koruduğunu zanneden ulusalcı ve örgütçü unsurların da sorumluluğundadır. Eğer bu büyük hedefin bileşeni, ortağı, katkı sağlayıcısı olamayacaklarsa, ya vahşi savaşçı mutsuzluğuyla bir kenarda susmalı veya toplumun ve tarihin karşısında yaşama karşı ölüm vadeden vahşiler olarak damgalanmayı beklemedirler.

Nihayetinde her çatışma politikanın bir aracıdır ve politika bu araca gerek duymayacak bir ortam hazırlamışsa, akliselim bu ortama katkı sunmayı gerektirir.

Ülkeyi yönetenlerin bu tür dirençlere ve ayak sürmelere takılmadan, kararlı bir biçimde üzerinde durmaları gereken konu ise “Meseleye siyasal bir çözüm bulamadığımızda durum ne olur, ülkenin kazancı ne olur, kaybı ne olur” sorusudur. Bu sorunun cevabı birçok konuyu aydınlatır.

Batı, İcat ettiği Siyonizmin Çukurunda Tükleniyor

AYŞE DOĞU

www.kritikbakis.com

Gazze ve Batı Şeria'da soykırım ve yerinden edilmeler küresel protestolara rağmen bütün hızıyla ve utanç verici tarzıyla devam ediyor.

İnsanlık Ademden beri korunan nesilden nesile aktarılan insani değerlerin yok sayılması ve alenen çiğnenmesiyle katledilen çocuklarla beraber etkisizleştirilen hukuki normların, vazgeçilen medeniyet söylemlerinin gölgesinde – dev silah finans medya üçlüsünün karşısında muhtemelen batının hiç tahmin etmediği- bir direnç ve kararlılık sınavı veriyor. Ve aslında bu sınavdan şimdiden başarıyla geçti bile.

Şok edici öldürme mekanizmalarına, içindeki ajan ve hainlerin komplolarına rağmen Filistin halkı kayıplarına ve şu sıralar gıda ve medikal yardımların sefilce engellenmesine ve öldürülme pahasına çocuklarını bir lokma ekmekle doyurmak için insanlık şuurundan ve onurundan taviz vermeden direnmeye devam ediyor.

Son üç aydır 1.8 milyon insan, küresel bombalamalar yanında açlıkla da öldürülmeye devam ediyor. Ağaç nasıl kendisini kesen baltanın sapından şikayetçi olduysa, Filistin halkı da düşmanı ve katiline istihbarat sağlayan ve kendisini arkadan vuran sözde Filistin yönetimi ile Mısır ve Ürdün'ün açık ihanetiyle karşı karşıya kaldı ve köşeye sıkıştırıldı. Gazzeliler Amerikan yardımı adı altında her gün bir çuval unu çocuklarına götürebilmek için katlediliyor.

En son ölü ve yaralı ayırt etmeden bir çukura konup üzerlerine toprak atılarak boğuldular. Başlarına düşen devasa bombalar tarafından katledilirken...

Bunun yanına Batı Şeria'da da Filistinliler yerlerinden edilmeye devam ediyor. Bu sadece Gazze'nin değil işgal edilmiş topraklardaki bütün Filistinlilerin topraklarından edilmesi anlamına geliyor.

Bu durum peyderpey insanlık alemini sokağa çıkma ve yeni eylem ve söylem biçimleri denemeye zorluyor. Ve bu deneyimi yaşayanlar da en az Filistinliler kadar tehdit ve zorbalıkla mücadele etmek zorunda kalıyorlar. En son her din ve inançtan binlerce kişi direniş ve onur konvoyları düzenleyerek Mısır'dan Gazze'ye ulaşmaya ve oradaki ölümcül açlık için küresel duyarlılık sağlamaya çalıştı.

Konvoya katılan eylemciler Libya'nın Hafter yönetimindeki bölgelerde çöllerde mahsur kalmasına ve bir çok eylemcinin kaçırılmasına sebep oldu. Aynı şekilde Sisi'nin darbe ürünü Mısır yönetimi tarafından pasaportlarına el konularak, kaldıkları otellere baskınlar düzenleyerek tutuklanmalarına geri gönderilmelerine ve yine Sisi'nin sokak çeteleri olan Baltacılar ve hatta asker ve polisleri tarafından kötü muamale ve aç bırakılmaya maruz kalmalarına yol açtı. Batılı liderler ve medya tarafından görülmediler ve Gazze'deki insani kriz ve gıda, medikal malzemelerin engellenmesi yok sayıldı.

Tehdit, aşağılama, antisemitik yaftalamalar, işlerinden kovulma, polis tacizi ve tutuklamalara rağmen göstericiler yeni yollar bireysel ve kolektif protestolar yapmaya devam ediyorlar.

Filistinliler ölümün ve katliamın her türlüsüne maruz kalırken bütün insanlık da buna seyirci kalmaya zorlanıyor.

Her gün sıcaklığına bu akıldışı vahşetlere tanık olurken insan içinde bir ikileme mücadelesi ediyor. 'Söylenecek ne kaldı? Sözün bu kadar anlamını yitirdiği bir zamanda sessiz kalmanın insanlıktan çıkaran ağırlığını yüklenmek ve kayıtsızlık cehennemine düşmemek için yine de haykırmak ihtiyacı duyuyor.

Bu sadece Gazze için Filistin için değil, insanlığımızı kaybetmemek için küresel bir manifestoya dönüşmüş durumda.

Sonuçta insanlığımız; bize insanlık tözünün en güçlü silahlara ve kara propaganda silahlarına, gerçeği bastırmaya ve susturmaya yönelik şeytani tamlamaların kulak tırmalayıcı gürültüsüne rağmen onurumuza, çocuklarımıza, evimize ve değerlerimize sıkı sıkı sarılmaya, cesaret ve fedakarlıkla ve en çıkmaz sokakta bile dik duracak gücü bahsediyor.

Her gün yenilenmiş bir ruhla ve azimle kararlılığımızı sürdürüyoruz. Bir üzümlük bir gülerek bir durup bir ilerleyerek gerçeğin ipine inatla tutunmaya devam ediyoruz.

Bu süreç o kadar çok balonu patlattı ki;

Ne batının medeniyeti kaldı ne adalet divanı, Amerikan yardımına kan bulaştı ve bu süreçte küresel kibrin ne kadar kırılma olduğunu fark ettik.

O reklamların ve siyasi söylemlerin hepsi toz olup uçtu. İnsani duyarlıktan yoksun ve dünyevi hırslarına yenilmiş münafık din kardeşliği koca bir aldatmaca ve yalana dönüştü.

Hepsi bu 'soykırım' sınavında kendini ispatlamak zorunda şimdi.

Önce ne kadar insansın?

Sıkıca sarıldığımız hasletlerimizle yeni bir insanlık yeni bir uygarlığın doğum sancılarını çekiyoruz. Zor da olsa

bunun mümkün hatta zorunlu olduğunu gösteren emareler görüyoruz.

Yüzelli yıl önce insanlığın başına bela olarak Batının kendi Yahudisinden kurtulmak için icat ettiği siyonizmin ve kara planlarının, bugün bütün dünyayı adım adım nasıl esir aldığını ve hayatı tatsız tuzsuz ruhsuz bir robotik nesneye dönüştürdüğünü fark ediyoruz.

Onlar nasıl hiçbir kırmızı çizgi tanımıyorsa biz de o kadar Filistin davasına bütün benliğimizle Filistinli kadının zeytin ağacına sarıldığı gibi sarılıyor ve bırakmıyoruz.

Sahte gündemlerle, illizyonik filmlerle, iğfal ve satın almalarla hatta ve hatta kurgusal it dalaşlarıyla yakıcı gündemimizi gölgelemeye çalışsalar da tekrar ve tekrar asli gündemimize atıflar yapmaya devam ediyoruz.

Batı bütün imkan ve saldırganlığına rağmen günbegün öngördükleri sonuca ulaşmaktan biraz daha uzaklaşıyor.

Artık ellerinde tek bir argüman kaldı: '(parya) İsrail'in yanındayız'. Batı, putlaştırdığı bütün kurum ve söylemlerini yiyerek altındaki zemini yok etti. Onca organizasyonlara ve harcanan milyon dolarlara rağmen itici birer 'soytarı'ya döndüler ve bu imaj üzerlerine ebediyen yapıştı kaldı. Soykırımcı İsraililer ise gittikleri her ülkede, her platformda lanetlenerek, aşağılanarak kovuluyorlar.

İşte bu Allah'ın Siyonist Batıya en büyük tokadıdır. Firavunlar asla doğrunun ve iyinin temsilcisi ve sözcüsü olamaz. Aldatmacaları bir gün gelir boyunlarına dolanır ve küçük bir çocuğun bile bir sözü karşısında yıkılır gider.

Şimdi o sözü söyleme zamanı.

DR. TUBA YILDIZ

www.kritikbakis.com

İRAN-İSRAİL SAVAŞINDA LÜBNAN

Tansiyon Yeniden mi Yükseliyor?

13 Haziran'da İsrail'in İran'a yönelik başlattığı saldırılar uzun yıllardır İsrail saldırılarına maruz kalan Lübnan içinde de ciddi bir etki yarattı.

İsrail'in Hizbullah'la olan çatışması düşük ölçekli de olsa çatışmasının yanı sıra, Lübnan'da kurulan yeni hükümetin İsrail'in Lübnan'ın güneyini işgali karşısında Donald Trump'tan umduğunu bulamaması, İran - İsrail savaşında Lübnan'ı bekleyen riskleri de görünür kıldı.

Bu çerçevede Lübnan gerilime karşı halihazırda sükuneti korumaya çalışsa da iç dinamiklerin hassas bir terazide bulunuyor olması, Lübnan'ın bu savaştan da fazlasıyla etkileneceği gerçeğini açığa çıkarmaktadır.

Hizbullah - Şiiler ve İran

İsrail'in sabaha karşı başlattığı operasyon karşısında gözler İran'a olduğu kadar ilk aşamada Hizbullah'a da çevrildi ancak Hizbullah net bir şekilde savaşa dahil olmayacağını açıkladı. 7 Ekim sonrasında Hasan Nasrallah'ın beklenen aksiyonu almaması ve Hizbullah'ın İsrail'e karşı tehditlerinin söylemde kalması sonrasında yeni liderliğin bu savaşta sessiz kalacağı beklenen bir tutumdur.

Bununla birlikte 7 Ekim 2023 ile 13 Haziran 2025 arasında Hizbullah'ın tavrının aynı dinamikleri taşımadığı aşikar.

Gazze savaşında İran'ın Hizbullah'ı yalnız bırakmış olması ve Nasrallah'ın ölümüyle birlikte bu iddiaların güçlenmesi bir ihtimalken, Nasrallah'ın Lübnan'ın doğrudan İsrail'in hedefi olmaması adına çekimser kalmayı tercih ettiği bir iç refleks olarak değerlendirilmektedir.

Nitekim Hizbullah İsrail'e saldırmadan askeri gücünü korumaya çalışmış, diğer taraftan da önce Şii toplumuna sonra da tüm Lübnan'a karşı sorumluluğunu İsrail tehdidini olabildiğince uzak tutmaya çalışarak göstermek istemiştir.

Ancak Hizbullah doğrudan savaşa girmeyerek bir kazanım elde edemediği gibi aksine sessiz direnişi nedeniyle İsrail tarafından karşı karşıya kalabileceği en büyük yıkıma maruz kalmıştır.

Halihazırda ise Hizbullah askeri gücünün zayıflamasıyla birlikte elindeki tek güç olarak kalan siyasi meşruiyetini de kaybetmemek adına İran - İsrail krizinin gölgesinde kalmayı temel stratejisi olarak belirlemiştir.

Nitekim 7 Ekim sonrasındaki süreçte İsrail’le giriştiği çatışmada dahi destek kaybeden Hizbullah’ın, İran için Lübnan’ı tehlikeye atması örgütün varlığının sona ermesindeki en önemli faktörü oluşturacaktır.

Dolayısıyla İran’ın yanında olduklarına dair Hizbullah yetkilileri tarafından yapılan uzun açıklamanın hiçbir tatmin edici tarafı olmamakla birlikte örgütün İran’la bağları tamamen koparmaktan ziyade hayatta kalmaya çabaladığı görülmektedir.

Her iki yaklaşımda unutulmaması gereken en önemli nokta ise Hizbullah ve Şii toplumu ile İran arasında ideolojik bağın halen sağlam olduğudur.

Bu pencerenin ise genelde Lübnan’a özelde ise Şiilere bakan iki boyutu bulunmaktadır.

Lübnan’da Dürziler dışında siyasi aktör olarak ağırlığını koruyan mezhep gruplarının her birinin dış destekli olması Lübnan – İran ilişkisinin de temel yapılarından birini oluşturmaktadır.

Lübnan’ın baskın bir Şii nüfusa sahip olması nedeniyle ve bu nüfusun güneyde İsrail sınırında, Beyrut gibi küçük bir şehirde Dahiye gibi büyük ve kritik bir bölgede yaşıyor olması Lübnan hükümetine İran’la kurduğu diplomatik ilişkilerde olabildiğince sakin olması gerektiğini hatırlatmaktadır.

Diğer taraftan Şii toplumunun psikolojisinde benzer şekilde var olan “bir daha asla” **argümanı**, Şiilerin kimliklerini koruma sürecinde İran’ın asgari de olsa varlığını hissetme arzusunu canlı tutmaktadır.

Her ne kadar halihazırda İran’ın Hizbullah’la arasında sisli olan ilişkiler nedeniyle Şiiler İran’ı geçmişteki kadar korumasalar da İran rejiminden ve Velayet-i Fakih’ten bütünüyle vazgeçmeyi göze almamaktadırlar.

Bunun içindir ki İran’ın İsrail tarafından aldığı her darbe ve İran rejiminin devrilme tehlikesi Lübnanlı Şiiler için de ağır bir yük olarak görünmektedir.

Dolayısıyla da Tahran’ı psikolojik olarak desteklemek adına İran’a olan bağlılıklarından vazgeçmeyeceklerini dile getirmektedirler.

Lübnan Hükümeti’nin Kaygıları

Cumhurbaşkanı Joseph Avn’ın seçilmesinin hemen ertesinde İsrail – Filistin meselesini “başkalarının savaşı” olarak adlandırıp Lübnan topraklarının kullanılmasına karşı verdiği sert tepki karşısında Hizbullah lideri Naim Kasım’ın itirazlarının yükselmesine neden olduğu bilinmektedir. Bugün ise Lübnan hükümeti tarafından Hizbullah’a doğrudan savaşa müdahil olmamasına yönelik verilen emir ve bu emre Naim Kasım’ın hiçbir tepki vermemesi, taraflar arasındaki uyumun korunmak zorunda olduğuna işaret etmektedir. Lübnan devletinin Hizbullah’a net ve daha yüksek perdeden seslenmesinin ardında ise büyük bir endişenin hakim olduğu anlaşılmaktadır. İsrail’in güney Lübnan işgalini sonlandırmaması ve bir süre daha sonlandırmayacak olması, ayrıca Tel Aviv’in UNIFIL’in güney sınırından çekilmesi için ABD üzerinden yaptığı baskı nedeniyle tansiyonun yüksek olduğu Lübnan’da, Lübnanlı karar alıcılar İsrail oklarına daha fazla hedef olmaktan uzak durmaya çalışmaktadırlar.

Zira Hizbullah tarafından yapılacak en küçük bir hamle ihtimalinin Lübnan’ın yeniden Dahiye günlerine geri döndüreceği açıktır.

Diğer taraftan Lübnan İsrail’in İran savaşından kazançlı çıkması halinde yönünü tekrardan ve bu sefer daha acımasız bir şekilde Hizbullah’a çevireceğinin ve yeni bir savaşa gireceğinin de bilincindedir. Bu nedenle de hiçbir dış tahrike kapılmadan Hizbullah’ın silahlarını müzakere yoluyla teslim etmesi için hızlı bir aksiyon almak zorunda olduğu izaha muhtaç görünmemektedir. Ancak Hizbullah’ın kısa süre içinde silah teslim etmeyeceği ve gerilimin artacağı ihtimali Lübnan’da kaygıya sebep olan bir diğer faktördür.

Bu nedenle de İsrail’in İran karşısında kazanacağı herhangi bir zafer Netanyahu’nun bölgesel tahakkümünü derinleştirecek, bu derinliğin yaratacağı hasar da Filistin’den sonra en çok Lübnan’da hissedilecektir.

AHMET ÖZCAN
www.kritikbakis.com

ÂDEM, İBLİS-CİN-ŞEYTAN

İnsanlık tarihi, doğadaki tohumların hava-rüzgâr yoluyla transferinin yeniden doğuşlara yol açması gibi; insanların da savaş, kıtlık veya başka nedenlerle göçü sonrası başka insanlarla tohumlanıp yeniden üremesi, değişim ve dönüşüm yaşaması örnekleriyle doludur. Birçok filozof ve bilim insanı, uygarlığın işte bu melezleşme sayesinde; yani farklı insan birikimlerinin sentezlenmesi ile doğup geliştiğini iddia etmiştir. Yani melezleşme, insan topluluklarının birbiriyle tanışıp kaynaşmasını, dolayısıyla farklı özellik ve yeteneklerin birleşerek daha gelişkin bir aşamaya geçişini – uygarlaşmayı– sağlamıştır. İnsan zaten ünsiyet kuran – diğer türdaşıyla bağ kuran– bir varlık demektir.

Ama bu melezleşmenin başka bir boyutu daha vardır. Kutsal kitaplardaki ilk insan anlatısında yasak meyve, iblis, şeytan, yılan, Lilith vb. kavramlarla sembolik anlatının içeriğinde başka bir melezleşmenin eleştirel hikâyesi vardır. Kur'an'daki yaratılış proloğunda, müfessirlerin yanlış şekilde Tevrat'taki anlatının yanlış tercümesini tekrar ederek söyledikleri gibi, Âdem bir yasak meyve yiyerek değil, ikaz edilmesine rağmen bir başka tür insanla (vahşi – kan dökücü bir kabileyle / şecereyle) çiftleşerek soyunu bulandırmış; bu nedenle o kabileyle de düşman olarak kovulmuştur. Adem bir kişi adı değil, bir insan türünün, daha doğrusu en gelişmiş ve akleden insan kabilesinin adıdır.

İblis, cin ve şeytan da diğer pre insan-insanımsız türde kabile adlarıdır. Bunların ilk karışımından bugüne kadar var olan insanlar-insanoğlu türemiştir.

Teolojik metinlerde yaratılış proloğu gibi anlatılan mesellerin aslında tarih boyunca tekrar ettiği bilinciyle, bugün de benzer bir şecere bulanıklığı ve kavgasının devam ettiğini hatırlamak gerekir. Yani o ilk günah, olup bitmiş bir olay değil, doğan her insan evladı için de geçerli bir kadim meselenin ilk nedeni, prototipi veya arketipidir.

Ne kastediyoruz?

Şecere, aslında Türkçe de kullandığımız gibi, sadece ağaç değil, soy ağacıdır. Ve ayette geçen 'takraba', yakınlaşma-akraba olma anlamındadır ve bildiğimiz çiftleşmeyi ima eder. Ayet zaten, 'çıplaklıklarını fark edip utandılar ve hemen bir giysi aradılar' diye devam eder. (..Ve la takraba hazihışşecerate fe tekunaminez zalimin-şu şecereyle akraba olup da zalimlerden olmayın. (Araf.19.) Devamında ise şöyle der: ' Derken şeytan bunların örtülmüş avret yerlerini açmak için ikisine de vesvese verdi. Ve 'rabbiniz size bu yasağı melek olmayasınız ya da ebedileşmeyesiniz diye yasakladı' dedi...

Bu suretle onları kandırarak yasağa sürükledi. Ve o şecereyi tadınca avret yerleri görüldü ve hemen yapraklarla örtünmeye çalıştılar. Araf.21-22)

İblis ve Adem, iki farklı insan kabilesinin veya topluluğunun adıdır. İblis- Deubaalus (deu tanrı demektir, âli-yüce/tanrısal oğuldur.)-Ebaali-Baal-Apollo-Pavlus-Ali olarak bütün batını-aryan teolojide tanrı-tanrının ilk-imtiyazlı oğlunun adıdır. (Ali, batını gruplarda bizim bildiğimiz Hz.Ali değildir yani. Babanın ilk-kutsal oğludur. ‘Tanrı oğlu İsa mesih’dir. Bu inanç, İblisi allahın ilk imtiyazlı oğlu, ademi ise sonradan doğmuş bir tür üvey oğul gibi görür ve Allahın Adem’e halifeliği vermesini kıskanır. Bu nedenle ademe düşmanlık yapar, aşağılar ve onu hata yapmaya zorlayarak haklı çıkmaya çalışır. şeytan-Şit-Seth ise, İblisin soyudur. bunlar ilk var olan saf enerji-ateş-nar’dan yaratıldıklarına inanır ve turab-toprak-çamur’dan yaratılan Ademi küçümserler. Dumansız ateşten olan mayaları gereği bunlara tanımlanamayan-mahiyeti insan tarafından tam bilinmeyen anlamında Cin denir. İblis-Baal’ın eşi ise Alilat’tır. Anadolu’da lohusa kadınlara musallat olan ve çocuklarını öldürmeye çalıştığına inanılan Al karısı-kafkas dillerinde albız-, Kuran’da lat, modern pagan feministlerin özgür kadın arketipi olarak sunduğu lilith, hristiyan teolojisinde ademi baştan çıkardığına inanılan ve yılanla sembolize edilen dişi şeytandır. Baal, fenike2de çocuk kurban edilen ürkütücü tanrıdır ve Lübnan baalbek’te devasa bir tapınağı vardır. Bugün ironik bir şekilde Baalbek tapınağı Lübnan hizbullat şeytanlarının kontrolündedir. Baal’in sembolü ateştir ve İran’da Mithra, Mısır’da Seth-Şit-satan, Yunan’da apollon-abaallo isimleriyle anılır. Pavlus’ta abaaslu demektir. Baal’in ölmediğine, reenkarne olduğuna, avatarlarıyla sürekli ‘gölem değiştirip’ yeniden geldiğine ve kıyamet zamanı tekrar gelip çocuklarını kurtaracağına olan inanç mesih-mehdi-kayıp imam inancı olarak bir çok dini toplulukta yaşar. İrani demagoji, şia gruplarının batını-heretik-rafi yorumlarında takiye gereği, Ali ismini Baaliyi kastederek kullanır. Yani saf müslümanların her tartışmada söylediği Hz. Aliyi sevmek, değildir mesele. Bu sırrı bilen derin pîrler, bu cümleye gülerler..)

Yani bu kavramlar soyut varlıklara değil, somut, gerçek ‘insanlara’, bu insanlardaki sapkın karakter ve eğilimlere işaret etmektedir.

Adem’in cennetten kovulmasına sebep olarak yorumlanan ‘yasak meyve’ anlatısı, böylece uzak, soyut ve bir kere olmuş bir olaya değil, devam eden bir sapmaya işaret etmektedir. Metindeki öyküye göre, insansıların (şeytan, iblis) kıskançlıkla yaptıkları bir planla, sarhoşlukla, ayartma ve kışkırtmalarla Âdem’i (kabilesini) dahil ettiği bir toplu cinsel ayin sonucu, gelişmiş ‘insan’ soyu (şeceresi) söz konusu türlerle karışmıştır. Bu anlatıyı andırır biçimde, Sümerlerdeki bahar bayramında (Nevruz?) düzenlenen toplu çiftleşme ayininde İnanna ve Tammuz’un birleşip doğayı yeniden yarattığı prolog, sonradan doğudan batıya kadar birçok sapık dini grup, topluluk veya sır tarikatlarında gizli ayin olarak devam etmiş, orji gibi sapkın gelenekler de bu ayinin sembolü olarak kullanılmıştır. Dünya genelinde sapkın zenginlerin ve onlara öykünen alt sınıfların

eğlencesi olarak günümüzde de sık sık gündeme gelmektedir. Adem, bir ilk insan değildir-ilk insan diye bir şey yoktur, insan türü diğer canlılar gibi topluca ve çok uzun süredir zaten vardır-, Adem, bu insanlar içinden bir kabilenin, ev-ocak kurup yerleşmiş, ateşi kullanarak beslenen, aile olmuş yani çocuklarını ebeveyn kontrolünde terbiye ederek büyüten, aynı şekilde tohumları, hayvanları ve doğayı da evcilleştirecek akli melekeler ve konuşma ile diyalog kurma yetisine sahip, gelişmiş insan kabilesinin adıdır. Bu aşamaya ulaşmamış yarı hayvan, kan dökücü, kurnaz ama akılsız diğer insanımsılar yani altinsan-preinsanlar, İblis-şeytan-zalim-cin türleridir. yani bu kavramlar soyut varlıklar değildir. İşte Adem kabilesi, başka bir insan türü olan-kan dökücü-zalim preinsanlar yani iblis soyu ile-şeytanlar, zalimler ve cinlerle-karışıp soyunu bulandırmamak üzere ikaz edilmesine rağmen, şeytani-zalim kabilelerin kurnazca ve kıskançlıkla kandırdığı , muhtemelen sarhoşluk verici bir maddeyle büyüleyip davet ettiği ilkbahar bayramında düzenlenen toplu cinsel ayin sonrası, bu gelişmiş Adem kabilesinin soyu karışmıştır. Nevruz diye bilinen sümerlerde İnanna ve Tammuz’un birleşip doğayı yeniden yarattığı bahar bayramında düzenlenen toplu sex ayini, sonradan bir çok sapık dini grubun veya topluluğun gizli ayini olarak devam etmiş, mum söndü gibi gelenekler de bu ayinin sembolü olarak uygulanmıştır. Bugüne kadar var olan insanlık dediğimiz hem iyi hem kötü, hem şeytani hem rahmani, hem akıllı, hem aptal, hem terbiyeli, hem ahlaksız tür işte bu sapkınlik sonucu ortaya çıkıp yayılmıştır. Bu hikaye, bütün topluluklarda dünyanın her yerinde ve bir çok dini metinde farklı versiyonlarla geçmektedir ve muhtemelen sadece bir alegorik anlatı değil, gerçek bir olayın farklı anlatımıdır. İnsanlara ve tarihe baktığımızda, gerçekten insan suretli ama çok farklı türler görmekteyiz ve aralarındaki renk, dil, kültür vb. farkların ötesinde daha derin bir temel fark olarak hayvani özelliklerle daha az hayvani diyeceğimiz terbiye edilmiş özellikler gibi iki ana tür olduğunu görmekteyiz. Yani iyi insanlar ve kötü insanlar diye indirgenen bu iki özellik aslında iki farklı insan türünü ifade eder ama bu bir meleziğin de göstergesidir. Çünkü hem aynı insanda farklı yaşlarda tüm iyi kötü özellikler açığa çıkabilir hem aynı aileden hem iyi hem kötü yönü baskın insanlar çıkabilir. Çünkü soy ve genetik olarak farklı türlerin genleri karışmıştır. İnsanlar bu anlamda kendilerini yaşam içinde fark eder, tanır, tercihlerini yapar ve yaşam tarzını, anlamını, inançlarını bu tercihleriyle belirler. Ya da içine doğdukları ortam, aile, çevre, toplum ve dünya kültürünün edilgen nesnesi olarak yaşar. Ne egemense, ne modaysa, ne öğretilmişse o doğrultuda tercihler yapar. Sorgulamaz, irade kullanmaz, aklını ve idrakini içine doğduğu koşullara teslim eder. Bu bağlamda, Kuran da İblis-şeytan-cin ve zalim olarak geçen kavramların, antropoloji de homo erectus, cro magnon, neandarthal ve homo sapiens olarak tasnif edilen pre insan türleri ve gelişmiş insan türü tasniflerini ifade ettiğini söylemek mümkündür.

Evrimci teorilerin daha biyolojik-fizyolojik düzeyde yorumladığı bu teoriler, Kuran'daki tasnifler bağlamında, bizce, manevi düzeyde bir evrimin olduğunu, ama bunun olup bitmiş değil, hala olmakta olan ve kıyamete kadar devam edecek, yani doğan her çocuğun yaşayacağı bir evrimleşme olduğunu düşünebiliriz.

Kuran'ın yaratılış anlatısında meleklerin itirazı yani kan dökücü bozgunculuk çıkarıcı bir varlık mı halkedeceksin sözü, bir çok alim tarafından, Adem var edilmeden önce zaten insan-insanımsı bir türün var olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Nitekim bu anlatı, yukarda belirttiğimiz o günah anı ile birlikte gerçekten Allah'ın hiddetini çeken bir karışma ve sonrasında, birbirinize düşman olarak gidin burdan, denilmiş, devamında Ademin dünya hayatında imtihan edilerek arınıp geri dönmesi şartıyla affedilmesi şeklinde devam etmektedir.

Burada ademe secde etmeyen İblis, onu ebedi yaşam adına kandıran şeytan, sonrasında dönüşülen zalimler gibi detaylar, yine bu kavramların başka bağlamlarda kullanımını da göz önüne alırsa, aslında gerçekten asi, inatçı, hilekar, yalancı, fesat ve sinsi bir tür olan şeytan ile kan döken, barbar, bozguncu zalim bir türün olduğu söylenebilir. Yine iblisin ben dumsız ateşten yaratıldım demesi ve ibliste cinlerdendi, şeklindeki ayetler, cin kavramının kelime etimolojisindeki tanımlanamayan-yabancı-bilinmeyen manaları ile birlikte düşünüldüğünde, dumsız ateş yani dünyanın ilk ateş hali ve devamında bu ateşin daha soyut biçimi olarak doğal gaz gibi bir türü, yani bugün enerji dediğimiz gözle görünmeyen ama tam olarak özünü de henüz çözemediğimiz o rafine maddeden oluştuğunu düşünebiliriz. Ki Ademin topraktan yaratılması da, ateşin sönüp su ve havayla karışarak topraklaşması aşaması yani sonraki bir düzeyi ifade etmekte, ateş kendi önceliğini, ilk neden olma imtiyazını öne sürerek sönmüş halini aşağılamakta, bu kibir ise Allahın öfkesine neden olmaktadır.

Bu anlatıyı, daha somutlaştırırsak, İblis ve şeytanlar, dumsız ateşin yoğun olduğu Hazar-Azer kıyılarında (azer, Agar-ateş demektir), Adem ise bataklıkların çamurun olduğu Basra körfezi kıyılarında yaşayan iki farklı kabile gibidir ve Allah, ademi akıl-vicdan-yetenekle donatıp sorumluluk yükleyince, iblis ve kabilesi kıskanıp öncelik hakkını öne sürmüş ve kabul görmeyince Ademe iftira atmış, onu zalim kabilelere benzetmiş sonra da iddiasını ispat için ona tuzak kurarak, herkesin toplandığı büyük bahar şenliğinde uyuşturucu ve alkolle sarhoş ederek topluca genetik melezleşmeyi sağlamıştır. Allahın ikisini de kovması, iblise mühlet, Ademe ise imtihanla arınma şansı vermesi ise, insan denilen bu melez türün doğanın yaratıcı dönüşümü için gerekli bir laboratuvar olarak dünya hayatını başlatmıştır. Allah sebeplerle yaratır ve insan türü de bu yaratıcı sebeplerden biri, hatta en önemlisidir. Bu nedenle doğanın kendi yaratım döngüsünün taklidi olarak akıl ve diğer yetenekleriyle dünyayı değiştirir, doğanın yasalarını çözerek doğada

olmayan yeni eserler yaratır. İşte belirlenmiş bir saate-kıyamete kadar sürecek olan bu yaşam şansı, hem doğanın kendisi, hem güneş-ay-yıldızlar- gökler, deniz denizaltı, madenler, hem binbir çeşit bitki ve hayvanlar, hem de diğer her çeşit insan türleri ile ilişkiler içinde son derece dinamik, değişken, yeni eserler üretilir. Yapılmamış olan yapılır, düşünülmemiş olan düşünülür, eskiyen elenir, yeni ortaya çıkar, aşk, sevgi, merhamet, hüznün yanında çelişkiler-çatışmalar-savaşlar-acılar içinde sürekli bir yaratım süreci devam eder. Allah her an bir iştedir ve her şey onun yasaları ile olup bitmektedir.

Dünya hayatı, zaman ve mekanla sınırlı, doğa yasalarıyla kayıtlı, kaos ve düzen, kevn ve fesad, doğum ve ölüm gibi varoluşsal bir döngünün adıdır ve bir tür truman şov veya metaverse evrenidir. İnsan, işte içine doğduğu bu evreni anlamak, çözmek, değiştirmek, seçimler yapmak gibi diğer canlılarda olmayan yetenekleriyle doğanın gelişmiş ve sorumlu bir canlısıdır. Ancak, genlerindeki karışıklık nedeniyle, belki de doğanın çelişki ve çatışmayla dönüşüp duran yasalarında uygun bir melezleşmişlik haliyle, yani iyi ve kötü, doğru ve yanlış, merhamet ve zulmlik, akıl ve aptallık gibi çelişik özellikleri sayesinde daha çelişik bir özellik kazanmıştır ki, daha yaratıcı olabilsin. Bu özelliğiyle insan türü hem doğanın dönüşümü ve yenilenmesini sağlayan bir yaratıcı sebep olmakta hem de Adem türü, doğayı da aşan, aşkın bir öznitelik sahibi olarak bu yaratımın öznesi olmanın yanında kendisi olarak ve kendisi için, kendi varoluşunu kendi seçimleriyle yapabilmeyi öğrenmek için genindeki eksik-fazla-yanlış özelliklerden arınmaya mecbur edilmiştir.

Yaratılış hikayesinde Allahın meleklerle, Allah sizin bilmediklerinizi de bilir diyerek cevap vermesi, belki de bunun içindir. Adem daha ötede daha önemli bir varoluşa hazırlanmakta, bunun için doğal bir eğitime ve seçilime tabi tutulmakta, çünkü bizatihi kendisi olarak kendini arındırıp eğiterek varolma yeteneği kazanması istenmektedir. Allah istese istediği gibi yaratır, donatır ama bu herşeye doğuştan itibaren sahip olan çocukların bir türlü büyümemesi, gelişmemesi, ergen olamayışı, hiçbir yetenek ve kişiliğe sahip olmaması, ama yoksunluklar içindeki bireylerin kendi çabalarıyla emekleriyle yetenekleriyle çalışıp kazanması, onun kıymetini bilmesi, bu nedenle de daha karakterli, kişilikli, sorumluluk sahibi bireyler olması gibi, Allahın bu şekilde bir oyun kurması, bizzat insanlar içinde özgür ve kişilikli bir türe evrilme imkanı vererek kendi varoluşunu inşa etmelerini sağlama amacıyla gibidir..Bu anlamda Adem olmak olup bitmiş bir iş değil, hala olan, olmaya devam eden, her insan için ayrı ayırı geçerli, her bireyin kendi hayatının dönemlerinde bile oluş ve geri düşüş halinde devam eden bir süreçtir. Ve insan türü, yani varolan bütün insanlar, bütün ırklar, bütün kavimler, dinsel topluluklar, mezhepler, tarihin tortusu bu kimlikler, asla ve kata peşinen Adem gibi seçilmiş veya arınmış değildir. Aksine Adem tözü de iblis-şeytan-zalim-cin tözleri de herbirimizde ayrımsız ve eşit olarak

vardır ve bu anlamda varolan bütün kimlikler eşit bir şekilde aynı sınavın içindedir.

İnsanların doğalarındaki bu manevi evrim, ters evrim olarak çalışır. Yani, Adem tözü baskın olan bir birey ilerleyen yaşlarda farklı koşullarda nükseden şeytani bir geni nedeniyle geriye düşebilir. Yine şeytani veya zalim geni baskın biri, tam tersine kendi tercihleriyle veya koşullar oluşunca doğasındaki Adem genini seçer ve yükselir. Bu anlamda tarih boyunca varolan Nebi ve Resül geleneği, filozoflar, bilge kişiler, evliya, aziz, pir denilen kişilerin bu Adem özüne dair hakikati vazetmesi, öğüt vermesi, yol göstermesi, eğitmesi, hatırlatması, temsil etmesi yine bir çok topluluğun bozulmuş toplumsal ortamlardan uzaklaşıp arınması, inisiyasyon veya riyazet teknikleriyle kendini koruması, işte bu özgür seçimlerin yollarıdır. Aynı şekilde hak ve adalet için, zalimlere başkaldırma adına yürütülen bütün idealist davalar, kavgalar, kötülükle mücadele ve iyiliğin egemenliğine dönük bütün eylemler, bu inisiyasyonun, yani hakikat yolundaki Adem olma çabasına dair arınma çabasının (Kuranda Takva) göstergesidir. Bu anlamda, iyiyle kötünün, doğruyla yanlışın, hak ile batılın, güzelle çirkinin, adaletle zulmün ayrışması daima temel bir savaş konusudur. Yine tarih ve toplumun biçtiği seçilmemiş kimlikler-din,mezhep, ırk, sosyal sınıf, renk, dil, kavim, aşiret, cinsiyet-hiçbir öneme sahip değildir, hiç birinin bu insanlık savaşında bir kıymeti yoktur. Değerli olan tek şey, insanın evrimini tamamlamasını sağlayan Adem olma idraki ve onun özelliği olan kadim değerlerdir. Uygarlığı yaratan, yarı hayvan insanımsızları terbiye edip ademleştiren, dünyanın her tarafına bu olgunlaşmış insan genini taşıyarak tüm barbar türlerin insana evrimini sağlayan, aşkı, sevgiyi, merhameti, anne-baba olmayı, haddini bilmeyi, aklını kullanmayı, kötülükten sakınmayı, iyilik yapmayı, paylaşmayı, dayanışmayı, eşitliği, hürriyeti, başkaldırmayı, direnmeyi, şiir yazmayı, müziği, mimariyi, temizliği, her insan görünümlü canlıya öğreten Adem genidir. İblis-şeytan-cin genine sahip olanlar maymun gibidir, insan takkidi yapar, insanın ürettiğiklerini çalar, insana hükmetmeye çalışır, insanı yoldan çıkarmak için her yolu dener. İblis, ademin balını kendi ağzına zehir etmiş bir haset maymunudur. Adem geni zayıf veya olmayan insan görünümlülerin ne yüzünde ne davranışlarında ne eylemlerinde insanlık olmaz. O yüzden atalar bu tiplere daima adam değilsin, Adam ol! demiştir.

Bütün dini öğütler ve felsefi öğretiler, ahlaki ilkeler, işte bu melez tür olarak insanın ilk günahından soy olarak da, huy olarak da, yaşam tarzı olarak da arınması, saflaşması, asli özüne kavuşması-Ademleşmesi ve doğan her çocuğun da bu seçereye bulaşmadan Adem neslini devam ettirmesi içindir. Çünkü İnsan, adem-iblis melezi bir tür demektir ve varolan ve doğacak her çocuk, işte bu karma-melez genlerle doğmaktadır. Yaşamın anlamı, Adem olmak isteyenler için tercih yapıp bu iblis genini köreltme imtihanıdır. Bu tercihi yapmayanlar ise Adem değil, insan suretli insanımsı yaratıklardır. İblis

soyluların Adem soyuna olan o bitmez kin ve kıskançlıklarının kökeninde bu köklü savaş yatmaktadır. Yaratıcı, üretken, sorgulayıcı akıl, derin bir tecessüs, aktif bir iyilik davası, celadetli bir kötülük düşmanlığı, içsel bir utanma duygusu ve özsaygıya dayalı terbiye içeren sahici bir ahlak-erdem, Ademin temel özellikleridir. Bu özellikleri kişiliği yapmış her insan teki, her topluluk, her grup, alışkanlıklarıyla (Türk Kürt arap İngiliz mozambikli çinli perulu Hristiyan musevi müslüman alevi sünni dürzi ezidi ermeni rus leh berberi, kadın erkek, zengin fakir.. vb. ne denirse densin), tarihin ürünü bu maske kimliklerinden bağımsız olarak, Adem olmuş demektir ve bunlar artık insan çoğunluğundan farklı, daha gelişmiş bir Adem topluluğudur. Ancak bunlar içinde de her zaman tekrar düşebilen, geriye dönen, bu imtiyazını kaybedenler olabilir. Bu nedenle Adem olmak, daima ölene kadar bitmeyen bir çaba demektir.

Tarih, işte bu bilinçle savaşılan Adem ve İblis soyluların savaşıyla doludur. Ayrıca iblis, şeytan ve zalimlerin kışkırttığı savaşlar da aslında insan düşmanlıklarının ürünüdür. Ölçü bellidir; İnsan öldürmeye dönük aletler ve fikirler üreten, insana hükmedip kullanmaya dönük sistemler kuran, insanı Adem özelliklerinden arındıracak bütün sapkınlıkları teşvik eden, Adem taklidiyle Ademden çaldığı üstün özellikleri kendi kötü niyetleri için kullanıp insanları kandıran, insanları daima enerjisini boşa harcamaya yönelten, akli körelten alkol-uyuşturucu-kumar gibi alışkanlıkları ve evlilik dışı yani çocuk yapmadan cinselliği teşvik eden-çünkü Adem evlilik yoluyla soyu belli çocuk yapandır- her fikir, inanç, düşünce, proje, sistem, birey, grup, örgüt, parti, devlet, tartışmasız iblis soyludur.

Akleden, vicdan sahibi, kural kanunla-nomos- yaşamaya çalışan, kendini ve rabbini bilen, başkaları ile ünsiyet kurma, paylaşma, dayanışma (zekat-salat) içinde olan, zulme ve şeytanlıklara karşı hassasiyetli, mazluma ve yoksunlara karşı merhametli, ev-ocak-aile merkezli yaşayan, emeğiyle ve yeteneğiyle geçinmeye çalışan, tevekkül, şükür, sabır, takva sahibi, özgür düşünceli ve haysiyetli tüm kişilikler ise Adem tözü baskın olanlardır. Bu terbiyenin garantörü ise, kendisiyle iç dünyasında ve kendisi gibilerle dostluk-arkadaşlık-cemaat camia ilişkileri içinde sürekli bir özdenetim halinde olmaktır. Çünkü şeytanlar ve zalimler Ademe karşı kin ve kıskançlıkları nedeniyle daha agresif ve daha aktifir. Adem ise onlar kadar şeytan veya zalim olamadığı için her an tetikte olmalıdır. İşte bu da sürekli, düzenli, ihlaslı ibadetler, aktif eylemler, özellikle siyasi ve kültürel iktidar olma mücadelesi içinde sağlanır. Adem sadece baş edemeyeceği zaman uzleti seçer, hicret eder veya ricat eder. Onun dışında yaşamak zorlu, sabırlı, fedakarane bir eylemdir.

Tevrat'ı iblis soylu şeytanlar bozup çarpıtarak kayda geçirdiği ve onların peşinden cahiller çoğaltıp yaydığı içindir ki, ilk Kur'an müfessirleri de İncil müellifleri gibi, aynı cehaletle, ilk insan Adem, Ademin kaburgasından yaratılmış eşi Havva ve Adem'in çocuklarının enest

ilişkisinden tüm insanlık türemiş gibi saçmalıkları din diye insanlara ezberletmeye devam ediyorlar. Bu korkunç ve cahilce Tevrat uydurmaları, Allaha ve eşref-i mahlukat kılınmış Ademe hakarettir.

İnsanlığın en temel merakı olan ilk başlangıca dair yada hayatın anlamına dair en kadim bir anlatıyı sulandırıp, adeta dalga geçer gibi kayda geçmiş olan yahudiler,

aslında bölgeye M.Ö.4. yy da Hindistandan getirilmişler, kendilerini kolonizatör olarak getiren Pers krallarına, Babil'de ve Fenike'de duydukları her şeyi yarım yamalak kayda geçirip isithbarat raporu olarak sunmuşlardır, Tevrat ve sonra Tanah dedikleri budur. İncil'de, İsa, Yahudi ileri gelenlerine 'Siz, Babanız iblistensiniz' der. (YHN 8/31-59).

Çünkü, İblis soyunun Ademe iftirasını ve Nuh'un, İbrahim'in, Musa'nın, Davut ve Süleyman'ın hikayelerini çarpıtarak, hatta Meryem ve İsa'ya olduğu gibi, onlara da iftiralar atarak kayda geçip tanrının sözleri diye yaymışlardır.

Kuran, işte bu çarpık yahudi anlatısını düzenleyip aslına uygun bir mesel olarak anlatır.

Ve tabii ki derdi tarih anlatısı değil, insanların içindeki Adem tözünü açığa çıkarmaya, hatırlatmaya, istikametini göstermeye matuf bir nasihat olarak ele alır. Kuran'ın bu amaçla anlatısından çıkaracağımız en önemli ders ise şudur; Allahın iradesine bile Kibir ve kıskançlıkla karşı gelen ve yalan ve hileyle Adem kabilesini kendi gibi düşkünleştirip kovduran ama sonuçta Allahın başka bir planına start verdiren, Adem'i eşrefi mahlukat olarak eğitip donatacak zorlu, acılı ama anlamlı bir dünya hayatını ve sonundaki ebedi Allah dostluğunu sağlayacak o haysiyet mücadelesini başlatan İblis-şeytan-zalim ve cin isimli gelişmemiş barbar kötü ve akılsız yaratıklar Ademe secde edene kadar, bu savaş sürecektir. İblis ve yandaşlarını Ademe secde ettirmek, bu dünyadaki tek anlamlı varoluş nedenidir. Adalet ve iyiliği üstün kılma mücadelesi, bu demektir.

Tabii ki bizimki bir anlama çabası ve yorumudur. Doğrusunu Allah bilir.

Batının İsrail'e Destegi Eski Yaraları Açıyor

YAZAR: SÜMEYYE GANNUŞİ*

Sömürgeci hesaplaşma: İsrail'in İran'a karşı savaşı eski yaraları nasıl yeniden açıyor

Ceza almayacağına dair yanılsaması çatlarken, Tel Aviv kontrol edemeyeceği bir yangını ateşledi. Tahran, bu an için onlarca yıldır hazırlanıyordu.

İsrail artık suçlarını gizlemiyor. Gazze'de açık bir soykırım yürütüyor; hastaneleri, okulları, camileri ve apartmanları yerle bir ediyor. 55.000'den fazla insan öldürüldü. Yıkılmış topraklar tamamen kuşatma altında. Yorgun ve aç bir halde, yıkıntılar arasında kilometrelerce yürüyen siviller, hayatta kalma umuduyla yardım kamyonlarına koşuyor, ancak vuruluyorlar. Bazıları un çuvallarıyla, bazılarıysa birkaç tanesi için koşarken vurularak, bombalanarak öldürülen sevdiklerinin kanlı cesetleriyle geri dönüyor.

Ve Gazze sadece bir cephe.

Lübnan'da İsrail dilediği gibi saldırıyor: Evleri bombalıyor, sınır ötesi suikastler düzenliyor, hiç terk etmediği köyleri işgal ediyor. Suriye'nin Golan Tepeleri'ni elinde tutuyor, Suriye'nin güneyine doğru ilerliyor ve Şam'ın kenarlarına füzeler gönderiyor.

Sınırların hiçbir anlamı yok. Yasaların daha da az. İsrail dilediğini yapıyor, dilediğini öldürüyor.

Şimdi de İran'a yöneldi.

KAYNAK: WWW.MIDDLEEASTEYE.NET

Tahran ile Washington arasında Umman'da yapılan dolaylı görüşmelerin ardından İsrail, ani ve sebepsiz bir savaş başlattı. Önce suikastler: Askerî liderler, bilim insanları, sivil yetkililer. Ardından hava saldırıları: Askerî tesisler, enerji santralleri, havaalanları—hatta kamu altyapısı.

Bahane:

Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından tamamen denetlenen İran'ın barışçıl nükleer programı.

Batı'nın İkiyüzlülüğü

İkiyüzlülük şaşırtıcı boyutlarda.

Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, İran'ın nükleer programının küresel güvenliğe tehdit oluşturduğunu öne sürerek hızla İsrail'in yanında saf tuttu.

Bunu söyleyen, 1950'lerde ve 1960'larda İsrail'in Dimona nükleer tesisini gizlice inşa etmesine yardım eden, böylece bölgenin tek beyan edilmemiş nükleer silah cephaneliğini uluslararası hukuku ihlal ederek kurmasını sağlayan aynı Fransa. Denetim yok, gözetim yok, hesap verme yok.

İsrail'in şu anda 80 ila 90 nükleer savaş başlığına sahip olduğu, ayrıca denizaltılar ve uçaklar aracılığıyla ikinci vuruş kabiliyetine sahip bulunduğu tahmin ediliyor.

Denetimleri reddediyor ve Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması'nı (NPT) hiçbir zaman imzalamadı. Yine de nükleer silahların yayılmasını önleme adına İran'ı acımasızca bombalıyor.

İngiltere, Fransa'yı hızla takip ederek, İsrail'e destek vermek üzere Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait jetleri Orta Doğu'ya gönderdi. ABD daha da ileri giderek iki destroyerini Doğu Akdeniz'e yönlendirdi, silah sevkiyatlarını artırdı ve askeri operasyonlarını İsrail ile gerçek zamanlı olarak senkronize etti. Washington sadece izlemiyor: Savaşın içinde.

Avrupa Komisyonu da körü körüne aynı çizgiyi izledi ve aynı söylemi tekrar etti: "İsrail'in kendini savunma hakkı vardır." Oysa şu anda saldırgan olan İsrail ve İran, yabancı bir saldırıya karşı kendini savunuyor.

Bu, Gazze'deki soykırımı meşrulaştırmak için kullanılan senaryonun aynısı; aynı suç örtbas etme mekanizması. Uluslararası hukuk ve insani normlar, İsrail söz konusu olduğunda askıya alınmış durumda.

Ve Batı, sivilleri korumak için değil, bölgeye egemen olmak için İsrail'i silahlandırmaya devam ediyor. Amaç: İsrail'in tek nükleer güç olarak kalmasını sağlamak. Kontrol etmek, ezmek, genişlemek.

Açık konuşalım: İsrail hiçbir zaman sadece bir devlet olmadı. Britanya ve Fransa'nın geri çekilen imparatorluklarının yerine geçmek üzere bir Batı yerleşimci kolonisi olarak kuruldu. Britanya askerlerini çekti ama emellerinden vazgeçmedi. ABD devreye girdi: Tiranları destekleyerek, petrolü güvence altına alarak ve direnişi bastırarak bölgenin bekçisi rolünü üstlendi.

Hedef hiç değişmedi: Bölgeyi boyun eğdirmek, zenginliğini sömürmek, halkını susturmak.

Ancak bu sefer oyun planı işe yaramıyor.

Arap Dünyası Öfkeli

İsrail artık açıkça ve gururla fanatikler tarafından yönetiliyor. Bakanlar yok etme tehditleri savuruyor. Yerleşimciler soykırım sloganları atıyor. Askerler, apartmanları yerle bir ederken ve öldürdükleri ya da yerinden ettikleri kadınların iç çamaşırlarıyla poz verirken kendilerini kameraya alıyor. Aileler betonun altına gömülüyor, çocuklar sınıflardan siliniyor—hepsi "güvenlik" adına.

Kudüs'te, İslam'ın en kutsal mekânlarından biri olan Mescid-i Aksa defalarca basılıyor. İsrailli çeteler sokaklarda yürüyüş yapıyor ve "Köyleriniz yansın" diye bağırıyor. Gazze'deki okulların yıkılmasını kutluyorlar. Soykırım artık inkâr edilmiyor: Açıkça ilan ediliyor.

Ve apartheid ve savaşın mimarı Başbakan Benjamin Netanyahu, kameralar karşısında "özgür dünyayı" savunduğunu iddia ediyor.

Arap dünyası genelinde insanlar izliyor—acıyla, tiksintiyle ve öfkeyle. Liderleri savaş suçlarıyla el sıkışıyor. İsrail yakıp yıkarken onlar bunu normalleştiriyor. Bölge felç olmuş durumda, güçsüz.

Şimdiye kadar. Çünkü bu sefer biri ayağa kalktı.

İran Gazze değil. Yaklaşık 90 milyon nüfuslu, 1,65 milyon kilometrekareye yayılan egemen bir devlettir. Coğrafi yapısı işgalleri zorlaştırıyor, derinliği saldırıları absorbe

ediyor ve füzeleri İsrail'in içlerine kadar ulaşıyor. Yaptırımlara maruz kaldı, sabotajlara uğradı, suikasta uğradı—ama hâlâ ayakta, hâlâ karşılık veriyor.

1948'den bu yana ilk kez İsrail şehirleri sürekli ateş altında. Dokunulmazlık yanılması sona erdi.

Ve İsrail mağduriyet iddiasında bulunamaz: Elinde bombalar, nükleer silahlar ve tüm Batılı güçlerin desteği varken. On yıllar boyunca başkalarına saldırırken ceza almadığında bu rolü oynayamaz.

Eski Yaraların Yeniden Açılması

Gerçekten de, İran'ın direnişi bazı yanlısı paramparça etti: İsrail'in yenilmezliği efsanesini, bölgenin sessizliğini, Batı'nın tarafsız olduğu yalanını.

Daha önce mezhepsel ya da siyasi nedenlerle İran'a karşı olanlar bile şimdi alkış tutuyorlar—çünkü İran mükemmel olduğu için değil, ama sonunda birisi "artık yeter" dediği için.

Ve İran içinde, çok daha derin bir şey uyandı. Bu savaş, eski yaraları yeniden açtı.

Çoğu kişi 1953'ü bilir: Başbakan Muhammed Musaddık, İran'ın petrolünü millileştirdikten sonra, CIA ve MI6'nın düzenlediği bir darbeyle devrildi. Ajax Operasyonu, demokratik yollarla seçilmiş bir hükümeti yıktı ve Batı yanlısı diktatör Muhammed Rıza Şah'ı yeniden iktidara getirdi. Ardından gelen 25 yıl boyunca, Batı'nın silahlandırıp eğittiği gizli polis teşkilatı Savak eliyle baskı hâkim oldu.

Ancak bu yaralar daha da geriye uzanıyor.

1890'ların başında, Şah'ın İran'ın tüm tütün endüstrisini bir İngiliz şirketine devretmesinin ardından, ülkeyi sarsan bir isyan patlak verdi. Ayetullah Şirazi gibi din adamlarının önderliğinde İran halkı ülke çapında bir boykot başlattı ve imtiyaz sonunda iptal edildi. Bu isyan, Kaçar hanedanını zayıflattı ve İran'ın kolektif hafızasına şu yakıcı dersi kazandı: Bir daha asla yabancı egemenliğe boyun eğme.

Bu hafıza hâlâ canlı—her sloganda, her protestoda, her cenazede.

Bugün fırlatılan her füze, bir asırlık ihaneti ve direnişi de taşıyor. Şimdi bu acı yeniden gün yüzüne çıktı.

Bir video viral oldu: Başörtüsüz bir İranlı kadın, sesi öfkeyle titreyerek Gazze'deki soykırımı, Batı'nın sessizliğini ve ülkesine on yıllardır uygulanan aşağılamayı kınıyor. Ardından haykırıyor: "Biz nükleer bomba istiyoruz."

Bu yıkımla ilgili değil. Bu onurla ilgili. Bu, "Bir daha asla kırılmayacağız" demekle ilgili.

Bu sadece bir askerî çatışma değil, aynı zamanda tarihsel bir hesaplaşma—psikolojik bir kırılma anı.

İran sadece misilleme yapmıyor. Hatırlıyor.

Ve bu dönüşüm yayılıyor.

Hayale Tutunmak

Nükleer silahlara sahip tek Müslüman çoğunluklu ülke olan Pakistan alarm zillerini çalıyor. Savunma bakanı, bölgenin uçurumun eşiğinde olduğu ve sıranın Pakistan'a gelebileceği uyarısında bulundu. İsrail, Hindistan ile ittifakını derinleştirirken, İslamabad neler olacağını görüyor.

Türkiye de alarmda. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, geçtiğimiz yıl İsrail'in "durdurulmazsa" gözünü Türkiye'ye dikeceğini söylemişti.

Ardından Knesset'te Netanyahu'dan ürpertici bir yanıt geldi: "Osmanlı İmparatorluğu yakın zamanda yeniden kurulmayacak."

Bu bir tarih dersi değil, bir uyarı. Türkiye biliyor ki mesele sadece İran değil; bu, bölge üzerinde mutlak kontrolü yeniden kurma kampanyası.

Batı desteğiyle sarhoş olan ve gücü denetlenmeyen İsrail, artık tüm Müslüman dünyayı boyunduruk altına alabileceğine inanıyor: Bombalayarak, aç bırakarak, parçalara ayırarak, aşağılayarak.

Ama bölge uyanıyor. Bu savaş, onura karşı bir savaştır; bu bölgede birilerinin başını dik tutma cesaretine karşı yürütülen bir savaş.

Yine de Batı hâlâ hayallere tutunuyor. BBC, Şah'ın oğluyla röportaj yapıyor ve İsrail'in hava saldırılarının İran'ı "özgürleştirip özgürleştiremeyeceğini" soruyor. Sanki İran halkı, kendi elleriyle devirdiği bir diktatörün oğlunun gelip kendilerini kurtarmasını bekliyormuş gibi. Sanki "özgürlük" füzelerden ve monarşilerden gelirmiş gibi.

İsrail geçmişi tekrarlayabileceğini sandı: Suikastlar, bombalar, ardından zafer ilanı. Ama şimdi Tel Aviv, Hayfa ve Aşkelon ateş altında.

Savaş artık İsrail topraklarına ulaştı. Yenilmezlik illüzyonu sona erdi.

Ve İran dayanabilir. Bu an için onlarca yıldır hazırlanıyor. İsrail'in İran'ı birkaç gün içinde yok edebileceği hayali sona erdi.

Tel Aviv, kontrol edemeyeceği bir ateş yaktı. Peki ya Batı? Yine İsrail'in arkasında duruyor—maskesiz. Onu silahlandırıyor, koruyor, kullanıyor. Barış ya da adalet için değil; kontrol için.

Ama bu kez, bölge uyanık. Ve hesaplaşma başladı.

Tarih akmaya devam ediyor. Ve bu kez Batı'nın lehine olmayabilir.

ADNAN BOYNUKARA

www.kritikbakis.com

TÜRKİYE AFRİKA'DA NEDEN 'GÜÇLENİYOR'?

Türkiye'nin Afrika'yla ilişkisi uzun zamandır Batılı merkezlerde tartışma konusu yapıyor. Tarihsel geçmiş dikkate alınırsa, bu ilişkinin yeni bir şey olmadığı görülür. Afrika'ya ilişkin durumu, "format değiştirerek yenilenen ilişki" olarak okumak daha doğru olur. Bunda küresel ekonomik koşullarda yaşanan değişimin ne denli etkili olduğu konusunu da akılda tutmak gerekir. Afrika'da var olan ülkeler dikkate alındığında, Afrika'yla ilgilenen tek ülkenin Türkiye olmadığı, hatta bir çok büyük ülkenin kıtada var olmak için özel bir çaba içinde olduğu açık.

Bu gerçeğe rağmen, bazı batılı merkezlerde Türkiye'nin Afrika açılımı ve kıtada alan bulmasına ilişkin, açıklanmayan 'kuşku' değerlendirmeler var. Bu tür değerlendirmeler bir düzeye kadar anlaşılabilir ve alan kaybetme kiskançlığı olarak görülebilir. Ancak analizler gerçeklikle bağı kurulamayan argümanlar üzerinden sürdürülüyorsa ve Türkiye içinde hiçbir anlamı olmayan kimi şirketlerin gerçekte olmayan, hayali 'faaliyetleri' üzerinden büyük 'teoriler' yazılıyorsa, başka bir amaç olduğu söylenebilir. Bunu temelde, kıtada alan ve güç kaybetmenin ortaya çıkardığı psikolojik ruh halinin bir yansıması olarak görmek mümkün. Hâlbuki doğru davranış, durumu sahici bir yaklaşımla irdelemek, analiz etmek, Türkiye'nin pozisyonunu, yaptıklarını ve kıtadaki tarihi geçmişini birlikte değerlendirmektir. Bunun yapıldığına ilişkin bir veri, bilgi veya tablo yok.

Konuyu netleştirmek için iki temel soru üzerinde durmak gerekir. İlki, Türkiye'nin kıtadaki varlığı, kimi batılı merkezlerde neden bu denli tartışma konusu yapıyor? İkinci soru ise Türkiye'yi Afrika'da güçlü kılan ve avantaj sağlayan faktörler neler?

Birinci sorunun cevabı, Türkiye'nin uyguladığı politikalarla, faaliyetlerle kıtanın kaynaklarını sömüren ülkelerin geçmişlerinin ve yeni sömürme tarzlarının deşifre olmasıdır. Afrikalıların da, bağımsızlık sonrası, olan biteni daha net görmeleri ve aleyhlerine olan düzene itiraz etmeleridir. Bu soruyu daha farklı boyutlarda da konuşmak mümkün. Ancak burada odaklanmak istediğimiz konu, Türkiye'yi Afrika'da güçlü kılan ve avantaj sağlayan faktörler meselesi, yani ikinci soru. Bunları altı ayrı başlık altında değerlendirmek mümkün.

Türkiye'nin Afrika Geçmişi

Kıtanın uzun sömürgecilik ve köle ticareti geçmişi, Afrikalıların hafızasında canlılığını muhafaza ediyor. Bahsettiğimiz geçmişin kimlerle ilgili bir durum olduğu açık. Türkiye, son tahlilde Osmanlı'nın devamı. Kıta halkı ile Türklerin teması daha eskiye dayansa da kıta halkı, Türkiye ile Osmanlı'yı birlikte değerlendiriyor. Kıtanın kuzeyinin kaderini değiştiren gelişmeler 1500'lü yıllarda yaşandı. İki temel faktörden bahsetmek mümkün. İlki, 1502 yılında İspanya'nın İslam'ı yasaklaması sonucu Endülüs'teki Müslüman halkın kıtaya göç etmesi. İkincisi ise Osmanlı donanmasının bölgeye yerleşmesi ve yerel direnişi organize etmesiydi. Osmanlı'nın devlet olarak kıtaya gelmesinin tarihi ise 1517 tarihinde Mısır'ın fethedilmesidir.

Afrika'da ortaya çıkan Osmanlı fethinin anlamı, coğrafyanın Osmanlı'ya katılımı, valinin veya yerel yöneticinin atanması, vergi verilmesi ve serbest bir ekonomik ilişki dinamiğine dayanıyor. Bahsettiğimiz yönetim ilişkisi, yerel kaynakların sömürülmesine dayanmıyor.

Osmanlı devletinin ana politikası, “hilafet siyasetini uygulama ve İslam birliğini sağlama” esasına dayanıyordu. Sömürgecilik içermeyen bu ilişki biçimi, günümüzde Türkiye’ye büyük bir avantaj sağlıyor. Dolayısıyla, sömürgecilik tarihleri, doğru ilişki için ciddi bir sorun. Batılı ülkelerin Türkiye’ye ilişkin değerlendirme yapmadan önce, geçmişleriyle yüzleşmeleri, muhasebe yapmaları ve bunu aşan bir politik tutum sergilemelerinin gerekli olduğu açıktır. Bu tarihsel perspektif, Türkiye’nin kıtadaki stratejik hamlelerinin temelini atarken, şimdi misyonerlik ve dini ayrımcılık yapmama politikasının kıtadaki etkisine bakmakta fayda var.

Misyonerlik ve Dini Ayrımcılık Yapmamak

Batılılar kaynakları bakımından kıymetli olan alanları, “misyon bölgeleri/ülkeleri” olarak adlandırmış. Bu tanımlama dini bir tanımlama. Teslis öğretisi bağlamında kullanılan Latince ‘misyon’ terimi, İspanyol asıllı Katolik din adamı ve Cizvitler tarikatının kurucusu olan Ignatius Loyola tarafından, hedef ülkelere kilise görevlileri gönderilmesi için kullanılmıştı. Gönderilen kişilere ise ‘misyoner’ ismi verilmiş. Bunun sömürge sürecini kolaylaştırmak için başvurulmuş bir faaliyet olduğuna ilişkin değerlendirmeler var. Bu denklemin işlemesi ise Kilise ile siyasal elitler arasında işbirliği, ittifak ve ekonomik kaynakların birlikte kullanımına dayanıyor.

Misyonerliğe ilişkin en kısa değerlendirmeyi Kenya’nın kurucusu olan Jomo Kenyatta yapmış. Kenyatta’nın, “Misyonerler Afrika’ya geldiğinde bizim topraklarımız onların İncilleri vardı. Dua edelim dediler. Gözlerimizi kapattık. Açtığımızda bizim elimizde İncil, onların elinde topraklarımız vardı.” ifadesi kıymetli. Bu ifade, misyonerliği ve arkasındaki amacı net olarak açıklıyor.

Türkiye’nin Afrika’da yürüttüğü faaliyetlere katkı sağlayan temel avantajlardan birisi de Osmanlı ile Türkiye’nin kıtada din değiştirme amaçlı faaliyetlere yönelmemesi, yani misyonerlik yapmaması ve insani yardımlar konusunda dini merkezli bir tasnifleme, ayrımcılık da yapmaması. Kıta nüfusunun yüzde 50’sinin Müslüman olması, Türkiye’nin Afrika’daki ilişkilerini besleyen bir diğer önemli faktör. Kıtanın tarihine dönmek gerekirse, Osmanlı’nın ve Türkiye’nin kıtayla ilişkisinde misyonerlik faaliyetleri yok. Çünkü misyonerlik bir anlamıyla din ‘dayatmadır’. Kimi yanlış anlayışları dikkate almadığımızda, İslam’ın insanların inanma özgürlüğüne ilişkin tutumu ile misyonerlik arasında büyük fark olduğu açıktır. Bu alanda ortaya çıkan serbestlik, kıta insanı tarafından olumlu karşılanmıştır.

Bugün yürütülen yardım faaliyetlerinde dini ayrım gözetilmemesi ve yardım ile inanç arasında zorunlu bir ilişki kurulmaması da kıymetli. Bu yaklaşım, Türkiye’nin kıtadaki ilişkilerine coğrafik bir derinlik kazandırıyor. Bahsettiğimiz genel yaklaşıma rağmen, kimi STK’ların yürüttükleri yardım faaliyetleri ile kendi gruplarını odağa alan etkinlikler yapmalarının doğru olmadığı açıktır.

Bu kıta Müslümanları arasında yapıyor olsa da doğru değil. Dini temelli yaklaşımların farklılığı, sadece insani ilişkilerde değil, aynı zamanda Türkiye’nin Müslüman toplumlarla kurduğu köklü bağlarda da kendini gösteriyor. Bu noktada, Müslümanlıktan kaynaklı avantajı ele almakta fayda var.

Müslümanlık Kaynaklı Avantaj

Ayrımcılığa en çok muhatap olan insanlar Afrika’da yaşayan insanlar. Bugün dahi, kıta insanının karşılaştığı en sahici ayrımcılık, ten renklerinden kaynaklı. Diğer ayrımcılıkların tümü, ten renginden kaynaklı ayrımcılık üzerine konulmaktadır. İslam kişisel özelliklere, kavmi arka plana, diline veya ten rengine göre insanları kategorize etmiyor, hatta bunu yapmayı çok ilkel bir davranış olarak yaftalıyor. Hucurat süresinin 13. ayetinde, “Allah katında sizin en üstününüz, en takvalı (Allah’a karşı en saygılı) olanınızdır” ifadesi yer alır. Peygamberimiz Veda hutbesinde bütün insanlığa şöyle seslenmişti; “Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabbiniz birdir. Allah indinde en şerefli olan takvaca en ileri olanınızdır. Arabın Arap olmayana, başka ırkın Araba, beyazın siyaha, siyahın beyaza, dindarlık ve ahlâk üstünlüğü dışında bir üstünlüğü yoktur...” buyurmuştur. Bu ifade, bugün dahi kimilerinin ulaşmakta zorluk çektiği bir inanç düzeyidir. Sahici Müslümanlığın etnisite ve ten rengi konusunda sergilediği bu duruş kıymetli. Müslümanlıktan kaynaklı olan bu tutum, Türkiye’nin kıtada zemin bulmasını kolaylaştırıyor. Yani, kültürel ve dini uyum, Türkiye’nin toplumsal etkileşimlerinde önemli bir rol oynuyor. Bu uyumun insani yardım faaliyetlerindeki yansımaları da önemli.

İnsani Yardım Faaliyetleri

Dikkatle incelenmesi gereken diğer bir konu ise Türkiye’nin devletin yardım kuruluşları ve STK’lar aracılığıyla yürüttüğü insani yardım faaliyetleri. Türkiye’nin küresel insani yardım konusunda oldukça saygın bir yerinin olduğu biliniyor. Devlet kurumları (TİKA, AFAD), Kızılay ve STK’lar aracılığıyla yürütülen yardım faaliyetlerinin hedef kitlesi, sömürgeciler tarafından yoksullaştırılmış ve yoksul bırakılmış kesimler. Kaynakları Batıya taşınmış ve taşınmaya devam eden ülkelerin halkları. Son yıllarda ‘tefecî’ (Çin modeli) anlayışla, ‘esir’ alınmış ülkelerin vatandaşları. Türkiye ve STK’ların yürüttüğü faaliyetlerin siyasal veya dini bir ajandası yok. Dini inanç ve motivasyon, sadece yardım yapma şeklinde ortaya çıkıyor. Yardım faaliyetinin içine farklı veya örtülü bir amaç konulmuyor. İnsanların bireysel inisiyatifleri üzerinden gelişen ve kaynağın bu insanlar tarafından karşılandığı bir faaliyet. Bunu değerli kılan ise insani yardımlar üzerinden alan hakimiyeti kurma gibi bir derdin olmamasıdır. Bu anlamıyla etki olarak yüksek ve kutsal bir felsefeden bahsetmek mümkün. Aslında bunu, insani dayanışma olarak tanımlamak daha doğru olur. Dolayısıyla, tek amacı insani yardım yapmak olan bu faaliyetler, muhatapları nezdinde hem fark hem de saygınlık oluşturuyor. Başka bir ifadeyle, sömürmek ile paylaşmak ve ortaklaşa işbirliği yapmak arasındaki

büyük farkın ilişkilere yansımaları. Türkiye, 5 kıtada ve 72 ülkede insani yardım faaliyeti yürütmektedir. 2023 Küresel İnsani Yardım Raporu'na göre, 2022 yılında 7,2 milyar dolar ile gayri safi milli gelire göre en çok insani yardım yapan ülkedir. Dolayısıyla, kıtadaki faaliyetler analiz edilirken bu konunun da değerlendirilmesi gerekir. Bu arada insani yardımları, sadece maddi destek sağlamıyor, aynı zamanda kıtanın barış ve istikrar arzusuna da hitap ediyor. Bu bağlamda, barışı ön planda tutan politikaları dikkate almak gerekir.

Barışı Önceleme

Dikkate almamız gereken diğer bir konu ise kıtadaki çatışmaların değil barışın, istikrarın tarafı olmak ve Batının dayatmalarına itiraz etmek. Kıtadan baktığında bunun ne denli değerli olduğu daha net görülüyor. Bununla birlikte, NATO üyesi olmasına rağmen, Türkiye'nin devlet politikası olarak kıtadaki çekişmelerin tarafı olmaması da çok kıymetli. Bunun anlamı ise ajandasında kıtadaki çatışmalardan yararlanarak alan hakimiyeti kurma yaklaşımının olmamasıdır. Türkiye'yi farklı ve ayrıcalıklı kılan bu. Çünkü büyük güç merkezlerinin ajandaları oldukça karmaşık ve çekişmeden/çatışmadan yararlanma odaklı. Türkiye'nin bahsettiğimiz farkı, Osmanlı izlerini takip etme yaklaşımı üzerinden izah edilebilir. Bu yaklaşım, BM'deki diplomatik etki zeminini de güçlendirmişti. Mevcut yönetimin güçlülere karşı mazlumların yanında durma politik tercihinin, Türkiye'ye ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a büyük bir itibar transfer ettiğini gözlemlemek mümkün.

Terörle Mücadele Birikimi, Kurumsal Yapı ve İşbirliğine Açık Olma

Üzerinde durulması gereken diğer bir faktör ise bir çok ülkenin sahip olmadığı ve kıtanın ihtiyacı açısından Türkiye'ye ayrıcalık sağlayan terörle mücadele birikimidir. Afrika gibi devlet yapılarının tam oturmadığı, terör örgütlerinin alan arayışında olduğu bir coğrafyada, terörle mücadele birikimi kıymetlidir. Bahsettiğimiz birikim, savunma ekipmanlarının çok üstünde bir değer ifade ediyor. Konuya ilişkin analizlerin çoğunluğu, sadece ekipman konusu üzerinden yapılıyor. Bu doğru bir değerlendirme olmaktan uzak. Asıl konu, ülke güvenliğinin sağlanması, terörle mücadele yöntemleri, terör saldırıları sonrası gösterilen reflekslerin yönetilmesi, farklılık gösteren gelişmelere göre mücadele konseptinin çeşitlendirilmesi gibi farklı birikimleri içeriyor. Dünyada çok az ülkenin sahip olduğu bu birikim, Türkiye'ye önemli bir ayrıcalık sağlıyor.

Terörle mücadele konusu konuşulurken, Afrika'da faaliyet gösteren ayrılıkçı yapılara bakmakta da yarar var. Çünkü dikkate alınması gereken konulardan birisi de aktif olan 34 ayrılıkçı yapı. Bu tür yapıların doğal sonucu, Afrika'daki devlet yapılarının zayıflığıdır. Türkiye'nin sahip olduğu diğer bir birikim, güçlü ve kurumsallaşmış devlet yapısı. Türkiye, bu konudaki birikimini de ihtiyaç duyan Afrika ülkeleriyle paylaşmaktadır.

İlgili ülkelerin talebine göre karşılık bulması da önemli. Örneğin, Somali ve Libya gibi ülkelerle yürütülen ilişkilerin temel dinamiği bahsettiğimiz yaklaşım üzerinden yürüyor. Bu stratejik birikim, Afrika'daki yerel dinamiklerle uyumlu güvenlik politikalarının temelini oluşturuyor.

Ankara'ya Afrika'da alan açan ve pozitif katkı sağlayan faktörlerden birisi de kıtadaki bölgesel güçler, bölgesel kurumlar ve uluslararası yapılarla işbirliğine açık olduğunu ortaya koyan tutumudur.

Kıtaya ilişkin faaliyetlerini ilgili ülkelerin yanı sıra, Afrika Birliği ve İGAD (Afrika Boynuzu, Nil Vadisi ve Afrika Büyük Gölleri bölgelerindeki 8 devletten oluşan yapı) gibi kurumlarla işbirliği içinde yapmak önemli. Bu ilişki biçiminin temel faktörü, kendi doğrularını dayatmak değil, ortak ilişkilere önem vermeyi ve ilgili ülkelerin egemenliğine saygı duyan politikaları öncelemeyi içeriyor. Bu önemli bir ayrıcalık.

Sonuç Yerine

Afrika'nın Türkiye'ye büyük imkanlar sunduğu ve güçlenmesinin zemininin olduğu açık. Ancak güçlenme iymesini sınırlayan kimi konulara değinmekte yarar var. Öncelikli olarak, kıtada görev yapan kamu görevlilerinin tutumu. Buna ilişkin çok şey söylemek mümkün. Ama özetle, "Batılılar gibi davranmamak" ve hükümetin ana tutumlarını yansıtmasının gerekliliği şeklinde ifade etmek doğru olur. Diğer bir konu ise Afrika'ya ilgi duyan kimi STK'ların kendi ajandalarını kıtaya taşıma arzusu. Bu hem kıtayı hem Türkiye'yi hem de yardım faaliyetlerini destekleyen insanların iyi niyetini istismar etmektir.

Bahsettiğimiz başlıklar, Türkiye'nin Afrika'da sahip olduğu zemini destekleyen, güçlendiren faktörler. Bu faktörleri yok sayarak yapılan Türkiye değerlendirmeleri eksik olur. Yıkılan sömürü düzeninin farklı bir formatta sürdürülme imkânı yok. Yapılacak şey, sömürülen ve yoksulluğa mahkûm edilen halklara bir şey söylemektir. Geçmişte hiç bir şey olmamış gibi yapmak değil. Bu yapılmadığı müddetçe Afrika halklarının sempatisini kazanmanın imkânı yok. Çünkü sömürge döneminin travmaları hala diri ve yaşamın her alanında hissediliyor.

Afrika'da çok yaygın olan bir benzetme var. Afrika halkını sömürenleri, işgalcileri ve yerel işbirlikçileri 'timsah' benzetmesiyle adlandırır. Bunun anlamı ise hem bizi öldüren hem soyan hem yoksul bırakan hem de işi bitince kenara çekilip 'bizim için ağlayan' kişi. Evet, timsah göz yaşı ifadesi, sahte duyguları tanımlamak için kullanılıyor. Yani, Afrika halkı 'sizi' tanıyor.

TURAN KIŞLAKÇI

www.kritikbakis.com

Erdoğan'ın Tarihi Çağrısı: İslam Dünyası Tek Kutup Olmalı

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Manifestosu

Artık hakikat apaçık ortadadır: Müslüman ülkelerin önünde güçlü bir ittifak kurmaktan başka bir yol kalmamıştır. Bu birliğin yalnızca bir masa başı oluşum değil, gerçek bir orduya ve stratejik bir liderliğe ihtiyacı vardır. O lider ülke de hiç şüphesiz, tarihiyle, birikimiyle, halkının direnciyle Türkiye'dir. Aydınlarımız, akademisyenlerimiz, yazarlarımız, bürokratlarımız ve siyasetçilerimiz artık iç çekişmeleri bir kenara bırakmalı; bu görevi insanlık onuru adına birinci öncelik ilan etmelidir.

Eğer yeni kurulan bu postmodern küresel düzende yer almak istiyorsak; eğer çocuklarımıza onurlu bir gelecek, ümmete huzurlu bir sabah bırakmak istiyorsak, bu birliğe can havliyle sarılmalıyız.

Batı'nın yüzyıldır dillerinden düşürmediği demokrasi, hukuk, insan hakları, uluslararası kurumlar... hepsi birer efsane çıktı. Bütün bunların arkasında bitmeyen bir Haçlı kini, siyasal Hristiyanlık, ve nihayetinde siyasi siyonist mistisizmin hüküm sürdüğü apaçık ortaya çıktı. Büyük devletler, siyonizmin sözde dini dayanaklarına dört elle sarılırken, kendi halklarını dahi bu yalanlara ortak ettiler. ABD'nin Teksas Cumhuriyetçi Senatörü Ted Cruz, bu zihniyeti şu cümleyle özetliyordu: "Pazar okulunda büyürken İncil'den şu öğretilmişti bana: İsrail'i kutsayanlar kutsanır, lanetleyenler lanetlenir."

Dünya siyasetinin geldiği noktaya ibretle bakan Mısırlı liberal politikacı Memduh Hamza ise yıllarca savunduğu laik dünya görüşüne rağmen bugün şu acı gerçeği dile getirdi: "Ben her zaman dinin siyasete girmesine karşıydım. Batı'nın dostluk ve düşmanlık ilişkilerinde dini önemsemediğini düşünürdüm. Ama şimdi... yanıldığımı anladım. Ve bugün gördüklerim karşısında, İslamî bir birlik ya da ittifakın kaçınılmaz ve zorunlu olduğunu düşünüyorum — çünkü aksi hâlde, devletler birer birer yıkılacak."

Bu gerçeği yıllardır en gür sesle dile getiren liderlerden biri, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan oldu. İstanbul'da düzenlenen İslam İşbirliği Teşkilatı Dışişleri Bakanları Konseyi Toplantısı'nda yaptığı tarihî konuşma, yalnız İslam dünyasında değil, bütün dünyada yankı uyandırdı. Erdoğan şöyle seslendi: "İstanbul'un kaderi, Şam'ın kaderinden, Bağdat'ın kaderinden, Tahran'ın kaderinden, Mekke ile Medine'nin, Gazze'nin, Kudüs'ün kaderinden ayrı değildir."

Konuşması bir manifesto niteliği taşıyan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2 milyarlık İslam dünyasına seslenerek, hem tarihi bir çağrı yaptı hem de ortak bir kaderin altını çizdi. Şöyle diyordu: "2 milyarlık İslam âleminin tek başına kutup haline gelmesi şarttır. İslam dünyasının daha fazla sorumluluk üstleneceği bir dönemin arefesindeyiz."

Ve ardından, milletlerin sınırlarını aşan, ümmetin ortak kaderini dile getiren şu sözleri yankılandı: “Türk’ü, Kürt’ü, Arap’ı, Fars’ıyla; Sünnî’siyle, Şî’î’siyle, Alevî’siyle; Afrikalı, Asyalı ve Latin Amerikalısıyla ve diğer tüm mezhep ve kökenleriyle Müslümanların kiblesi gibi kaderleri de ortaktır.”

Bu sözler, sadece bir temenni değil, aynı zamanda bir çağrı, bir uyarı ve bir tarihi fırsatın ilanıydı. İslam coğrafyasına “İttihad Vakti”nin geldiğini duyuran Erdoğan’ın bu vurgusunun hemen ardından, aynı toplantıda Dışişleri Bakanı Hakan Fidan da teşhis koyan net bir açıklama yaptı:

“Filistin değil, Suriye değil, Irak ya da İran değil... Ortadoğu’da tek bir sorun var: İsrail. Bu sadece bölgemizin değil, tüm dünyanın sorunudur. Adı konulmalıdır: İsrail sorunu.”

İsrail’in katliamlarla anılan başbakanı Netanyahu ise yakın zamanda şunları söyleyerek nasıl bir zihniyetle hareket ettiklerini açık etti: “İsrail devleti kurulduktan sonra, birleşik bir Arap dünyasıyla karşılaştık... ve biz onu aşama aşama parçaladık.”

Bu sözler, bir hatırayı, bir kıssayı hatırlatıyor bana. Rivayet olunur ki, bir zamanlar ormanda üç boğa yaşarmış: biri beyaz, biri kırmızı, biri siyah.

Bu üç boğa ayrılmazmış birbirinden. Birlikte yer, birlikte gezer, birlikte karar alırlarmış. Sanki üç ayrı beden değil de tek bir yürekmişler.

Fakat aynı ormanda, gölgelerde sinsice dolaşan aç bir aslan yaşarmış.

Onları her gördüğünde, “keşke yalnız olsalar” diye düşünürmüş. Çünkü güçleri birliklerindeymiş. Günlerden bir gün, aslan kırmızı ve siyah boğayı bir kenara çekmiş, tatlı dilli bir tavırla şöyle demiş: “Aramızda bu beyaz boğa bize zarar veriyor.

Beyaz rengiyle diğer hayvanları cezbediyor, sevilip dostluk ediliyor... ama biz dışlanıyoruz.

Eğer onu bana bırakırsanız, hepimiz rahat ederiz.”

İki boğa başlarını öne eğmiş ve demişler:

“Doğru söylüyorsun. Al onu, ye de kurtulalım.”

Ve aslan saldırmış. Beyaz boğa yardım istemiş, haykırmış, gözleriyle dostlarını aramış... Ama ne el uzanmış, ne omuz verilmiş. Ve beyaz boğa yenmiş.

Günler geçmiş. Aslan yine acıkmış. Bu sefer kırmızı boğaya yanaşmış, daha da nazik: “Siyah boğa bizim için yük. Rengi korkunç, diğer hayvanları ürkütüyor. Onu da bana bırak,

biz de mutlu mesut yaşayalım.”

Kırmızı boğa başını sallamış. Aslan saldırmış. Siyah boğa da bakışlarıyla yardım istemiş ama kırmızı boğa başını başka tarafa çevirmiş. Ve siyah boğa da yenmiş.

Ve nihayet... geriye tek kalan kırmızı boğa olmuş.

Aslan yine acıkmış ve bu kez saklamamış niyetini: “Artık yalnızsın ey kırmızı boğa...

Seni yiyeceğim. Ne kaçabilirsin ne de seni koruyacak biri var!”

O an, kırmızı boğa hakikati idrak etmiş. Gözleri kapanırken, dudaklarından şu cümle dökülmüş: “Ben... Beyaz boğa yendiği gün yenildim!”

Bu hikâye bir masal değildir. Bu kıssa, İngilizlerin yüzyıllardır Müslüman dünyasında uyguladığı

“Böl ve yönet” siyasetinin ta kendisidir. Her ümmet parçası, komşusunun zayıflamasına göz yumdu. Ve bugün sıra herkese geldi.

Artık daha fazla susmak, daha fazla bölünmek, daha fazla kandırılmak kabul edilemez. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın işaret ettiği bu birlik çağrısı; akademisyenler, yazarlar, bürokratlar ve siyasetçiler için değil yalnızca — aynı zamanda ümmetin her ferdine, her vicdana, her kalbe yapılmış bir çağrıdır.

Son olarak, Batı’nın İran’ın nükleer programı üzerinden yürüttüğü ikiyüzlü söyleme karşı

Rusya Güvenlik Konseyi Başkan Yardımcısı Medvedev’in şu sözüyle bitirelim:

“İsrail’in de İran ile birlikte kendi nükleer programından vazgeçmesi gerekiyor.”

BEKİR GÜNDOĞDU
www.kritikbakis.com

SAHADAN SİLİNER AKTÖR AVRUPA!

İran ile İsrail arasında devam eden savaş, Yüzlerce füzenin, İHA'nın, savaş uçaklarının ve elektronik harp sisteminin kullanıldığı bu doğrudan çatışma, askeri denge kadar jeopolitik denklemleri de sarsıcı biçimde yeniden çiziyor. Bütün bu kargaşanın arasında, çatışmanın sisi-dumanı yavaş yavaş kalkarken, ortaya çıkan tabloda artık kimsenin kaale almadığı, silik sinik, cılız eski bir oyuncu gözümüze çarpıyor; Avrupa.

Ne diplomatik masada, ne stratejik arabuluculukta, ne de askeri denge unsurlarında Avrupa'nın bir ağırlığı hissedildi. Sadece ekonomik paketlerle veya kınama mesajlarıyla sınırlı bir dış politika refleksi, artık bu yeni dönemin kriz mimarları nezdinde ciddiye alınmıyor.

Beğenelim ya da beğenmeyelim, Avrupa'da bir şeyleri değiştirme vizyonu sadece Emmanuel Macron'da. Ama onunda arada sırada sahneye çıkma çabaları sonuçsuz kalıyor.

Çünkü bu çabaların arkasında ne gerçek bir askeri kapasite, ne siyasi birliktelik, ne de bölgesel bir güven unsuru var.

Avrupa'nın Ortadoğu'daki denklem dışılığı yeni değil, ama daha önce bu denli belirginleşmemiş ve görünür olmamıştı.

İran-İsrail savaşında yaşananlar, Avrupa'nın stratejik boşluğunu artık tüm çıplaklığıyla ortaya koydu. Ne Tel Aviv'de ne Tahran'da, ne Ankara'da ne de Riyad'da Brüksel'in ağırlığı hissediliyor. Washington ile kurduğu bağımlı ilişki, Berlin ve Paris'in kendi başına hareket edebilme reflekslerini de yıllar içinde köreltti. NATO şemsiyesine sığınmak, AB'nin siyasi karar alma zafiyetini örtbas etmeye artık yetmiyor.

Ancak asıl çarpıcı olan, Avrupa'nın elinde kalan tek ciddi alternatifin Türkiye olması. Bugün, enerji güvenliğinden göç yönetimine, savunma sanayiinden diplomasiye kadar pek çok başlıkta Avrupa'nın bölgedeki tek bağlantı noktası Ankara. Ve bu gerçek, Avrupa'nın stratejik aklında ciddi bir çatlak yaratıyor.

Çünkü yıllarca "dengeleyici aktör" olarak görmekten çekindikleri Türkiye, artık "tek köprü" hâline gelmiş durumda.

Bu durum, Avrupa derinleri açısından kolay kabullenilir bir tablo olmamakla beraber, yeni dünyanın satranç tahtasında, Avrupa ya piyon olmaya devam edecek ya da o kibirli burunlarını sürterek Türkiye'nin kapısına gelecek

Kritik Bakış

AKIL-FİKİR-ERDEM

WWW.KRİTİKBAKİS.COM

